

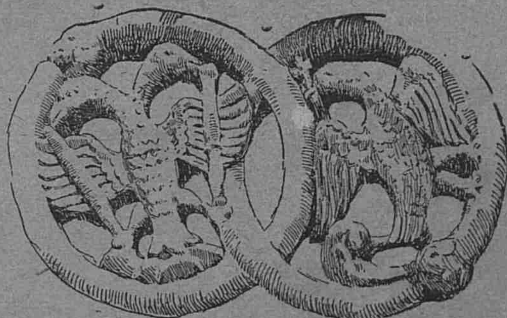
DIN PUBLICAȚIILE
CASEI ȘCOALELOR

N. IORGA

Scrisori de boieri
Scrisori de Domni

— Ediția a II-a —

• 1925 •

„DATINA ROMÂNEASCĂ"
Așezământ de Tipografie și Legătorie de cărți
VĂLENII-DE-MUNTE

DIN PUBLICAȚIILE CASEI ȘCOALELOR

Scrisori de boieri
Scrisori de Domni

de

N. IORGA

EDIȚIA A 2-A

VĂLENII-DE-MUNTE

Așezământul tipografic „Datina Românească"
1925

CÂTEVA CONSIDERAŢII ASUPRA BOIERIMII NOASTRE.

I.

Boieria e, cum numele o arată, de origine bulgărească, — la vecinii noştri de peste Dunăre βολιάδες, pluralul de la **bol**, **bul**, vechiul nume turanic pentru sfetnicii Hanului, întâlnindu-se încă de la începutul aşezării lor în Mesia slavă. Dar atribuţiile, rangurile, privilegiile sânt curat est-romane, bizantine, Bulgarii primind şi în această privinţă covârşitoarea înrâurire de cultură a Constantinopolei împărăteşti.

Noi n'am avut, trăind ca săteni risipiţi prin văi, iar nu ca oşti rătăcitoare strânse împrejurul steagului, a tuiului de coadă de cal, ca aceia, astfel de fruntaşi, în stare a da naţiei o nobilime. Din Voevozi s'au făcut Domni, de la 1300 înnainte, la organisarea Principatelor, dar din cnezi sau juzi nu ni s'au păstrat măcar conducători, cu oarecare prestigiu şi neatârnare, ai satelor şi grupelor de sate: cuvântul a ajuns să însemne numai ţerani liberi. Voevozii-Domni n'au avut o Curte, şi ei erau încunjuraţi, neapărat, în cele d'intâiu decenii, numai de sfetnici în port românesc, asămănători cu bătrânii chemaţi la judecăţile ţerăneşti.

Aruncarea dincoace de Dunăre, de avântul turcesc, a

căpeteniilor sârbo-bulgare ni-a dat, împreună cu o limbă de Stat, cu o cancelarie, şi înnalţi dregători alcătuind un Sfat de o esenţă politică superioară şi un rost de Curte mai deplin. Atunci au răsărit în preajma lui Vodă Logofeţi pentru punerea peceţii, Vornici-majordomi pentru judecăţile Măriei Sale, Vistieri pentru perperii şi ducaţii domneşti, Postelnici-şambelani pentru grija persoanei Voevodului, Stratornici pentru gătirea oştilor şi Comişi pentru paza cailor.

Din Ţara-Românească, supusă cea dintâiu înrâurilor de peste Dunăre, numele şi lucrul au trecut în Moldova, asupra căreia nu putea să lucreze cu aceiaşi putere Ungaria, de orientare latină, şi Ruso-Lituania, totuşi barbară, vecinele sale. Incă din vremea lui Petru al Muşatei, prietenul, ocrotitul lui Mircea Munteanul, cei dintâiu boieri apar. Li se adaugă tovarăşi, speciali acestuilalt principat, între cari cei mai însemnaţi sânt pârcălabii din cetăţi, analogi burggrafilor germani, dar, în ce priveşte cuvântul ca şi în ce priveşte domnitatea, printr'o filieră ungurească.

Cei d'intâiu boieri au fost neapărat străini, în Ţara-Românească; în scurtă vreme însă dregătorii greco-slavi sânt foarte puţini şi abia mai pot fi recunoscuţi din ceilalţi.

II.

Această boierime a începuturilor de organisare românească n'a fost şi stăpână de moşii mari, şi nu era de nevoie ca ea să stăpânească o bucată de pământ mai întinsă. Astfel lipsia întâia condiţie pentru crearea acelei ereditaţi în funcţiuni care hotăreşte apariţia unei adevărate aristocraţii.

In adevăr boierii erau, sau foşti ţerani, sau străini. Nici unii, nici alţii nu aduceau cu ei o situaţie superioară ca stăpâni de ogoare. Pentru a preface moş'a, deci moştenirea, ţeranilor liberi în posesiunea particulară a boierilor, ar fi trebuit să găsească oameni gata să vândă. Pentru aceasta lipsia însă şi nevoia şi

dorinţa, care, aceasta, ar fi resultat numai din aspiraţiile, neexistente atunci, către un traiu mai larg şi mai împodobit. Şi să nu uităm mai ales că în acest timp, dacă turmele, cirezile erau preţuite, pământul n'avea decât prea puţină valoare.

Boierul ajungea proprietar numai în margenile dărniciei răsplătitoare a Domnului faţă de tovarăşii săi în luptă, de credincioşii săi în pribegie, de împrumutătorii săi în zilele grele. Ce putea da însă Domnul? Fireşte că numai ce avea: întâiu drepturile sale voevodale asupra pământului ţerănesc liber, dijma, din care apoi, cu vremea şi cu sila, se puteau scoate drepturi mai mari, şi apoi posesiunea asupra moştenirii sale, asupra patrimoniilor confiscate de la hicleni sau trădători şi asupra „pustiului" fără stăpân. Colonisarea, tot mai întinsă, ca şi confiscarea tot mai deasă în luptele pentru Scaun ale pretendenţilor, au stabilit astfel, încă din veacul al XV-lea, legătura dintre dregător şi proprietar mare, şi ele făcură deci să existe o aristocraţie românească: atunci când îi lipsia toiagul slujbei, ea avea casele de la moşie, cu dijma sămănăturilor, cu stăpânirea iazului, a pădurii, a morii şi cârciumei, dar niciodată dreptul de judecată şi de pedeapsă.

III.

Din acest regim patriarhal, egalitar, al gospodăriilor independente şi al schimbului în natură, a doua jumătate a veacului al XVI-lea ne strămută în regimul de lupte, de încălcări, de stratificare socială, al banului. Şi aceasta prin cererea birului turcesc în bani întâiu, şi, apoi, prin pătrunderea în ţerile noastre, la început numai în calitate de creditori ai Domnilor ce-şi cumpărau tronul la Poartă, a capitaliştilor ţarigrădeni, Greci, Armeni, Turci (Ieniceri), Evrei.

Atunci proprietatea mică lichidă, de nevoia asprilor pentru Impăratul păgân. Boierii cari vindeau boi, porci, lână peste hotar şi primiau în schimb bani de aur şi de argint, se grăbiră să cumpere întâiu brazda şi apoi pe plugar. Antagonismul dintre ţeran şi stăpânul său

cel nou apare în Moldova în luptele pentru Domnie din anii 1560 (Alexandru Lăpuşneanu cu Despot şi Tomşa), iar în Ţara-Românească Buzeştii cei cu sute de moşii hotărăsc Domnia şi soarta lui Mihai Viteazul, însemnând şi într'o cronică proprie rostul lor covârşitor Prin analogie cu Ardealul şi după o cerere de acolo, la încheiarea alianţei de apărare împotriva Turcilor, dar după voia boierilor trimeşi s'o încheie, se decretează de marele cuceritor „legătura lui Mihai-Vodă". care opria pe ţeran de a-şi căuta libertatea pe alt pământ decât acela ce trebuise să-l vândă bogatului.

IV.

S'ar fi ajuns, cum s'a încercat în Moldova prin Movileşti şi în Ţara-Românească supt Radu Şerban ca şi supt Simion Movilă, la o oligarhie caracterisată, dacă luptele pentru Domnie de la începutul veacului al XVII-lea n'ar fi împuţinat, în amândouă ţerile, sămânţa boierilor şi n'ar fi biruit, pe ruinele puterii marilor neamuri de ţară, regimul vechiu al Domnilor de la Poartă, puşi să lovească în cei mari şi să cruţe pe „săracii Impăratului".

Mişcarea olteană prin care se stabileşte în Ţara-Românească îndelungata Domnie paşnică şi iubită a lui Matei din Brâncoveni, se datoreşte faptului că peste Olt rămăseseră încă destui din marele bielşug al micii nobilimi. Răscoala seimenilor, măcelurile de supt Constantin-Basarab şi Mihnea-cel-Rău isprăvesc iute şi cu aceasta. Brâncoveanu are, în adevăr, ca şi înnaintaşul său Şerban Cantacuzino, o frumoasă Curte, dar, când te uiţi bine, e o singură familie, cu cimotiile şi clienţii ei. Câteva lovituri de sabie pe gâturile Cantacuzinilor vor ajunge pentru ca această ultimă aparenţă de aristocraţie dominatoare prin Domnul ales de dânsa să piară.

In Moldova, mai de mult, vechea boierime fiind despoiată de capitaliştii străini de lege creştină, aceştia fac răpede, supt Vasile Lupu şi urmaşii săi, o nouă nobilime: Cantacuzinii, Ruseteştii îi stau în frunte. Ea se

naționalisează curând, dar tocmai de aceia și decade ca spirit de clasă.

Dimitrie Cantemir, negăsind ca să sprijine o politică nouă decât boieri nestatornici și fără influență în țară, încercă să se sprijine pe acea clasă războinică, a cării ocupație fusese până acum între străini, la Sobieski Polonul, la Țarul muscălesc, la Carol al XII-lea, „Șvedul" năvălitor. Incercă să ridice clasa mazililor trăitori la țară, a răzeșilor în legătură cu poporul. Interesanta lui tentativă căzu în 1711, și Nicolae Mavrocordat restabili și mai energic regimul prielnic numai țeranilor pe cari, după tradițiile părintești, fiul său Constantin era să-i emancipeze legal.

V.

Epoca fanariotă nu înseamnă stăpânirea prin Greci. Ca să împiedece aceasta, erau încă destul de puternici boierii din amândouă țerile, moșieri cari țineau în mâna lor, prin muncitorii pământului, toată viața țerii. Din potrivă, Fanariotul se identifică neapărat cu interesele partidelor boierești: Cantacuzinești la Munteni, Rusetești, Sturdzești în Moldova.

Caracterul acestei vremi, în ce privește pe boieri, e altul. Mai sever decât înnainte se mărgenesc rangurile, înfățișate prin costume și atribute deosebite. Incă mai de mult ființă acea împărțire în trei clase, acea triplare a boierimii pe care o descrie Dimitrie Cantemir. Acum se alege, ca la Stambul, Divanul cel mare, și cei „cinci de sus", **protipendada**, sânt numai icoana adunării Vizirului cu cei d'intăiu demnitari ai Impărăției otomane.

VI.

Și de-odată se trece acum, supt influența maeștrilor de limbi și de danț, a ofițerilor ruși și austrieci din armatele de ocupație, a cetirii gazetelor și cărților aduse prin consulate și a călătoriilor în Apus, la forme nouă de viață, pe care firește că boierimea le pri-

meşte cea d'intăiu. Discuţia liberă a politicei apare în răvaşele din 1821-2, când se înjgheabă atâtea tovărăşii pentru prefacerea în sens boieresc, oligarhic, ca şi în sens „democratic", cu boierinaşii, a ţerilor noastre.

O altă ordine politică nu ieşi însă de-a dreptul şi exclusiv din această mişcare. Noua ocupaţie rusească, dictatura lui Chiselev, Regulamentul Organic uciseră boierimea supt raportul politic. Cinovnicii, funcţionarii cu titluri nobiliare, îi luară locul. Iar preponderanţa capitalului mobil, adus în parte de străini, o nimici supt raportul economic. Pentru a se distinge, ea căută închiderea într'o cultură străină sau retragerea permanentă pe teritoriul acestei culturi, Franţa. Instrăinându-se astfel cu totul de naţiunea pe care o condusese până acum, ea se sinucise moral [1].

N. IORGA.

---

[1] Lămuriri pentru câte o scrisoare se găsesc în notele de la sfârşit.

SCRISORI DE BOIERI

I.

Albul Vornic.

(Ţara-Romănească.)
(1431-3.)

1.

De la jupân Albul pârgarilor braşoveni iubitoare închinăciuni (heretisanii). Şi astfel vă grăim: ce fel de om aş fi eu dacă, după ce m'am înţeles cu voi şi m'am jurat, iarăşi m'aş gândi să vă prăd? Un Dumnezeu am şi un suflet am, şi pe trupul şi sângele lui Hristos şi pe sufletul mieu şi să nu mor în pravoslavnica lege creştinească, că niciun gând rău nu este asupra voastră. Ci mergeţi-mi slobod, şi nicio grijă şă nu aveţi, căci ni e drag să fiţi ai noştri fraţi, cum aţi fost şi mai înnainte. Şi Dumnezeu să vă bucure. Scris în Aprilie 2.

(Bogdan, *Relaţiile Ţerii-Romăneşti cu Braşovul*, I, Bucureşti, 1905, p. 249, n-l CCVIII.)

2.

De la jupânul Albul multă sănătate şi închinăciune fraţilor miei, pârgarilor braşoveni, la toţi, la cei mari

şi la cei mici. Şi iată vă dăm de ştire despre acel Voevod pe care l-aţi pus aici, Drăculea: cui îi e drag dintre voi, pupaţi-l, că multă vreme n'o să-l mai vedeţi; căci am nădejde în Dumnezeu că, de unde merge, nu se va mai întoarce. Şi mie, care am făcut pentru voi bine, nu-mi arătaţi nicio mulţămită; dar Dumnezeu ştie, şi el va da credinţă. Drept aceia, cum aţi pus cuvântul odată şi aţi tocmit, să staţi la aceia, şi să lăsaţi a fi drumurile slobode. Ce-i place cuiva, să aducă: şi fier, şi mied, şi toate cumpărăturile. Şi cine are vre-o datorie, să şi-o scoată în voie. Ci săracilor oameni cari se gătesc să vie, fiecare cu ce poate, pe Prahova ori pe Teleajin, voi li prădaţi casele şi-i bântuiţi, ca să nu vie. Drept aceia, dacă vă este voia şi pofta să staţi la cuvânt, eu să ştiu, iar, dacă v'aţi pus alt gând, şi noi să ştim ce avem de făcut. Şi Dumnezeu să vă bucure.

(Ibid., p. 250, n-l CCX.)

II.

Dragomir Manea.

(Ţara-Românească.)
(1471-2.)

De la jupân Dragomir Manea multă sănătate bunilor noştri prieteni, judeţului din Braşov, şi celor doisprezece pârgari. Şi drept aceia cele ce mi-aţi încredinţat şi scris în carte, eu bine le-am înţeles. Cum vă sunt prieten, deci să ştiţi d-voastră, că, aşa precum v'am fost până acum prieten, tot aşa voiu fi şi de acum înnainte, şi vouă, şi prietenilor voştri.

Aşijderea mi-aţi orânduit să mă ostenesc până la Batâr Iştfan şi până la dumneavoastră; ci dumneavoastră să ştiţi că n'am putut să mă ostenesc; de ce,

că am îmbătrânit, şi mă veţi ierta dumneavoastră. Ci dumneavoastră să trimeteţi la dumnealui Voevodul cuvinte bune, să faceţi pace şi tocmeală, — că vedeţi, pentru Ştefan Voevod[1] ce rău s'a făcut şi până acum. Pentru aceia, mai bine să fie bine decât rău. Şi Dumnezeu să înmulţească anii dumneavoastră. Amin.

(Ibid., p. 264, n-l CCCXVIII.)

III.

Crăciun Pârcălabul.

(Ţara-Românească.)
(17 Novembre 1476.)

Dumneavoastră prieteni prea iubiţi mie. Vă fac ştire dumneavoastră că cetatea Bucureştilor s'a cîştigat Sâmbăta trecută[2]. Deci mă rog de dumneavoastră să binevoiţi a lăuda pe Domnul atotputernicul cu organe şi cu cântece şi cu clopote, cum şi noi am făcut în ţara noastră, care e şi a voastră. Şi să ştiţi dumneavoastră că domnii şi boierii a toată ţara s'au supus lui Vlad-Vodă[1]. Despre alta, vă rog pe dumneavoastră a ni trimete doi dulgheri, şi fiecare trebuie să aibă trei slugi, cari să-i şi poată ajuta. Şi li se va dà o sumă de bani, şi vor fi ţinuţi bine cu băutură şi mâncare; de altmintrelea îi va duce numai la Târgovişte, de-i va pune să zidească o casă. S'a scris această scrisoare din porunca dumisale lui Vlad-Vodă şi acestui aducător al scrisorii de faţă trebuie să-i creadă toate dom-

[1] Al Moldovei, cel Mare. Bathory nu era încă Voevod în Ardeal.
[2] 16 Novembre.
[3] Ţepeş, întors în Domnie.

niile voastre. Dată la Târgovişte, Duminecă după aceia, anul Domnului 1476.

Crăciun, pârcălab de Târgovişte,
al vostru credincios în toate.

(Hurmuzaki, XV, p. 95, n-l CLXVIII; singura scrisoare de până la 1507 tradusă din latineşte.)

IV.

Neagu Vornicul, Vlad Vornicul şi Cazan Vistierul.

(Ţara-Românească.)
(1480 sau ultimele zile din 1479.)

Prea-cinstiţilor şi de Dumnezeu dăruiţilor şi ai miei prea-iubiţi şi dulci şi buni prieteni, judeţul şi cei 12 pârgari din Braşov, multă sănătate şi iubitoare închinăciune vă aducem ca prinos vouă, prietenilor, al vostru prieten jupân Neagul ce a fost Vornic. Şi vă dau de ştire dumneavoastră: iată cum s'a prilejit treaba cea neaşteptată, de s'a făcut rău pentru rău. Iată că-şi trimise Domnul nostru[1] solii la Batâr Iştfan pentru cele bune şi pe credinţa voastră. Şi, când erau solii acolo, ci atunci veni Laiotă şi prinse Vistieria Ţerii-Româneşti şi acele suflete. Că ştim bine că sunteţi înţelepţi; dar să ştiţi aceia că, până nu veţi întoarce acea Vistierie, care e a Ţerii-Româneşti şi stă în casele voastre, ci voi pace nu veţi avea, cât va sta Ţara-Românească. Iar, pentru acele suflete ce sunt aşijderea în mânile voastre şi în a'voastre case[2], nu

[1] Basarab-cel-Mic, care fusese silit a merge cu Turcii asupra Ardealului, (lupta de la Cîmpul-Pînii; 13 Octombre 1479).

[2] Doamna lui Basarab, bunica şi sora, — prinse de Basarab-cel-Mare.

puteţi voi face cumva să le scoateţi din robie şi să le trimeteţi iarăşi în ţară? Că bine ştim că nu vă e nicio cinste să-i ţineţi, de nu e chiar ruşine. In Braşov bine ştim că n'a fost acel obiceiu, ci care era voia Braşovenilor, aşa a şi fost; căci cine a cărat pietre şi a pornit să zidească Braşovul, el a pornit-o de aceia ca nici Craiul să nu vă scoată din obiceiu. Deci socotiţi, — că sunteţi înţelepţi, — că va trimite Dumnezeu pe Domnul Voevodul vostru, şi-i va da lungi şi multe zile; deci la urmă socotiţi voi ce viaţă şi ce bine veţi avea. Şi Dumnezeu să vă înmulţească anii.

Jupânul Neagul Vornicul şi jupânul Vladul Vornicul şi jupânul Cazan Vistierul.

(Bogdan, *l. c.*, pp. 270-1, n-l CCXXIII.)

V.

Cazan Vistierul şi Staico Comisul.

(Ţara-Românească.)
(1480 sau ultimele zile din 1479.)

Doamnei noastre, Doamnei Mariei[1], cu multă sănătate şi adâncă închinare aducem prinos Domniei Tale, noi, robii Domniei Tale, şi îţi dăm de ştire Domniei Tale că am auzit despre Domnia Ta că te-a scos Dumnezeu din mânile vrăjmaşului, şi eşti în mânile oamenilor Domnului nostru Voevodului. Drept aceia pe Dumnezeu îl preamărim şi-i mulţămim pentru Domnia Ta, că te-a scos Dumnezeu să vii, să ni fii iarăşi cum ni-ai fost şi mai înnainte Doamnă. Şi să ştii Domnia Ta că, de când ai plecat, ci noi am

---

[1] A lui Basarab-cel-Mic.

stat, şi zi şi noapte, pentru treaba Domniei Tale pe lângă Domnul nostru Voevodul, ca să te scoatem. Şi avem nădejde în Dumnezeu că în curând Dumnezeu te va scoate să vii şi să ni fii Doamnă, precum şi domnului nostru Voevodul. Şi Dumnezeu să vă înmulţească anii.

Robii Domniei Tale, jupânul Cazan Vistierul şi jupânul Staico Comisul.

(*Ibid.*, p. 277, n-l CCXXV.)

VI.

Boierii Brăilei.

(*1481.*)

De la toţi boierii brăileni şi de la toţi cnezii şi de la toţi Romanii îţi scriem ţie, Ştefane Voevod, Domn Moldovenesc. Este în tine omenie, ai tu minte, ai tu creieri, de-ţi strici cerneala şi hârtia pentru un copil de femeie stricată, fiul Călţunei, şi zici că-ţi este fiu[1]? De-ţi este fiu şi vrei să-i faci bine, ci tu orânduieşte să fie după moartea ta Domn în locul tău, şi pe mă-sa iea-o şi o ţine, să-ţi fie Doamnă, cum au ţinut-o în ţara noastră toţi pescarii brăileni; ci tu ţine-ţi-o să-ţi fie Doamnă. Şi învaţă-ţi tu ţara ta cum să te slujească, iar pe noi să ne laşi în pace, că, de-ţi cauţi duşman, îl şi găseşti! Şi aşa să ştii: avem Domn mare şi bun, şi avem pace din toate laturile; să ştii că toţi pe capete vom veni asupra ta şi vom sta pe lângă Domnul nostru Basarab Voevod, până ce vă vom pierde capetele.

(*Ibid.*, p. 282, n-l CCXXIX.)

---

[1] E vorba de pretendentul Mircea-Vodă, fiu al lui Vlad Dracul.

VII.

Tricoliciu Vornicul.

(Moldova.)
(c. 1482[1]*.)*

Dumnealui Trcoiliciu Vornicul scrie jupânesei mele Negritei şi fetei mele Neagşei şi nepoatei melé dé fiică Marei şi nepotului mieu de fiică Mihuţei, şi Misei, aşijderea nepot al mieu, şi lui Nicoară din Vasluiu şi fratelui mieu Dragotă Tămăşanul şi lui Paşcu şi lui Miloş şi lui Cozma Morcul, fratele lui Soltan, şi la toţi ai miei iubiţi fraţi şi prieteni. Şi vă dau de ştire că până în acest ceas sunt în viaţă şi că am căzut în mânile Domnului Basarab Voevod[2], şi mă ţine ferecat, cum Dumnezeu a orânduit. Drept vă rog pe voi: nu mă uitaţi şi nu lăsaţi să mi se risipească, ori marfă ce va fi, ori scule. Şi să nu vă certaţi pentru averea mea până ce veţi auzi că sunt viu, ci să îngrijiţi şi să căutaţi cu milă caii şi iepele şi oile şi porcii şi toată averea câtă este. Şi de asemenea pe mine să nu mă uitaţi, ci tot aceia ce vi se va părea mai bine, aceia să faceţi, ca să nu pier. Şi să mai ştiţi că Soltan, fratele lui Cozma, este cu mine viu, până ceasul ni va veni. Şi mila lui Dumnezeu să vă înmulţească anii, amin. Scris în Târgovişte, Ianuar.

(Bogdan, *Documente moldoveneşti din sec. XV yi XVI în arhivul Braşovului*, Bucureşti, 1905, p. 57, n-l XXVI.)

---

[1] În legătură cu cele arătate de mine în *Istoria armatei*, I, pp. 171-2.
[2] Cel-Mic.

VIII.

Staico Logofătul.

(Ţara-Românească.)
(1483.)

Prea-cinstiţilor şi ai noştri buni şi dulci prieteni, judeţului şi pârgarilor din Braşov, multă adâncă închinare o aducem prinos Domniei Voastre. Drept aceia dăm în ştire Domniilor Voastre că a venit om din Nicopole acuma, Duminecă, şi ni spune că i-au dat iarăşi lui Alì-Beg sangeacul de Nicopol, şi i-au ieşit oamenii lui la Nicopol, iar el a rămas îndărăt să strângă oaste. Ci Marele Impărat a plecat, şi s'a apropiat de Sofia, şi Paşii au pornit cu oştile înnainte în sus pe Dunăre, spre Smederova. Şi Alì-Beg caută un chip să vă ajungă; şi mă tem să nu treacă peste voi, să vă prade. Dar m'am hotărât odată să slujesc drept creştinilor, — şi să nu ziceţi că nu v'am dat de ştire; ci paziţi-vă cum ştiţi mai bine. Şi să trimeteţi om care să fie cu mine; astfel, orice veste ni va veni, mai răpede vă vom da de ştire. Şi Dumnezeu să vă înmulţească anii. Scris în Târgovişte, luna lui Iunie 23 zile.

Mai micul Domniilor Voastre prieten
Jupân Staico Logofăt[1].

(Bogdan, *Relaţiile cu Braşovul*, I, p. 209, n-l CCXLIV.)

---

[1] Pentru datare, Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, II, p. 261.

IX.

Alexie, pârcălab de Cetatea-de-Baltă

(Moldova.)
(1507.)

Inchinăciune şi prietenie cu toată cinstea, dumneavoastră cărora vă datorim o deosebită iubire. Ştiţi că zilele trecute am fost în cetatea dumneavoastră, împreună cu dumneavoastră, pentru treaba Măriei Sale lui Bogdan-Vodă al Moldovei, şi v'am spus pe larg însărcinarea acelui Domn, şi i-am trimes scrisorile d-voastră şi ce aţi pus să se scrie pentru d-voastră, împreună cu darurile d-voastră. Şi acum, zi şi noapte, şi în tot ceasul, aştept să vie solul şi sluga noastră cu acelea. Orice mi se va porunci peste aceia de Măria Sa Bogdan-Vodă, vă voiu da ştire. Şi am auzit de la unii că solul vostru, pe care-l trimeseserăţi la Măria Sa Craiul, s'a întors la voi şi a adus vestea de la Măria Sa Craiul, despre acel lucru pentru care am fost trimes la voi de Măria Sa Voevodul Moldovei. Deci ne rugăm de D-voastră să binevoiţi, de hatârul Mariei Sale Bogdan Voevod, să ni vestiţi şi să ni aduceţi la cunoştinţă prin scrisori voia Măriei Sale Craiului, ce v'a poruncit pentru lucrul acela. Că aţi făgăduit a-mi da de veste despre acel lotru[1] care e prins şi oprit în mânile voastre. Să ştiţi cu siguranţă că, daca-i veţi fi cu bunăvoinţă Măriei Sale Bogdan Voevod, vă va răsplăti şi veţi primi de la noi slujbe, precum şi toată prietenia. Altfel ce vă va spune in cuvintele noastre înfăţişătorul celor de faţă, să fiţi buni

---

[1] Pretendentul moldovenesc.

şi să voiţi a crede. Din târgul Cetatea-de-Baltă, 13 Ianuar, anul Domnului 1507.

Alexie, pârcălabul Cetăţii-de-Baltă, al vostru credincios.

Dumnealor judelui, juraţilor, bătrânilor şi celorlalţi cetăţeni ai Sibiiului, domni şi prieteni ai noştri vrednici de cinste.

(Hurmuzaki, XV, p. 175, n-l CCCXXII; din latineşte.)

X.

Vlădica de Vad Anastasie şi boierii Dracşin şi Tomşa.

(Moldova.)
(1529.)

Ne închinăm cu toată cinstea. Să ştiţi toţi, ca unii ce sunteţi ai noştri buni domni şi prieteni, să ştiţi, dragii noştri domni, mă rog dumneavoastră, că dumneavoastră cu toţi domnii să faceţi bine să ieşiţi în câmp împreună cu toate bunurile ce sunt ale domniilor noştri, şi vom veni şi noi la dumneavoastră şi vom aduce toţi oamenii şi vitele ce am luat. Şi să vă îngrijiţi iute să nu ni se aducă vre-o pagubă, căci şi noi vom face atunci (?) ca alor voştri să li se aducă pagube, ba chiar şi dumneavoastră. Şi să mai ştiţi, dragii noştri domni, că vom ţinea jurământul şi învoiala ce au avut domnii noştri cu voi. Şi, dragii noştri domni, să mai ştiţi cu adevărat că Sâmbătă noi încă n'am fost ştiut de pacea ce o făcurăţi cu Mihail pârcălabul, când am venit noi. Şi vă mai rugăm odată, că fără vre-o zăbavă, cât mai iute, puteţi să ieşiţi cu ai noştri, pe temeiul jurământului nostru, şi tot aşa şi noi vom veni cu cu tot ce am luat, pe temeiul jurământului vostru. Şi să ni daţi de ştire când trebuie

să venim. Şi jurământul ce facem acum noi, îl cerem înnapoi de la dumneavoastră, cu scrisorile dumneavoastră, pentru siguranţa păcii. Alta nu mai este. Dumnezeu să vă ţie. Din Aldorful-de-sus, la 11 Octomvrie, anul 1529.

Anastasie Vlădica. Dracşin, pârcălabul de Ciceiu. Tomşa.

Dumnealui judelui şi pârgarilor şi juraţilor şi la toată obştea din Bistriţa şi celelalte, să vă meargă aceastǎ scrisoare.

(*Ibid.*, p. 337, n-l DCXXIV; din nemţeşte.)

XI.

Matiaş Vistierul.

(Moldova.)
(1529.)

1.

Dumneata, nouă iubit în adevăr. Ne închinăm dumitale. Şi, odată cu închinăciunea, să ştiţi, Domnul nostru prea-îndurătorul câte nevoi are la Rodna, mai ales de pâne şi de vin. Pentru care cerem, şi chiar vă încredinţăm şi vă poruncim, în numele Domnului nostru prea-îndurător, ca, îndată ce veţi vedea scrisoarea de faţă, să binevoiţi a orândui treizeci de cară, unde le puteţi orândui mai aproape, ca să ducă apoi cu credinţă hrana ce va fi nevoie slugilor Domnului nostru prea-îndurător la Rodna. Deci în acestea să nu faceţi altfel. Că bine ştiţi cum că Domnul nostru prea-îndurător doreşte slujbă foarte credincioasă, atât de la noi, cât şi de la voi. Deci să căutăm cu toţii a-i sluji credincios. Altfel, vă dorim dumneavoastră sănătate fericită. In Cetatea Unguraşului, 24 Octomvrie, anul 1530.

Noi, Matiaş Vistiernicul prea-milostivului Petru-Vodă al Moldovei.

Dumisale lui Toma Pielarul, jude al Bistriţei, frate şi prieten nouă iubit în adevăr.

(*Ibid.*, p. 358, n-l DCLXIX; din latineşte.)

2.

(1538-41.)

Jupânul Matiiaş Vistiernic scriem închinăciune şi multă sănătate la al nostru bun şi cinstit prieten şi domn, rămaş, biräul Bistriţei. După aceia ne rugăm de dumneata pentru jupăneasa mea şi mama ei şi pentru fiii noştri şi pentru vitele noastre, să te povăţuiască Dumnezeu, al nostru bun şi cinstit şi de nădejde prieten, pe ei să nu-i dai nici la o lature; nici lui Ianăş Craiul, nici lui Petru Voevod, nicăirea. Ci să te povăţuiască Dumnezeu a-i ţinea acolo la dumneata, pănă ce voiu veni să-i scot, şi când vei spune d-ta, — mult mă rog de dumneata. Că noi i-am trimes la mâna dumitale, pe credinţa şi pe sufletul dumitale, ca să n'aibă nicio nevoie şi nicio pagubă. Şi ce va fi voia dumitale spre mine, ci eu în toate voiu împlini voia dumitale. Că iarăşi la Dumnezeu mi-i nădejdea şi la dumneata; poţi acum dumneata să-mi faci şi bine şi rău: cum Duhul Sfânt te va povăţui, aşa să faci. Şi Dumnezeu să înmulţească zilele şi anii dumitale.

Scris în Suceava, Septemvrie 29.

Prietenului mieu drag şi dulce, jupânului biräu din Bistriţa.

(Şt. Nicolaescu, *Documente slavo-romîne*, pp. 53-5; din slavoneşte.)

XII.

Mogoş Spătarul.

(Ţara-Românească.)

(După 1534.)

Scrie jupânul Mogoş Spătarul multă sănătate şi plecăciune, Didei din Sad şi Comşei şi vouă, Sădenilor toţi. Şi iată ce vă grăiesc: când veniră Turcii de ne călcară în picioare şi ne prădară — pentru că la voi prădau şi vă robiau, iar la noi atâta n'au robit, ci, de spre altă pradă, întocmai ca şi la voi, — atunci de ce folos ni-a fost domnul nostru Craiul? Că el nici nu ne-a căutat, nici nu ne-a îngrijit, ci ne-a lăsat. Deci acum, când au prădat Turcii, m'au trimes domnii lor şi pe mine cu oaste la locul vostru să vă prăd şi să vă robesc: că mi-au dat şi Turci, ce i-am avut, dar erau în veşminte româneşti. Şi am venit până la casele voastre, şi, când am fost acolo, ci au venit la noi oamenii voştri, Micul din Rămeşti şi Toma din Măldăreşti, cu toţi ai lor, şi mi s'au rugat pentru voi, ca să nu vă prăd şi să nu vă robesc. Deci am socotit eu că sunteţi şi voi creştini cum şi noi suntem şi m'am învârtejit fără să vă fac niciun rău. Drept aceia vă zic: fiţi-mi mie prieteni buni, ca să vă fiu drept prieten, şi nu veţi peri astfel fără de ştire. Căci, dacă îmi veţi fi mie prieteni, tot aşa vă voiu fi şi eu, ca şi cum ar fi unul din ai voştri aice. Şi acuma să nu vă căinaţi, de nimic să n'aveţi teamă; că au fost bătuţi Turcii şi stau cu pază. Şi, după această carte, de o veţi arăta şi Sibiienilor şi vor vedea-o, şi de-mi vor veni vorbe dulci de la Sibiieni şi de la Bran[1], li voiu fi bun prieten, bun şi oricărui chip: ca

---

[1] Pare să fie o cetire rea. Poate: Braş[ov].

şi cum ar fi unul din ei aici într'una, dintre Sibiieni, aşa li voiu fi eu. Şi orice vă vor spune vouă oamenii noştri, Micul din Rămeşti şi Toma din Măldăreşti, să li daţi voi credinţă, căci sunt adevărate cuvintele mele. Altfel nu e.

(Şt. Nicolaescu, *l. c.*, pp. 53-5; din slavoneşte.)

XIII.

Huru Vornicul.
(Moldova.)
(1538-41.)

Jupânul Huru, Marele-Vornic. Scriu prietenului mieu drag şi dulce, dumnealui birăului din Bistriţă. Dăm de ştire dumitale, când a fost mai înnainte de această vreme, când a fugit Petru Voevod, atunci şi eu am trimes pe jupâneasa mea şi copiii miei acolo la dumneavoastră. Alta, când erau acolo, s'au spăimântat foarte de o năpaste, şi au ascuns nişte bani într'o groapă, şi n'au mai putut scoate banii din acea groapă când s'au învârtejit înnapoi, şi i-au lăsat acolo. Şi eu am trimes slugile mele la dumneata ca să-mi aducă banii; ci dumneata nu ştiu ce oameni ai trimes dumneata cu slugile noastre, şi mi-au scos banii şi mi-au ispitit slugile, şi au luat 1.900 de zloţi. Pentru aceia, te rog pe dumneata, ca pe prietenul mieu iubit, să te povăţuiască Dumnezeu să munceşti pe acei oameni ca să-mi dea înnapoi banii: 1.900 de zloţi, ce mi-au luat de la slugile mele. Mult mă rog de dumneata. Şi eu asemenea voiu face voia dumitale în ce va fi treaba dumitale la noi. Şi Dumnezeu să-ţi dea sănătate, amin.

Scris în Suceava, Mart 26.

(*Ibid.*, pp. 178-9. n-l LXXVII; din slavoneşte.)

XIV.

Boierii lui Alexandru-Vodă Cornea.

(Moldova.)
(1540-1.)

Facem ştiut Măriei Tale că Măria Ta ştie însăşi că a fost întăiu Voevodul Petru Domn al ţerii Moldovei; şi, cât a fost Domn, Dumnezeu ştie ce Domn a fost şi care i-au fost voia şi gândurile; cu niciunul din Domnii ce sunt în jurul acestei ţeri a noastre creştine. vrut să rămâie în pace, ci ar fi purtat războiu într'una şi ar fi vărsat sângele creştinesc; şi nu-i era nimic nici sângele, nici binele creştinilor. Ci Măria Ta încăşi ştie câte rele a adus şie şi ţerii noastre creştine şi cât rău a făcut ţerii prin obiceiul lui cel rău. Şi Dumnezeu ştie cum se va isprăvi. El a fost pricina, Petru Voevod, de au venit Turcii asupra lui şi a ţerii, şi el a fost gonit din ţară, şi Impăratul avea gînduri foarte rele faţă de această ţară nenorocită, voind să aşeze în ea sangeaci, şi, dacă n'a putut să aşeze în ea sangeaci, e că pe boierii toţi n'a putut să-i adune într'un loc şi să-i ucidă. Impăratul, văzând că nu poate altfel să capete ţara şi pe boieri, a alergat la viclenia sa şi la viclenia sfetnicilor săi: a îmbrăcat un Turc în veşmântul nostru şi l-a pus Domn în ţara Moldovei. Şi noi în acel ceas am fost mulţămiţi şi aşa: de ar fi pus Domn pe un Ţigan ori pe un Arap, tot l-am fi primit, numai Impăratul să nu se întoarcă şi să nu prade ţara până la capăt. Deci, când a fost pus Ştefan Voevod ca Domn, ne închinam lui ca unui Domn şi credeam că toate vor fi bune de acuma. Gândiam că e Domn creştin, de legea noastră. dar el era Turc, îmbrăcat în veşmântul nos-

tru. De nu l-am fi cunoscut până în acest ceas şi n'am fi băgat de samă viclenia lui, ar fi adus peirea lui şi a bietei ţeri. Dar am văzut că a început cu încetul a da ţara Impăratului; voià să-i dea tot ţermul de la Dunăre până în munte, precum şi Nistrul tot. Văzând aceasta, ţara s'a deprins a-l cunoaşte, şi a înţeles că Domnul e mai prielnic Turcilor decât nouă, creştinilor. Au fost două trei răscoale, supt alţi Domni. Dar noi, boierii, n'am îngăduit să-l taie, pentru că la noi nu era obiceiul acesta, şi nu va fi cât vom trăi. Apoi boierii au început a-i descoperi viclenia: nu voià să asculte pe nimeni, făcea pâri tainice, primia învăţături de la Impăratul, învăţături protivnice Măriei Tale şi nouă. Văzând că nu se poate face nimic cu dânsul, s'a iscat într'o noapte răscoală, şi s'a făcut dreptate asupra lui şi asupra tuturor oamenilor pe cari Impăratul îi trimesese în ţară. Şi am luat alt Domn nou, pe care-l ştim cu toţii că e coborâtor al Domnilor, fiu al lui Bogdan-Vodă şi nepot al bătrânului Ştefan-Vodă, moştenitor drept al ţerii Moldovei. Ne-am supus lui cu toţii şi am hotărât să ni fie Domn şi să domnească precum au domnit întâiu bunicul, apoi tatăl său, ca să ni putem apăra ţara împotriva duşmanilor ei, să rămânem în pace cu creştinii şi să li slujim. Pentru că, milostive Craiu, cu acest duşman al Creştinătăţii nu puteam nici să ne apărăm înşine, nici să fim prieteni ai creştinilor, pentru că el însuşi li era duşman.

Măria Ta ştii bine că noi toţi, boierii ţerii Moldovei, mari şi mici, toată boierimea şi ţara toată, avem o legătură, a nu o părăsi, nici a o călca în cel mai mic lucru; din potrivă, milostive Doamne, voim să facem mai strânsă această legătură, dacă aşa e voia lui Dumnezeu şi Măria Ta nu eşti împotrivă.

Dumnezeu Sfântul să te povăţuiască pe Măria Ta ca să dea prietenia sa stăpânului nostru Voevodului Io Alexandru şi nouă, după vechile jurăminte şi legături; să-i fie milă de stăpânul nostru, de noi şi de această biată ţară creştinească. Dacă Măria Ta n'ai milă de noi şi de această ţară nenorocită, Dumnezeu singur ştie ce va fi, căci noi nu ştim. Ce au făcut unii oameni, înlăturând pe Ştefan-Vodă, vom plăti-o noi cu capetele noastre şi cu sângele nostru. Dumnezeu martur ni este că nu s'a putut altfel, dar numai Măria Ta, cu ajutorul domnilor creştini, puteţi împiedeca urmările. Milostive Craiu, Măria Ta eşti înţelept şi vei hotărî ce vei crede mai bine. Dacă Dumnezeu te povăţuieşte pe Măria Ta să aperi pe stăpânul nostru şi capetele noastre, Măria Ta binevoieşte a da o carte de trecere solilor noştri ca să poată veni lângă Măria Ta, şi Măria Ta trimete pe ai Măriei Tale lângă stăpânul nostru. Atunci Măria Ta vei putea fi lămurit mai mult asupra gândurilor stăpânului nostru, asupra gândurilor noastre şi ale ţerii noastre.

Milostive Craiu, Ţarul turcesc trimesese un ceauş la Ştefan Voevod răposatul; dar n'a găsit pe Ştefan Voevod, că era la Suceava (?), ci a găsit pe Alexandru Voevod şi i-a poruncit să meargă la Malta (?) şi în Ardeal şi cu Muntenii şi cu cinci sangeaci să plece la războiu. Şi aceasta, milostive Craiu, dacă să meargă ori să nu meargă, se va hotărî, şi se va da de ştire starostelui de Cameniţă, şi el va da de ştire Măriei Tale.

Milostive Craiu, ceia ce Petru Vartic, Vornicul ţerii Moldovei, a spus Hatmanului Măriei Tale, dumisale lui Tarnowski, să creadă Măria Ta, ca graiul Domnului nostru şi al Sfatului domnesc.

(*Ibid.*, *Supl.* II[1], pp. 139-41, no. LXX; din poloneşte.)

XV.

Vartic Vornicul.

(Moldova.)
(1542.)

Ce-mi scrie Măria Ta, să-ţi dau de ştire despre Ţarul turcesc, încotro se va întoarce, deci să ştii Măria Ta că în vara aceasta nu va pleca nicăiri, ci va trimete câteva oşti spre Buda, ca s'o zidească. Dar în alt an va ieşi cu putere mare în Ţara Ungurească, el însuşi cu toate puterile sale.

E adevărat că acuma se chiamă la războiu pretutindeni în Ţinuturile turceşti, dar poate numai ca să sperie, pentru ca să poată zidi anul acesta cu siguranţă Buda.

Dar eu te asigur pe Măria Ta, ca prieten credincios al Măriei Tale, că, după cât am înţeles eu, dacă Domnii creştini vreau să isprăvească ceva asupra Turcilor, acuma au vremea cea mai potrivită, şi alta mai bună nu vor mai avea-o pe urmă. Acuma chiar trebuie să se ridice Domnii creştini ca să meargă la Buda s'o iea şi, dărâmând-o, să-i înnece rămăşiţele în Dunăre. Că, de o vor întări Turcii, atunci niciodată nu-i vor mai izgoni creştinii.

Ne mirăm foarte că Măria Sa Craiul[1] rămâne atâta la Vilna: mai bine ar fi ca Măria Sa să-şi vadă de lucru din vreme.

Despre domnul mieu Voevodul, să ştii aşa Măria Ta cum că are voie de a purta războiu în Ardeal pentru cetăţile acelea ce s'au luat de la dânsul[2] şi pentru

[1] Poloniei.
[2] Ciceul şi Cetatea-de-Baltă.

slobozirea prinşilor ce stau în Făgăraş. Şi are în ajutor 4.000 de Turci, dacă Ungurii nu-i vor ieşi din cetăţile acelea şi nu vor da drumul prinşilor.

Vartic, Hatmanul Moldovei.

(Hurmuzaki, II, p. 240, n-l CCIX; din latineşte.)

XVI.

Andrei Hatmanul.

(Moldova.)

(1589.)

Iţi scriu dumitale mulţămita mea şi închinarea mea. Iţi doresc dumitale de la Dumnezeu să-ţi dea multă, bună sănătate.

Apoi dumneata ai fost trimes un om la milostivul Domnul nostru în zilele trecute pentru că mari şi multe pagube sunt de acolo, că vite, vaci şi cai se prăpădesc aici, în ţara aceasta. Din pricina aceia acum milostivul nostru Domn a pus alt dregător acolo, şi i-a dat aşa putere Măria Sa că, unde s'o găsii astfel de om rău, sau de va auzi oriunde în ţara aceasta, să-l prindă, ori de va fi în sat călugăresc, ori de va fi în sat vlădicesc, oriunde în Ţinutul milostivului nostru Domn, în toate părţile să-i prindă pe astfel de oameni făcători de rele, şi d-voastră să vă slujească ei cu judecată dreaptă, De aceia, de veţi avea cândva astfel de pagubă, scrieţi dregătorului de acuma, şi oriunde vă va sluji cu dreptate. Dumnezeu să te ţină pe d-ta în multă şi bună sănătate.

Dată la Iaşi, în ziua de 13 Iulie 1589.

Andrei, Hatmanul cel Mare al ţerii Moldovei.

Dumisale judelui celui mare al cetăţii Bistriţei şi celelalte, domnul nostru vrednic de cinste.

(Ibid.. XV, pp. 702-3, n-l MCCXCV, din ungureşte.)

XVII.

Ureche Vornicul.

(Moldova.)
(1591.)

Iară de dăbilari să ştii dumneata că tuturor toate pecetluiturile dumitale s'au ţinut în samă, şi pre locuri au fost până şi-au dat samele; numai ce n'au fost desetnici de stupi, că au ieşit cu mneata, la Hârlău şi la Dorogoiu şi la Hotin; ce am trimăs să strângă ce vor afla acolea rămăşiţe; ce nemică la Hârlău n'au aflat, nici la Dorogoiu, că au fost istovit; iară de la Hotin au aflat rămăşiţe de urdiniş, 200 taleri, de-au adus la Vistierie.

(Ibid., XI, p. 233, n-l CCCLVIII.)

XVIII.

Orăş Hatmanul.

(1592.)

Inţelepte, vestite doamne jude, împreuna cu cinstitul Sfat al dumitale în cetatea craiască a Bistriţei, închinaciunea noastră prietenească şi dorinţă de toată fericirea înnainte de toate. Apoi noi, Orăş Vornicul, Hatman peste oastea cea mare de supt munte, strânsă acum în ţara Moldovei, împreună cu alţi domni prieteni ai miei, îţi fac ştiut dumitale că milostivul nostru stăpân domnul Petru Voevod[1], acum ales din mila lui Dumnezeu oblăduitor a toată ţara Moldovei, a fost înştiinţat cum că oastea se aduna spre războiu lânga cetatea crăiască a dumitale, Bistriţa, şi, de oare ce Măria

[1] Care se dădea drept fiul lui Alexandru Lăpuşneanu.

Sa nu ştie bine încotro ori de ce se găteşte oastea lângă cetatea dumitale, Măria Sa nu se prea încrede şi socoate că aţi avea de gând a năvăli în ţara sa pe la cetatea dumneavoastră. Deci Măria Sa a avut grijă şi ni-a poruncit să fim gata în fiecare zi, cu Cazaci şi alţi ostaşi puternici, a ne apăra cu ajutorul lui Dumnezeu de duşmanii noştri, dacă s'ar găsi cineva din ţara dumneavoastră care ar voi să năvălească în ţara milostivului nostru Domn. Deci prin scrisoarea de faţă vă îndemnăm şi înştiinţăm cu credinţă pe dumneavoastră ca dumneavoastră să trăiţi în pace şi fără grijă şi să ţineţi d-voastră vecinătate credincioasă, cinstită şi creştinească, şi cu milostivul nostru stăpân Domnul, şi cu noi; ceia ce să aşteptaţi dumneavoastră oricând de la milostivul nostru stăpân Domnul. De aceasta vă rugăm şi vă înştiinţăm pe dumneavoastră cu toată credinţa şi cu tot dinadinsul, ca dumneavoastră îndată şi curând să ni daţi de ştire, lui şi nouă, ce gând ori voie aveţi dumneavoastră faţă de dânsul: aveţi de gând să ţineţi bună vecinătate cu el, cum aţi făcut şi la alţi Domni, ori nu, şi ce scop are oastea de lângă cetatea d-voastră şi încotro. Dacă dumneavoastră făgăduiţi milostivului Domn, Voevodului nostru, bună credinţă şi toată iubirea creştinească, el se va arăta pe urmă faţa de dumneavoastră mult mai prietenos şi mai frăţeşte de cum a făcut înnainte de aceasta vre-un Domn; ceia ce veţi încerca-o dumneavoastră la sfârşit şi cu adevarat. Deci vă rugăm ca dumneavoastră să scrieţi îndată stăpânului nostru milostiv Domnului şi să-i înfăţişaţi credincioasa noastră vecinătate (cum e şi lucru creştinesc) şi să-i spuneţi ce gând are oastea de la noi. De vom băga de samă aşa ceva la dumneavoastra, vom fi la rândul nostru oricând aplecaţi către dum-

neavoastră şi ai dumneavoastră cu credinţă şi cu sfat. Cu aceasta vă încredinţăm pe dumneavoastră lui Dumnezeu Sfântul în mânile sale îndurătoare, pentru scut şi ocrotire. Din Baia, anul Domnului 1592, 26 Septemvrie.

Al dumneavoastră de bine voitor şi totdeauna credincios vecin, Orăş Vornicul, căpitan peste oastea de supt munte în Moldova.

Inţeleptului, vestitului şi cumintelui domn, domnului Gaşpar Budaker, jude în cetatea crăiască a Bistriţei, împreună cu cinstitul şi cumintele Sfat, şi celelalte, Domnului nostru îndurător şi prieten, în mânile sale.

(*Ibid.*, pp. 713-4, n-l MCCCXII ; din nemţeşte.)

XIX.

Jurj Pogan.

(Maramurăş.)
(1593.)

Cire iaste pan Pogan Jurj, şpan ot Maramoreş i pan Toma jurat **ot tij** [de acolo] scriem închirăciure şi slujbă pan Orban birov i pan Simion pârcălab **ot** [— din] Bistriţă. Dup' acìa de ce-aţi trimes omul vostru la noi, de rândul aceştii oştiĭ ce au trecut prin Maramureş, vă dăm a şti că au fost a lui Corneş [1] o mie de omiri năimiţi în bani. De altă latură, acmù nu ştim, că au fost doi omiri a noştri în Ţara Leşească; ce i-au zis că nu e acolo nece o veste rea. De' icea înrainte ce vrem şti vrem audzi noi, vă vrem da a şti, ca somsìdzilor [2] noştri. Derept acìa şi acmù avem om

[1] Gaşpar Kornis.
[2] După ungureşte, — vecini.

acolo: de ne va aduce vr'o veste, vă vrem da a şti. Şi iară vă rugăm, ce vreţi audzi din Moldova, c'am înţeles că aveţi omiri în Moldova, ce veste vă vor aduce, ne rugăm să ne daţi a şti, au de rău, au de bire. **Şi mântuiţi-vă în Domnul, amin.**

Scris în Sălişte, luna lui Maiu 2 zile.

Dumisale Orban birăul de la Bistriţa.

(*Ibid.*, XV, pp. 731-2, n-l CCCXXXIV; partea cu litere negre, din slavoneşte.)

XX.

Boierii din partidul lui Petru Şchiopul.

(1593.)

Multă sănătate şi viaţă să trimeaţă Dumnezeu dumitale şi iubitului dumitale fiu şi toţi oamenii dumitale. Când au fost Iulie 9, sosit-au carte de la Măria Ta în mâna noastră; ce ni-ai scris, tot am înţeles. Scrii şi rogi să nu grăbim pentru lucrul dumitale; aşa să ştii Măria Ta că acel sfat şi acel gând tot am sfătuit şi am gândit, iar acesta lucru şi aceasta începătură au ceput Bostan [1] şi cu Mihnea-Vodă [2], când noi niciunul n'am fost în Ţarigrad. Pe ceaia vreme Stolnicul au fost la Bucureşti; când am venit, ei au fost mers şi au fost grăit şi la Măria [Sa] şi lui Pirì [3], iar drept aceia acel sfat încă au trecut. Dacă am venit noi la Costandınie [4], noi am grăit cu Vornicul; după vreme, cum am văzut vreme, într'acel chip am nevoit, căci am văzut că acel loc se schimbă, şi acel om din locurile-i, că şi în-

[1] Agent armean.
[2] Turcul, nepotul lui Petru Şchiopul şi fost Domn muntean.
[3] Paşă.
[4] Constantinopol.

tr'alt chip nu e. Dacă şi noi am făcut aşa, căci au fost şi lesne a începe, căci toţi, mici, mari, [au] nevoit spre Domnia Ta, căci văzură că acei oameni nu sânt de treabă, nici de slujbă, nici pot îngădui. Deci, de-am fi îngăduit, cum scrii Domnia Ta, Dumnezeu ştie cine ar fi încăput până acmù. Apoi s'ar fi prins şi Domniei Tale zăbavă, lucru delungat. Iar, de-ai fi Domnia Ta sârguit să fii până acmù, venit, avem nădejde pre Dumnezeu să fi fost până acmù şi la moşie. Iar ce vom face? Dumnezeu n'au vrut, au Domnia Ta n'ai nevoit, căce fiece lucru cu nevoinţă se face, nevoind şi rugând pre Dumnezeu: Dumnezeu e milostiv a da. Deci de alte părţi avem nădejde să nu avem sminteală, nici de vrăjmaşi, nici de prieteni; numai acum au rămas pre Domnia Ta, de va fi sminteală. Iar noi, — cât vedem şi pricepem —, până ne chiamă şi ne pohtesc, trebuieşte să răspundem; acmù ne roagă, apoi vom rugà noi, şi nu vom avea pre cine rugà, nici ne vor asculta. Iar ne scrii, până nu vom vedea scriptura dumitale şi omul din casa dumitale, să nu facem nimic; noi, ce-am putut, am făcut, şi isprava ţi-am trimes în tot chipul, pre Iurgachi. De acmù omul dumitale şi scriptura, ce ni va hi bun? Domnia Ta lasă toată nevoia şi vino, şi scapă de acù; alte toate va tocmi Dumnezeu.

Iulie 9 au ieşit Sinan-Paşa la oaste spre Urumeli, şi toate tocmelile sânt în mâna lui. In ce ceas veri sosi, tot îţi va fi pre voie. Şi vom merge şi noi cu Paşa. Iar Stolnicul va fi în Ţarigrad. Oamenii nevoiesc să iasă la oamenii săi, unde sânt îngropaţi moşii, părinţii, fraţii; Domnia Ta nu ştim ce faci. Au supăratai de către ceşti creştini de'ncoace şi de cinstea lor şi de binele lor? Adu-ţi aminte câte biserici sânt făcute

de moşii voştri şi de fraţi şi de Domnia Ta! Cum e vremea acmù, nu trebuieşte gânduri lungi [1]... Să ştii Domnia Ta că cu Paşa [au] purces şi Ereiz şi Tefterdarul [2]; cela ce-au fost la Halep, când ai fost şi Domnia Ta, acela e Mare-Tefterdar. Aceia dăm ştire. Dumnezeu lungească zilele dumitale; amin. Iulie 10 [1593].

(*Ibid.*, pp. 348-9, n-l CCCCLXXXIII.)

XXI.

Gheorghe Hatmanu[1].

(Moldova.)
(1594.)

La jupânul Gheorghie Hatmanul şi la jupâneasa Cămărăşoaia [1] şi la Ivan şi la Aslan şi Mihail [2] multă sănătate facem dumilorvoastre. De veţi întreba de sănătatea noastră, sântem sănătoşi, cu mila lui Dumnezeu. Alta, cartea ce ni-ai trimis cu posta, ni-au venit şi am înţeles de sănătatea dumnilorvoastre, şi foarte ni-au părut bine. După aceia ne rugăm dumnilorvoastre, pre cine va veni, să trimeteţi pururea câte o carte, şă ştim de sănătatea dumnilorvoastre. Alta, să dea Dumnezeu ceastă carte a noastră să afle pre dumneavoastră în toată sănătatea; amin.

Scris în Veneaţia, în luna, în Iulie 11 zile.

De la jupânul Gheorghie Cămăraş şi de la Hătmăneasa şi de la alalţi de la toţi.

---

[1] Aici, câteva cuvinte în criptogramă.

[2] Reis-Efendi (un fel de Postelnic turcesc), şi Cămăraşul de socoteli.

[3] Soţia lui Gheorghe Cămăraşul.

[4] Fiii lor.

In mâna jupânului Gheorghie Hatmanul să se dea în Boldzan[1] ceastă carte.

(*Ibid.*, p. 490, n-l DCX.)

XXII.

Ştefan Logofătul.

(Moldova.)
(1594.)

Prea-puternice doamne, doamne nouă prea milostive, domnule cancelar[2].

Slujbele mele prea-umilite le înfăţişez cu stăruinţă milostivei îndurări a Măriei Tale, al mieu domn milostiv: sănătate bună şi fericire cer de la Domnul Dumnezeu să dea Măriei Tale, domnul mieu milostiv; fără sfârşit, precum şi mie.

In vremea aceasta s'au adus scrisori de la Măria Sa Domnul muntean cu vestea că o mare putere de neprieteni a sosit la Furtian (sic), loc muntenesc. Şi Măria Sa[3] înnaintează împreună cu noi împotriva acestui duşman. Ne rugăm deci umilit de Măria Ta să binevoieşti a avea grija noastră şi a tot poporului creştin, şi mai ales de spre partea acestor păgâni de Tatari, cari sunt neprieteni a tot poporul creştin. Căci noi toţi, mari şi mici, avem toată nădejdea în Dumnezeu şi în Măria Ta, îndurătorul nostru Domn. Nădăjduim cu totul că Măria Ta în bunăvoinţa Măriei Tale nu va voi niciodată să ne uite.

[1] Bozen în Tirol; italieneşte: Bolzano
[2] Ioan Zamoyski, al Poloniei.
[3] Aron-Vodă.

Cu acest prilej, mă închin stăruitor pe mine şi slujba mea umilă milostivei îndurări a Măriei Tale, domnul mieu milostiv.

Sluga umilă a domnului mieu milostiv: Ştefan ce am fost Logofăt al ţerii Moldovei[1].

29 Iulie, după calendarul cel nou[2], anul 1594.

(*Ibid.*, *Supl.* II[1], p. 339, n-l CLXXIII; din slavoneşte.)

XXIII.

Ştefan Răzvan.

(Moldova.)
(1594.)

Strălucite şi măreţe Domn, prietenul mieu foarte preţuit.

Inchinarea şi asigurarea slujbei mele. Ştii prea bine d-ta că Măria Sa Impăratul a trimes în aceste părţi pe solul său, dumnealui Ioan de' Marini, Ragusan, care a lucrat cu Domnul nostru şi a îndeplinit toate după dorinţă. Deci Măria Sa a făcut cu acel sol în numele Măriei Sale Impăratului o legătură veşnică cu acel sol; şi mă rog să fie spre cinstea lui Dumnezeu Sfântul şi a toată creştinătatea. Acum trimet domniei tale un cal prin solul Măriei Sale, dumnealui Mihail Tolnay, marele căpitan al călărilor şi pedeştrilor din Curtea Domnului nostru, pe care, de şi e trimes de un necunoscut, să-l ieai d-ta în nume de bine. Ci te rog pe d-ta, ca să mă pot îndrepta în slujba mea viitoare, să fii bun d-ta a da credinţă deplină acestui sol al Măriei

---

[1] Pare a fi Ştefan din 7107 (Hasdeu, *Arhiva istorică*, I[1], p. 117).
[2] Adecă anii de la Hristos, nu de la Facerea Lumii.

Sale Domnului în toate ce va spune în privința mea și a face după dorința mea; și, dacă, precum am credința, d-ta vei face acest lucru, mă vei avea pentru acestea toate amintitor și recunoscător și pe mine. Și te rog pe d-ta să nu uiți de mine, și la Măria Sa Impăratul și la alții. Celelalte ți le va spune d-tale limpede dumnealui Ioan de' Marini Ragusanul, solul Măriei Sale, și chiar dumnealui Mihail Tolnay, cărora li vei da d-ta în toate credință, și ne mai rugăm să nu desprețuiești a face lucrul mieu. Doresc să fii sănătos d-ta cât mai îndelung. Că toți am înțeles de marea istețime și vestita vrednicie a d-tale. Din cetate din Iașul Moldovei, 15 August, anul Domnului 1594.

Al d-tale prieten și slujitor Ștefan Răzvan, Hatmanul.

[Către d-rul Pezzen, ministru al Impăratului.]

(Ibid., XII, p. *l*, n-l XIV; din latinește.)

XXIV.

Vornicul din Câmpulungul Moldovei.

(1595.)

Scriem închinăciune și multă sănătate domnului Budachi Ianâș, biràul de cetatea Bistriței, și pârgarilor, și pârcălabului, și la tot svatul dumnitale. După aceia ne rugăm dumnilorvoastre să faceți bine să nu se oprească oamenii și neguțătorii prin pâri și pren datorii, că acmù, cu mila lui Dumnezeu, să fie Măria Lui Craiu sănătos și Domnul nostru Ștefan-Vodă, iaste o țară ca alaltă. Cine va avea pâră de oamenii de ceasta parte, noi vom trimite la dumneavoastră să-i legiuiți dumneavoastră; ai dumnilorvoastre vor avea leage la Domnul nostru și la noi.

(Ibid., XV, p. 730, MCCCXIX.)

XXV.

Luca Stroici.

(Moldova.)
(1597.)

Inchin cu stăruință vechile mele slujbe supuse bunăvoinții d-tale.

La 28 Fevruar, la moșia mea din Zvinigorod, am primit un trimes al Măriei Sale lui Vodă, aducătorul scrisorilor d-tale, și care merge la d-ta și apoi la Măria Sa Craiul cu scrisori. D-ta ai binevoit să-mi trimeți două côpii de pe scrisorile lui Mehmed-Pașa Satârgi, care e Serdar al oștirii, scrise în limba românească, și d-ta îmi poruncești să le scriu pe leșește și să ți le trimet d-tale. Intr'una din scrisori Măria Sa Vodă îmi spune un lucru pe care nu-l scrisese d-tale și-mi poruncește să ieau izvod după locul acela, — ceia ce fac pe însemnarea adausă, din care d-ta vei pricepe de ce e vorba. Cât despre alte trebi și vești ce se află în scrisoarea Măriei Sale, ele se află și în scrisoarea către d-ta; nu le voiu spune deci din nou și mă voiu mulțămi să amintesc cu stăruință încă odată slujbele mele supuse bunăvoinței d-tale, Domnul mieu cel milostiv.

Din Zvinigorod, 29 April 1597.

Luca Stroici Logofăt,
cu mâna mea.

(Ibid., Supl. II², p. 416, n-l CCXIV; din polonește.)

XXVI.

Badea Grădișteanu și Iani Comisul.

(Țara-Românească.)
(1599.)

Scris-am eu, Badea Stolnicul și Iani Comisul, pârcălabii de în Făgăraș, aicea această carte a noastră până

la Budachiu Ianoş [1]. Să ştii că am luat 110 teancuri de postav roşu de la popa Lazăr şi de la Şincher Gheorghe, Aşa să se ştie. **Scris în cetatea Făgăraşului. Scris în Noiemvre 26 de zile, anul 7107.**

(*Ibid.*, XV, p. 745, n-l MCCCCXXXVIII; din slavoneşte partea cu litere negre.)

XXVII.

Armaşul Sava.

(Ţara-Românească.)
(1599.)

După mulţămirea mea. Aceasta vreau să vă dau de ştire că Voevodul Mihai, Măria Sa, mi-a dat Jeciul cu toată moşia ce se ţine de el. De aceia dijmele care au fost rânduite pentru Bathory Jicmon aici, la Jeciu, din acelea să nu daţi nimănui fără ştirea mea, din ce aveţi acolo: nici vin, nici grâu, nici ovăs, nici altceva nimic; ci să vă îngrijiţi de toate şi să nu faceţi jaf în nimic. Pentru că să ştiţi cu siguranţă că, dacă veţi face altfel, veţi plăti paguba. Fiţi sănătoşi. Dat din cetatea Veciului, 4 Dechemvrie 1599.

[Către Bistriţeni.]

(*Ibid.*, XII, pp. 528-9, n-l DCCCXLVII; din ungureşte.)

XXVIII.

Boierii munteni din partidul polon.

(1599 [2].)

Asigurăm de slujbele noastre foarte umile bunăvoinţa d-tale.

---

[1] Ioan Budacker, judeţele Bistriţei.
[2] Veai pentru dată *ibid.*, p. 551, n-l CCXCI.

Când întâiaşi dată am venit aici la d-ta, îndurătorul mieu Domn, cu scrisori de la Vlădica şi de la toţi boierii Ţerii-Româneşti, am spus din viu graiu d-tale de robia cea grea a ţerii acesteia sărace. Am povestit căderea ei şi rugăciunile ei către d-ta. Am cerut de la d-ta să n'o uiţi şi s'o scapi din mânile Turcilor şi ale Tătarilor, şi mai ales ale lui Mihai-Vodă, care pentru noi e mai rău ca un Turc. Dumneata, îndurătorul nostru Domn, ni-ai dat atunci bune făgăduieli, ne-ai trimes la Măria Sa Craiul şi ni-ai făgăduit un răspuns după îngroparea Măriei Sale Crăiesei. Aşteptând răspunsul, am mers în Moldova. Cum am ajuns, am primit alte scrisori, pe care ţi le-am dat ieri d-tale, îndurătorul nostru domn. In acele scrisori ni se scrie cu durere mare şi cu lacrimi să mergem să te găsim din nou pe d-ta, îndurătorul nostru domn, să-ţi povestim tot şi să ne plângem înnaintea bunăvoinţei d-tale; ni se spune să ne închinăm adânc d-tale şi să-ţi spunem că boierii munteni se aşează cu totul supt puterea şi ocrotirea Măriei Sale Craiului şi a Coroanei Poloniei. Măria Sa Ieremia-Vodă al Moldovei se află supt puterea şi ocrotirea d-tale; voim să fim şi noi ca şi Moldova; boierii munteni şi toată ţara nu vreau să caute altă ocrotire decât a Coroanei Poloniei. Şi să nu creadă nimeni că Ţara-Românească ar putea să se supuie Neamţului sau împăratului creştin. Nu se poate aceasta, căci nici ţara, nici boierii n'ar primi-o niciodată, cum asigură toţi. Dacă ar trebui să se supuie Nemţilor, ar vrea mai bine ca Turcii să-i prindă, pe ei şi pe femeile şi copiii lor; ar vrea să se supuie mai bine Turcilor decât Nemţilor, căci ei ştiu că Nemţii sânt departe şi că n'ar putea să-i ocrotească, nici să-i apere. Turcii ni sânt în spate, şi boierii noştri ştiu că

Turcii nu vor îngădui ca Mihaĭ să fie Domnul Ţerii-Româneşti; e viaţa lor în joc. Chiar dacă ar rămânea doi Turci şi Mihai-Vodă al treilea, nu ar fi pace între ei.

De aceia această ţară nenorocită se pune supt ocrotirea Măriei Sale Craiului şi a Coroanei Poloniei şi toţi, mici şi mari, bătrâni şi tineri, precum şi boierii, se roagă pentru numele Domnului Hristos ca d-ta, domnul nostru cel îndurător, să li dai ca Domn pe fratele lui Ieremia-Vodă. Toţi boierii Ţerii-Româneşti şi toată ţara-l cer şi-l iubesc, pentru că vreau să fie la un loc şi în unire cu ţara Moldovei. Căci suntem toţi de o limbă şi de o lege, şi în vremile de odinioară astfel Domnul moldovenesc ajungea Domn muntean şi Domnul muntean Domn moldovenesc.

Toată ţara şi toţi boierii se roagă deci de bunăvoinţa d-tale, domnul nostru cel îndurător, pentru ca d-ta să împlineşti dorinţile şi rugăciunile lor, şi ei, toţi, precum şi noi înşine, vom fi slugile prea-supuse ale d-tale, domnul nostru cel îndurător, şi în tot ceia ce d-ta vei avea nevoie de Măria Sa fratele Măriei Sale, toţi vom fi la poruncile d-tale. D-ta să iei bine seama că nu cerem decât două lucruri de la Măria Sa Craiul şi de la d-ta, domnul nostru cel îndurător: întâiu ca Măria Sa Craiul şi d-ta să vă învoiţi ca fratele Măriei Sale lui Ieremia-Vodă să fie Domnul nostru; apoi ca Măria Sa Craiul şi d-ta să daţi voie lefegiilor să meargă cu noi, pe banii noştri. Şi d-ta vei şti să te arăţi că nu ştii nimic şi că nu te-ai înţeles nici cum cu noi. Şi vom da, din partea noastră, dovezi de iubirea noastră Măriei Sale Craiului.

Incă un lucru îl supunem luării aminte binevoitoare a d-tale. O mare mulţime de Turci se află pe malul

Dunării la toate vadurile; aşteaptă răspunsul lui Ieremia-Vodă pentru fratele lui; căci ei trag toată nădejdea că fratele lui Ieremia-Vodă va ajunge în curând Domn al acestei ţeri. Dacă însă văd că se face zăbavă, vor porni, vor trece Dunărea şi vor căta a pune Domn pe vre-un Turc, ori vre-un lotru, care nu va avea milă nici de ţară, nici de creştini, şi nici ţerile vecine nu vor fi bucuroase de altfel de lotri.

Cei mai umili şi mai supuşi slujitori d-tale, domnul nostru cel îndurător.

Dan Vistierul, Vintilă Clucerul şi toţi boierii munteni.

Milostive doamne, cerem bunavoinţa d-tale, domnul nostru cel îndurător, pentru ca d-ta să binevoieşti a nu-ţi cruţa osteneala şi a ceti această scrisoare până la capăt.

(Ibid.. Supl. II, pp. 487-8; din poloneşte.)

[Către Ioan Zamoyski.]

La 23 April 1601 Dan, Logofătul muntean, unul din pribegi, scrie despre „Doamnele aşa de năcăjite, aşa de bolnave, aşa de tulburate de frică”, ale lui Ieremia şi Simion, adăpostite la Hotin.

(Ibid., II, pp, 30-1, n-l XIX; din poloneşte.)

XXIX.

Banul Mihalcea.

(Ţara-Românească.)
(1600.)

1.

Inchinăciunea mea, dorindu-ţi toată fericirea de la Dumnezeu a tot puternicul.

Trebuie să te cercetez pe d-ta cu scrisoarea mea,

căci d-ta ştii din ce pricini am fost trimes de prea-îndurătorul mieu Domn la Măria Sa şi ce am tratat, şi că am trimes pe tovarăşul mieu să întrebe şi să cerceteze voia Domnului mieu prea-îndurător şi să arăte cererile Măriei Sale Impăratului. De oare ce însă până acum mi-a sosit răspuns de la Domnul mieu prea-îndurător, şi el îşi va arăta voia M. S. Impăratului prin scrisoare, te rog deci pe d-ta cu cea mai mare stăruinţă, ori să-mi dea răspuns, ori să vii însuţi într'acoace şi la Domnul mieu, căci nu e vreme de pierdut; căci acum cer Turcii pace şi Domnul mieu nu ştie de ce să se apuce. Cum d-ta vei afla aceasta şi de la dumnealui Carlo Magno[1] şi-ţi voiu scrie d-tale, pentru mai multă siguranţă, toate învăţăturile ce Domnul mieu mi le va da. Deci să te gândeşti d-ta foarte bine la aceia, şi să vii cât poţi de iute la Domnul mieu. Iar, dacă d-ta nu poţi să vii, şi eu mă duc de aicea, că nu mai pot aştepta; că aşa e şi voia Domnului mieu prea-îndurător. Turcii, şi ei aşteaptă greu răspunsul, şi Domnul mieu nu li poate da niciunul, până nu ştie care e voia Măriei Sale. Pentru aceia cer din nou cu tot dinadinsul ca d-ta să binevoieşti a veni cât mai iute, ori să-mi dai răspuns prin scrisoare, de ce să mă ţin şi ce trebuie să arăt Domnului mieu.

Al d-tale de binevoitor şi credincios prieten: Banul Mihalache Carageà, boierul lui Mihail Voevod.

Măriei Sale d-lui Vartolomeiu Petz, doctor în drept, sfetnic al M. S. Impăratului, preşedinte al Camerei de Războiu, domn şi frate iubit.

(Ibid., pp. 716-7, n-l MCXIV; din nemţeşte.)

---

[1] Agent împărătesc în Ardeal.

2.

...Despre Domnul mieu îndurător, Voevodul, îţi scriu d-tale aceia că Dumnezeu Sfântul, după aşteptarea Măriei Sale Impăratului, i-a dat toată Moldova în mână şi toată ţara i s'a supus; iar Voevodul de acolo a fugit, şi Voevodul, Domnul nostru, e după dânsul cu husarii şi călărimea în sus, spre Hotin; iar pedestrimea a lăsat-o împreună în tabără lângă Iaşi...

Mediaş, 19 Maiu 1600.

Mihail Banul, ispravnicul M. S. lui Vodă, sfetnicul cel mare.

[Către comisarii împărăteşti în Ardeal.]

(Ibid., p. 912, n-l MCCLXX; din nemţeşte.)

3.

Dumneavoastră prieteni iubiţi. Inchinăciune şi asigurare de prietenie. Fiindcă a venit de la Măria Sa Domnul nostru[1] poruncă şi unele ştiri, Măria Sa cere ca uneltele ce le aveţi să le trimeteţi. Vă poruncim deci, cu putere de la Măria Sa, să trimeteţi praf de puşcă şi altele multe, tunuri şi patru cară, la Bălgrad. Dar carăle să fie cu rogojini şi cu coviltire. La tunuri să puneţi 60 de cai. Aşa să faceţi. In Mediaş, 30 Maiu, anul Domnului 1600.

Mihail Banul, ispravnic
şi sfetnic al Măriei Sale lui Vodă.

(Ibid., p. 925, n-l MCCXCVI; din ungureşte.)

XXX.

Logofătul Teodosie.

(Ţara-Românească.)

(1600.)

...Fiindcă d-voastră, când aţi fost la Bălgrad, aţi

[1] Mihai Viteazul.

venit la mine pentru nişte lucruri de nevoie, rugându-mă să stăruiu la Măria Sa Vodă şi în afacerea d-voastră, am stăruit deci cum v'a fost pofta, la Măria Sa; ceia ce ştiţi şi d-voastră bine. Deci şi d-ta [1], de bună voia d-tale mi-ai făgăduit atuncea un cal de trăsură. Mă rog de d-voastră, ca de domnii miei de bine voitori, să încredinţaţi calul acela slugii ce aduce răvaşul acesta. Şi, pe urmă, în ce vă pot sluji la Măria Sa, vă voiu sluji bucuros, dacă în cele de nevoie vă veţi îndrepta la Măria Sa. Să vă ţie Dumnezeu. Din cetatea Făgăraşului, 18 Mart, anul Domnului 1600. Prietenul d-voastră: Logofătul Teodosie, sfetnic de taină al Măriei Sale Domnului Ardealului.

(*Ibid.*, XII, p. 793, n-l MCLIV; din ungurește.)

XXXI.

Leca Aga.

(1600)

Leca Aga, sfetnic al M. S. lui Mihai-Vodă, Domn al Ţerii-Româneşti, şi căpitan al cetăţii Gherla, şi celelalte. Fiindcă Lugassy Ferenţ are leafă de la Domnul nostru pentru 50 de cai, l-am orânduit la Vermeş, la Sângiorz, la Lechinţa, în părţile Bistriţei, cu ai lui, ca să trăiască acolo. Deci vă poruncesc ca nime dintre voi să nu îndrăznească a ţinea satele acelea, ci să-i lăsaţi a trăi acolo în pace. Altfel să nu faceţi. Cetind scrisorile, daţi-le înnapoi aducătorului.

Din cetatea Gherlei, 23 Mart 1600.

(*Ibid.*, p. 799, n-l MCLXII, din ungurește.)

---

[1] Judele Bistriţei.

XXXII.

Gheorghe Pitarul.

(Ţara-Românească.)
(1600.)

D-ta, prietenul nostru totdeauna preţuit. Am înţeles scrisoarea d-tale ce scrii pentru lemne, că nu le poţi trimete acuma, fiind vremea nesigură. Vă îndreptăţiţi cu aceia că şi spre Moldova s'au dus multe lemne în cară, şi la sărăcime. Aceia însă noi n'o putem ţinea atâta în seamă, ca toate carăle să le şi întoarcem acasă, — căci avem mare nevoie de ele. Ci d-voastră trimeteţi trei care, şi le voiu trimete. şi pe acestea tot odată. D-ta însă nu zăbovi, căci până atunci pe acestea nu le putem întoarce. Fii sănătos şi fericit.

La Bălgrad, 11 Maiu, în anul 1600.

Gheorghe Pitarul, pârcălab de Bălgrad.

(Ibid., p. 900, n-l MCCLV; din ungureşte.)

XXXIII.

Udrea Hatmanul.

(1600.)

Pan Udrea Hatmanul şi pârcălabul Sucevei scriem viaţă şi mu tă sănătate la dumnealui Budac Ianăş, biräul de Bistriţă. După aciia dau ştire dumitale că au adus iliş juratul din Iad la noi 80 de fărtare de fănină şi 2.550 de pită făcută. Păntru aceia dăm ştire dumitale. Şi să te veseleşti de la Dumnezeu, adevăr. **Scris în Suceava, luna lui Maiu 24.**

Şi voi, schelarilor, nime să n'ibă a bântui peste zisa noastră.

(Ibid., XV, p. 763, n-l MDXIV; partea cu litere negre, din slavoneşte.)

XXXIV.

Cocrişel.

(1600.)

Scriu închinăciune şi multă sănătate părintelui mieu Spiridon şi maicei mele Costandei. Şi dup' aceia vă dau ştire că sânt viu până acmù, nu-s perit, ci am scăpat de la Bălgrad când au bătut Mihai-Vodă războiu cu Ungurii. Deci m'au prins nişte Saşi; deci au vrut să mă taie. Eu m'am rugat şi am spus că sânt fecior Mogâldei. Deci nu m'au pierdut. De aci eu am trimes carte la Andriaş din Bistriţa; el au trimis la Saşi de m'au cerşut. Ei au cerşut 300 de taleri, iară Andriaş m'au scos derept 100 de taleri, şi m'au adus la Bistriţă. Eu am spus că m'au prins Mihai-Vodă la Hotin şi m'au dus în Ţara Ungurească. Deci mă rog domnilorvoastre ca lui Dumnezeu din cer să nevoiţi să mă scoateţi lângă voi, în ţară creştină, şi să nevoiţi să daţi ştire părintelui mieu Mogâlde Vornicului, că eu zac în temniţă de mănânc lutul şi păduchii. Şi eu am spus către Andriaş că sânt nepot de frate şi fecior de suflet jurat în biserică. Deci iară mă rog domnilorvoastre să nu mă zăbăviţi aice, ce să mă scoateţi. Măcar numai de-aş presi cu trupul, încă să ies în ţară, să nu mor de dorul vostru. Şi îmbătrânesc, şi am făcut o barbă până în brâu. Şi să afle aiastă scrisoare a mea sănătoşi pre dumneavoastră **de la Domnul,** amin.

Iscălesc: Feciorul vostru Cocrişel. Şi sânt numai cu cămaşa.

La părintele mieu, la Spiridon.

(*Ibid.*, p. 773, n-l MDXCIV; partea cu litere negre din slavoneşte.)

XXXV.

Boierii din partidul lui Radu-Vodă Şerban.

(Ţara-Românească.)

(1614.)

Prea-milostive Doamne, să fii dumneata sănătos. Rugămu-ne Domniei Tale ca Domnului nostru cela milostivul. Pentru care lucruri ştii dumneata, când ne-am despărţit de dumneata, în ce credinţă ne-ai lăsat, în aceia sânt[em] şi până acum; şi de câteva ori am trimes de am dat în ştire dumitale, şi cu mare frică, ca să nu pierdem capetele de acest Domn turc [Radu Mihnea]. Şi dumneata până acum niciun lucru adeverit nu ni trimeţi, ce numai nădejde. Ce noi într'această nădejde cădem la lucruri foarte grele, că întâiu în ţara noastră acum strigă hogea; că-şi ţine acest Domn fraţii şi surorile în casă cu el, şi sânt Turci. Şi robii cari au scăpat de prin catarge şi de printr'alte robii, măcar de la Mihai-Vodă,— Domnul cine este în ţară, el îi dă Turcilor, şi alte multe nevoi care nu le-am scris îi dă Turcilor, şi alte multe nevoi care nu le-am scris. Acum înţelegem că are Turcul gând să puie în ţara noastră Paşă, aşijderea şi în ţerile ce sânt vecine cu noi. Deci, dacă vom cădea noi la aceia să rămâie în ţara noastră Paşă şi mănăstirile şi bisericile noastre să fie meceturi Turcilor şi coconii noştri să-i facă ieniceri şi fetele noastre să le iea Turcii lor muieri, cum fac într'alte ţări ce sânt supuse lor, deci noi, din zilele lui Mihai-Vodă, de când ne-am supus şi ne-am jurat creştinilor, pentru aceia ne-am jurat şi ne-am supus noi supt Impăratul creştinesc, ca să nu cădem noi la un

lucru ca acesta. Drept aceia am tărpit noi mari cheltuiele şi robii şi arsuri şi sînge vărsat pentru creştini, ca să avem căutare la nevoia noastră. Ce mult ne mirăm, au dumneata nu faci ştire Impăratului de nevoile noastre? Ce, de este vina din dumneata, că nu faci în ştire Impăratului să ne caute la nevoile noastre, Dumnezeu îţi va fi platnic, cum te-ai jurat cu noi. Ce trebuieşte dumneata plecat şi cu lacrămi de la noi să aduci aminte Impăratului nostru. Noi că, măcar să [— dacă] n'am fi noi avut nicio tocmeală cu creştinii şi acum a[m] striga mila Impărăţiei Sale, încă s'ar cădea să caute, fiind noi creştini,—că să nu rămânem păgâni. Căci inima noastră nu se poate suferi cu păgânii. Căci şi an, când am venit cu Turcii asupra lui Bătur [Bathory, Gabriel], şi atunce numai ce aşteptam să auzim de dumneata şi de ceva oaste creştinească; noi ne grijisem ca să fim vrăjmaşii lor cei mai mari, cum am făcut ştire dumitale. Ce ne rugăm dumitale, dă în ştire Impărăţiei Sale, că acum este vreme bună, şi sântem toţi gata a sluji Impărăţiei Sale, şi dumitale, cum veri înţelege dumneata şi de la Logofătul Oancea. Măcar să [— de] nu ne-am împreunat noi cu Logofătul, iar, dac'a venit sluga Logofătului, toate pe rând i-am făcut în ştire cu omul nostru, cum stau lucrurile de încoace. Care nu sântem noi îndoiţi că nu vor veni în ştire dumitale. Ce ne rugăm să fie cu taină acest lucru. Că, de s'ar înţelege, toţi ni-am pierde capetele. Să fii dumneata sănătos, amin. **Scris April, 29 de zile.**

† Noi toţi boierii din ţară, şi de la slujitori, plecat ne închinăm dumitale.

(Iorga, în *Convorbiri literare*, an. 1900, pp. 272-3.)

XXXVI.

Un boierinaş muntean.

(1630.)

† Cinstite logofete, să fii dumneata sănătos. Dau ştire dumitale, pentru rândul slujbei noastre de aicea, că slujim păn'o petrecuiu foarte bun[ă]. Când a fost Luni în prânz, în 18 zile, eu mă dusasem de la soroc să tocmescu nişte mieare, cu ceşti neguştori, să o iau, că ne grăbia Turcul cu mieare, în urma mea fost-au venit feciorul Filieşanul cu 30 de oameni la mine să mă prinză. El nu m'au găsit acolea, ce-au găsit feciorii, ce-au şi prins a-i uciderea şi a'ntrebarea de mine unde sânt; ei, deacă au văzut nevoia, au fugit, Ce-au luat şi caii miei toţi, de n'am rămas nici cu unul, ce sânt pedestru; şi au luat calul Savei şi al lui Ion şi al lui Stan Păţitul, şi au luat şi banii câţi erau strânşi de mierărie, toţi, şi câţi bani au fost de pre birărie, că atunce ni venise neşte feciori den birărie şi au luat; iară, câţi n'au fost băgat în berbeniţă, toate; şi au luat dulama mea şi hainele Radului frăţine-mieu; i-au luat tot, de-au rămas numai cu cămeaşa, şi au luat dulămile feciorilor, de sânt numaii cu trupurile; şi ni-au luat şi cămeşi şi tot ce-au găsit; şi, câtă vită au găsit de trăsură de miere[1], toată o au luat; şi vaci şi cai şi tot; şi catastişele, câte au fost de astă vară, toate le-au luat, — că era în desagii cu banii; şi, câţi birari au găsit, toţi i-au luat de i-au legat, de li-au luat banii şi catastişele, şi i-au despuiat, — de i-au lăsat cu pielea; şi au luat calul Paraschivei şi al Neaniului şi al unchiaşului Stroe şi al Radului Bădăcel. Mai rea rău-

[1] Oprită pentru dajdea mierii.

tate n'am văzut de când sânt. Când am mers la Târg [1], venise veste la căpitanul cum trece Aslan Vornicul cu Gorgan şi cu Mateiu [2] şi cu alalţi boiari cu tot, la munte; ce-am şi încălecat cu Sârbii: ce-am mers Luni seara la Runcul Clucerul; dimineaţa ne-am sculat de noapte, ci ne-am dus unde au fost ei tăbărâţi. Ce ne-am pus în gura plaiului, ca să nu-i lăsăm să treacă. Ei au venit toţi de faţă, că era mulţi, şi tot de folós. Ce-au şi dat la noi; când am stătut să vedem ce vor să facă, au ieşit naintea lor Mihai Clucerul şi Dumitru căpitan, şi chema pre căpitanul să meargă la ei, şi striga să ne închinăm lor. Dacă au văzut că nu vom, ei au şi dat la noi, de ne-au risipit, de-au fugit cine încotrô au putut. Vrutu-ne-am pune şi capetele după alalte nevoi.

Dacă am venit la Târg, scris-au Vornicul cărţi la Vodă şi la Vornicul şi la toţi boiarii cum au fugit Aslan Vornic, cu feciorul lui, şi Gorgan Spătarul şi Aga Mateiu şi Barbu Brădescul şi fratele lui Mihai Clucerul şi Barbul de Poiană şi feciorii Iscrului şi Barbul de Fratoştiţă şi feciorul lui Malcociu, şi alţii mulţi de la Olt şi de la Romanaţi şi de la Jiul-de-jos şi de la Mehedinţi. Ce-am vrut să viiu eu cu cărţile să spuiu ce-am văzut, şi au scris şi Vornicul şi căpitanul la Vodă şi la boiari ce răutate au făcut; ci apoi eu gândiiu cum voiu veni şi să las aicea slujba pustie, ce-am trimes ceşti feciori şi cu un Sârb cu cărţile; ce vor spune şi ei şi de în gură ce-au văzut.

Că acum ţeara fuge toată, că le-au zis acei boiari ţerii: „Fugiţi toţi după noi, nu mai daţi nemic", ce

---

[1] Târgu-Jilului.
[2] Viitorul Matei Basarab.

acum nu rămâne nime. Ce să ştiţi dumneavoastră că acs..... **(rupt)** Rumânii nu vor să dea nemic, ci bat feciorii şi li ieau banii şi trăsurile, şi zic că li-au zis boiarii să nu dea nemic, că li vine alt Domn. Ci acum noi ne-am îngrozit, de nu ştim ce vom să facem, că ni e frică că ne vor ucide. Ci acum, păn' nu se va face o tocmală, noi nu îndrăznim nimic să ne tindem, şi nici feciorii nu cutează să umble nicăirea, să-şi strângă câte o rămăşiţă; ce-am mai rămas să văz cum va fi lucrul, şi să pornesc neşte vite de birărie la Curte. Ci să ştii, logofete, că nu va să se aleagă nimic din judeţ, că s'a făcut lucru ca acela,— că acei boiari s'au lăudat către ţară că preste puţine zile vor veni cu Domn. De altele ce voiu scrie dumnitale? Spune-vor şi din gură ceşti feciori, cum a fost. Aceasta scriu dumnitale. Să fie dumneata sănătos.

† Mai micul dumnitale: Vasilie. — **Scris Octomvrie 20 (rupt).**

[Vo] † La dumnealui, la Paraschiva Logofătul, să să dea.

(Iorga, *Studii şi documente*, IV, pp. 19-20.)

XXXVII.

Teodor Ianovici.

(Moldova.)
(1633 şi urm.)

1.

Iţi slujesc d-tale ca domnului mieu credincios, ş. a.

Au venit la mine slugile d-tale, cinstite domn birău, voind să afle de la mine starea ţerii noastre şi ştiri. Despre care eu te asigur, ca pe un cinstit domn vecin,

numai pe scurt, că noi acum am venit de acolo, din Constantinopol, in ziua aceia când au venit şi slugile d-tale la mine. Noi suntem în stare ticăloasă, fiindcă Impăratul turcesc i-a luat capul blândului nostru Domn Barnovschi la 2 Iulie; ceia ce să crezi d-ta cu siguranţă. Aşa după acela ni-a dat Impăratul pe un Voevod anume Moise[1], care ni-a fost Domn şi înnainte de aceasta, în Scaunul de frunte. Despre starea oştirilor, pot să-ţi spun că încă la Poartă ni s'a spus să fim gata, căci Sultanul vrea însuşi să meargă în Ţara Leşească, de oare ce Ruşii l-au îndemnat prin mine.

In sfârşit, ceia ce am văzut cu ochii noştri şi la întoarcerea acasă pot să-ţi scriu: că Voevodul Ţerii-Romăneşti a fost cu toate puterile în tabăra, şi acela[2], după porunca Impăratului, vrea să meargă cu noi împreună în Ţara Leşească. In drum, lîngă Dunăre, am găsit trei nobili tineri din ţara d-voastră: pentru ce voiau să meargă la Impărat, nu ştim, ci nouă ni-au dat răspuns că principele i-a trimes la Impăratul.

Aici în ţara noastră Hanul tătăresc însuşi a descălecat, cu toate puterile lui, în pustie. Noi aşa ştim că şi el ar merge asupra Poloniei. Gândul lor singur nu-l ştie nimeni, ca la nişte câni. Tot cât am stat acolo la Poartă, Cazacii, cari au fost pe apă, au făcut grozav de mari pagube în Ţara Turcească, aşa că numai drum de o zi a fost de nu au venit în Constantinopol. Auzim şi aceia că aici lângă Nistru sânt 12.000 de Cazaci în tabără. Dacă din nou auzim aşa ceva care v'ar fi d-voastră spre pagubă, vă dăm de ştire prin oamenii d-voastră. Noi, pentru aceia, suntem cu alt gând, aici, în ţară

---

[1] Movilă.
[2] Mateiu Basarab.

dar, dacă vine Voevodul în Scaun, ştim că va fi cu ştirea d-voastră.

(Hurmuzaki, XV, pp. 991-2; n-l MDCCCLXXXIV; din poloneşte.)

2.

Măria Ta domnule Martine[1]. Iţi ţin gata slujbele mele cu orice fel de supunere.

Am luat mare bucurie din scrisorile d-tale, în care-mi scrii să te înştiinţez pe dumneata care a fost izbânda războiului între Turci şi Leşi şi ce a făcut vrednic de amintire Abaza-Paşa venind în Polonia cu puterea sa cea mare. Care e aşa, că Abaza-Paşa, rupând legătura şi pacea pe care o făcuseră Polonii cu Turcii, a venit asupra lor cu oastea sa. Cu toate că Măria Sa Domnul Moldovei îşi cheltuise o minunată silinţă ca să-l poată întoarce de la hotărâre, pentru că Măria Sa Vodă înţelesese că întru nimic nu poate strica pe Poloni, totuşi el, Paşa, cu îndrăzneală, stând la gândul său, a venit asupra lor, socotind întru nimica pe Poloni, la cari cu puţin înnainte era sol de la Impăratul Turcilor, adecă ceauş, cu întărirea păcii. Pentru care Polonii nu credeau că Paşa va trece la ei Nistrul, ca unii ce ştiau că s'a făcut legătura şi s'a întărit de Impăratul. Pentru care şi ei gătiseră sol mare la Impăratul, dacă n'ar fi venit Abaza-Paşa la dânşii. Dar el, rupând pacea, a întrat în Polonia, şi nu li-a putut strica nimic; numai a stricat şi jăfuit ţara noastră; începând de la râul Prut şi până la Nistru, n'a mai rămas o casă: toate le-au ars, şi pe mulţi dintre ai noştri i-au dus în şerbie. Şi aşa s'a întors: rupând pacea cu Polonii

---

[1] Birăul Bistriţei,

şi neisprăvind nimica, s'a întors la Dunăre cu ruşine şi mare pagubă în ai săi. Şi Tatarii cari erau cu Orac-Mîrza şi cu cei doi fii ai lui Cantemir s'au întors în Bugeâc, la locurile sale. Iar Hatmanul Polonilor, Koniecpolski, cu alţi Poloni, a mişcat tabăra, fără pagubă între ai săi, în jos, de la Cameniţa la Bar. Iar despre Muscali, când am fost sol în tabăra Polonilor, de la Măria Sa Domnul nostru, mi-a arătat Măria Sa Hatmanul Polonilor scrisori trimese de la Craiu, în care asigură pe Hatman că a început un mare războiu cu Muscalii, în care biruitor a ieşit Craiul leşesc, şi s'a făcut mare vărsare de sânge, şi încă mai rămâne Craiul la Smolensk cu oastea sa. De acestea toate pe care le-am văzut şi auzit, înştiinţăm pe d-voastră, şi ce le vom auzi de acuma, despre toate sântem gata a înştiinţa pe d-voastră. Până atunci fii sănătos şi urmăreşte-mă cu frăţească dragoste.

In Suceava, anul 1633, Noiemvrie 11.

Al d-voastră credincios prieten şi gata de slujbă, Teodor Ianovici.

Dacă aş vrea să le scriu toate, nu mi-ar ajunge hârtie să scriu, nu de lauda lui, adecă a lui Abaza-Paşa, ci de curată prostia lui şi de zădarnica lui mânie. Pentru care, celelalte din gură le va spune dumnealui Mihai, care a fost la mine.

Măriei Sale, domnului Martin Deitran[1], jude al Bistriţei, domn şi prieten al mieu prea-mare, în mâni să i se dea.

(*Ibid.*, pp. 998-9, n-l MDCCCXCIII, din latineşte.)

---

[1] Dietrich.

3.

D-ta, doamne Martine,

Inchinăciunea mea cu tot felul de slujbe ale mele vă înfăţişăm d-voastră, şi altele.

Că am zăbovit în a-ţi face plata pentru ceasornicul îndreptat, până acuma, mă rog să n'o luaţi d-voastră în nume de rău şi să n'o puneţi în seama neîngrìjirii mele; că am vorbit cu Domnul Mihai şi mă învoisem cu el, ca, în loc de bani, să dau porci îngrăşaţi acelui meşter, care apoi, plecând în Ţara-de-Jos a Moldovei, şi întorcându-se din acele locuri, nu m'a găsit în locurile noastre, căci plecasem la Iaşi. Totuşi în lipsa mea a găsit porcii, pe cari domnul Mihai n'a vrut însă să-i primească, nu ştiu din ce pricìnă: poate nu i-au plăcut. Iarăşi însă a scris către mine cărţi domnul Mihai, pe care mi le-au adus târziu, deschise şi rupte, adecă atunci când era târgul cel mare la Bistriţa. Pentru care eu pe acea vreme aş fi trimes banii, dar n'am putut găsi pe nimeni care să voiască a merge în Ardeal. Ci, acuma, precum mi-ai dat de veste d-ta prin Petru Sasul din Suceava, despre acei bani, ce-i voiu da; care-i va duce la d-ta. Numai te rog să nu-mi ţii în nume de rău că am zăbovit cu facerea plăţii acestui meşter până la vremea aceasta. Despre lucruri nouă, dacă sunt, te înştiinţez pe d-ta, că Polonii cu adevărat au făcut pace cu Muscalii şi au avut triumf mare zilele acestea. Iar în Moldova, Domnul care era, adecă Moise, a trecut zilele acestea în Polonia; iar cellalt, care va să vie, e Lupul, care înnainte era Vornic-Mare în Moldova, acela ce mersese la Ţarigrad. Despre acestea te înştiinţez acum pe d-ta; cele ce vor fi de acuma, despre toate te voiu înştiinţa bucuros pe d-ta. Iar până atunci mă dau în

seama îndurării şi prieteniei d-tale. April 12, anul 1634.

Al d-tale prieten credincios şi gata de slujbă.

Teodor Ianovici.

D-sale domnului Martin Dietrich, jude al Bistriţei, domn şi prieten al mieu foarte mare, să i se dea în mână.

(Ibid., pp. 1002, n-l MDCCCCXCVII; din latineşte.)

XXXVIII.

Pătraşco Ciogolea.

(Moldova.)
(1635.)

Adecă eu Pătraşco Ciogolea Vel Logofăt scriem pacea şi sănătate la iubiţi prietenii noştri şi fraţi, la domnii de Bistriţă, la Şimon biräul, şi cu toţi domnii Măriei Tale. Alta, pohtim de la dumneavoastră să faceţi Măria dumilorvoastre pentru voia noastră, să ni trimeteţi pe acest diac, anume Todor diac, din Felder, pentru căci ne-au fost şi de înaintea vreme om [al] nostru; acmù-l pohtim de la Măriile Voastre, să ni-l daţi. Noi încă vom sluji Măriilor Voastre, întru ce va fi pohta dumilorvoastre la noi. Că avem [nişte] cuconi să ni-i înveţe. Alta, pohtim, de bine ce veţi face şi-l veţi lăsa, [să las]aţi şi vama de două, trei vite ce va avea. De aceasta foarte [ne rugăm dum]neavoastră, şi să dăruiască milostivul Dumnezeu să vă afle această scrisoare a noastră pe Măriile dumilorvoastre sănătoşi de la Hristos, amin. In Suceava, Iunie.

Bun prieten şi gata fiecând a slujiirea: Pătraşco Ciogolea Vel Logofăt, iscălesc.

Mă închin dumilorvoastre şi mă rog.

La iubiți frați și prieteli a noștri, la domnii de Bistriță, cu cinste să se dea ceastă carte, **și multă sănătate.**

(*Ibid.*, p. 1009, n-l MDCCCCVI; părțile cu litere negre, din slavonește.)

XXXIX.

Gavril Hatmanul, fratele lui Vasile Lupu.

(Moldova.)
(de la 1638.)

Al nostru întru tot cinstit bun frate și mare prieten, dumnealui jupan Andreiaș, birăul și județul a cinstitei cetăți a Bistriței, poftim de la Dumnezeu pace și sănătate dumitale și a toată cinstită casei dumitale. Alta, poftim pre dumneata pentru nește vărniceri, doară s'ar afla acolo. Că facem o besérică de piatră, de va vrea Dumnezeu să fie cu ajutorul Sfinției Sale. Ce nu putem afla aicea, în țară la noi,. meșterii să poată lucra var de piatră. Ce am înțeles de [la] oamenii dumitale cum acolo la dumneavoastră sânt meșteri buni și pot face var de piatră. Pentr'aceia mă rog dumitale, de se vor găsi acolo meșteri ca aceia, să înveți dumneata să vie un meșter aicea la noi, să vază piatra. De-i va părea cum să o poată lucra, să facă var, eu mă voiu tocmi cu dânsul ca să-i plătim, și atunci voiu porunci, și mă voiu ruga dumitale să ni dai de acolo patru vărniceri, să vie să lucreze aicea. Ce vei face dumneata bine pentru voia noastră, aveavom a mulțămi și a sluji, ce va fi porunca dumitale, aicea la noi. Și Dumnezeu să dăruiască să afle ceastă scrisoare a noastră pre dumneata sănătos și vesel, de-

preună cu toată cinstită casa dumitale, **de la Hristos, amin.** Scris **în Suceava, Maiu 31.**

Intru tot a dumitale neîndoit frate şi bun prieten Gavril, Hatman şi pârcălab Sucevei den ţara Moldovei, **mă** închin dumitale cu sănătate.

Intru cinstite mânile dumisale jupânului Andreiaş birău, judeţul a cinstitei cetăţi a Bistriţei, cu cinste să fie dată.

(*Ibid.*, p. 1044, n-l MDCCCLXI; părţile cu litere negre, din slavoneşte.)

XL.

Hancea Vornicul.

(1638-43.)

Hance, Vornicul de târg de Suceava, scriem pace şi sănătate dumitale, jupâne Andrieş, domnului de Bistriţă, şi altor domni. Alta, dăm ştire pentru rândul cestor meşteri pietrari ce i-aţi trimis dumneavoastră aice, la Suceavă, să lucreze la Curtea Măriei Sale lui Vodă: patru uşi şi patru ferestre şi două sclipurèle, însă şi cu alţi meşteri. Ce Măriei Sale lui Vodă nu i-au foarte plăcut lucrul, ce, pre cât au lucrat, li-au făcut Măria Sa Vodă plată, de au dat pietrarilor şesezeci de lei şi olarilor douăzeci de lei, şi cartea Măriei Sale încă au trimes la d-voastră. De aceasta scriem, şi să fiţi d-voastră sănătoşi.

Hancea Vel Vornic.

(*Ibid.*, p. 1053, n-l MDCCDCLXXIII.)

XLI.

Ienachi Cămăraşu[1].

(Moldova.)
(1638.-42.)

Intru tot cinstit şi prea-iubit al nostru mai mare dumnealui pan Mihai, marele-judeţ de la cinstitul Braşeu, poftim de la milostivul Dumnezeu tot binele dumitale, împreunat să fie cu toţi cinstiţi oamenii d-tale. Alta, de vei cerca d-ta de noi a şti, să ştii d-ta, cu norocul Măriei Sa'e Domnul nostru sântem cu sănătate şi cu bună pace. Alta, dăm ştire d-tale că am trimes pre Apostol acolo, pentru trebi domneşti ce trebuiesc acmù la Paşti, boboaie [1] şi cămeşi şi comănace de mişei [2], şi de suliţe ce trebuiesc Măriei Sale iar acmù, şi la o masă domnească. Deci poftim pre d-ta să fie cu ştirea d-tale, pentru vameşi, să li zici d-ta să nu învăluiască de vamă, că nu putem tot trepăda la Craiu, că dumneavoastră ştiţi că altă dată nu s'au învăluit care au fost lucruri domneşti. Şi a zis solul Barcea Ianăş [3] că este învăţătura de la Măria Sa Craiu să nu învăluiască lucrurile cele domneşti, că nici se cade să dăm ştire Măriei Sale luĭ Craiu pentru nimic. De iasta poftim pre d-ta. Să fii d-ta sănătos **de la Hristos**, amin. La Ocnă, Mart 11.

Prietenul d-tale Ienachi Cămăraş **de Ocnă,**
sluga **Măriilor Voastre.**

(Iorga, *Braşovul şi Romînii*, pp. 56-7, n-l 1; părţile în cursive, din slavoneşte.)

---

[1] Postav prost.
[2] Căciuli pentru săraci.
[4] Poate Barcsai Acăş, Acăţiu Barcsai.

XLII.

Dragomir Vornicul.
(Ţara-Românească.)
(c. 1650.)

1.

La al nostru cinstit şi prea-iubit şi de la inimă dulce şi bun prieten, jupân Mihai, judeţul cel mare pentru cinstită cetatea Braşovului. Pohtim de la milostivul Dumnezeu să dăruiască d-tale multă sănătate şi bună pace, împreună cu toată cinstită casa d-tale. Cătră aceasta, cinstită cartea dumitale, ce mi-ai scris pre feciorul nostru, pre Lupul vătavul, venitu-mi-au, şi cu dragoste o am primit, şi scrisorii d-tale pre rând i-am înţeles, şi mulţămim dumitale pentru căci nu sântem uitaţi de cătră dumneata. Aşijderea facem ştire dumitale că, având Măria Sa Domnul nostru această sticlărie, carea este de treaba Măriei Sale, scris-a Măria Sa pentru pământul ce se află în olatul cetăţii supt ascultarea dumitale. Ce şi noi pohtim pre dumneata ca să aibă poruncă şi să sârguiască, să nu facă zăbavă. Iar ce va fi pohta şi treaba dumitale aici către Măria Sa Domnul nostru şi cătră ţara noastră, nu ne pregeta, ce în tot ceasul ni porunceşte. Noi sântem bucuroşi şi gata să slujim dumitale. De aceasta pohtim. Amin. Aprilie 11.

Neîndoit şi bun prieten dumitale
Dragomir Vel Vornic.

La al nostru cinstit şi iubit şi de la inimă dulce şi bun prieten şi de aproape vecin jupân Mihai, judeţul cel mare dentru cinstită cetatea Braşovului, cu cinste să se dea. .

(Ibid., pp. 107-8.)

2.

La al nostru cinstit şi bun prieten şi de aproape vecin, jupânul Mihai, judeţul cetăţii Braşovului, viaţă şi bună sănătate pohtim de la milostivul Dumnezeu să-ţi dăruiască dumitale, împreună cu toată cinstită casa dumitale. Pentru care lucru, să [—de] vei întreba d-ta şi de sănătatea Măriei Sale Domnul nostru, cu ajutorul milostivului Dumnezeu este Măria Lui sănătos; lângă cinstite spatele Măriei Sale aflămu-ne şi noi sănătoşi. Alta, întâmplându-se a venire feciorul nostru Lupul Vătaful pentru trebile noastre, ca să ni târguiască câte ceva de acolo, n'am putut lăsa ca să nu scriem d-tale, ca să putem şti de bună sănătatea dumitale. Numai şi dumneata, scrie-ni dumneata în toată vremea, de ce vor fi trebile dumitale aicea, la Măria Sa Domnul nostru, — că noi vom fi nevoitori a sluji d-tale. Aceasta scriem. Să fii dumneata sănătos, amin.

Scris în April 4 zile, leat 7152 [1644].

Fratele dumitale, Dragomir Vel Vornic.

La al nostru cinstit şi prea-iubit şi bun prieten şi de aproape vecin, jupânul Mihai, judeţul cetăţii Braşovului, cu cinste să se dea.

(*Ibid.*, p. 110, n-l 2; partea în cursive din slavoneşte.)

XLIII.

Socol Clucerul.

(c. 1650.)

La al nostru cinstit şi prea-iubitt şi întru toate nădăjduitor, mai mare părintele nostru jupânul Mihai, marele-judeţ de întru cinstit Scaunul cetăţii Braşovului,

sănătate pohtesc de la milostivul Dumnezeu, împreună cu tot binele, să dăruiască Sfinția Sa dumitale de împreuna cu toată cinstita casa dumitale și cu toți prietnic i d-tale. Alta, cinstită cartea d-tale care mi i-ai trimeș, foarte cu mare dragoste o am priimit și de toate pre rând am înțeles. De care lucru dăm laudă și mulțămim milostivului Dumnezeu de această veselie ce s'au început întru cinstita casa d-tale cu sora noastră, fia dumitale. Milostivul Dumnezeu să dăruiască să fie în ceasul cel bun, și să li dăruiască Sfinția Sa zile îndelungate și viață norocită, împreună cu tot binele. Alta, să [— de] veri pohti dumneata a ști și de bună sănătate a Măriei Sale lui Vodă, este Măria Sa sănătos și vesel și întru bună pace. Așijderea și noi încă ne aflăm cu sănătate pre lângă spatele Măriei Sale, Alta, și noi, după pohta dumitale, apropiindu-se ziua cea de veselie, trimis-am cu cinste pre omul nostru și ca un fecior, Boiar Ișfan[1]. Dumneata să primești cu dragoste și să iei în nume de bine, ca de la un fecior al dumitale. Numai să dăruiască milostivul Dumnezeu să petreceți dumneavoastră această veselie cu pace și cu bună sănătate. De aceasta am scris dumitale. Să fii dumneata sănătos... Aprilie 26 de zile.

Al dumitale ca un fecior: Socol Vel Clucer.

Cu cinste să se dea această carte întru cinstită mâna a cinstit și prea-iubit mai mare părintele nostru, dumnealui jupânul Mihai, marele-județ dentru cinstit Scaunul cetății Brașovului.

---

[1] Ștefan Boer, Făgărășean.

XLIV.

Ciogolea Serdarul.

(1653.)

Milostive Doamne,

Eu, unul den slujitorii Măriei Tale cei străini, mâncând pânea şi sarea Măriei Tale de atâţia ani, ferindu-mă de osândă, să nu-mi vie asupră pentru pânea şi sarea Măriei Tale, care o mănânc dentr' atâţia ani, îţi fac ştire Măriei Tale pentru Ştefan Gheorghie, Logofătul-cel-Mare, că-ţi este adevărat hiclean, şi s'au ajuns cu Racoţi şi cu Domnul muntenesc, şi sânt gata oştile, şi a' lui Matei-Vodă, să vie asupra Măriei Tale. De care lucru adevărat să crezi Măria Ta că nu este într'alt chip.

(Miron Costin, în Kogălniceanu, *Letopisițe*, I, p. 323.)

XLV.

Gheorghe Ştefan Logofătul[1] şi Ştefan Ciogolea.

(1653.)

Noi carii sântem scrişi pre nume mai jos legămu-ne cu credinţă şi cu dereptate să fim Măriei Sale Craiul Ardealului şi pre aceste lucruri carele sânt scrise, pre sufletul nostru cel creştinesc, cum aşa să ne ajute nouă Dumnezeu şi Sfântă-Măria Precista şi sfinţii îngeri şi toţi sfinţii lui Dumnezeu, şi Sfânta Biserică şi Sfântul Post, cum, de i se va face milă Măriei Sale Craiul Ardealului de această săracă ţară, şi va lua de pre asupra noastră pre Vodă care este acum, pre Va-

---

[1] Apoi Domn al Moldovei.

silie-Vodă, şi pentru acesta lucru va porni Măria Sa oştile, să [—de] nu vom putea amândoi, iar unul dintre noi vom merge în oştile Măriei Sale, iar cellalt dintru noi vom fi împotriva lui Vodă, ca nice să poată a strânge oşti, nici el să poată scăpa. A doua oară legămu-ne şi pre acesta cum, ce va cheltui Măria Sa pentru acesta lucru la Turci şi la Tatari, şi pre oşti plata, — aceia o luăm asupra noastră, şi avuţia lui Vodă, unde vom şti, Măriei Sale au omului Măriei Sale vom face ştire, şi vom nevoì cu toată puterea noastră ca să meargă la mânile Măriei Sale.

† Eu Gheorghe Ştefan Vel Logofăt iscălesc; Ştefan Vel Sărdar iscălesc.

(Iorga, *Studii şi documente*, IV, pp. 29-30, n-l XXXIX; părţile ce cursive, din slavoneşte.)

XLVI.

Un fecior de hotnog.

(Moldova.)

(c. 1653.)

Cinstite părintele nostru, dumneata jupâne Logofete, să fii dumneata sănătos. Rogu-mă lui Dumnezeu şi dumitale, de va fi cu voia dumitale, să mă trimeţi dumneata să fiu şi [eu] un fecior dumitale, să-ţi slujesc dumitale, ca şi alte slugi a' dumitale. Că am rămas sărac de părinţi, şi sânt neînsurat, şi nu mă pociu sprijini. De mă vei priimi dumneata, eu ţi-oiu sluji dumitale cu svânţa dereptate. Şi ţi-oiu dărui dumitale un loc de prisacă, cu casa gata, şi zemnic, carele este la Costeşti lângă Docolina. Ce va fi voia dumitale; să fii dumneata sănătos de la Hristos; amin,

† Mai mic şi plecat de supt talpele dumitale: Mârzea, feciorul hotnogului de Costeşti.

(*Ibid.*, V, p. 7, n-l 33; *idem.*)

XLVII.

Lupu Prăjescu.

(Moldova.)

(c. 1653.)

Dumneata frate cumătre Vistiernice Buhuş, închinumă dumitale cu sănătate. Altă, dau ştire dumitale că au pârât la Vodă cel vătăman din cea slobozie muntenească de lângă Târgul-Frumos, au pârât pre dumneata şi pre Grama că li-aţi cosit fânaţul lor, şi ei acmù n'au unde cosi. Deci au trimis Vodă un aprod să aprinză fânaţele toate, şi a' dumitale, şi a' Gramei, şi să fie aprodul tot acolea când vor arde acele fânaţe. Şi s'au scârbit pe dumneavoastră foarte rău. Aiasta dau ştire dumitale. Şi să fii dumneata sănătos de la Hristos, amin, Avgust 20.

† Ce veţi fi cosit dumneavoastră, din cele hotare a' târgului, ce vì s'au dat dumilorvoastre, acele fâneţe au zis Vodă să le aprinză.

Fratele dumneavoastră: Lupul Prăjescul.

† La dumnealui, la Vistiernicul Buhuş ca să se dea.

(Ibid., pp. 20-1, n-l 91; *idem.)*

XLVIII.

Vasile Prăjescu.

(c. 1653.)

Dumneata Vistiernice Buhuş, închinămu-ne dumitale cu sănătate. Alta, ne rugăm dumitale de cea bucăţea de iarbă de la Dădeşti, de la area dumitale cea veche, den drum, în sus, că dumitale încă îţi va ajunge. Poţi

să faci dumneata o mie de stoguri, că n'am vrut să cosim până va veni un răspuns de la dumneata. De aceasta ne rugăm dumitale. Şi să fii dumneata sănătos **de la Hristos**, amin.

Mai mic feciorul dumitale: Vasile, mă [în]chin dumitale.

† De la Vasilie Prăjescul, pentru fân[ul] de la Dădeşti.

(Ibid., p. 21, n-l 92; *idem.)*

XLIX.

Un curtean din Moldova.

(c. 1653.)

Cinstite Postelnice Iordache[1]. Să fii dumneata sănătos. Mă rog dumnetale, pentru Dumnezeu, şi pentru sufletul părinţilor dumnetale, fă-ţi dumneta pomană pentru mine, de grăieşte Măriei Sale lui Vodă de mă scoate de la această slujbă. Că iată mă pripesc să mă gătesc de oaste, şi eu sânt sărac şi n'am nici car, nici nimic. Ci mă rog dumnetale, fă-ţi dumneta pomană de grăieşte de mă scoate, iar eu, căci vei osteni dumneata de mă vei scoate, iată că din partea mea de moşie îţi dăruiesc dumnetale 50 de stânjeni de moşie, — şi pomana dumnetale nesăvârşită va fi. De aceasta mă rog dumnetale: să fii dumneata sănătos.

Mai mic şi plecatul dumnetale: Iancul.

(Ibid., p 23, n-l 101.)

---

[1] Probabil: Cantacuzino.

L.

Boierii lui Gheorghe-Vodă Ştefan.

(Moldova.)
(1655.)

Adecă noi, Ghedeon, arhiepiscop şi Mitropolitul Sucevei, Anastasie episcopul de Roman şi Iorest episcopul de Rădăuţi, Sava episcopul de Huşi, aşijdere şi noi, tot Sfatul ţerii Moldovei, anume Ionaşco Rusul Vel Logofăt şi Ştefan Boul Vel Vornic de Ţara-de-jos, Vasilie Hatman i pârcălab de Suceava, Dabija Vel Vornic de Ţara-de-sus şi Ilie Şeptelici Vel Postelnic, Gligoraşco Rusul Vel Spătar şi Mogâldea Vel Păharnic şi Solomon Vel Vistiernic şi toţi alţi boieri şi lăcuitorii ţerii Moldovei, dăm ştire şi mărturisim cu această scrisoare tuturora cui se cade pentru că, fiind această ţara de multe părţi impresurată şi îngreuiată, mai vârtos de spre Impărăţie cu birul şi cu alte multe cheltuieli, deci, văzând noi, Sfatul ţerii, şi toţi locuitorii ţerii, că nici într'un chip nu vom putea a rădica acele cheltuieli cu ţara şi din puterea noastră, căzut-am cu toţii şi ne-am rugat prea-luminatului şi înnălţatului Racoţi Gheorghe, cu mila lui Dumnezeu Craiu ţerii Ardealului, domn părţilor Ţerii Ungureşti şi şpan Secuilor, cum într'atâta lipsă şi nevoie, cu atâtea cheltuieli, să ni fie Măria Sa într'ajutor. Deci Măria Sa, ca un Domn milostiv, neîndurându-se de această săracă de ţară, a o lăsa la atâta nevoie şi greutate, ce s'a milostivit şi cu oşti ne-a ajutorat şi cu bani ne-a împrumutat, la atâta nevoie a noastră şi a ţerii. Că, de nu s'ar fi milostivit Măria Sa să ne ajutorească, iar noi de pe această săracă ţară şi din prilejul nostru nici într'un chip nu le-am fi putut rădica. De care lucru este

şi la ştirea acestor ţeri de prin prejur, a toate, cum în opt luni am dat două biruri la Impărăţie, fără de alte multe cheltuieli, care ce ni-au fost numai a le da; aşijderea şi la Hanul şi în multe părţi, unde am avut nevoia şi greul ţerii. De care lucru, din toată datoria, fără cât s'au dat Măriei Sale până acum la această vreme şi an, 7614 [1655], **luna** Septemvrie în şese zile, rămas-am Măriei Sale cu o sută şi douăzeci şi şese de mii de talere bătute. Pentru care datorie adeverim pe a noastră mare credinţă şi jurăm pre sfânta Evanghelie şi pre sfinţii Apostoli şi pre toţi sfinţii, cum, până la ziua Crăciunului, care este aşijderea leat, **luna** Dechemvrie 25 zile, după călindarul cel vechiu, ca să plinim această datorie care scriem mai sus Măriei Sale lui Craiu, deplin. Aşijderea şi până la ziua aceasta ca să avem a trimite Măriei Sale, nepohtit de Măria Sa, câte 15.000 de taleri, sau mai sus sau mai jos. Iar, să [=de] nu am plini până la ziua aceasta daîn tot chipul, cum va fi voia Măriei Sale, până se va toria toată, iar Măria Sa ca să fie volnic a-şi lua plini datoria Măriei Sale. Şi, nu numai noi ce ne legăm pre această tocmeală, ce, de s'ar tâmpla vre unora din noi vre-o moarte sau schimbare, ca să fie datori a plini boierii cari vor fi în cinste în locul nostru, şi coconii noştri. Aşijdere şi Măriei Sale de s'are tâmpla vre-o moarte, de care Dumnezeu să ferească, iar noi să fim legaţi pre această tocmală şi Măriei Sale Crăiesei şi coconului Măriei Sale. Pre acestea pe toate ne legăm, şi pentru mai mare credinţă cu iscăliturile noastre adeverim, şi cu peceţi întărim. Dată e din târg din Iaşi, **luna..., zile,** 7164, **iar de la Naşterea Domnului Isus Hristos** 1655.

(Urmează iscăliturile.)

(*Ibid.*, IV, pp. 44-5; părţile cu litere negre, din slavoneşte.)

LI.

Constantin Cantacuzino Postelnicul.

(Țara-Românească.)

(1655.)

Eu, Costantin Cantacuzino, care am fost în zilele răposatului Matei Voevod, încă din începutul Domniei Măriei Sale până şi la sfârşit, Postelnic-Mare, iară, după răpăusarea Măriei Sale, în zilele alesului Constantin Şerban Voevod, nepohtind nicio boierie, ce rămâind mazil, dau această carte a mea cui se va cuveni a şti, mai vârtos seninatului şi înnălțatului Craiului, domnului, domnului Gheorghie Racoț, din mila lui Dumnezeu Craiului Ardealului, domnului părților Țerii Ungureşti şi şpanului Săcuilor, şi altele. Văzând că şi prea-luminatul şi prea-milostivitul Domnul nostru Constantin Şerban Voevod este cu jurământ întărit spre vecinățeasca prietenie cătră Măria Sa Craiul, care şi de Dumnezeu este plăcută şi de oameni priimită, —eu încă mă jur Măriei Sale seninatului Craiu, în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt, care este în fețe trei, iar în Dumnezeire unul, o adevărată Sfântă Troiță, cum că voiu fi Măriei Sale slugă dreaptă, cum şi Măriei Sale Domnului nostru, şi, ce voiu auzi, au de bine, au de rău, au de vre-un viclean al Măriei Sale, au veri de ce vrăjmaş al Măriei Sale, au în taină, au aieve, cu toate prilejurile a da de ştire Măriei Sale nu voiu înceta. Insă şi eu cu frații miei de mila Măriei Sale lui Craiu să nu fim lipsiți. De frații miei carii sânt în Moldova [1], încă fe-

[1] Iordachi şi Toma.

leluiesc cum Măriei Sale lui Craiu şi Măriei Sale lui Ştefan Voevod vor fi direpte slugi, şi pre Măriile Sale nu-i vor vicleni, ce ca pre milostivi domni şi stăpâni vor avea pre Măriile Sale. Spre care lucru, pentru mai mare credinţa, iscălit-am cartea mea, şi cu o-bişnuită pecetea mea o am şi întărit. In Bucureşti, luna lui Ghenarie, anul 7163 [1655].

Constantin fost Mare Postelnic.

(Ibid., pp. 32-3, n-l XLI ; *idem.)*

LII.

Boierii lui Constantin-Vodă Basarab.

Ignatie, **cu mila lui Dumnezeu Mitropolit a toată Ţara-Românească, şi celelalte,** şi noi, toţi boierii carii săntem moşneni Ţerii-Româneşti, împreună cu roşii şi cu alţi slujitori, carii sânt moşneni pământeni ţerii, păhărnicei şi spătărei, şi cu alte cete birnici, dăm zapisul nostru prea-luminatului şi innălţatului domnului Io Gheorghie Racoţ, den mila lui Dumnezeu Craiului Ardealului, domnul părţii ungureşti şi celelalte[1]; cum, întâmplându-ni-se întru ţara noastră a se face nişte lucruri rele dentru nişte oameni străini cari vineră dentru alte ţeri în pământul nostru, de începură a îngreuiarea şi a stricarea raiaua prea-luminatului şi prea-puternicului Impărat cu jacuri şi cu hoţii, până mai o sfârşiră, — dup' aceia se apucară de noi, cari dam şi rădicam haraciul cinstitului Impărat, de începură a ne jăcui şi a ni prăda casele şi bucatele şi avuţiile noastre, păn' intrară şi cu sabia în noi, în două, trei rânduri, de omorâră atâta samă de boierime, den-

---

[1] Ţinutul dintre Ardeal şi Tisa.

tru mijlocul nostru. Şi, pre câţi omorâră, nu dederă nici să-i îngroape, ce-i lepădară, de-i mâncară fiarele şi câinii. Aşijderea şi pre noi, gonindu-ne ca să ne omoare, scoaseră-ne şi din ţara noastră, şi, ce avum, mult, puţin, tot ni luară. Deci unii dentru noi scăpăm în pământul Cinstitului Impărat, la poala Măriei Sale lui Siauş[1]-Paşa al Dârstorului[2], alţii la Paşa de la Temeşvar[3], alţii prin Moldova, alţii scăpăm şi aici, în pământul şi biruinţa Măriei Sale prea-luminatului şi creştin Domn şi Craiu, carele este mai sus zis. Şi dup'aceste, nici aşa nu se lăsară, ce se rădicară şi asupra Domnului carele ni l-au dat cinstitul Impărat. Deci noi, carii scăpăm aici la poala Măriei Sale lui Craiu, ştiindu-l pre Măria Lui derept şi credincios prea-luminatului şi prea-puternicului Impărat, cu jalbă şi cu lacrăme căzum la poala Măriei Sale lui Craiu, însă şi cu voia şi porunca Măriei Sale Domnul nostru Io Constantin Voevod, rugându-ne şi spuindu-i cum că aceşti hoţi au stricat ţara prea-luminatului Impărat, cât nici haraciul n'are de unde i se da, — ca să facă Măria Sa milă cu noi şi, ca un credincios şi derept ce este Măria Sa prea-luminatului şi puternicului Impărat, să arate această slujbă Impărăţiei Sale, să tinză ajutorul şi puterea Măriei Sale ca să scoatem ţara den mâna acestor străini hoţi, ca să fie ţara iarăşi supusă şi plecată prea-luminatului Impărat, şi să dăm haraciul Impăratului, cum am dat şi mai denainte vreme. Intr'aceia Măria Sa, ca un Domn şi Craiu creştin, făcu-i-se milă de noi, şi, mai vârtos vrând să arate şi slujbă prea-luminatului şi puternicu-

[1] Siavuş.
[2] Silistra.

lui Impărat, fu Măria Sa bucuros, cu toată nevoinţa şi cu puterea Măriei Sale, a scoate acea ţară din mâna hoţilor. Derept aceia şi noi dăm acest zapis în mâna Măriei Sale lui Craiu cum, de-ar fi vr'o întrebare sau vr'o imputăciune de la Impărăţie, ori în viaţa Măriei Sale, ori în urma Măriei Sale, cine va dărui Dumnezeu a fi Craiu,— pentru acest lucru să avem noi a merge cu capetele noastre să dăm samă la Impărăţie, iar Măria Sa nicio seamă să n'aibă a da. Şi pentru credinţă pusu-ni-am toţi peceţile aici mai jos şi iscăliturile noastre, ca să fie de credinţă. Scris în Ernut [1], luna lui Maiu 20 de zile.

(Urmează iscăliturii.)

(Ibid., IV, pp. 33-6; *idem.)*

LIII.

Dabija Vornicul.

(Moldova.)
(1655.)

Milostive şi luminate Doamne, să fii Măria Dumitale sănătos. Fac ştire Măriei Dumitale, când au fost astăzi, Vineri, venit-a Dumitraşco de Jileşti şi cu alţi călăraşi, cu o carte de la Spătarul Hrizica [2], scriind cum au venit boieri dintr'acolo şi şed la Focşani, şi ne aşteaptă să mergem şi noi acolo, la margene, să facem pace. Deci eu i-am dat răspuns într'acesta chip, că mai aşteptăm să mai vie nişte boieri de la Măria Dumitale, peste două, trei zile. Deci vom merge şi vom

---

[1] În Ardeal.
[2] Şeful răscoalei împótriva lui Constantin Basarab şi doritor de Domnie.

face pace. Deci să ştii Măria Dumitale că mi s'a rugat Dumitraşco ca să-i spuiu cu direptul; deci eu i-am spus că vin Tatarii şi vine Paşa şi Craiul; deci venim şi noi, —nu cu alte meşterşuguri, ce vin cu ştirea Impărăţiei. Deci el încă a zis că este aşa, că au obicit şi ei. Deci mi-au zis: scriem Măria Dumitale, vre'ntr'un chip să li faci pace de spre Craiul şi de spre Tatari, şi de spre Paşa, ca să caute ei vinovaţii carii au făcut acele lucruri, să-i puie la mijloc, să-i dea pre mâna Impărăţiei. Deci să ştii Măria Dumitale că am scris şi eu la Neagul Căpitanul şi la Răzmiriţă Căpitanul, că mi-a zis el să scriu; că li este voroava şi lor aşa, că, de se va duce Spătarul mai încolo, ei să treacă încoace, să nu meargă într'acolo. Deci s'au rugat să scriu la Măria Dumitale, dacă vor trece, să nu aibă nevoie. Deci eu încă li-am scris precum este porunca Măriei Dumitale să vie, că nu vor avea nicio nevoie. Deci, precum va fi acesta răspunsul,— am zis până Sâmbătă să ni dea răspunsul—, vom da ştire Măriei Dumitale. Să fii Măria Dumitale sănătos **de la Hristos**, amin.

Boierinul Măriei Dumitale

Dabija.

(*Ibid.*, IV, pp. 36-7, n-l XLIII: partea cu litere negre, din slavoneşte.)

LIV.

Călăraşii răsculaţi împotriva lui Constantin-Vodă Basarab.

Adecă noi, călăraşii, slugile Măriei Sale Domnul nostru, lui Io Constantin Şerban Voevod, de supt ascultarea lui Coman Căpitan, mărturisimu-ne, adeverim şi ne încredinţăm cu acest zapis al nostru, carele dăm la mâna Măriei Sale lui Racoţ Gheorghie, Craiul Ardealului şi părţilor Ţerii Ungureşti domn

şi Secuilor şpan, şi la mâna Măriei Sale Domnul nostru Constandin Şerban Voevod, să fie de credinţă cum că, noi fiind călăraşi şi având milă de [= de la] Măria Sa Domnul nostru, n'am păzit credinţa noastră către Măria Sa cum s'a căzut, ce am umblat după cuvântul unora şi altora din boieri şi din slujitori. Care umblare a noastră adusu-ne-a de am căzut den credinţa Domnului nostru şi am greşit Măriei Sale; care greşeală a noastră surpase-ne din mila Măriei Sale jos. Ce Măria Lui, ca un Domn bun şi milosârdnic şi milostiv, milostivitu-s'a de ni-a iertat greşeala noastră, şi iar ne-a tras supt mila Măriei Sale, învrednicindu-ne a cele ce le-am avut şi păn' acum. Insă într'acesta chip cum de-acum nainte numai de porunca Măriei Sale să ascultăm, ce va porunci Măria Lui, ori aievea ori în taină. Iar după cuvântul şi învăţătura altora din boieri sau din lăcuitorii ţerii să nu umblăm, nici în seamă să le băgăm. Iar, de le-am cunoaşte că sânt spre vătămarea cinstei Domnului nostru, acelea numai decât să le arătăm Măriei Sale, cum se cade slugilor derepte, şi slujba Măriei Sale să avem de-acum înnainte mai cu mare ascultare şi cu mare cinste a o păzi; şi întru slujba Măriilor Sale bucuroşi şi făr' de toată cruţarea vom fi gata a vărsa sângele nostru. Iar care dintru noi se va afla umblând cumva strinşte[1] de către Măria Sa Domnul nostru, arătând ceva hiclenie şi necredinţă, ori în ce lucru care s'ar atinge de vătămarea cinstei Domnului nostru, veri cu fapta, veri cu cuvântul, acel om, veri căpitan, veri iuzbaş, veri ceauş, veri stegar[2], veri cetaş, cu groaznică moarte a muri dator să fie, împreună

---

[1] Răzleţ.

[2] Grade de oştire: sutaş, locotenent şi stegar.

cu muierea lui şi cu feciorii lui, făr' de toată cruţarea. Şi jurământul care am avut cu dărăbanţii şi cu călăraşii şi cu alte cete ale ţerii, carele erau spre lucrurile cele rele, hiclene şi vătămătoare, acele să fie toate călcate şi puse jos. Numai de-acum nainte să ţinem acest jurământ şi credinţă către Măria Sa Craiu şi către Domnul nostru. De care cumva odată [s'ar] întărta niscai oameni răi de-ai ţerii şi iubitori de răzmiriţă şi cari se va scula asupra Domnului nostru, să ne aflăm lângă Măria Sa stând cu toată vârtutea noastră împotriva vrăjmaşilor ca aceia, până la moartea noastră. Şi, pentru mai tare credinţa noastră, să aibă acest zapis al nostru, iscălitu-i-am şi l-am pecetluit. **Scris în luna lui Dechemvrie — zile, anul 7164** [1655].

(Urmează iscăliturile. — Tot aşa Păhărniceii lui Iane Căpitan, lefecii lui Leça Căpitan za Botezaţi.)

(Ibid., pp. 37-9; *idem.)*

LV.

Radul Comisul.

(Ţara-Românească.)
(1658.)

La ai noştri cinstiţi şi mai mari buni prieteni, dumnealor jupânul Mihaiŭ Golşmit şi jupânul Mihaiu Herman, **mare-judeţ al cinstitei cetăţi a Braşovului,** pohtim de la milostivul Dumnezeu bună pace şi sănătate să dăruiască dumnilorvoastre şi tot binele întru delungată viaţă. Şi, să [— de] veţi pohti dumnilorvoastre a şti şi de noi, cu mila lui Dumnezeu aflămu-ne bine sănătoşi păn' acum. Şi, să veţi pohti dumnilorvoastre a şti de rândul veştilor dintr'acoace, veţi şti dumnilorvoastre că am ajuns cu oştile păn' aici, la Oradia-Mare,

și de aci sântem mergători cu Măria Sa Hanul și cu Pașa la Timișoară, la Veziriu-Azem[1]. Alta, când au mers frate-mieu Moise acasă, eu nu m'am putut prileji să-mi scriu câte ceva acasă; ce pohtim pre dumnilor voastre că am scris cest răvășel de trebile casei, — că și noi sântem aici lângă Pașă; ce ni este nădejdea pre Dumnezeu. Și veți ști și dumnilorvoastre că Hanul și toate oștile vor să dea pe la Rășava[2], să iea țara noastră în lung. Așa este cuvântul aici. Ce pohtim pe dumnilorvoastre că este un fecior al nostru acia, anume Voicu, lăsăm acest răvășel să-l ducă la jupăneasa noastră, să aibă grijă și pază, până vor trece oștile. Iar noi nu vom uita binele dumniilor voastre niciodinioară, și 'ntru ce ne veți afla dumnilorvoastre, cu slujbă direaptă voiu fi către dumnilorvoastre, de la **Hristos**, amin. **Scris** Septemvrie 10 **zile, 7167** (1658).

Bun prietnicul dumnilorvoastre și vecin de aproape:

Radul Comis.

Și mă 'nchin părintelui Vasilie de sănătate.

La ai noștri cinstiți și socotiți mai mari și buni prieteni și vecini de aproape, jupânul Mihaiu i jupânul Mihaiu Herman[3].

(N. Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 290-1, n-l 8; partea cu litere negre, din slavonește.)

LVI.

Gherghe Banul Băleanul și alți pribegi munteni.

(1674.)

Prea-luminatului, milostivului și creștinului Craiu Mihail Apafi, den mila lui Dumnezeu Ardealului Craiu,

---

[1] Marele-Vizir.
[2] Orșova.
[3] Judele Brașovului.

părţilor Ţerii Ungureşti domn şi Secuilor şpan, ca milostivului Craiu, cu plecăciune ne închinăm Măriei Tale.

Rugăm pre milostivul şi puternicul Dumnezeu să păzească pre Măria Ta cu bună sănătate şi pace întru luminată Crăia Măriei Tale în mulţi şi fericiţi ani. După aceasta, facem ştire Măriei Tale că noi, după mila Măriei Tale cea crăiască, care ai avut Măria Ta către noi, făcând Măria Ta pentru noi multe ostenele ca să putem merge în ţară cu pace, şi noi eram odihniţi întru cărţile Măriei Sale Ducăi-Vodă care ni-au trimis cu boierul Măriei Tale Gheorghie diac, precum ştii Măria Ta că am dat cuvânt şi înnaintea Măriei Tale şi ne gătiam den zi în zi, şi numai ce era să venim la luminată faţa Măriei Tale ca să mulţămim Măriei Tale şi să ni luăm ziua bună, să mergem în ţară. Iar, când fu să purcedem la Măria Ta ca să ni luăm ziua bună, nouă ni veni cuvânt den ţară cum Măria Sa Duca-Vodă, de câte ni-a făgăduit, la cuvânt nu şi-a stătut. Că Măria Sa a făgăduit pentru bucatele noastre, că, ce a luat, ni va da şi, ce nu ni-a luat, nu ni va mai lua. Şi am trimis şi oamenii noştri înnainte la Măria Sa ca să ni grijească câte ceva pre la case. Iar Măria Sa, necum să ni dea ceva den ce ni-a luat, ce încă şi ce a mai fost neluat, încă a luat tot, şi nimic n'a lăsat. Deci noi, acestea înţelegând, am stătut de ne-am mirat, în ce chip face Măria Sa acest lucru, de nu-şi stă la cuvânt şi arată Măria Sa lucrul într'alt chip, nu precum a făgăduit. Iar încă tot ne gătiam să venim la Măria Ta, să dăm ştire Măriei Tale de acest lucru, şi atunce sosi şi boierul Măriei Tale Gheorghe diac cu porunca Măriei Tale către noi. Dup' aceia mai vârtos ne îndemnăm şi purcesem să venim la Măria Ta. Iar,

când fu acum, se adeveră că ar fi pus Măria Sa Duca-Vodă pre Stroe Vornicul la opreală, şi pre un ginere al nostru l-a pus la muncă, de l-a ars, aruncându-li năpaste mare, zicând că am trimis noi cărţi prin taină la dânşii, şi a zis că ni-au trimis şi ei de acolo cărţi. De care lucru noi de această năpaste foarte ne ştim că sântem oameni direpţi, şi nu este cum zic ei, nici se va afla să li fim trimis cărţi prin taină cu nescare meşteşuguri, sau ei să ni fie trimis într'acesta chip. Iar, de faţă, noi am trimis mai înnainte, cu boierul Măriei Tale Gheorghe diac şi cu oamenii noştri. Când am scris la Domn şi la alţi boieri, am scris şi la Stroe Vornicul, iar alt nu ştim nimic de acele năpăşti. Ci ne rugăm Măriei Tale să nu fie ceva îngreuiată inima Măriei Tale pentru acestea ce zic ei şi năpăstuiesc; că noi cu capetele noastre ne vom prinde înnaintea Măriei Tale cum, de vom fi scris noi ca acestea lucruri acolo, sau să ni fie venit de acolo, precum zic ei, nici cum nu se va afla acest lucru. Ci numai aceste lucruri sânt năpăşti şi meşteşuguri, că, alt, tot ce am avut, ni-au luat, numai ce-am rămas cu capetele. Poate fi că poftesc să ni iea şi capetele; ci la mâna Măriei Tale rămâne viaţa noastră,— că ei cu acestea meşteşuguri s'au apucat acum să ni sfârşească şi viaţa. Ce cum va lumină puternicul Dumnezeu curată inima Măriei Tale! Puternicul şi milostivul Dumnezeu să păzească pre Măria Ta întru luminată Crăia Măriei Tale cu bună sănătate şi pace în mulţi şi fericiţi ani.

Plecaţi şi slugi mai mici Măriei Tale:

Gheorghe Banul, Neagoe Secuianul Vornicul, Ivaşco Logofăt, Hriza Vistier, Ilie Şătrar.

(*Studii şi documente*, IX, pp. 23-4.)

LVII.

Mihai şi Şerban Cantacuzino.

(Ţara-Romanească.)

(1C7)

Eu, Mihai şi Şerban Cantacuzino, jurămu-ne pre viul Dumnezeu, care este Tatăl, Fiul, Duhul Sfânt, deplina Sfânta Troiţă, unul dirept Dumnezeu, cum că noi a patru legi, ce sânt întru această ţară[1] primite, cu toată nevoinţa noastră sili-vom a le păzi şi cu asuprirea acelor legi sau cu scăderea lor legea noastră nu vom si i a întemeia, — nici împotriva lor, nici aievea, nici în taină, nu vom lucra, nici în faţă; a căruia ori..ă·ui] om pentru lege urâciune şi împrotivnicire nu vom purta, şi fieştecăruia vom sili ca să-şi poată ţinea el legea lui în volnicia sa; şi împotriva a fieşt că uia lege nu vom face practică, ca să-i fie spre asupreală, nice sfat rău nu vom da, nice cu arma noastră nice î.sune, nice cu mijlocul altuia vom fi împotrivnici. Ce încă, de am înţelege unii ca aceia împotrivni.i, vom da ştire a tot Sfatul Măriei Sa e, şi vom sta şi împotriva unora ca aceia. Nice Măriei Sale lui Craiu împotrivnic sfat ca acela nu vom da; şi ţerii acesteia volnicie, pace şi toate judecăţile ei dupre priceperea pute ii noastre sili-vom a le păzi, şi împotriva ei cu ţeri străine nu vom face practice şi sfaturi. Şi, pentru că şi Craii cu jurământ adeverează pre moşnenii ţerii, oricai am fi vadnici (sic) împotriva binelui ţerii, va da ştire ţerii şi sfetnicilor. Noi încă dară ne legăm pre acel jurământ ce am zis mai sus:

ori până când şi Craii nouă datul jurământ şi făgăduinţile şi condiţii le vor ţinea, noi încă sântem până atunce a le ţinea, şi unul la alalt, ori până când n'ar strica oarecarele din aproapele prieten; iar oarecare ar vrea a călca sau a strica acest jurământ, adăvărându-se lucrul, să rămâie în toate pata veşnică a necredinţei. Pre care şi noi mărturisim a o ţinea.

Scris la Noiemvrie 6 zile, anul 1676.

Mihail Cantacuzino, m. p.

Şerban Cantacuzino, m. p.

Eu, Mihai şi Şerban, Cantacuzinii, jurămu-ne în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt, adevărată şi deplină Sfânta Troiţă, unul dirept Dumnezeu, cum că prea-luminatului şi noao milostiv domn, Măria Sa Apafi Mihai, den mila lui Dumnezeu Craiul Ţerii Ardealului, domn părţii ungureşti şi şpanului Secuilor, vom fi direpte slugi şi credincioase, prietenilor Măriei Sale prieteni şi vrăjmaşilor Măriei Sale vrăjmaşi. Orice am înţelege de răul sau paguba Măriei Sale, de timpuriu vom face în ştire, şi cu toată puterea împotrivă încă vom sta, — aşa să ni dea Dumnezeu stăpânia sufletelor noastre! Iar şi Măria Sa încă să ni fie milostiv şi folositor domn.

Scris în Noiemvrie 6 zile, anul 1676.

(*Ibid.*, IV, pp. 61-2, n-l LVIII; *ibidem.*)

LVIII.

Mihai Cantacuzino.

(Ţara-Românească.)

(1678.)

Prea-milostive şi înnălţate Craiu, doamne, doamne, mie milostive, plecată slujbă închin Măriei Tale, ca prea-milostivului mie domn.

Domnul Dumnezeu cu lină pace şi cu îndelungată biruinţă să dăruiască pre Măria Ta.

Cu această mică şi plecată-mi scrisoare vruiu ca să cerc de fericită şi înfrumuseţată sănătatea Măriei Tale şi ca să fac ştire Măriei Tale despre veşti ce am înţelege, săvai [= de şi] că de spre toate părţile mai adesea vor fi viind Măriei Tale, iar şi de la ai noştri, când pot adevăra,— numai cât şi nouă semnează ca să dăm ştire Măriei Tale. Cum şi astăzi, Miercuri, Avgust 7 zile, ni-a venit scrisoare de la ai noştri, plecate slugile Măriei Tale, scriindu-ni că Joi, Avgust 1-iu zie, au venit neşte călăraşi tocmai de la tabără, carii au fost purces de loc cu un Turc mare, carele a fost mergând de la Vizirul la Impăratul cu trebi şi cu câte s'au fost întâmplat păn' în vremea aceia, şi, aşa, viind până aproape de Buh[1], li-au ieşit o seamă de Cazaci înnainte. Ei, având înnainte streajă şi simţind de Cazaci, şi-au schimbat cealmalele şi şi-au pus işlice,— că au fost o sumă bună de Turci, că câte puţintei nu pot umbla. Aşa, părându-se Cazacilor că sânt creştini, i-au lăsat de au trecut câtva. In urmă, prinzând pre unii şi adevărând că sânt Turci, i-au lovit; den cari să fie scăpat numai vre-o 3-6, iar alalţi toţi să fie perit; şi pre Aga acel mare l-au prins viu, cu toată solia lui. Den creştini carii au fost venit cu acei Turci, până a li prinde vestea, încă au perit câţiva, unii şi den slugile Domnului, iar apoi, care s'a adevărat creştin, l-au lăsat. Şi scriu cum să fie fost la 8.000 de Cazaci. Ramadanoţchi[2] încă să fie trecut Niprul, nestându-li Tatarii înnainte, pe cari i-au fost trimis Vizirul să păzească la trecătoarea apei, să nu-i

---

[1] Bug, râu.
[2] Căpetenie de Cazaci.

lase să treacă. Dară n'au putut nimic să li stea împotrivă. Iar încă taberele acestea mari încă nu s'au lovit; numai ce vin încet; iar den cetate în toată vremea iese de se lovesc, sabie la sabie, şi mulţi den Turci să fie perit. Ca acestea până acum am înţeles. Şi iar, ce am putea şti adevărat, numai cât voiu face ştire Măriei Tale, după direptatea noastră ce avem către Măria Ta. Numai ne rugăm Măriei Tale, den bună şi milostivă mila Măriei Tale să nu fim apăraţi; şi mila lui Dumnezeu pururea să umbrească pre Măria Ta

Avgust 8 zile, 1678.

A Măriei Tale mică şi plecată slugă:

Mihai C[antacuzino].

Prea-luminatului şi înnălţatului Craiu, domnului Apafi Mihai, den mila lui Dumnezeu ţerii Ardealului Craiu, domnului părţii Ţerii Ungureşti şi şpaţiului Secuilor, domnului, domnului mieu milostivului, cu plecăciune să se dea.

(Ibid., IX, pp. 10ɔ-7.)

LIX.

Lupu Costachi.

(*Moiu* ⊢

(*c. IIt* .

Iubite fiul mieu Vasilachi, sănătate poftesc de la milostivul Dumnezeu. Şi acea bucurie[1] a lui Pavăl să trimiţă milostivul Dumnezeu să fie de bine şi de sănătate. Noi de aicea, a veni n'avem cum că nu ne lasă vremea, şi Vasilcăi încă i-i cam rău la obraz; ce n'a putea veni să fie la cununie. Ce să-l cununi tu, cu Catrina, amândoi. Şi iată că am trimis două postave

[1] Nuntă.

şi-i dau şi partea lui de la Cozmeşti, carea-i la mine zălog de atâta vreme, şi i-oiu da şi un copil de Ţigan şi o copilă de Ţigan. Acestea să-i dai la cununie. şi să fiţi toţi sănătoşi.

La iubit fiul mieu Vasilachi, cu sănătate să se dea.

(Iorga, *Studii şi documente*, XVI, pp. 131-., n-l IV.)

LX.

Ioan Boldescu.

(c. 1680.)

Ioan Boldescul scriem închinăciune la ai noştri cinstiţi părinţi de la sfânta mănăstire ot Beserecani, părintele igumănul Partenie şi la tot soborul, de la mai mic şi plecat şi mult păcătos să priimiţi Molifta Voastră mătanie şi smerenie. Alt[a], trimeţ un ispisoc şi scrisoare Molitfelor Voastre şi, câte se vor afla, toate vă voiu da-le cum am găsit şi am scris. Numai ce mă rog să-mi daţi şi Molitfa Voastră dobitoacele cu zapt [1] întru mânile acestor feciori ai noştri carii trimetem acolo, anume Procopie, Gligorie. Şi carele va mai veni de acolo, noi vom plăti. Şi milostivul Dumnezeu să vă dăruiască Impărăţia Cerului Molitfelor Voastre.

Şi, de vor fi oile tunse, veţi socoti de altelea să daţi.

La Cristeşti, Maiu 25.

La cinstit părintele igumenul Partenie şi la tot soborul de la sfânta mănăstire Beserecani să se dea.

(Hasdeu, *Archiva istorică*, I, p, 72, n-l 87.

---

[1] În seamă.

LXI.

Ioan Hăbăşescul[1].

(Moldova).
(c. 1680.)

Cinstite al nostru mai mare frate, dumneata Medelnicer-Mare, să fii dumneată sănătos. Cu sănătate mă închin dumitale, şi poftesc de la milostivul Dumnezeu dumitale pururea multa sănatate şi cinstită viaţă, împreună cu toată cinstita casa dumitale. Pentru tocmala ca ea am facut cu dumneata pentru prisaca ot Tumaş, într'aceia vreme neîntâmplându-mi-se zapisul acolo, da 'am sosit căutatu-l-am, şi-l trimit dumitale pre acest fecior al nostru. Numai de stupi, ma rog dumitale să-mi dai mai de aproape de pre aici că de acolea n'am cumu i aduce, atata cale, şi pentr'atatea frânturi; ce mă rog dumitale să-mi dai de-aici. Altă, pentru rândul pe telui de samanţă, insemna-te-voiu eu pre dumneata pre cat va trebui dumitale c'am pus de-l strâng într'un coteţ: numai atâta, de-are fi şi cu voia dumitale, eu aş fi foarte bucuros la un schimb. Eu să însemnez dumitale de peşte de sămanţa, şi dumneata să mă însemi de unul din ceia ce li-i ciuma în ziua de Ignat. Nu pentru altă, ce şi trebuie acmù să se afle, că spune un păcat mare ci celuia[2] ce n'are de-acel fel, ales acmu la Crăciun. Şi din maţele de ştiucă nu pociu face de ceia ce se chiamă pre numele dumisale lui treti Logofăt[3], de se pun aşa (**desemn de cârnaţ**), că maţele ştiucii sant supţiri, iar nouă, fiind oameni de ţară, ni-a foarte trebui de-acel fel să fie mai

---

[1] Către Nicolae Buhuş.
[2] Aceluia.
[3] Chişcă sau Cârnaţ.

groşi. Deci, ce va fi mila dumitale, de vr'un — [porc], mulţămi-vom dumitale; de n'a fi, la prilej tot ţi-om mulţămi. Să fii dumneata sănătos **de la Hristos**, amin.

La Hăbăşeşti, Dechemvrie 20.

(Ibid., XI, pp. 120-1.)

LXII.

[Miron Costin.]

(Moldova.)

(1681.)

Mă mı mult că dumneata, îndurătorul mieu domn, nu mi-aı scris zilele acestea, nici prin om anume, nici cu alt prilej Măria Sa Craiul, îndurătorul mieu domn, ımi făgăduise să-mi vestească îndată, prin dumneata, sfârşitul dietei. Ştiu din alt izvor că dieta s'a disolvat, dar aş voi mult să am o ştire sigură de la dumneata, milostivul mieu domn. Mă rog deci umilit dumitale, milostivul mieu domn[1], binevoieşte a-mi scrie prin cel ce va da această scrisoare tot ceia ce ai să-mi vesteşti. Aici ştirea disolvării dietei a mişcat dureros pe cetăţenii acestor ţeri şi a stârnit mare bucurie ıntre Turci. Oamenii de aici cred că Muscalii s'au hotărât pentru pacea cu Turcii. Ieri a fost întarit Maria sa Vodă[2] în Scaun, adăugându-i-se şi Ucraina, ca să rămâie şi ea supt stăpânirea lui. Vodă va trimite la Nimirov[3] un Hatman ales de el; Măria Sa Vodă ınsuşi pleacă zilele acestea ca să meargă la Poartă să-şi plece faţa la picioarele Impăratului, cu

---

[1] Un nobil polon.

[2] Duca.

[3] Capitala Ucrainei.

prilejul căpătării încă a unei ţeri, cum e obiceiul la Poartă. Cât despre mersul în Ţara Ungurească, nu se mai aude nimic. Iată în grabă tot, şi, lăsându-mă în seama iubirii statornice şi frăţeşti a dumitale, rămân ş. a. (sic).— 26 Iunie 1681.

(Hurmuzaki, *Supl.* II[3], pp. 135-6, n-l LXX; din polone te.)

LXIII.

Ilie Moţoc şi Savin Zmucilă.

(Moldova.)
(1683.)

Ai noştri cinstiţi fraţi, dumnealor Cantemir şi alţi boieri carii dumneavoastră sânteţi străinaţi din ocinile dumilorvoastre, cu sănătate ne închinăm şi facem ştire dumilorvoastre. Iată că şi noi, cu mila lui Dumnezeu şi cu puterea creştinească şi cu porunca Măriei Sale lui Vodă, mergem în jos de ne vom împreuna cu Măria Sa Cuniţchie Hatmanul, cu oaste ce avem, 10.000 de călări şi 1000 de pedeştri, tot cu foc şi cu puşti; şi, împreunându-ne cu Hatmanul Cuniţchie, ne vom pogorâ asupra Buceagului de-am lucra. Deci şi dumneavoastră nu faceţi altă zăbavă, ci numai încălecaţi cu câţi oameni veţi avea, şi veniţi la noi, să fărâmăm păgânul, să ni răscumpărăm pământul nostru, care dentr'însul ne străinaseră păgânii. Şi să ştiţi dumneavoastră că ni sosi o carte la Chipereşti, de la Miron Hăjdău, pârcălabul de Soroca, scriind cum au trecut pre de ceia parte de Nistru un polcovnic, Tireşco, de la Hatmanul Popovici, cu 21.000 de oaste şi cu 28 de puşti, fără 6.000 de oaste ce este la Cuniţchie şi fără câtă-i cu noi, de-om lovi Tighina şi Bugeagul. Deci foarte să vă fie dumilorvoastre bucurie

şi fără nicio îndoială; numai să veniţi. Şi, cu atâta obârşind, să fiţi dumneavoastră sănătoşi.

Chipereştì, Noiemvrie 28.

Fratele dumitale: Ilie Moţoc, Medelnicer, Savin biv Medelnicer, ne închinăm dumilorvoastre.

La dumnealor cinstiţi fraţii noştri Cantemir Clucerul şi alţi boieri pribegi să se dea cu sănătate.

(Tanoviceanu, în *Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare*, VIII, p. 716; partea cu litere negre, din slavoneşte.)

LXIV.

Postelnicul Mihai Băjescu.

(1690.)

Cinstite părinte Macarie, închinu-mă Sfinţiei Tale cu sănătate.

Pricina întâmp'ării acestei scrisori nu este alta fără cât vei şti Sfinţia Ta că a venit un fecior de la mănăstire şi-mi spuse de Sfinţia Ta de olatul[1]. Rău mi-a părut, iar, nevoi ce petrecem şi noi, fie mila lui Dumnezeu. Iată nu putuiu ţinea a nu scrie, ci scris-am Sfinţiei Tale şi de cel lucrişor pentru ştiinţă, ca să ştii din ţară. Vei şti că s'au pustiit buneaţele lui Vodă, că, fiind Haizler[2] la Câmpulung, iar Vodă a trimes pe supt cumpăt cu Stolnicul Constantin[3] la Tătari, de vin, de a fost şi el, cu feţe şi cu hicleşug, de prăpădi ţara cu Tătarii. Incă, ce a fost acum, el trimete mângâiele Neamţului, iar Vodă gândeşte alt lucru cu Nemţii. Că grohul[4] vei şti Sfinţia Ta că vine la Vodă

[1] Un arhiepiscop al olatului, raielei turceşti.
[2] Generalul Heissler.
[3] Cantacuzino.
[4] Contele Emeric Tököly.

tot noaptea, şi scriu ei amândoi cărţi la împărăţia Turcului, ca să vie acum de primăvară, nu că din gură s'au plecat Neamţului, măcar cu darea, iar de la inimă vedea-vei în primăvară ce va să-i lucreze. Că mai mult [ascultă] de Stolnicul Constantin şi frate-său [1] şi Vistierul şi Aga Cornea [2] şi Constantin Ştirbei, încă Vlădica este chehaiaua şi Sfatul Divanului, iară pe alţi boieri i-au pus pe toţi la opreală, tot cu sfatul grohului: cum a venit el într'o noapte, iară a doua noapte i-a pus pe boieri la opreală; şi nu ştim ce i-au făcut pe cine a putut prinde. Iar alţi boieri au fugit prin munţi: lasă că vor peri şi aceia, că e zăpadă pe munte! Intr'acesta chip ştiu că vei spune dumisale Agăi şi tatei Staico Păharnicului [3]. Auzim şi înţelegem că zic cum să vie Nemţii de primăvară, iar Vodă cu grohul aşa roagă Dumnezeu, că ei sânt fraţi de cruce, amândoi sa se facă ce s'or face. Şi el, grohul, a mânat la Impăratul Turcului, să-i mai trimiţă oşti, să păzească toate trecătorile de spre Nemţi, şi zic cum să se fie sculat Tatarii cu mic cu mare, să vie de primăvară. Iara alţii zic — că am înţeles de Radul logofătul de taină [4] — într'alt chip, zicând un lucru mare grohul către Vodă; care înţelegând, ţi-oiu mai scrie Sfinţiei Tale. Şi spune la tata Staico sănătate din gură. Iară răvaşul mă rog Sfinţiei Tale ca unui cinstit să-l bagi în foc; numai vei spune tatei Staico din gură. Ştiu că Sfinţia Ta eşti într'un lemn îngheţat, care-l pui lângă foc, şi nu-ţi l-aş lega, că ni e frică de sântem morţi. Acum au trimis haraciul Impărăţiei Turcului: cinci haraciuri în acest an au trimes la Turc, şi acum a venit un

[1] Mihai.
[2] Brăiloiu.
[3] Merişanu.
[4] Popescu, cronicarul.

mârzac să-i dea patru sute de pungi; iar Tatarii sânt tot în ţară pe margini, cu grohul, — că el îmblă tot noaptea ca un hoţ. Şi, de nu se va păzi Nemţii, să vezi ce va să li lucreze Vodă cu grohul! Ştiu că, ce a avut Constantin-Vodă, a trecut tot de ceia parte. Inţelegem că s'a sculat Moscul: măcar de ar da Dumnezeu să fie una ca aceia! Mă rog Sfinţiei Tale, fură câte un cuvânt de la tata Staico şi ni scrie, să vedem şi noi; că boierii sânt morţi toţi, şi, de nu li va da Dumnezeu Nemţilor putere să biruiască, iară boierii vor să pieie toţi, şi prea-puternica Impărăţie va să-şi pue sufletul, numai de nu ne va izbăvi de acest om. Şi mă rog Sfinţiei Tale să întrebi numai din gură pe tata Staico: de nu va fi zăbavă multă, să sărim şi noi; iar, de va fi zăbavă, măcar că tot sântem noi cei morţi; şi mă rog Sfinţiei Tale să-ţi ieai pază. Şi fie mila lui Dumnezeu cu Sfinţia Ta. Şi mulţămim Sfinţiei Tale de ce mi-ai trimis de la mănăstire.

Mihai Postelnic sin Mareş Ban Băjescul.

Fevruarie, zile 8, leat 7198 [1690].

P. S. Şi tot cercetează Sfinţia Ta la mănăstire, — că nouă ni e nădejdea tot pre Sfinţia Ta, până ce va fi mila lui Dumnezeu spre ţară şi spre noi. Din gură le poţi spune acestea toate, iar răvaşul mă rog Sfinţiei Tale să-l bagi, îndată ce-l vei citi, în foc. Incă zău a avut minte Haizler de a ieşit, că era gândul lui Vodă cu al grohului să prinză pe Haizler. Iar numai cât a făcut grohul zăbavă;, iar [— Vodă] încă, ce a dat bani lui Haizler, a dat de mare nevoie. Incă, ce a făgăduit, n'a dat, nici va mai da; că el se găteşte de un lucru mare la primăvară asupra Nemţilor. De nu mi-ai fi Sfinţia Ta tată sufletesc, nu ţi-aş spu-

ne, ci, fiindu-mi, şi scriindu-mi de la mănăstire, iată am scris şi Sfinţiei Tale ca să ştii, şi să ştii ce vei spune; dară din gură, iară răvaşul mă rog să nu-l dai. Că-l va lua Măria Sa Haizler, şi mă tem, că cei mari sânt cu multe dulceţuri şi amare amărăciuni; şi vor peri toţi boierii. Şi mă rog Sfinţiei Tale iată că se lasă postul, ci să ni scrii câte ceva; iar să ştii Sfinţia Ta pe cine vei da răvaşul, că acum sânt tulburările cele cu tremur.

Intru cinstita mâna Sfinţiei Sale părintelui Macarie cu sănătate să se dea.

(Hurmuzaki, V, pp. 310-1, n-l CCXIII; cf. Tanoviceanu, în *Archiva societăţii ştiinţifice şi literare*, VII, pp. 102-4.)

LXV.

Boierii munteni partisani ai Impăratului.

(*1690.*)

Prea-înnălţaţi, prea-slăviţi şi prea-luminaţi domni otcârmuitori sfetnici a' puternicii prea sfintei şi marii Impărăţii a Romanilor.

Cu robească închinăciune aşternându-ne la purbele [pulpele] cinstitelor picioarelor Măriilor Voastre, cu mare jale şi obede ne jăluim dând ştire Măriilor Voastre de săraca a noastră ţară, Ţara-Romănească, că la atâtea pustiiri şi spargeri a ajuns, cât doară niciodată la a ei stepenă a ajunge nu se va învrednici, şi toată a ei pustiire, spargere şi risipă, măcar că nebiruitorul şi tiranul jug al Turcilor asupra noastră fără nicio milostenie, cu cumplite jafuri şi nespuitoare tirănii ne-a cîrmuit şi ne-a supărat, ci tot doară ni se pare că ar fi fost mai uşor a le purta, iară, de când au venit aceşti oameni străini, Greci ţărigrădeni, cărora moşii

şi strămoşii au fost adevăraţi Turci, cari ei se numesc Cantacuzineşti, a' căror tiránii, jafuri, prăzi şi sugeri de sânge a săracilor ce au făcut şi necontenit fac asupra săracei de ţeri şi în ce foc nestins ardem şi în câte cazne şi munci cumplite ne aflăm, de aceasta, fără de dumnezeiescul neam, limbă omenească a spune nu poate. Iară vărsări de sânge şi omoruri nenumărate a' boierilor, întocma ca Neron, şi, în ce ne aflăm, le putem asămăna cu ale Iadului munci. Că şi acesta, de acum Domnitorul ţerii, Constantin-Vodă Brâncoveanul, dintr'acela neam fiind, toate mai sus-zisele tiránii necontenit asupra noastră le are, şi Domnia lui, nu cu a săracei de ţeri voie şi alegerea boierilor o a luat, ci peste voia şi fără ştirea ţerii şi a boierilor, numai de singuratec neamul lui pus cu tiránească putere o a luat, şi, din neamul acesta, de când a venit în ţara noastră, toate obiceiurile şi rânduielile ţerii noastre le-a stricat. Şi acesta biruitor Constantin-Vodă şi cu unchiul său Constantin Cantacuzino mai cu mari tiránii muncesc a le strica, şi neamurile boierilor a le stânge de pe faţa pământului. Şi ce fel de meşteşuguri hiclene au arătat către oastea împărătească, va fi putut luminata Poartă a înţelege, şi de acum multe va putea înţelege, şi de acum multe va putea simţi. Ci cu mare plecăciune şi smerenie ne rugăm Măriilor Voastre, de acesta neam şi de acum-stăpânitorul Domn deplin a ne mântui să vă milostiviţi, şi nouă, dintru a lor tiránie scăpaţilor săraci de boieri, a ni da audienţă a veni la Luminata Poartă, să ni putem vărsa obiditele lacrăme, de multe nedireptăţi, să vă milostiviţi. Că noi la sfânta creştinească Impărăţie şi la Măria Voastră ca la izvor de viaţă năzuim.

Şi cu aceste ale noastre obidite jalobe în paza pu-

ternicului Dumnezeu lăsăm pe Măria Voastră, şi rămânem Măriilor Voastre veşnice şi plecate slugi.

Boierii cari am scăpat din Ţara-Românească.

(Urmează iscăliturile: Stroe Şătrarul, Preda Căpitan, Radu Clucerul, Drăghici Postelnicul, Gherghina Căpitan. etc.)

(Hurmuzaki, V, p. 363, n-l CCXLVII.)

LXVI.

Şerban Vlădescu.

(Ţara-Românească.)
(1695.)

Cinstitului şi al nostru bun prieten şi de aproape vecin, dumnealui jupân Ioan Mancăş, judeţul din cetatea Braşovului, sănătate şi tot binele pohtim dumitale de la Dumnezeu.

Cinstită scrisoarea dumitale, dinpreună cu omul dumitale, ni-a venit. De a dumitale fericită şi bună sănătate ne-am bucurat. Ce ni scrii dumneata, am înţeles: ni scrii dumneata cum că ai trimis oamenii dumitale, după porunca Măriei Sale Domnului nostru, ca să aducă dumitale oamenii din Tohan şi din Zărneşti, cari sânt fugiţi aici în ţară, să-i aducă acia, la locul lor. Aşa este precum zici dumneata, —c'au venit oamenii dumitale şi aici la noi, de ni-au arătat cartea Măriei Sale lui Vodă, ca să-i rădice, care unde îi va găsi. Şi noi încă li-am zis dumilorsale să-i rădice care pe unde îi va găsi, :— că de nimeni opreală să n'aibă; iar, de li va sta cineva împotrivă, atunci vor veni la noi. Ce să ştii dumneata că nimeni împotriva lor nu li-a stătut, ca să nu-şi iea oamenii. Ce dumneata, după cum porunceşte Măria Sa Vodă, trimete şi-i rădică, şi fă cum e pohta dumitale cu

dânşii, şi, oamenii noştri, Rucărenii, carii porunceşte Măria Sa Vodă ca să-i dai dumneata, precum ţi-i dă Măria Sa ai dumitale, şi dumneata dă ai noştri. Că pe ai dumilorvoastre nimeni nu-i opreşte, ce, când va fi voia dumitale, atunci îi vei lua. Şi, cu aceasta sfârşind, mila lui Dumnezeu să fie cu dumneata. Aprilie 15 zile, leat 7203 [1695].

Al dumitale bun prieten şi de bine voitor, gata spre slujba dumitale:

Şerban Pârvul, biv Vel Comis, Vlădescul[1].

Cinstitului şi al nostru şi de aproape vecin, dumnealui marelui-judeţului Braşovului, cu cinste şi cu sănătate să se dea. S'a scris din Vlădeşti..

(Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 134-5, n-l 12.)

LXVII.

Drăghici Spătarul.

(Ţara-Românească.)
(1696.)

Cinstitului şi prea-iubitului nostru bun preten, ca un părinte, Măria Sa jupân Haneş Mancoş, marele-judeţ dintru cinstita cetate Braşovului, sănătate şi tot binele pohtesc de la Domnul Hristos ca să trimiţă Măriei Tale, dinpreună cu toată cinstită familia Măriei Tale.

Pricina scrisorii noastre către Măria Ta nu este de alta, numai ce, întâiu, ca să cercetăm de bună şi nouă dorită sănătatea Măriei Tale, care pururea pohtim de la Dumnezeu ca să auzim. A doua, încă vei şti Măria Ta că şi eu am mers puţintel până la Bucu-

---

[1] Ispravnic de Câmpulung.

reşti, şi nu ştiu cum am venit, că m'a făcut Măria Sa Vodă ca pe dracul, pentru sfoară. Şi nici n'am apucat să descalec bine, m'a înturnat Măria Sa Vodă înnapoi ca să fac istovul tot de sfoară. Ci acum iată că trimiseiu pe Mihai înnainte; ci mă rog Măriei Tale, şi iar mă rog, să faci Măria Ta bine să porunceşti ţeh-meşterului să facă cum va face, să strângă toată sfoara până Sâmbătă. Iată că şi eu încă voiu veni poimâni; ci mă rog Măriei Tale, ca unui părinte al mieu, să faci Măria Ta acest bine, pentru voia Măriei Sale lui Vodă, ca să se strângă această sfoară toată. Că, de nu se va face acum, în ceastă săptămână, tot istovul, nu ştiu cum voiu să mă mai duc la Măria Sa Vodă.' Că Măria Sa Vodă încă acum, a lăsat în nădejdea Măriei Tale, şi în nădejdea Măriei Tale a trimis acii. Măria Sa zice că ar fi găsit şi într'altă parte meşteri, ci, fiind Măria Ta prieten vechiu Măriei Sale lui Vodă, în nădejdea Măriei Tale s'a lăsat. Ci iarăşi mă rog Măriei Tale, să nu mă laşi Măria Ta acum; şi eu voiu rămânea dator a sluji Măriei Tale în toată vremea, ori la ce m'ai pohti Măria Ta. Şi mă rog Măriei Tale pentru o gazdă, ca să-mi rânduieşti Măria Ta, când voiu veni poimâni, să fie bunişoară; şi foarte voiu mulţumi Măriei Tale. De aceste mă rog Măriei Tale; şi mila lui Dumnezeu rog în tot ceasul ca să fie cu Măria Ta.

Aprilie 20 de zile, leat 7204 [1696].

Al Măriei Tale cel spre slujbă ca un fiu:

Drăghici Spatar.

Cinstitului Măriei Sale jupânului Hanoş Mancăş, mare-judeţ al cinstitei cetăţi Braşovul, cu cinste şi cu multă sănătate să se dea.

(*Ibid.*, pp. 81-2, n-l 4.)

LXVIII.

Constantin Cantacuzino Stolnicul.

(1696.)

Cinstite al nostru bune vecine şi prietene, dumneata jupâne judeţe, sănătate şi tot binele de la Atotputernicul Dumnezeu poftesc dumitale.

Cartea dumitale de la sluga dumitale cu cinste şi cu dragoste o am luat, şi, de bună sănătatea dumitale înţelegând, ne-am bucurat. Carea în lungă vreme a fi întreagă şi cu norocire de la Domnul Dumnezeu poftim. Alalte câte dumneata ni mai scrii, încă am înţeles. De care lucru foarte ni-a părut şi ni pare rău, de supărările şi nedreptăţile oamenilor dumneavoastră ce au avut aici, de unii şi de alţii: unii trăgându-li bucatele, alţii luându-li banii afară den socoteală şi den obiceiu. Insă, săvai [= măcar] că dumneata, acestea ce ai ostenit de mi-ai scris mie, şi Măriei Sale lui Vodă încă ai scris, de ai dat în ştire, iar şi mie, cât mi-a fost prin putinţă, n'am pregetat a nu grăi Măriei Sale. Care lucru nici Măriei Sale nu i-a părut niciun bine de unele ca acestea ce se fac. Pentru că porunca Măriei Sale nici n'a fost, nici este să se facă unele ca acestea, să se iea cele ce nu este obiceiul şi direptatea; ce n'avem ce face, dacă [= de] vreme ce aşa sânt slugile! Măcar că mi se pare că ca acestea nici într'o ţară, nici la un loc nu lipsesc: jafuri şi mâncături de oameni răi ca aceia. Unde şi aici, că nu sânt de aceia, nu tăgăduim. Drept aceia, unii ca aceia, cine a fost de a umblat într'acest chip, înţelegând Măria Sa Vodă, şi necinste cum li s'a cuvenit au luat, unii încă şi din diregătoria lor au scăzut şi, cui ce au luat fără cale, ca să întoarcă înnapoi a poruncit Măria Sa, Iar, precum am zis, ca

aceia răi, nicăiri în lume nu lipsesc. Că iată şi vremile şi oamenii acum s'au iuţit foarte: poate fi căci şi stăpânitorii şi puternicii cei mai mari cer mai mult, şi afară din obiceiu şi socoteală vor să iea, şi aşa urmează şi alalte necuvioşinţe şi pagube mai multe la norod. Insă, cât dară pentru aceasta, cu oamenii dumneavoastră, mai multe nu lungesc, de vreme ce din cartea Măriei Sale lui Vodă, ce răspunde dumitale, mai pre larg vei înţelege dumneata, şi de la sluga dumitale aşijderea. Şi, iarăşi, şi de acum înnainte, întru cele ce ne vei pofti dumneata şi va fi prin putinţa noastră, în lucruri cuvioase şi direpte, gata sântem pururea a sluji dumneavoastră, ca unor buni vecini şi buni prieteni. Şi mila lui Dumnezeu să fie tot cu dumneata din toată voinţa poftim.

Al dumitale de bine voitor prieten şi vecin şi gata pururea a sluji.

Constantinus Cantacuzenus.

Cinstitului şi nouă bun prietenului şi de aproape vecin, dumnealui jupânului Ioanes Mancoş, marelui-judeţ al cinstitei cetăţi ai Braşovului, cu cinste şi cu multă sănătate să să dea.

(*Ibid.*, pp. 366-8, n-l 5.)

LXIX.

Nicolae Costin.

(Moldova.)

(1699.)

Cinstite al mieu frate mai mare, dumnealui cumnatul Teodor Pălade Vel Vistier, cu fericită sănătate mă 'nchin dumitale. Nu supăr mai mult pe dumneata, fără

cât fac ştire dumitale pentru o Ţigancă de pe Ceaureşti, care a fost după un Ţigan al dumnealui Pitarului Ilie, cari au făcut dinpreună 4 copii, şi eu am împărţit copiii cu Pitarul: 2 am luat eu şi 2 dumnealui Pitarul Ilie. Şi aşeşi atuncea i-am schimbat cu văru-mie Neculai Şoldan, având două Ţigance după 2 Ţigani ai miei, şi văru-mieu Şoldan iarăşi i-a vândut Pitarului Ilie, fiindu-i şi cumnat de pre Başotă Vistiernicul, precum arată scrisorile la mâna Pitarului Ilie acum. Nişte juzi ai dumisale, cari umblă de strâng Ţiganii de pe Ceaureşti, îi fac gâlceavă, şi vor să-i iea Ţiganii, cu porunca dumitale. La care acmù n'am putut să stau să vorovesc cu dumneata pentru aceasta, dar poftesc pe dumneata să n'aibă supărare dumnealui Pitarul Ilie, să i se iea vre-un Ţigan, până voiu veni eu de la Ţinut, şi atunci, dacă va fi să ieau dumnealui, eu m'oiu aşeza cu dumneata. Aceasta poftesc, şi mă rog dumitale. Şi fii dumneata sănătos. Leaţ 7208 [1699]. Octomvrie 13.

Al dumitale mai mic şi plecat frate şi slugă,

Nicolae Costin.

(Iorga, *Studii şi documente*, VII, pp. 301-2, n-l 19.)

LXX.

Costandachi Clucerul.

(c. 1700.)

Al nostru de bine voitor, dumneata cumnate Ilie, sănătate şi tot fericitul bine îţi poftesc dumitale de la milostivul Dumnezeu. Cinstit răvaşul dumisale unchesului Başotă şi un om cu o luminată carte a Măriei Sale lui Vodă mi-au venit, în care scriu pentru Bălăceanu Ţiganul, să-l dau. De care lucru eu Ţiganul nu-l

popresc dumitale; numai iată că şi eu, nezăbăvind, voiu să vin la Iaşi, şi voiu aduce şi Ţiganul cu mine la Iaşi, şi, dacă ne vom putea aşeza amândoi, eu voiu da dumitale bănişori gata. Ce poftesc pe dumneata să nu-mi faci mai mult zulum, că, precum îţi scriu dumitale, întru adevăr aşa a fi: voiu aduce Ţiganul la Iaşi, de ne-om putea tocmi, bine; de nu, am dat talerii, va rămânea. Iar pentru un copil al lui Ion Ţiganul, aceia nu-i nimic: eu am izvod iscălit de dumnealor, şi la dumnealor este izvod iscălit de mine, şi nu-i nimic aceia. Ion Ţiganul a avut nişte copii cu acea Ţigancă ce zic dumnealor, dar au murit şi Ţiganca şi copiii aceia cu totul. Iar Ion Ţiganul a luat acum de curând o Ţigancă a noastră, şi cu aceia are vre-o 2 copilaşi mititei. Iar, pentru Bălăceanu, i-am spus şi frate-mieu Scarlatache că i l-a dat unchesul Zbiere lui, zicând c'a dat el alt Ţigan dumitale, au ce poveste a fi având, nu ştiu ele (sic). Eu aceia nu puiu la socoteală. Dumneata vei întreba şi pe frate-mieu Scărlătachi, iar eu, cum zić, voiu aduce Ţiganul la Iaşi, şi'n ce chip va fi, va fi. Aceasta poftesc pe dumneata, şi să fii dumneata sănătos.

Al dumitale cumnat şi gata spre slujbă:

Costandachi Vel Clucer.

(*Ibid.*, p. 303, n-l 22.)

LXXI.

Constantin Ştirbei.

(Ţara-Românească.)

(*1700.*)

Cinstitului şi de bună rudă şi de Dumnezeu ales şi nouă de aproape vecin, dumnealui marele-judeţ la cinstită cetatea Braşovului, de la Dumnezeu tot fericitul bine pohtim ca să dăruiască dumnetale.

Intâmplarea scrisorii noastre către dumneata nu este de alt cevaşi făr de cât pohtim pe dumneata ca să avem iertăciune de supărarea noastră care facem dumnetale. Că sânt acum trei ani şi mai bine, de când a fost luat dumnealui jupânul Hanăş lăcătuşul, Sasul, de acii, de la Braşov, 7 buţi de vin, de la o slugă a noastră, şi de atunce tocma acum, la vremea culesului de vii, a venit dumnealui şi a zis că den 7 buţi ce a luat de la sluga noastră, i-au lipsit dumisale vin vedre 127. Şi noi pe dumnealui l-am întrebat, acele 7 buţi de câte vedre de vin le-a luat peste tot de la sluga noastră, şi câţi bani gata a dat la măna slugii noastre. Dumnealui a zis că nu ştie, şi a zis dumnealui că-i sânt scrisorile acolo la Braşov, şi şi-au pus dumnealui zi cu noi înnainte dumnealui Radul Vel Comis Golescul cum că va veni dumnealui păn' în 10 săptămâni, de ne vom isprăvi, şi va aduce dumnealui scrisorile dumnesale, de se va vedea câte vedre de vin a luat într'acele 7 buţi şi câţi bani gata a dat la mâna slugii noastre, şi să măsurăm buţile cu vadra de aicea, de la oraş, de la Piteşti, care a făcut Măria Sa Vodă: că buţile care a luat dumnealui atunce, sânt toate de faţă, Şi am dat şi mâna cu dumnealui cum că se va afla la zi făr de nicio sminteală Şi de atunce păn' acum sânt 12 săptămâni, şi dumnealui n'a mai venit ca să ni isprăvim păn' sânt buţile de faţă, — că apoi se vor da buţile la unii şi la alţii; ci va fi gâlceavă. Ci pohtim pe dumneata să-i porunceşti dumneata, de are cevaşi cu sluga noastră, să vie dumnealui să-şi cate, şi numele nostru nu trebuieşte să ni-l poarte dumnealui, că este ruşine, că noi într'adins atunci la zi, când s'a umplut 3 săptămâni, ne-am aflat la viile noastre, ca să ni isprăvim cu dumnealui, şi dumnealui n'a venit.. Acum astă ună dată

iar ne aflăm aicea, la Piteşti, cu slujba Măriei Sale lui Vodă. Ci pohtim pe dumnealui, numai să vie dumnealui până sântem şi noi aicea, ca să ni isprăvim. Că, de nu va veni dumnealui nici acum, iată că eu într'adins am trimis cu cheltuiala noastră ca să facem ştire şi dumnetale, şi, de nu va veni dumnealui nici acum, pe urmă de nicio treabă nu va fi venirea dumisale, că noi nu pohtim paguba prietenilor şi vecinilor noştri. Şi, cu aceasta sfârşind, mila Domnului Hristos să fie în toată vremea cu dumneata. Dechemvre 17, leat 7208 [1700].

Tot al dumnetale bun prieten şi de binele dumnetale voitor şi gata în toată vremea spre slujba dumnetale: Costandin biv Vel Clucer Ştirbei.

Cinstitului şi de bună rudă şi de Dumnezeu ales şi nouă de aproape vecin, dumnealui marele-judeţ de la cinstită cetatea Braşovului, cu cinste şi cu fericită sănătate să se dea.

(Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 38-9, n-l 7.)

LXXII.

Ilie Abăză.

(Moldova.)
(1722.)

Iubite frate, vere Sandule, dumitale cu sănătate mă închin. Aflându-mă şi eu acmù în Moscu, îmi dete Panaioti neguţătorul o carte de la dumneata, scrisă din anul 7229 [1721], Septemvrie 10.

Pentru banii ce ţi-s dator, care mi-a plâns inima dacă am înţeles de scăpăciunea dumitale, şi sânt bucuros să-ţi plătesc, numai n'am nicio putere acmù, că m'a pedepsit Dumnezeu: întâiu cu foc mi-a ars casa, ne-

fiind eu acasă, şi mare pagubă am avut; acmù de un an, mi s'a savârşit şi soţul, Dumnezeu să-l ierte, şi n'am nicio facere.

Am cerşit voie de la Impărăţie să-mi vând moşia ce am aice şi să-ţi plătesc, şi nu m'a pozvolit; ce, frate, mă rog nu-ţi bănui, că, cu vreme, păgubaş nu te voiu lăsa, măcar că eu, ce-am pierdut, n'oiu mai întoarce, iar dumneata păgubaş nu vei fi de spre mine. Văruluí Vasilie încă mă închin de sănătate, şi-I poftesc să-mi trimiţă răspuns de partea ce mi s'a făcut mie de a uncheşului Ciocârlan[1], să nu tacă dumnealui mălcom; că mi se pare că eu sânt cela ce i-am făcut de l-a primit uncheşul Ciocărlan, nu altul, — care am carte frăţine-mieu, a lui Ion, de-mi scrie că cartea mea a dat-o în mâna dumisale vărului Vasilie.

Bunu-i Dumnezeu, doar n'om muri toţi aice, şi cu vreme nădăjduim pe Măria Sa Mihai-Vodă[2], să ni facem o aşezare şi să venim în ţară. Şi să fii dumneata sănătos.

Din Mosc, leat 7230 [1722], Aprilie 23.

Fratele dumitale Ilie Abazà, mă închin cu sănătate tuturor.

(Iorga, *Studii şi documente*, XVI, pp. 108-9, n-I v.)

LXXIII.

Toader Costachi.

(Moldova.)
(1729.)

Cinstite frate cumnate Comise, cu bună dimineaţa mă închin dumitale. Cinstita frăţească scrisoare a dumiţale

---

[1] Vornicul.
[2] Racoviţă.

am luat pentru această spaimă de Tatari, şi pre aici au fost şi este. Ci, pentru Sultanul, vei şti dumneata că pricina într'acesta chip au fost: acest Sultan a fost Calga, şi, neînvoindu-se cu Hanul, precum a scris Hanul la Poartă, şi a venit să-l mazilească. Dar el n'a umblat după aceia, ci s'a ridicat din Crâm cu 7 şirini şi cu 12 mârzaci, cu oardele lor, şi au venit la Bugeac, şi au trimis la mârzaci; cei mai mulţi au mers de s'au închinat lui, iar 2, 3 mârzaci au trecut peste Dunăre; pe carii, bucatele lor le-a dat în pradă, muierile, copiii în robie şi de aici, din Bugeac, au trimis harz[1] la Poartă, de la toţi mârzacii, precum îl pohtesc pe dânsul să li fie Han, şi cu acel harz au mers 2 mârzaci şi 2 şirini. Iar el s'a pornit asupra lui Giaman-Sahaidac (sic) cu vre-o 12.000 de oaste, de nu s'ar închina, să-i prade, şi de acolo să meargă asupra Hanului. Ci, de l-or da Han pe acesta, poate s'or potoli toate, iar, de nu, este cu grijă. Acestea mi le-a spus un copil din casă, care l-a trimis Vodă la Ilagasi[2] cu cărţi, şi Ilagasi este acesta al Sultanului, iar pe cel vechiu, care era pus de Hanul, l-au dat afară. Măria Sa Vodă încă a trimis pe Vel Uşer[3] de este lângă Sultanul. Şi acum s'a mai potolit şi spaima; dar s'a fost speriat şi marginea prea rău, cât au fost stând cu toţi încărcaţi. Eu încă am trimis un fecior până la frate-mieu Vasile, c'a trecut şi el acasă; ci astăzi poate a nins. Ce-a mai fi, oiu scrie dumitale. Grecenii şi alte sate de peste Prut s'au închinat toate la Sultanul. Dumneata, cât poţi, tot îi mai

[1] Rugăminte.
[2] Aga Mării.
[3] Alexandru Amira.

îmblânzeşte pe oameni, precum şi eu aici, până vom mai vedea cum este cu acest [lucru].

Rămâiu plecat fratele dumitale

Toader Costachi.

Paraschivei mă închin cu multă sănătate; Maria sărută mânile dumilorvoastre. De la Galaţi dacă ţi-a veni, mă rog să-mi scri.

Cinstit fratelui mieu, dumnealui Constantin biv Vel Comis, cu multă sănătate să se dea.

(*Ibid.*, pp. 133-4, n-l IV.)

LXXIV.

Nicolae Roset.

(1740.)

1.

Cu întoarcerea dumneaei cumnatei Catrinei Spătăresei iată trimiţ dumitale prăjitoarea de cafea, aşezată binişor în cutie. Hamurile încă vor veni negreşit, pentru cai, nemţeşte. Ajutând Dumnezeu, peste cinci, şese zile vom să mergem la Sibiiu, să [ne] închinăm Măriei [Sale] seninatului prinţep. Ce, acole fiind adunare mare, voiu sili în tot chipul, că doar oiu găsi mai pe plăcere şi de ticnă. După aceasta fac ştire dumitale că iată, îmbulzindu-mă strâmtoarea vremiii, de vreme ce, cum se trăieşte pe aice şi ce scumpete este, vei înţelege şi den dumneaei cumnata, am vândut dumnealui unchiului Iordache Cantacuzino Spătarul moşia mea den Ionăşeni, pe apa Jijiei, care ştii dumneata că-mi este şi mie danie, iar den neamul dumnealui: mi-au dat pe dânsa galbeni ungureşti 100, care bani i-am şi luat deplin şi tocma, după cum arată zapisul mieu la mâna dumnealui. Insă, fiindcă acea moşie (după

cum îmi spuse dumneaei cumnata) a fost făcut schimb — Dumnezeu să-l pomenească — tatăl nostru cu altă moşie a dumnealui, şi den pricina vremilor au rămas şi până acum scrisorile acei moşii la dumneavoastră, acum dar să le căutaţi, şi să-i daţi dumisale toate acele scrisori, de vreme ce dumnealui este stăpân acelei moşii, că nice s'ar fi căzut altul, fiind iar de la neamul dumnealui. Ce dar vă poftesc, fără de alt cuvânt sau prelungire să-i daţi scrisorile, ca să nu mă supăr, de vreme ce i-am vândut-o cu toată voia mea, şi am luat şi toţi banii. Contesa mea, cumnata dumitale, se închină dumitale cu frăţească dragoste, rugându-vă den cer toate cele fericite. Dumneaei cumnatei îi rugăm fericită sănătate; pe nepoţica Zmărăgdiţa dulce o sărutăm, şi iar rugăm dumitale de frăţească căutare.

P. S. Iar după frăţeasca îmbrăţişare. Ceia ce în trecutele zile cu frăţească „confidentie" am scris dumitale asupra halului mieu, iar ţi le aduc aminte, şi te rog să le socoteşti frăţeşte şi creştineşte, nădăjduind că nu mă veţi socoti nice pe mine de tot înstrăinat de cele părinteşti, de mă cunoaşteţi de frate, după cum şi cu dreptate este, şi strâmtorarea halului mieu trebuie a vă pricinui „fraternam compassionem", ca să nu-ţi dai pricină de a întărâta dreapta Celui de sus. Şi iartă de supărare, şi mă rog de răspuns fără de zăbavă. Scumpetea de pe aici şi ce fel mă lupt, vei înţelege mai pe larg de la dumneaei cumnata Spătăreasa.

Cinstitului şi al mieu prea-iubit, dumnealui fratelui Constantin Roset, Vel Vornic, cu căzuta cinste şi fericită sănătate. La Iaşi.

Braşov, Maiu 2 zile, anul 1740.

(*Ibid.*, V, pp. 56-7, n-l 256.)

2.

(1740.)

[A primit şeizeci de ughi], rămăşiţa preţului de pe moşie, care am vândut dumitale, şi iată trimiţ dumitale şi zapisul. Contesa mea, cumnata dumitale, mulţumeşte foarte de neuitare, şi se închină cu frăţească dragoste, şi dumisale nepotului Constantin [1] îi rugăm fericită sănătate. Şi mulţumesc de ciubuc, şi mai rog şi de ceva tutun „basmà-ghiubec". Şi dumnealui încă să-mi poruncească ce ar pohti dentr'acoace, şi voiu face datoria.

P. S. Soro, mă rog să nu mă uitaţi cu vin roş de Cotnari...

Braşov, Avgust 19 zile, anul 1740.

Cinstitei şi prea-iubitei mele ca o soră, dumneaei verei Catrinei Păşcăniţei, Cantacuzenei, cu căzuta cinste, la Păşcani.

(Ibid., p. 57, n-l 256.)

LXXV.

Iordachi Cantacuzino.

(Moldova.)
(c. 1740.)

Clucer Mărdare, sănătate îţi poftim. Alta, pentru nişte Ţigani cari s'au dat, ai dumisale Pitarului Ilie, din Ţiganii Măriei Sale Mihai-Vodă [2], cari ştii povestea, şi, mergând acolo, i-a luat pe Ţigani şi i-a dus la casa dumisale; dar ei acum s'au sculat şi au fugit iar acolo înnapoi. Pentru care, viind omul dumisale acolo, să-i dai pe mâna omului, ca să-i aducă iarăşi

---

[1] Păşcanul, Păharnic.
[2] Racoviţă.

la dumnealui. Căci ştii povestea cum i-ai dat, că şi cartea gospod şi răvaşul nostru este la dumneata. Ci dă Ţiganii după cum s'a hotorât atunci! Aceasta, şi fii dumneata sănătos.

Iunie 18.

(Ibid., VII, p. 327 n-l 85.)

LXXVI.

Barbu Văcărescu.

(1749.)

Cinstiţilor şi ai noştri buni prieteni şi vecini de aproape, dumneata doamne Closius, judeţul cinstitei cetăţi a Braşovului, şi la tot cinstitul Sfat[ul] dumneavoastră de obşte, cu multă sănătate închinându-mă, rog pre Atotputernicul Dumnezeu ca să vă dăruiască în viaţă întreagă şi fericită sănătate, învrednicindu-vă a prăznui Invierea Domnului nostru Isus Hristos întru mulţi ani. Prietenească cartea dumneavoastră bucurându-mă am luat, şi cele ce scrieţi dumneavoastră, am înţeles. Cartea ce aţi scris dumneavoastră către Măria Sa Vodă, prea-înnălţatul mieu stăpân, însumi eu o am dus Innălţimii Sale, şi, de vreme ce Măria Sa este pornit spre faceri de bine şi spre apărarea tuturor celor ce se umbresc supt aripile stăpânirii sale, îndată mi-a dat poruncă de s'au scris porunci de iznoavă, cătră toţi ispravnicii judeţelor, pentru oamenii dumneavoastră carii pogoară cu oile aici în ţară, ca să-i apere şi să-i păzească de către toţi carii s'ar îndrăzni să li facă vre-o supărare. Şi încă şi de cătră saigiii împărăteşti, la cumpărătoarea oilor, să nu li facă silă sau să li iea fără de voia lor oile ce

le vor fi având de prăseală, ci numai cele sterpe, cele ce au de vânzare. Şi acestea iarăşi cu preţul lor şi cu bună tocmeală, scriind pentru aceasta către saigiii şi vechilul dumisale Casap-başei, Agăi, ca să nu-i supere, — după cum şi din luminată cartea Innălţimii Sale, ce scrie cătră dumneavoastră, vă veţi îndestula. Iar, de vor avea vre-o supărare de cătră cineva, numai deçât să li porunciţi dumneavoastră să vie să dea jalbă la Măria Sa Vodă, la Divan, şi fără de îndoială să fiţi dumneavoastră că-şi va afla dreptatea fieştecarele, şi acel ce se va îndrăzni a-i supăra, îşi va lua căzuta pedeapsă. Şi, iarăşi, la cele ce mă veţi cunoaşte dumneavoastră vrednic a vă putea sluji, cu îndrăzneală să-mi scrieţi, că nu mă feresc a sluji dumneavoastră la ceia ce-mi va fi prin putinţă. Şi într'acestaşi chip se va păzi buna vecinătate şi prieteşugul nostru; de care mai de treabă nu poate fi altul lucru asemenea. Şi eu pururea rămâiu al dumneavoastră bun prieten, vecin de aproape şi gata slugă:

Barbul Văcărescul Vel Vistier.

Mart 13 zile, 1749.

Cinstitului şi ai noştri buni prieteni şi vecini de aproape, dumisale Closius, judeţul cetăţii Braşovului, şi la tot cinstitul Sfat, cu întreagă sănătate şi cu toată fericirea să să dea, la Braşov.

(Iorga, *Braşovul şi Romînii*, pp. 378-9, n-l 14.)

LXXVII.

Ienachi Cantacuzino.

(Moldova.)

(1780.)

1.

Cu frăţească dragoste mă închin dumitale. Până acum nu ţi-am scris, că lucrul umbla îngăimat, şi în tot chipul cere, şi nici el nu ştie ce cere. Care la toate

m'am primit, şi deosebit că şi [cu] Măria Sa Vodă am avut vorbă, şi ca la un duhovnic m'am ispoveduit, şi mi-au adeverit cum capul Iasu-l, şi judecatu-ne-am, şi-au pus pe Gălăteanul[1] şi pe Roznovanul de i-au zis şi-au dat izvod ce cer, şi am primit. Şi, văzând c'am primit, au întors, şi numai decât cer moşiile de la Cernăuţi, să i le dau de istov. Care i-am răspuns că nu i li voiu da: cum şi lui Vodă, la vorba ce am avut, i-am spus că nu i le voiu da nici de cum; şi acum, astăzi, mâni, se alege. Dumneata, cele ce ţi-am scris în [scrisoare], dumneata le mistuieşte în Cordon[2], unde-i şti, cum şi scrisorile pe moşii ce ţi-am dat; şi nicio grijă să n'aibi, că, orice mi s'ar întâmpla, de la mâna dumitale nu se vor lua, că-s puse anume, şi la preconsinvol[3], şi la diată; şi, te vor şi întreba sau de ţi-or scrie, să zici că scrisori n'ai luat. Şi [chiar] de acolo, şi orice vrei să-mi scrii, foarte cu om ales şi cu taină, şi nu prin mâna vătafului mieu.

Iulie 21.

Fratele dumitale
I. Cantacuzino, Spătar.

La nepotul Ienachi Canta este să se dea.

(Iorga, *Studii şi documente*, VII, p. 229, n-l 84.)

2.

(1791).

Către cinstitul mieu părinte, dumnealui bade Iordachi Cantacuzino, biv Vel Vornic.

Cinstită părintească scrisoarea dumitale cu multă fiască plecăciune primind, lăudând numele Ziditoru-

---

[1] Egumenul de Galata.
[2] Bucovina, după cordonul sanitar tras la anexare.
[3] Foaia de zestre.

lui pentru a dumneavoastră întregime prea-fericitei sănătăţi. Şi, pentru cele ce mi se poruncesc de către dumneata, pe larg înţelegând, iată, după poruncă, am trimis răspuns. Şi anii dumitale de la prea-milostivul Dumnezeu îndelungaţi şi prea-fericiţi.

1791, Avgust 27.

(*Ibid.*, p. 245, n-l 144.)

LXXVIII.

Stan Jianu.

(Ţara-Românească.)

(1785.)

1.

...Moartea prea-iubitului şi procopsitului şi înţeleptului mieu fiu Zamfir . . . Focul ce arde apururea în inima mea . . . Mie tot mi se pare căci este în vis acest foc ce m'a călcat; îmi pare că este dus în vre-o călătorie sau în vre-o slujbă, de nu-l văz înnaintea ochilor miei, iar, când îmi vine câte-o scrisoare de la vre-o rudenie sau de la vre-un prieten, de mângâiere, şi-mi scriu de mângâiere, cunoscând că este adevărat focul ce m'a călcat, îmi aprind focul jalei . . . Aş fi pohtit, pentru păcatele mele, să mă fi pedepsit Dumnezeu ori cu pagubă de a pierde tot ce am, ori mie să-mi fi dat patimă de boală, să pătimesc păn' la sfârşitul vieţii mele, în scârbe şi dureri, şi să fi trăit răposatul, că, la lipsa ce m'aş fi aflat şi la durerile boalii, m'aş fi chivernisit şi m'aş fi mângâiat după înţelepciunea ce avea. Numai, neputând întoarce focul ce m'a călcat, zic şi eu că: Domnul a dat, Domnul a luat, şi poate fi că va Dumnezeu la sfârşitul mieu să n'am nicio mângâiere, că la el îmi era toată nădejdea . . . Şi vrăjmaşii miei vor fi la mâhnire, şi

vor zice de ce să nu pătimesc eu dureri de lipsă de boală pentru păcatele mele; ci se întâmplă moartea lui fără vreme şi fără pricină de moarte, că, fiind sănătos, vrând să fie mai sănătos, s'a înşelat de un becisnic doftor ce avem aici, şi, din doftoriile ce i-a dat, la nouă zile l-am îngropat. Oh, oh, ce foc m'a călcat!

16 Aprilie.

(Ibid., VIII, p, 11.)

2.

(1786.)

...Pentru cinstea boieriei Postelniciei, ce m'a miluit Măria Sa Vodă, că, înştiinţare luând, aţi avut mare bucurie, făcându-mi oraţie ca să trăiască Măria Sa Vodă şi eu să mă învrednicesc şi la altă cinste, mai mare..., şi eu rog pe milostivul Dumnezeu ca să trăiască Măria Sa Vodă, să-l avem Domn şi stăpân până la adânci bătrâneţe în luminat Scaunul Măriei Sale, cu norocire.... Pentru că această cinste este mare boierie, din protipendadă, şi, măcar că din protipendadă este al doilea după Vistier-Mare, dar mai înainte vreme, la Domnii trecuţi, această boierie o aveau boierii greci din cei mari, feciori de capichihaiele şi gineri de capichihaiele, cei cari era tot omùrul[1] în mâni-li; care Măria Sa răposatul GrigoreVodă[2] pe dumnealui Banul Hrisoscoleu din Postelnic l-a făcut Ban-Mare, şi Măria Sa Mihai-Vodă cel bătrân[3] pe răposatul Postelnicul Ianache Muruzi, tatăl Dvornicului Muruzi de la Bucureşti, din Postelnic l-a făcut iar Ban (precum şi alţi Domni asemenea), şi apoi iar pe dumnealui

[1] Toate trebile.
[2] Grigore Matei Ghica.
[3] Racoviţă.

Banul Hrisoscoleu Măria Sa Alexandru-Vodă Ghica din Ban-Mare l-a făcut iar Postelnic, iar, din boierii greci, cei mai mulţi, din Postelnici dragomani şi apoi Domni. Şi această boierie, cum zic, o aveau numai boieri greci, fiind la Ţarigrad cea mai cinstită boierie, şi aici în ţară cu toată puterea, iar Măria Sa Vodă, ca un milostiv Domn şi stăpân, nu deosebeşte pe boierii greci dintre boierii pământeni, nici pe boierii pământeni dintre boierii greci, ci voieşte ca să fie toţi de o obşte, şi pe cei vrednici şi credincioşi boieri greci i-a cinstit cu boierie din boieriile pământenilor, precum pe dumnealui Postelnicul Ralet l-a făcut Vel Logofăt. Aşa şi pe boierii pământeni, li-a dat boierilor Grecilor, şi, din boieri pământeni, pe dumnealui Dinu Filipescul, din Cluciar haleà[1] Postelnic, şi pe dumnealui Scarlat Ghica, fiul dumnealui Banului Ghica, din Clucer şi Agă iarăşi paià[2] Postelnic, ca şi pe mine (vrând Măria Sa ca să nu se deosebească nici partea Craiovei de Bucureşti), pe dumnealui Clucer Gianoglu din Clucer paià, Spătar, pe mine, din Paharnic paià, Postelnic. Eu, după trebile ce aveam la Bucureşti, după ce m'a cinstit Măria Sa cu boieria, mi s'a făcut şi tain de cheltuială şi alte icramuri[3]. Hotărârea îmi era să şez, nu numai Crăciunul să-l fac acolo, ci şi Paştile, dar, întâmplându-se o trebuinţă aici la Craiova, m'a pornit Măria Sa Vodă, cu mehzil[4], de am venit, şi, până când va fi voia Măriei Sale lui Vodă, mă aflu aici la Craiova.

Craiova, 28 Dechemvrie 1786.

(Ibid., pp. 12-3, n-l 57.)

---

[1] Actual.

[2] Fost.

[3] Onoruri.

[4] Poştă.

LXXIX.

Gherasim Cantacuzino.

(Moldova.)
(1792.)

Cinstită şi a mea ca o fiică, dumneata nepoată Mariuţo Vistiereasă, cu părintească dragoste mă închin dumitale.

Scrisoarea dumitale am luat, şi de sănătatea dumneavoastră m'am bucurat. Cele ce-mi scrii, am înţeles, şi pentru că ar fi zis Norsis Haivaz Armeanul cum că nişte mazili ar avea a trage părţi din moşiile de la Cernăuţi, cu scrisoare, eu ştiu că moşia Uşihlibii este baştină mironească [1], care este arătată întâiu la împărţeala veche din zilele lui Vasile-Vodă, şi într'altă împărţeală ce s'a făcut mai pe urmă; ci este iscălită de noi, de neamuri, şi de alţi boieri mari încredinţată. şi nu are nicio pricină; iar la moşia Malitiniţa a fost o pricină cu un Mihalachi Cracalie, pe care l-am avut şi slugă, carele, luând o fată din casă de la mătuşă-mea Ileana Joroaia, a jăluit întâiu aice, la Domnia lui Grigore-Vodă Calimah, arătând cum că fata ce-au luat-o din casa mătuşă-mea este dreaptă fată mătuşă-mea, iar nu slujnică. Dar eu n'am ştiut; apoi pe urmă s'a dovedit că a fost făcută în sărăcie [2]. Cu toate aceste, după judecăţile ce-am avut cu dânsul, atât aice, cât şi în Cordon, la Nemţi, prin vechil ce-am trimis, l-am rămas din judecată, având scrisori, ispisoace domneşti pe moşia Malitiniţii, şi, după hotărârea judecăţii ce s'a dat, este trecut şi la protocol, Iar, de-au

[1] A lui Miron Costin.
[2] Naturală.

rămas niscaiva hotarnice a moşiilor Uşihlibii şi a Malitiniţii la Buţura şi la Mihalachi Cracalie, fiindcă ei au fost vechili la hotărât, acele nu prind loc nimica, că nu sânt pe numele lor făcute. Dar mie mi-a spus Norsis că, nişte hotarnice ce-au fost rămas la dânşii, le-au dat la răposatul nepot Ianachi. Şii cu aceasta rămâiu

Al dumitale ca un părinte:
Gherasim Cantacuzino.

92 (97?), Ghenarie 9.

Cinstită a mea ca o fiică, dumisale nepoatei Mariuţei Vistieresei, cu părintească dragoste să se dea: la Horodniceni.

(Ibid., VII, pp. 245-6, n-l 148.)

LXXX.

(1795[1].)

(Ianachi Cantacuzino Vistier către „al mieu iubit ca un frate şi cumnat", Lupul Balş biv Vel Spătar.)

Boala ıntru care mă aflu de 30 de zile pătimind la pat supt obial, m'a adus tocma la starea cea mai de pe urmă, unde nu sânt vrednic din pat a mă mişca. Cordonul fiind închis, a veni doftor aice nu se poate. La Iaşi, la Şmilţu[2] am trimes şi l-am rugat destul. şi n'a primit să vie. Eu, ca să mă urnesc din pat, nu pot, la starea ce-am ajuns, pentru ca să viu la Iaşi, să mă caute doftorii. Iată că a rămas aicea să pieiu neçăutat. Pentru numele lui Dumnezeu mă rog, frate, fă orice chip vei şti, şi doar vei putea să-mi tri-

[1] 26 Octombre.
[2] Schmeltz.

miţi pe unul din doftori: Volfi[1] sau Şmilţu, iar altul nu, şi să-i plătesc cu toată mulţămita pentru osteneala ce va face. Iar, dacă vei vedea că nu va nici unul dintr'amândoi să vie, atuncea mă rog fă rugăminte cătră prea-înnălţatul stăpân ca să aibă poruncă unul dintr'aceştia să vie să mă caute, şi să-i plătesc oricât mi-a cere. Şi, pentru plata menzilului, cu care are a veni doftorul, cât va fi, se va da de la trimisul acesta. Numai mă rog, cu un ceas mai înnainte să poată proftaxi[2] doftorul aice. Căci acum văd că s'au sfârşit toate, — Dumitale ca un frate şi slugă: Ianachi Canta Visfier.

[Autograf:] Boala este tusă cu vătămarea plămânilor, şi, cum m'ar putea aduce la stare ca să pot merge acolo să mă caut, — că aice este peste mână.

(Ibid., p. 257, n-l 127.)

LXXXI.

Barbu Ştirbei.

(Ţara-Românească.)
(1796.)

1.

Atâta prieteni de mulţi şi prietene am făcut, cât nu pot să-ţi spuiu: aşa trăiesc chiar ca când aş fi acasă! Că, după ce merg la fântână de beau apă, unde sânt cinci-şese sute domni şi doamne, cântă musica până isprăvim apa, apoi facem spaţiri pe la grădini, unde sânt asemenea musici. Zic dumitale că aşa traiu n'am trăit de când sânt! Este un înbasador de la Şpania,

---

[1] Andreas Wolf, care a ssris *Beschreibung der Moldau.*
[2] Sosi.

de la care am cunoscut multă dragoste: zice ca să mă duc cu dânsul la Dresna[1], unde este el înbasador; destul că eu am gând să mă duc până la Lipsca. Numai mă rog, chir Hagi[2], numai dumneata să ştii, să nu se facă vre-o vorbă, ca să se auză în ţară, şi, ce auzi dumneata din ţară, orice, înştiinţează-mă, ca să ştiu şi eu... Imi scrie Catinca că la trei scrisori n'a primit răspuns, şi eu pe toată săptămâna îi scriu; ci nu ştiu ce este pricina... Mult se miră de portul nostru, dar li şi place... Eu, de mă voiu duce la Lipsca, voiu lua bani de la Difur[3], că am trebuinţă acolo, de târguit...

Carălspat[4], 12 Iunie 1796.

(Analele Academiei Române, XIX, pp. 221-2.)

2.

(1796.)

Aici sânt mai mulţi de opt sute de prinţipi şi prinţese: am şi făcut prieteşug mai cu toţi. Mâne m'a şi poftit la masă un anbesador de la Işpania, şi multă dragoste îmi arată omul acesta, încât, unde voiu fi, trebuie să vie la mine. Şi, cum zic, petrec foarte bine, nelipsit sânt de la comèdii şi de la baluri cu dânşii,— pentru că şi mă poftesc. Cărţi nu joc, te ascult; măcar că nimeni nu joacă pe aici cărţi. Aici este şi Exelenţia Sa feţagumaister Ghiur-Vales[5], care a fost la Ţara-Românească; am făcut prieteşug, şi

---

[1] Dresda.
[2] Hagi Constandin Pop, mare negustor în Sibilu.
[3] Dufour.
[4] Karlsbad.
[5] Feldzeugmmeister Wallis.

prea mult m'a lăudat la alţii prinţi, cari sânt din toată lumea. Cu toate că mă cam discolipsesc [= am greutate] pentru limbă, că nu ştiu, dar ştiu câtevaşi taiieneşte, şi cu tălmaciu îmi este destul. ...La dumnealui doftorul Molnar[1] să-i spui, mă rog, că mă închin cu frăţească dragoste şi foarte îi mulţămesc de recomendaţia ce mi-a făcut la Madama[2], că foarte am rămas mulţămit, în vreme ce am cunoscut mare evghenie[3], că nu este săptămână a nu mă cerceta cu scrisori de la Praga, aici, la Carălspat, şi, la doamna unde am şezut, mă rog să-i spui că mă închin cu sănătate, precum şi la domnişoara.

(*Ibid.*, p. 223.)

LXXXII.

Iordachi Roset Roznovanul.

(Moldova.)
(1821.)

Preaosfinţite Mitropolit[4], cu cea mai adâncă plecăciune aduc sărutări blagoslovitoarei dreptei Preasfinţiei Tale.

Incredinţându-mă fără îndoire de nota ce Consulatul Rosiei până în ceasul acesta va fi şi dat, cred şi după dânsă neapărată următoarea ridicare a acestui Consulat, pe de o parte am judecat câte se pot întâmpla în urma acestora, pe de altă parte că poate şi fără a voi eu să fi având duşmani, nebăgaţi în seamă, cari să se ademeneze de o vreme ca aceia şi să cu-

[1] Ioan, - scriitor şi profesor ardelean.
[2] Sora lui, d-na Jagié, din Praga.
[3] Nobleţă, amabilitate.
[4] Veniamin Costachi.

teze mult asupra mea. Cu cât m'am găsit pe mine, am purces, neiertându-mă vremea nici mai mult a lua, nici vestire fraţilor miei simpatrioţi şi prietini a li da. Cu toate acestea, de şi silnică, pentru arătatele pricini, a fost depărtarea mea, însă nici de cum nu m'am deslipit de iubirea Patriei, nici de simpatrioţii miei, cărora, şi mai ales anume dumisale Vistierului Sandul Sturza, dumisale Logofătului Grigoraş Sturza, dumisale Logofătului Iordachi Canta, aducându-li, mă rog, multe frăţeşti închinăciuni, nu mai puţin şi dumisale Logofătului Constantin Balş, bine încredinţaţi vă poftesc să rămâneţi că, nu numai închezăşluirea cea prin sfinte legături, dată de mai înnainte, dar şi acum altele nouă nu vor şterge din inima mea iubirea Patriei şi până la cel mai din urmă pont lucrarea pentru binele ei şi a împreună-patrioţilor miei, — precum aceasta, din minutul ce am ajuns aici, la carantină, o am pus în lucrare. Atât numai mă rog Preaosfinţiei Tale ca să arăţi dumilorsale boierilor că, de vor socoti dumnealor de ceia ce vor găsi cu cale a lucra întru aceasta, să mă norocească şi pe mine cu înştiinţare, ca, pe lângă a dumilorsale lucrări, să unesc şi eu pe a' mele

Preaosfinţite, casa mea a rămas cu toate cele într'însa în apărarea lui Dumnezeu; pentru aceasta dar rog pe Preaosfinţia Ta ca, dacă Serdarul va arăta cerând loc acolo în Stratenie [1] în vre-o başcă, să binevoieşti a porunci să se găsească un loc sigur spre a se aşeza, ca să nu rămâie a se face câştig celor ce privesc spre jăcuire, oameni fără căpătâiu, amintere numiţi crai. Aceste vestind şi rugându-mă,

[1] Biserica cea veche a Mitropoliei.

Rămân al Preaosfinţiei Tale plecat fiu sufletesc şi osârdnică slugă: **Iordache Roset, Vistiernic.**

1821, Mart 19.

P. S. Mă rog să mă norocesc şi cu răspunsul Preaosfinţiei Tale.

(Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei*, pp. 107-8, n-l CIV.)

LXXXIII.

Iordachi Drăghici.

(Moldova.)
(1821.)

Cu plecăciune mă închin dumitale.

Am primit mai întâiu prea-dorita dumitale scrisoare, acea trimeasă de la slobozie, încă aflându-ne în carantină. Şi, văzând cele scrise, atât către mine, cât şi către dumnealui Vistierul Roznovanu, pe lângă altele şi pentru nişte nelegiuite lucrări a' unor învăţaţi întru aceasta, de atunce aş fi făcut răspunsul cuviincios, dar, neştiind unde vei putea fi păr' la primirea acelui răspuns, şi îngrijindu-ne ca să nu cadă, după starea drumurilor de astăzi, primeşte acum răspunsul şi mulţămirile noastre pentru o aşa delicată îndatorire, pentru care vom fi cunoscători, împreună cu părintele Mitropolitul. Ci mi-au spus că şi Preaosfinţiei Sale i-ai scris pentru totdeauna. Şi aceasta din partea mea, numai pentru că dumnealui Vistierul Roznovanu s'a pornit astăzi păr' în ziuă la Chişinău, salt.

Am primit şi acolo două scrisori trimise din carantina Leovei, din 5 şi din 9 a' acestei luni, tocmai ieri sara, la 22 a' lunii, în plicul dumisale Aftanasie Artinô; arătându-mi numitul că întârzierea a urmat din pricina omului ce l-au fost trimes atunce când au

luat cărţile; care, pierzându-şi calul pe drum şi, după câteva zile ce l-a căutat, negăsindu-l, s'a întors înnapoi pe jos, iarăşi la Leova. Inţelegând dar cele cuprinse şi întru aceste, răspund, întăiu, în pricina trecerii vitelor din Moldova în ceasta parte, că, asemenea interes având şi noi aicea pentru vitele noastre, după lucrarea ce am făcut la Gubernia din Chişinău, prin Exelenţia Sa gheneral Namvroschie, tot ce s'a isprăvit este aceasta, ca vitele mari, adecă: boi, vaci, iepe şi cai de herghelie, să nu facă nicio carantină, decât, în trecerea lor în iasta parte, prin apă, spălându-le bine, să fie slobozenie a le duce unde va voi, spre păşune. Iar oile să facă neapărat 14 zile carantina în ocol osebit, unde să le hrănească stăpânul cu fânul sau cu iarba, şi apoi să le sloboadă. După care hotărâri mi-au spus că s'a trimes poruncă de urmare şi către espectorul de acolo, că vitele acestea, ca un tamazlâc boieresc sau neguţitoresc, nu au să se oprească la întoarcere în urmă; însă urmează a lua adeverinţa cantoriei de acolo, adeveritoare că au a petrece pentru vreme în Basarabia, şi arătătoare de numărul şi felul fieştecărora. Al doilea, că, de vreme ce dumneata acum ai împlinit zilele carantinei, de prisos am socotit scoaterea recomandaţiei espectorului de aice către acel de acolo pentru înlesnirile dumitale, mai ales aflându-se şi supărat de pătimirea boalei soţiei dumisale. Iar către dumnealui Aftanasie Artinô, iată recomandaţia mea întocma precum o ceri; care va prinde loc ca şi acea din partea lui chir Costachi Papazoglu. Şi, al treilea, pentru aflarea fiului dumitale şi a Slugerului Grigore, de au trecut la Cernăuţi, sau ba, aştept să vie omul mieu, Gheorghiţă, ci şede în

Dorohoiu, pe care îl voiu îndatora ca să cerceteze şi să mă înştiinţeze, ca să fac cunoscut dumitale.

Cred că, pe lângă mâhniciunea încunjurărilor noastre, ni-au mai adaos şi nenorocirile dumneavoastră, ce ni însemnezi. Nu ştiu dacă şi acolo este vrednica de jele privire care aice urmează pe toată ziua şi ceasul, cu trecerea băjeniilor nenorociţilor patrioţi, iar mai ales a sărăcimii, lipsiţi şi isterisiţi de toate, încât unii pier de foame pe câmpii, femei îngreunate au născut fără moaşă, şi au murit şi ele şi pruncii, şi câte alte vrednice de jele lucruri. Rămâne ca mila cerească numai să prefacă lucrurile, ca să ne putem învrednici la urma noastră în linişte şi siguranţie, şi să ni ferească, pe lângă altele, oraşul Iaşii de spre vre-o ardere. De care mă tem foarte dacă eteriştii nu se vor trage din Iaşi mai înnainte de sosirea oştilor otomaniceşti, ci se aud că au să vie, — căci de spre aceşti din partea aceasta[1] păr' acum nu se vede niciun fel de plecare a mişcării. Şi crede-mă în cuget că nici ştiu, nici pot să-ţi dau vre-o ideie de cele ce pot fi. Iar, luând cea mai mică lumină măcar a vre unei mişcări, îndată cu înnadins om voiu înpărtăşi pe dumneata: să ştiu însă numai unde îi să te aşezi cu şederea, după ieşirea din carantină. La Iaşi a sosit ieri cneazul Iordachi Cantacuzino, cu o somă de oştiri, greci, trimeşi de Ipsilant, cu proclamaţiile sale împreună, că este orânduit în locul său la Moldavia, îndemnând şi sfătuind pe toţi pământenii ca să se întoarcă la urma lor şi să-i dea ascultare şi supunere. Apoi, de eşti trimis sau fugar, vremea a arăta-o.

Dumnealui Spătarului Gavril Iamandi poftesc să-i

---

[1] Ruşii.

arăţi frăţeştile mele plecăciuni şi cele în pricina vitelor; asemene şi tuturor boierilor bârlădeni, de cari aş vrea anume să ştiu cine sânt acolo. Iar dumisale Agăi Petrachi Negri poftesc să faci bine a arăta din partea dumisale Vistierului Roznovanu părinteştile închinăciuni şi că-l roagă ca să-i facă o ecthesis[1] de toate întâmplările, de la despărţirea din Iaşi şi păn' au intrat în carantină, cum şi de orişice ştiinţi mai are; care să o trimeată drept aice, fiindcă mi-am lăsat înnadins om ca să-l răpăd după dumnealui cu acea relaţie. Şi foarte mult îl va îndatori, căci, de n'ar fi fost graba pornirii la Chişinău, era să-i scrie însuşi dumnealui, precum îi va mărturisi cumnatul dumisale Iordache Donici, ce era de faţă. Şi, osebit, fiindcă aice se aude, despre eterişti, că şi Galaţii ar fi ocuparisiţi de dânşii şi în Focşani ar fi lăsat un trup de oşteni greci cneazul Cantacuzino[2] iar, de spre Nemţii Aghenţiei, ce sânt cu droaia aice în carantină, din potrivă, şi că în Focşani se află peste 1.500 Turci, cum şi în Bârlad ca vr'o sută, după adevărate ştiinţe ce au cu înnadins veniţi de acolo, care aceste dumneavoastră le puteţi afla mai cu lesnire la Leova, fiind mai cu apropiere, poftesc, şi pentru aceste şi pentru orice alte aflări, să faci bine a-mi da o deplină ştiinţă, cu cât se va putea mai în grabă. Cu care mă vei îndatori şi pe mine şi pe ceialalţi foarte. Fiind al dumitale slugă credincioasă,

821, Maiu 23. Iordachi Drăghici Spătar.

...al mieu mai mare, dumnealui arh. Vornicului Alecu Calimah, cu plecăciune, la Leova.

(Iorga, *Documentele Callimachi*, II, pp. 61-4, n-l 138.)

---

[1] Expunere.
[2] Gheorghe.

LXXXIV.

Costachi Conachi.

(Moldova)
(1821.)

Preaosfinţite,

Dumnealui Vistiernicul prin jurământul Sfintei Troiţe sfătuieşte pe Preaosfinţia Voastră a sta pe loc sau a merge la moşiile Slatinei din Ţinutul Hotinului, iar a trece hotarul nici de cum nu găseşte de cuviinţă. Asupra acestui sfat a făcut straşnice jurăminturi că-ţi voroveşte din durere.

Iar apoi, din partea mea (dacă poate fi primită sfătuirea), zic că, de vreme ce cu bună seamă Turcii se suie spre Iaşi, negreşit, ori trebuie să vă cheme la Iaşi sau ba. De nu veţi fi chemaţi, foarte bine, iar, de veţi fi chemaţi, este de primejdie a vă afla în graniţa nemţească, pe cât ştim ale Nemţilor urmări la acest fel de cereri.

Pentru mergerea la Slatina, dacă va fi adevărată călcarea mănăstirii Bistriţei de către eterişti (precum se voroveşte pe aice), apoi va fi de primejdie a merge la Slatina, iar a intra în Moldova fără boierimea toată de acolo, cu toate a' lor, este şi mai fără cuviinţă. Aceasta socotesc, aceasta arăt: poate greşesc, şi rămâne la înţelepciunea Preaosfinţiei Voastre şi la Dumnezeu să vă lumineze. O notă ce s'a ivit în limba franţuzească din partea lui Langeron cuprinde cum că, după înştiinţarea ministrului [1] Stroganof, se veseşte tuturor negoţienţilor [2] ca să-şi iea măsuri de averile lor,

---

[1] La Constantinopol; al Rusiei.
[2] *Négociants*, negustori.

pentru că guvernământul[1] turcesc nu mai păzeşte nicio măsură în purtările sale. O scrisoare a lui Ţigară din Odesa vesteşte ridicarea la Sultan-Baiazet[2] a familiei şi a tuturor Grecilor calimahiceşti[3], cu călcarea casei şi prădăciunea de astăzi a averilor lui Ţigarà: publicaţia lui Langeron arată că înştiinţarea lui Stroganof este din 29 Maiu, adecă cu două zile în urma ridicării Calimaheştilor, ce a fost la 27 Maiu. Eu însă nu pot da crezare acelei hârtii tipărite: întâiu că nu putea în ţară a face publicaţii franţuzeşti în textul rusesc, al doilea, că trebuia asemenea înştiinţare să fie către Inzov[4], că să publicarisească şi Exelenţia Sa, fiindcă şi în Ismail şi în toate porturile sânt neguţători corespondenţi şi tovarăşi cu mulţi din Ţarigrad.

Chiselef (adecă al doilea după Vinchenstein)[5] vine astăzii în Chişinău, şi zic că trece la Sculeni.

Al Preaosfinţitei Voastre-fiu sufletesc şi slugă.

Conache.

Iulie 12, 1821.

(Erbiceanu, *l. c.*, pp. 134-5, n-l CXXXVII.)

LXXXV

Teodor Balş Logofătul.

(Moldova.)
(1821.)

Cu fiască plecăciune închinându-mă, sărut blagoslovitoarea dreapta Preaosfinţiei Voastre.

---

[1] *Gouvernement*, Guvernul.
[2] Moscheie din Constantinopol.
[3] Din familia lui Scarlat şi Iancu Callimachi.
[4] Generalul comandant în Basarabia.
[5] Wittgenstein.

Am primit mult mie dorită arhierească scrisoarea Preaosfinției Voastre: s'a umplut sufletul mieu de veselie bucurătoare pentru întregimea sănătății Preaosfinției Voastre. Am suspinat din adâncul inimii suspinare zdruncinătoare, cetind parastisirea[1] pătimirii vrednicilor de jale și de tânguire ticăloși părinți și norod patriot. Acestea prefăcând urcarea ochilor miei în lacrămi și tipărindu-mi în gând în loc de bărbăție suspinuri, multă vreme am rămas fără glas. In urmă, ca dintr'un vis deșteptându-mă, am lăudat, laud și voiu lăuda pe împuternicitul Dumnezeu, pe acel ce încă ne iubește, ne umbrește, ceartă și se milostivește, nu ne-a părăsit până în sfârșit.

Nenorocitele întâmplări ne-au gonit din prietena și iubita Patria noastră, ne-au păgubit foarte: rătăcindu-ne ca oile: am pierdut mângâierea petrecerii și odihna. A fost însă pe dreptate cereasca mânie pornită asupra noastră, pentru păcate. Să nu ne desnădăjduim, nici să pierdem bărbăția sufletului, căci, priin nădejde și răbdare, de-și pătimim, ne vom mântuì, și vom birui toate nenorocitele întâmplări. Eu mă aflu în vrâsta bătrânețelor, cuprins de slăbiciune, în casă și loc străin, lipsit de odihnă, isterisit de vederi și de sinanastrofia[2] iubiților patrioți, împins de valurile nestatornicelor vești: o parte în bucurie și zece în mâhniciune. Ce-mi rămâne a face? Suspină, suflete, și zì ceia ce ți-a mai rămas. Dumnezeule, umbrește cu mila ta ticăloasa țară și sănătatea doriților patrioți, ca să vedem multa ta milostivire prefăcând acest rău în bine. O, cât de norociți vom fi atunci,

---

[1] Înfățișarea.
[2] Societatea.

aflându-ne în doritul bine, ştiindu-ni greşelile şterse de cereasca Pronie şi deprinşi întru toate întâmplările!

Dorind din tot sufletul, zic: să ne vedem sănătoşi.

Fiind al Preaosfinţiei Voastre fiu sufletesc şi supusă slugă, **Balş Logofăt.**

'821, Octomvrie 6; Chişinău.

(*Ibid.*, pp. 167-8, n-l CLXXX.)

ADAUS
(Scrisori nouă și lămuriri)

I.

Barnovschi Păharnicul.

(c. 1601.)

Dumnealui Bârnovschi Marele-Ceaşnic vă scrie închinăciune de multă viaţă şi sănătate prietenilor noştri buni, prea-iubiţi şi prea-preţuiţi, dumneata pârcălabe de Bistriţa şi dumneata, biräule tot de acolo[1]. După aceasta dau ştire dumilorvoastre de rândul a neşte furi şi tălhari şi făcători rei, neşte Sârbi ce-au fost la Mihai-Vodă mainte şi s'au închinat apoi la Leşi. Iară, când este acmù, ei s'au sculat de-au fugit din Ţara Leşească. Dacă au trecut în ţara noastră, ei au luat tot prin munte pănă la Câmpulung. Deci, noi, dacă am prins de veste, noi am mirosit după 'nşii. Deci, când am sosit la Câmpulung, ei întra' în munte; deci nu li-am putut strica nemică. Şi au grăit oameni ce'i noştri cu dânşii; deci i-au întrebat ce oameni sânt şi unde mărg, şi cum li este voia. Ei au zis că mărg să slujească la Jicmon[1]. Deci eu vă dau ştire dumilorvoastre, foarte să vă păziţi de neşte câni ca eştia, să nu-i credeţi pănă nu veţi vedea adevăr încotro

---

[1] Partea aceasta, în slavoneşte.

[2] Sigismund Báthory.

mărg şi cum li este tocmala. **De aceia dăm ştire d-voastră, şi să fie sănătate de la Domnul, amin.**

Scriem prietenului nostru, dumnealui pârcălabului din Bistriţă şi d-voastră, biräul tot de acolo.

(Hurmuzaki, XV, p. 779; partea cu litere negre, din slavoneşte.)

II.

Dima Portarul.

(c. 1601.)

Adecă eu, Dima, Portar de cetatea Sucevei, scriem multă pace şi sănătate de la Dumnezeu la bun prietenul Măriei Sale Domnul nostru şi al nostru, la dumnealui marele biräul de Bistriţă şi la toţi domnii de acolo, să fiţi dumile-voastre sănătoşi şi veseli, cu toţi oamenii dumilorvoastre. Altă, dăm ştire dumitale, fratele nostru mai mare, biräul de Bistriţă, c'am trimis cest neguţător den ţara noastră cu bani gata, a Măriei Sale Domnul nostru, tot lei, să cumpere, cuie de şindile de treaba cetăţii. Ce vă pohtim pre dumneata să faci dumneata pentru voia Măriei Sale Domnul nostru, să fie cumpărătura cum au fost de 'ntăiu, câte trei mii la un leu bătut, să cumpere nouăzeci de mii de cuie. Iar, când au venit al doilea rând, el le-a cumpărat mai scumpe, pentru căci Măria Sa Domnul nostru a dat tot lei bătuţi, iar cine [a] venit la cuie, el a adus de alţi bani: pentru aceia s'au luat mai scumpe. Iar acmù dăm ştire dumnitale c'am trimis tot lei bătuţi. Ce ne rugăm dumnitale să faci dumneata pentru voia Măriei Sale Domnul nostru, să se cumpere câte trei mii de cuie la un leu bătut, nouăzeci de mii. Şi să faci dumneata scrisoarea dumitale la noi, cestui neguţător cum s'au cumpărat, să

aibă credinţa dumitale la noi. Iar, pentru ce vei face dumneata pentru voia Măriei Sale Domnul nostru, mai mult vom avea a sluji trebile dumitale, ce vei pohti dumneata de la noi. Dăruiască milostivul Dumnezeu să fii dumneata sănătos şi vesel cu toată casa dumitale, şi să fii dumneata bun frate şi prieten cu toată inima dumitale. Să fii dumneata sănătos.

Iacob diac am **scris din cetatea Sucevei, luna lui Iunie 8.** Intru mâna dumisale birăului de Bistriţă cu cinste să se dea.

(*Ibid.*, pp. 783-9, n-l MDCX.)

III.

Boierii munteni din partidul polon[1].

(1603 şi urm.)

1.

Inchinăm slujbele noastre umilite şi credincioasa noastră supunere îndurătoarei bună-voinţe a Măriei Sale Craiului, îndurătorul nostru Domn şi binefăcător[2].

Măria Sa Simion-Vodă, Domnul Ţerii-Româneşti, Domnul nostru, binevoind a trimete la Măria Voastră solii săi, cinstiţii Vasile Clucerul şi Voicu Vistierul, noi. supuşi ai Domniei muntene, şi cei de stare bisericească, şi cei de stare mirenească, i-am însărcinat, după instrucţia ce li-am dat, să arăte cu de-amănuntul trebile noastre Măriei Voastre, al nostru îndurător Domn şii binefăcător, rugând cu umilinţă pe Măria Ta, ca oe un Domn creştin, să-ţi fie milă de căderea noastră de astăzi, să urmezi cu îndurătoarea şi binevoitoarea ocrotire crăiască faţă de noi, credincioşii Măriei Tale

[1] V. mai sus, la data de 1598.
[2] Regele Sigismund al Poloniei.

supuşi şi slugi, cari păstrăm cu credinţă supunerea noastră ce am jurat odată Măriei Tale, şi să nu ne înlături de supt aripile îndurătoarei Măriei Tale ocrotiri ci să aibi grijă de noi până la capăt, ca de înşişi supuşii Măriei Tale. Pentru care Dumnezeu cel atot puternic te va răsplăti veşnic pe Măria Ta, pe când noi şi urmaşii noştri vom crede de datoria noastră să fim vrednici de ocrotirea Măriei Tale prin credinţa şi supunerea noastră veşnică, şi, cât va fi viaţă în trupurile noastre, ne vom rugà de Dumnezeu pentru buna sănătate şi fericita Domnie a Măriei Tale. Drept ce închinăm încă odată cu stăruinţă şi smerenie prea-umilita noastră slujbă şi supunerea noastră credincioasă bunăvoinţei îndurătoare a Măriei Tale. Iaşi, 10 ale lunii lui Fevruar, anul de la Hristos 1603.

Ai Măriei Tale, îndurătorul nostru Domn, credincioşi supuşi şi umilite slugi:

Smeritul Eftimie Mitropolit al Ungrovlahiei, Dan Daniilovici Mare-Logofăt, Teodosie Mare-Logofăt, Ienachi Spătar, Cristea Mare-Armaş, Andreico Comis, Tudor Sluger, Danul Postelnic, Fiera Logofăt, Oancea Vornic, Şerban Vornic, Dumbravă Stolnic, Barbul Armaş.

(Hurmuzaki, *Supl.* II[1], pp. 264-5, n-l CXXXI: din poloneşte.)

2.

Inchinăm cu stăruinţă slujbele noastre umilite îndurătoarei bunăvoinţi a d-tale, îndurătorul nostru domn şi binefăcător, ş. a.[1].

Aducem la cunoştinţa d-tale, îndurătorul nostru domn

---

[1] Ioan Zamoyski, Hatman şi Cancelariu polon.

şi binefăcător, marea noastră robie, precum şi a Ţerii-Româneşti. D-ta, îndurătorul nostru domn şi binefăcător, ai binevoit să dai dovezi de îndurătoarea d-tale bunăvoinţă pentru Măria Sa Vodă, stăpânul nostru, pentru noi, supuşii Măriei Sale Craiului, şi pentru ţara noastră, venind cu o oaste mare a Măriei Sale Craiului Poloniei, îndurătorul nostru Domn şi binefăcător. Duşmanul, care atinsese cinstea Măriei Sale Craiului, îndurătorul nostru Domn şi binefăcător, a fost, spre marea slavă a Măriei Sale Craiului şi a d-tale[1], gonit din ţara noastră, şi d-ta ai binevoit să nu cruţi nici osteneală, nici muncă, nici cheltuială ca să dai Măriei Sale lui Vodă, Domnul nostru, ţara lui, şi nouă tuturora moşia noastră. Dar, unii din duşmanii noştri înţelegându-se cu Basta, care acum se află încă în Ţara-Ungurească, şi cu învoirea comandantului de atunci al oştilor leşeşti, am fost siliţi a ni părăsi ţara, lăsând-o fără nicio ocrotire. Ce durere, îndurătoare Doamne, să vedem că altul se bucură acum de biata noastră ţară, pe când noi, nenorociţii, cari ni-am lăsat ţara cu Măria Sa Domnul, stăpânul nostru, suferim o nemărgenită pagubă şi robie, ducând o viaţă rătăcitoare pe pământ străin! Acum, în ţara noastră, Turcul şi Tatarul, de o parte, ard satele şi oraşele, prind şi ucid oamenii, pradă bisericile, aşa încât nu se mai poate cânta slavă lui Dumnezeu în lăcaşul Său, şi, de alta, oamenii lui Basta pun pe foc pe ai noştri, îi chinuiesc, îi omoară, îi taie. Ceilalţi s'au împrăştiat în toate părţile, în Ţara Turcească, în Moldova, în Polonia; s'au aşezat în sălaşuri şi stau acolo de frică. Acuma un an, am scris

[1] Calificativele obişnuite.

Măriei Sale Craiului, precum şi d-tale, întrebându-vă ce trebuie să facem. Măria Sa Craiul a binevoit să ni scrie ca să rămânem aici, în ţara Moldovei, până la primirea învăţăturilor sale, şi până acuma le aşteptăm cu Măria Sa Domnul, stăpânul nostru, rămâind lângă Măria Sa Domnul Moldovei.

Aducându-ni aminte de jurământul ce am făcut întăiu lui Dumnezeu, apoi Măriei Sale Craiului, şi având, afară de aceasta, nădejde tare în mila Dumnezeului nostru, în bunăvoinţa îndurătoare a Măriei Sale Craiului şi în a d-tale, suntem încredinţaţi că Măria Sa Craiul nu va voi să ne lase fără ţară, ca să nu mai rătăcim prin ţeri străine şi pentru ca străinii să nu râdă pe seama cinstei d-tale. Noi, toţi locuitorii munteni, şi clerici şi mireni, ne rugăm deci de d-ta să stărui pe lângă Măria Sa Craiul ca să dea bietei noastre ţeri şi nouă dovada bunăvoinţei sale crăieşti, ca să nu ne împrăştiem prin ţeri străine şi duşmane. Nu părăsi ţara şi pe noi toţi, căci, dacă bunăvoinţa îndurătoare a Măriei Sale şi a d-tale vrea numai, ne vom afla iarăşi cu toţii în ţara noastră, ca odinioară.

Ni vine acum, îndurătorul nostru domn, vestea că Turcii pregătesc oaste şi vreau să puie în Scaun un Turc. Gândeşte-te d-ta câte mănăstiri şi biserici vor fi prădate şi slava Domnului nu va mai putea fi cinstită în ele. Pentru numele lui Dumnezeu, domnul nostru îndurător, binevoieşte a nu ne împrăştia, ci, din potrivă, scapă-ne de duşmanii noştri, chiar pentru cinstea d-tale, care trebuie să rămâie neatinsă ca mai înainte. Dumnezeu îţi va ţinea în samă d-tale. Apoi, îndurătorul nostru domn, te rugăm pe d-ta să binevoieşti a scrie Măriei Sale Craiului ca Măria Sa să scrie Sfântului Părinte Papa arătându-i această mare pradă a ţerii noastre; mănăstirile, bisericile sunt

goale; slava lui Dumnezeu nu se mai cântă de frica duşmanului; multe suflete creştine cad în mâna păgânilor; Sf. Părinte Papa să fie bun a scrie Impăratului creştin spuindu-i acestea toate şi rugându-l să lase în pace această ţară, cum a fost şi până acum; căci ce folos poate să scoată Măria Sa Impăratul din această ţară, de vor strica-o Turcii şi Tatarii? Şi acuma mulţi oameni fug şi vin aici la noi, şi ce va fi mai târziu, când nimeni nu va îndrăzni să se întoarcă în ţara sa, de frică să nu cadă iarăşi în mânile păgânilor? Ne rugăm deci încă odată, pentru numele lui Dumnezeu, noi toţi, şi clerici şi mireni, cari sântem împrăştiaţi pe tot pământul, ca d-ta să binevoieşti a scrie Măriei Sale Craiului ca să ni spuie ce trebuie să facem, şi noi, în toată viaţa noastră, precum şi urmaşii noştri, vom tot rugà pe Dumnezeu pentru sănătatea Măriei Sale Craiului şi pentru a d-tale, precum şi a seminţiei Sale. Dacă nu avem acuma îndurătorul ajutor de la Măria Sa Craiul, nici de la d-ta, ca să ni putem câştiga înapoi ţara, atunci, de vreme ce nu mai putem face altfel, d-ta o să fii bun să ne ierţi că ne vom îndreptà către Turci şi vom încerca a goni pe duşman din ţara noastră. Căci nu putem îngăduii ca acest duşman să prade până la capăt ţara noastră, cum a prădat-o până acuma. Te rugăm pe d-ta să binevoieşti să ni dai la această scrisoare răspunsul cât mai iute. Inchinăm cu stăruinţă încă odată slujbele noastre umilite bunăvoinţei milostive a d-tale. Iaşi, 9 April, anul Domnului 1604.

Slugi smerite:

Eftimie Mitropolitul, Dan Danevici, Vornicul, Ienachi Spătarul, Gheorghe Postelnicul, Iani Stolnicul, Sima egumen, Eftimie egumenul mănăstirii din Deal, Calist egumenul, Cârstea Armaş, Andreico Comis, Radu

Logofăt, Simion Pitar, Oancea Vornic, Voicu Vistiernic, Şerban Vornic, Petre Stolnic, Neagoe Armaş, Hrizan Armaş, Calotă Vornic, Oprea logofăt, Onofrie egumenul mănăstirii Mislea, Oancea Vătah, Teodosie egumenul de Sfânta Troiţă, Nan Poşţelnicul, Gurie Postelnicul, Stanciul Armaş, Aldimir Logofăt.

(Ibid., pp. 331-3, n-l CLXVI; din poloneşte.*)*

IV.

Lupu Mălaiu.

(Moldova.)

(1617.)

Eu Lupu! Mălaiu scriu multă pace şi sănătate domnilor de Bistriţă. Alta, de veţi avea a şti Măria Voastră de rândul veştilor den Moldova, cum este, c'au strigat la Hotin cărţi, de acmù 20 de zile, să treacă Nistrul 80 de mii de Leşi, 25 de mii de Litfani şi deacii câteva mii de Căzacii Niprului. Iar Turcii fac poduri mereie pre Dunăre, pre trei locuri. Deci nu ştim cum va fi. Dumneavoastră veţi da ştire iar la noi; deci om da de ştire iar la dumneavoastră, cum vom şti. Iar, de rândul celor oşti de nainte, i-au bătut Moldovenii. Deaiasta dăm dumnilorvoastre ştire. Dăm ştire de ce ştim. Şi să fiţi dumilevoastre sănătoşi mulţi ani şi buni dela Dumnezeu, amin.

Inchinăciune şi sănătate dumilorvoastre, eu, mai mic, Lupul Mălaiu, feciorul dumilorvoastre, eu am a sluji dumilorvoastre pururea; dăruiască-vă Dumnezeu pace şi sănătate.

Inchinăciune şi sănătate la domnii de Bistriţă, la birául de Bistriţă; să se dea în mâna dumisale.

(*Ibid.*, XV, p. 370, n-l MDCCXXXIV.)

V.

Ionaşco Rotompan.

(Moldova.)

(1621.)

Milostivul Dumnezeu să dăruiască bună pace şi sănătate dumitale, Andreiaş Şelar, biräul de cetatea Bistriței, şi la tot Sfatul dumitale. Alta, de veţi vrea să ştiţi de sănătatea dumisale Măriei Sale lui Alexandru-Vodă, cu mila lui Dumnezeu este sănătos şi cu pace la Scaunul Măriei Sale, şi cu toată ţara oştită depreună. Alta, alte oşti pănă acmù, de altă parte nu au întrat în ţara noastră de nicăiri: auzim de Împăratul că vine, şi de Leşi încă auzim că sânt oştiţi în ţara sa. Alta, nişte Tatari de la Bugeac au mers de câteva ori la hraniţa leşească de au stricat. Alta, veţi înţelege dumilevoastre şi de oamenii dumilevoastre carii au venit aicea. Alta, ne rugăm dumilorvoastre să ni fiţi dumneavoastră prieteni. Noi aşijderea foarte bucuroşi a fi prietenii dumilorvoastre. Alta, a fost un om, anume Gavriliţă den Rotompăneşti şi şede în Bârgăul-de-jos; ce a furat acel om nişte iepe şi-au fugit acolo: a fost având boi 2; ci i-am luat 2 boi gloabă. Acmù se laudă că va veni cu tălhari de va zăberi vită de aicea. Ne rugăm să aibă certare. Alta, ne rugăm că au tâlhuit ceste mănăstiri de au luat argint mult, boieresc şi mănăstiresc. Ce ne rugăm în taină, doar se va ivi la cei câni de tălhari, să aibă certare. Şi să fiţi sănătoşi **de la Dumnezeu, amin.**

Prietenul dumilorvoastre Ionaşco Rotompan, Vornicul de Câmpulung.

Dumisale lui Andreiaş biräul de Bistriţă şi la tot Sfatul dumisale.

(Ibid., XV, pp. 897-8, n-l MDCCLXXI; partea cu litere negre, din slavoneşte.)

VI.

Boierii munteni din partidul lui Leon-Vodă.

(1631.)

La al nostru cinstit şi prea-iubit şi bun prieten şi vecin de aproape, jupân Hrăj[â]lă Crâştov, **judeţul cetăţii Braşovului.** Pohtim de la milostivul Dumnezeu bună viaţă şi sănătate să dăruiască dumítale. Să [de] veri cerca dumneata şi de a noastră sănătate, har milostivului Dumnezeu pănă pre acum sântem sănătoşi. Alta, dăm ştire dumnetale, când am fost ieri, Vineri, Avgust 10 zile, venitu-ni-au cuvânt de la oamenii noştri den sus, zicând cum va să pogoare Teodosie Spătarul cu oaste pre la Târgul-Jiiului, iar, ceilalţi pribegi, Matei va să pogoare pre la Rucăr cu oaste, Gorgan pre Teleajân cu alte oşti. De care lucru, numai ce stăm de ne mirăm, şi nu ştim: acest lucru poate să fie cu ştirea Măriei Sale Craiu, au nu este. Derept aceia, pohtim pre dumneata, ca pre un prieten bun şi ca pre un vecin bun, că dumneata ştii că am fost [în] vecinătate bună cu dumneata şi săracii s'au hrănit unii cu alalţi, cu vecinătate şi cu bună pace, acum vedem că se amestecă un lucru ca acesta, — ştii d-ta că, de va fi acestei blăstămate ţeri vre-o nevoie, şi nouă, şi, de va fi acesta lucru cu voia Măriei Sale lui Craiu, ştim că şi dumneavoastră încă nu o putea fi niciun bine... Că, fiind aicea Schimni-Ceauş[1],

[1] Ceauşul de Scaun, la aşezarea şi scoaterea Domnilor.

carele au prins Scaunul, şi, dacă au văzut un lucru ca acesta, nu l-am mai putea ţinea, nici l-am mai putut opri, ce numai decât au trimes oamenii lui **la** Cantemir, la Tatari şi la Măria Sa Vizirul şi la **alţi** Paşi, să li dea ştire şi să-i pornească asupra lor. Ce ştim că niciun lucru bun nu va fi, ca şi de alte rânduri când s'au făcut nişte lucruri ca acesta. Ce pohtim pre d-ta, ca pre un bun prieten, ca pre un vecin bun carele ni eşti d-ta şi ni-ai fost până acum, să ni dai ştire dumneata de toate lucrurile şi de toate veştile ce vor fi dentr'acìa, să vedem acesta lucru ce va fi, ca să putem şti de la dumneata acest răspuns, să ştim de toate. Noi încă vom sluji dumitale cu dragoste. Aceasta pohtim pre dumneata, şi **Dumnezeu te veselească de la Domnul**; amin. **Scris în** Bucureşti, August 11 **zile, în anul** 7139.

Buni prieteni ai dumneatale şi vecini de aproape: toţi boierii ţerii, mari şi mici.

La al nostru cinstit şi prea-iubit şi bun prieten şi vecin de aproape, jupân Hrăjilă Crâştov, judeţul de întru cinstită cetatea Braşovului, **de la Domnul să i se dea.**

(Iorga, *Studii şi documente*, IV, pp. 104-5, n-l I; partea cu litere negre, din slavoneşte.)

NOTE LA SCRISORI

Note la scrisori.

I. Cariera lui Albul începe supt Mircea-cel-Bătrân şi urmează până în zilele lui Alexandru-Vodă Aldea, care-l lasă ispravnic de Scaun în lipsa lui, şi în ale lui Vlad Dracul. In scrisoarea a doua, Drăculea de care-şi bate joc e Vlad Dracul. Intre Dracul şi Drăculea nu e tot atâta deosebire ca între Negrul şi Negrea, Lupul şi Lupea, căci avem şi, Dracea; dincoace, ca în Mamulea din Mamul, articolul întră în formarea derivaţiei. Deci numele sunt deosebite. „Dracul" pentru Vlad nu se găseşte nicăiri: vechea cronică, reprodusă de Ludescu, nici nu ştie anume pe acesta, confundându-l cu fiul său Ţepeş, al „Drăculii".

II. Dragomir îşi zice al „Manii", nu ca să se deosebească de vre-un Dragomir al Udriştii, căci tot el e şi acesta, Manea fiind fiul lui Udrişte cel bătrân.

IV. Negrul Vornicul e începătorul vestitului neam al Craioveştilor (boieri din Craiova, pe care o întemeiè acest neam) şi bunicul, prin fiică-sa Neaga, al lui Basarab-Neagoe.

VIII. „Marele Impărat" e Sultanul. Alì-Beg Mihaloglu comandă la Dunăre, cu drept ereditar.

X. Episcopia ardeleană a Vadului a întemeiat-o în părţile Biistriţei Ştefan-cel-Mare.

XI. Matiaş Vistiernicul a înălţat mănăstirea Coşula şi biserica din Horodniceni.

XII. Mogoş Spătarul e începătorul neamului viteaz al Buzeştilor.

XIII. Vartic, boier de căpetenie al Moldovei, supt Petru Rareş, şi urmaşii săi; numele său întreg e Petru Vartic. A fost ispravnic la clădirea bisericii domneşti din Târgu-Frumos. Petru-Vodă în a doua Domnie îl puse Hatman în locul lui Mihul, tăiat (Iorga, **Documente geografice**, din „Buletinul societăţii geografice" pe 1900, p. 4; **Inscripţii**, II, p. 291).

XVIII. Neamul Pogan [— păgân] e vechiu şi vestit în Maramurăş. Un Isac era pe acelaş timp, adus de Mihai Viteazul poate, Vornic de gloată în Moldova. Săliştea Maramurăşului era unul din cele mai însemnate centre săteşti ale Ţinutului.

XIX. Ureche Vornicul e Nistor, tatăl lui Grigore, cronicarul. Mărturia, cerută de Petru Şchiopul, pe care în retragerea sa din Bozen, în Tirol, îl urmăriau creditorii (v. şi n-l xx), e îndreptată către acesta.

XXI. Gheorghe Hatmanul întovărăşise în surgun pe Petru-Vodă, mort de curând la scrierea scurtului răvaş, pe care-l dăm fiindcă a fost redactat în româneşte.

XXIV. Craiul e Sigismund Bathory, prinţ al Ardealului şi urmaş al regilor Ungariei, iar Ştefan-Vodă e Răzvan, care închinase Moldova celui d'intâiu, confundând-o oarecum cu posesiunile acestuia.

XXV. Scrisoarea lui Luca (Lupu) Stroici, care căpătase şi indigenatul polon, e adresată lui Ioan Zamoysky, Hatman şi Cancelar al Poloniei.

XXVI. Badea din Grădişte şi Iani din Coşeşti (Coşescul) comandau în Făgăraş ca dregători ai lui Mihai Viteazul.

XXIX. Logofătul Teodosie, din neamul Rudenilor, e acela care a scris însemnările de cronică privitoare la Mihai pe care ni le-a păstrat versiunea latină adăugită şi împodobită a Silesianului Baltazar Walter.

XXXII. Udrea Hatmanul, începătorul Bălenilor, e unul din boierii cărora Mihai Viteazul li încredință cârmuirea Moldovei.

XXXV. Scrisoarea partidului creștin e adresată lui Radu Șerban însuși, pe atunci așezat ca pribeag la Viena, unde era să-și isprăvească în curând viața.

XXXVI. Compilația lui Ludescu arată lămurit, reproducând rânduri mai vechi, ce a stârnit răscoala împotriva lui Radu-Vodă care-și zicea fiul lui Ștefan Tomșa. Locul a fost reprodus în publicația mea „Din faptele strămoșilor". V. și, la urmă, altă scrisoare românească, a partisanilor lui Leon.

XXXVIII. De la diacul Toader ni-a rămas o predică românească ținută de dânsul la înmormântarea soției lui Pătrașco Ciogolea, stăpânul său.

XLII. Dragomir Vornicul, boier mai bătrân, a stat în fruntea sfetnicilor lui Matei.

XLIII. Socol din Cornățeni a fost, în 1653, una din jertfele seimenilor răsculați. La Câmpulung el făcu un pod și supraveghè reparația străvechii mănăstiri.

LVIII. Mihai Hatmanul, fiu al lui Constantin Postelnicul Cantacuzino și al Ilinei fiica lui Radu-Vodă Șerban, a fost tăiat de Turci. Biserica din Sinaia și, în București, a Colței, între altele, i se datoresc lui.

LXII. Trebuie să fie scrisoarea lui Miron Costin, pentru că de la „Miironașco" își luau Polonii știrile din Moldova.

LXIII. Boierii aceștia, cari se îndreptau către Constantin Cantemir, viitorul Domn al Moldovei, fuseseră îndemnați de izbânda lui Ștefan-Vodă Petriceicu, întors în Domnie, asupra lui Duca-Vodă, prins de un podghiaz polon la moșia lui, Domnești, ca să între în legătură cu șeful căzăcesc Kunicki spre a lovi Bugeacul tătăresc.

LXIV. Germanii intraseră în ţară fără voia lui Constantin-Vodă Brâncoveanu. Acesta, chemând pe Tatari în ajutor, căută să aibă totuşi o întrevedere cu comandantul Imperialilor, la moşia sa Drăgăneşti. Peste câteva luni, în lupta biruitoare de la Zârneşti, Brâncoveanu era să prindă pe Heissler.— Banul Mareş fusese un prieten al Cantacuzinilor împotriva cărora scrie cu atâta patimă fiul său Mihai.

LXVI. Pârvu Vistierul Vlădescu, tatăl lui Şerban, fusese omorât de lacoma tiranie a lui Mihnea cel Rău.

LXIX. E Nicolae Costin, fiul luii Miron şi, ca şi acesta, şi pe urmele acestuia, cronicar al Moldovei

LXXI. Ilie Abaza, care se făcu apoi călugărul Ilarion, era unul din boierinaşii, de nobleţă militară, cari trecură cu Dimitrie-Vodă Cantemir în Rusia la 1711 ş' se căiră apoi amar de această hotărâre.

LXXIV. Ginere al Brâncoveanului, soţ al Domniţei Ancuţa, conte al Sfântului Imperiu Roman, lăudător interesat al lui Nicolae-Vodă Mavrocordat, Roset n'avu o soartă potrivită cu aceste mari titluri, însemnate talente şi strălucite înrudiri.

LXXXII. Barbu Ştirbei (tatăl adoptiv al lui Ştirbei-Vodă, născut ca fiu al lui Dumitrachi Bibescu) făcea în Apus, la Karlsbad, o călătorie pentru sănătate.

LXXXIV. Iordachi Drăghici Vornicul ajunse sfetnicul cel mai ascultat al noului Domn de ţară din 1822, Ioan Sandu Sturza, şi el alcătui şi un proiect de constituţie, care se sfărâmă de împotrivirea consulului rusesc.

Adaus:

I. Barnovschi Păharnicul e tatăl lui Miron-Vodă, Movilă, după mamă.

SCRISORI DE DOMNI

PREFAȚĂ

Ceva despre datina politică românească

Lecțiile de istorie a Românilor ținute la Vălenii-de-Munte înnaintea auditoriului cursurilor de vară au înfățișat în 1911 împrejurările trecute ale vieții noastre naționale în legătură cu acea mărturie sigură, străvezie, cuprinzând mult — nu ca fapte, ci ca fel de a gândi și de a simți în cuvinte puține care sunt scrisorile Domnilor, și anume acelea dintre ele care au un scop sau măcar un element istoric. A fost auzit astfel pe rând graiul stăpânilor cari au avut țerile noastre în seamă, de la cei mai depărtați cari au lăsat ceva scris până aproape în vremile noastre.

Scrisorile au fost, bine înțeles, numai un punct de plecare pentru multe și felurite lămuriri. Acestea nu puteau fi nouă decât în forma pe care o îmbrăcau și în amănunte pe care n'am avut prilejul să le comunic altă dată; de sigur că vor fi fost și unele puncte de vedere care se înfățișau atunci întâia oară. A le păstra în scris, așa cum ele au putut să răsară în hasardul inspirației momentane a unui curs mai mult popular, nu-mi trece prin gând.

Dar, odată strânse, traduse, explicate, scrisorile nu trebuiau, cred, să rămâie pierdute pentru acel public larg, așa de doritor de a cunoaște lucruri substanțiale, temeinice, folositoare, și căruia cărțile ce-i

trebuie sunt în adevăr tocmai acelea care i se dau mai rar. Le-am cuprins deci în această publicaţie.

Din toate aceste scrisori se desfac idei politice, şi e spre lauda noastră ca naţie, e o dovadă a pătrunderii şi a simţului nostru de realitate, că aceste idei politice s'au putut păstra, peste schimbările, atât de dese, ale stăpânitorilor, adesea şi de sânge deosebit, timp de peste cinci veacuri, de o jumătate de mileniu. Numai când există o conştiinţă publică, pe care boierii o puteau vădi prin scris şi cuvânt, iar cei de jos prin gradul de credinţă şi de ascultare faţă de boieri, ori prin tulburări, răscoale şi războaie lăuntrice, numai atunci ideile personale şi toanele unui prinţ sau ale altuia au trebuit totdeauna să cedeze faţă de o datină atotputernică, pe care toţi erau gata s'o apere, şi împotriva oricui.

Această datină politică are, fireşte, acelaşi caracter ca şi datina socială, datina culturală, cea literară şi cea artistică. Intr'însa ca şi în toate acestea se deosebesc două elemente hotărâtoare: unul e **unirea aici a elementelor de înrâurire creştină venite din Răsărit şi din Apus**, iar cellalt **potrivirea acestor elemente cu condiţiile geografice şi istorice ale ţerii.**

După Sârbi şi Bulgari noi am primit, supt toate raporturile, moştenirea Bizanţului pe care eram gata, în expansiunea noastră din a doua jumătate a veacului al XIV-lea, să-l şi înlocuim. Turcii ne-au împiedecat de la aceasta. Ni-au tăiat calea, ni-au frânt aripile cuceritoare, ni-au închis graniţile, ni-au luat, în vămi şi drumuri, izvoarele de bogăţie şi de putere, ni-au împuţinat sângele prin tribut şi furnituri militare, neîngăduindu-ni astfel un prisos de energie care li-ar fi turburat fără îndoială împărăteasca atotputernicie din Arhipelag la Dunăre.

Dar am păstrat toate acele forme politice, forme sociale şi forme culturale care veniau, prin Imperiul bizantin, din vechea Romă, şi pe care adesea, în proporţii mult mai mari, le luaseră de la acelaşi izvor Sultanii înşişi ai Osmanilor. Am păstrat altfel tradiţia Romanilor Răsăritului.

Dar nu ne-am oprit în loc, în acea imobilitate a ideilor, în acea nestrămutare a așezămintelor și obiceiurilor, care deosebește Bizanțul. Apusul ni trimetea necontenit, în răpedea, vioaia, necontenit originala lui evoluție, gânduri pe care nu le avuseră Grecii, Asiaticii, Sârbii, Bulgarii. Și noi nu le răspingeam, ci, primindu-le, ne pătrundeam de ele.

Creștini voiam să fim, și gândul nostru era totdeauna acela de a urmà o răspicată politică de orientare creștină. Niciodată n'a fost o mișcare împotriva „tiraniei păgâne", asigurătoare însă în atâtea privinți, fără ca noi să nu tresărim de dorința libertății de acțiune alăturea de ceilalți frați întru Hristos. Deci creștinismul nostru n'a fost niciodată, ca acela al Răsăritenilor, mulțămit cu plecarea genunchilor, cu spunerea rugăciunilor, cu mișcarea mătăniilor și facerea exterioară a semnului sfânt. Nu, pentru noi ideia creștină a însemnat totdeauna: răscoală, războiu, recucerire, căpătare înapoi a celor pierdute: crucea noastră a fost mai mult acea, bătută de soare, de pe vârful steagurilor, decât crucea încunjurată de fumul tămâii în umbra altarelor.

Această tălmăcire a creștinismului, fiind energică, activă, laică, militară, e apuseană, Răsăritul preferând renunțarea, lăsarea „în plata lui Dumnezeu" a vinovaților de robire, de apăsare, de stoarcere. Locuțiunea pe care am întrebuințat-o face parte însă din graiul poporului și ea înfățișează o pornire obișnuită a sătenilor noștri. Nici la dânșii fapta, răpede, mânioasă, nu se potrivește cu liniștea acestei filosofii supuse, și aceia cari au spus mai des „capul plecat sabia nu-l taie", au dat mai multe capete tăiate, fiindcă n'au vrut a se pleca. Și în masele adânci s'a dat astfel necontenit o tragică luptă între cele două concepții de viață: cea resignată a Răsăritului și cea energetică a Apusului, dintre care una înțelege a stăpâni lumea de sus prin liniște disprețuitoare, iar cealaltă a o cuceri prin neastâmpăr încrezător, setos de lucruri și stări nouă, din mijlocul chiar al mișcărilor sale. Dar în clasa dominantă, în acea boierime răsărită din luptă și

nimicită printr'însa, gata de certele învierşunate ale partidelor personale, atunci când nu era cu putinţă ciocnirea oştilor ce sprijiniau Domni deosebiţi, concepţia Apusului, ofensiva totdeauna trează, nerăbdarea în veşnică fierbere, râvnirea fără putinţă de saţ au biruit. Spiritul de aventură, romantismul desfrânat al unui Despot, al unui Gratiani, al unui Dimitrie Cantemir au avut credincioşii lor între fruntaşii ţerii din deosebitele timpuri.

Dar toţi trei, şi alţii ca dânşii, n'au căzut numai prin întâmplări nenorocite sau prin faptul, mai decisiv, că hotărârile lor erau greşite, că socotelile lor păcătuiau, că adevărul nu se potrivia cu visurile răsărite în mintea lor ambiţioasă. Ţara nu i-a sprijinit: nici ţara de jos, care porneşte greu pentru altceva decât nevoile ei, de mult şi adânc simţite, dar nici cealaltă ţară, a boierilor.

Aici vedem preţul celuilalt caracter al datinei noastre politice, poruncitoarea intervenire a necesităţilor locale şi istorice. Da, voiam să facem politica hotărâtă a Creştinătăţii, şi o înţelegeam ca pornire îndrăzneaţă asupra duşmanului care dăduse jos crucile de pe cupolele cetăţii împărăteşti, stăpâna noastră cea mai bătrână. Dar nu eram gata să sărim oricând şi oricum asupra vechiului protivnic, nici să primim o legătură cu ochii închişi, supt năframa aurită a speranţelor, cu „desrobitorii", Austriaci ori Ruşi. Condiţii, neplăcute, împovărătoare, zăbavnice, dar mântuitoare, au pus toţi Domnii noştri acelor cari se îmbulziau să ne „scape de tiranie":. Mihai Viteazul şi Radu Şerban le-au pus lui Rudolf; Matei Basarab şi Şerban Cantacuzino, Brâncoveanu, Constantin Cantemir şi chiar fiul său Dimitrie, lui Leopold I-iu, lui Ferdinand al II-lea, lui Ioan Sobieski, lui Petru-cel-Mare. „Sfioşi" şi „perfizi" am ştiut să rămânem totdeauna când era vorba de însăşi viaţa noastră şi de tot viitorul ce-l aveam înnainte.

Astfel niciodată nu pierdeam din vedere lipsurile, suferinţile acestei ţeri. Noi n'am dat lumii priveliştile, strălucite, dar cu aşa de triste urmări, ale unui Mo-

hacs, ale unei Pavia, ale unei Pultava, în care Unguri, Francesi, Suedesi s'au răpezit spre o biruinţă înşelătoare, dincolo de perdeaua strălucită a căreia se ascundea moartea, robia, desastrul. Poate de aceia, fiind mai puţini decât atâtea popoare, şi la un loc aşa de plin de primejdii, ne-am şi putut păstra. Cei mai mari şi mai puternici Domni ai noştri n'au un singur cuvânt de provocare, de trufie, de siguranţă, în mijloacele şi în chemarea lor. Ii opria şi umilinţa impusă de creştinismul răsăritean, dar şi firea neamului lor, întrupată în acea tradiţie care cu fiecare veac se făcea mai puternică. Ei caută ce poate fi mai nenorocit în viitor, socot forţele lor cât mai puţin şi cât mai mult pe ale vrăjmaşului. Şi astfel nimic nu-i poate uimi, nu-i poate îmbăta de bucurie, nici amorţi de durere: fiecare biruinţă a fost bine pregătită, fiecare înfrângere prevăzută şi uşurată prin această prevedere chiar.

Ne oprim aici. Cel d'intâiu element al datinei noastre politice face originalitatea Românilor în istoria universală, cel de-al doilea valoarea lor politică permanentă.

I.

Alexandru-Aldea.

(1435.)

De la cei d'intâiu Domni ai Ţerii-Româneşti ori ai Moldovei n'avem scrisori. Cea mai veche urmă scrisă din partea lor e piatra de mormânt, aflătoare la biserica domnească, la „Mănăstirea" din Câmpulung, a lui Nicolae Alexandru-Vodă, fiul lui Basarab întemeietorul: ea poartă data de 16 Novembre 1364 („In luna lui Noiemvrie 16 a răposat marele şi de-sine-stătătorul Domn Io Nicolae Alexandru-Voevod, fiul marelui Basarab Voevod, în anul 6873 — de la Facerea Lumii —, indicţia 3; veşnica lui pomenire").

De la privilegiul latin al lui Vladislav, fiul lui Nicolae Alexandru, datat 20 Ianuar 1368, începe un şir întreg de privilegii de vamă pentru negustorii din Ardeal şi Polonia, precum şi de scrisori privitoare la asemenea chestiuni. Nu găsim însă niciuna cu caracter politic, oglindind o concepţie de Stat, până la Alexandru-Aldea.

Ca boier, Aldea, numit apoi Alexandru, ca Domn, după Alexandru-cel-Bun al Moldovei, care-l ajutase împotriva concurentului — şi fratelui său după tată— Vlad Dracul, Alexandru, care iea Domnia la 1431 şi o ţine până la 1435 numai, când se stinge de moarte bună, avea înaintea sa **primejdia turcească. O avu**se şi Vladislav, care fusese oprit prin năvălirea şi în-

tinderea Osmanlâilor de a înlocui peste Dunăre Statele în decădere ale Bulgarilor şi Sârbilor printr'o stăpânire românească. Astfel **supt el se opreşte expansiunea noastră spre Miazăzi**, Mircea-cel-Bătrân (în opunere cu Mircea-cel-Tânăr, Ciobanul, din întâia jumătate a veacului al XVI-lea) **trebuie să apere Dunărea de dânşii.** Biruitor la Rovine, e silit a trece în Ardeal, şi câteva luni de zile Domnul cel mai puternic e Vlad, pus de Sultan. Dan, fiul lui Dan I-iu şi nepotul de frate al lui Mircea, prin luptele lui la Dunăre serveşte interesele regelui Ungariei şi Impărat Şigismund, asigurându-i **un întâiu front de apărare.**

Venind după el, Alexandru-Aldea e silit a trăi în apele moarte ale vasalităţii turceşti. Sultanul merge mai departe faţă de dânsul. Ii cere contingentul militar împotriva Ardealului, pe care-l şi atacaseră, de mai multe ori, achingiii lui prădători. Astfel el, împărţit între iubirea lui firească pentru creştini şi frica de stăpânul cel atotputerniic, scrie aceste rînduri în 1435, lăsând a se oglindi în ele conştiinţa lui chinuită.

Ediţie: I. Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţerii-Româneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolul XV şi XVI*, Bucureşti, Socec, 1902, p. 32 şi urm., no. XXXVIII; *Documente privitoare la relaţiile Ţerii-Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească în sec. XV şi XVI;* Bucureşti, Carol Göbl, I (1413-1508) p. 49 şi urm. *(cu textul slavon).*

Cf. cele din urmă lămuriri în Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, I, Gotha, 1908, p. 414.

Către nandorşpanul şi către Ştefan Rozgonyi, şpan de Timişoara.

De la Voevodul muntean, Domnul feciorul lui Mircea, de la Aldea Voevod către nandorşpan[1] şi către Ştefan Rozgonyi, şpan de Timişoara[2], multă închinăciune d-voastră. De multe ori v'am dat veşte că Turcii cu adevărat vin în Ardeal şi să ştiţi că au şi

---

[1] Şpanul (contele) cel mare, Palatinul).

[2] Căpitan de margene, împotriva Turcilor, al Ungariei.

venit cu adevărat; şi de multe ori v'am sfătuit să trimeteţi oaste, şi cu dânşii pe Chesarul Cealapi[3]. Şi să ştiţi că sunt în oaste 70.000 şi 4.000, şi să ştiţi că nu sunt voinici de ispravă, toţi sunt băieţi tineri şi toţi sunt copii şi femei; nu e cine să apuce armele; nici jumătate nu sunt buni voinici. Ştiţi d-voastră cum m'am dus la Murad, la Ţar[4], şi cum am făcut jurământ cu el şi cum am grăit cu el; toate vi le-am dat de ştire d-voastră, cu teamă. Ce-am făcut, am făcut, şi am mers la el; toate acestea cu frică le-am făcut, căci ţara mi-au luat-o şi au fost început să mă apuce de cap, şi li-am dat copii boiereşti acolo. Şi asta s'o ştiţi d-voastră: Turcii mi-au risipit toată ţara, după ce cu credinţă şi cu jurământ s'au fost legat, şi credinţa au fost primit-o. Şi să ştiţi d-voastră că va veni acea oaste în Ardeal şi că eu voiu fi cu ei; iar, dacă eu cu dânşii nu voiu veni, eu pe Albul împreună cu dânşii îl voiu trimete. Şi, pe Dumnezeul mieu şi pe credinţa mea, când oastea voastră va veni, în acel ceas eu mă voiu da la o parte de oastea lor. De multe ori Turcii m'au înşelat, acuma vreau şi eu tot aşa să li fac; zău că din ei nici sămânţă n'o să rămiie! Ceia ce am jurat dumisale Craiului şi d-voastră, celorlalţi oameni de neam, acel jurământ, acea credinţă să mă bată, dacă voiu face altfel şi dacă voiu uita pânea crăiască şi sarea, şi dacă vă voiu pune gând rău celorlalţi nemeşi şi ţerii voastre; mă jur, pe ocină şi credinţă şi pe capul mieu, că altfel nu

---

[1] David Celebi, pretendent turc. Tatăl său, Murad Orbul (orbit pentru că umbla după tron), era un pretins fiu al Sultanului Mohammed I-iu. Trăiau în Ungaria din mila lui Sigismund. Din visurile lor de mărire nu s'a ales nimic. — Celeabi, Celebi = nobil, gentilom.

[2] În 1432.

voiu face decât cum v'am scris in carte. Şi ţie aşa-ţi grăiesc: dacă poţi cât mai răpede pe Ţarul Cealapì să-l trimeţi cu oaste, trimete-l, că eu singur voiu face să meargă jumătate din acea oaste la Cealapì. Şi voiu face aşa să dea pe insuşi Domnul Rumeliei[1] şi pe Domnul Hamza[2], îndată ce va veni Cealapì. Şi de aceia am zăbovit: din Moldova am cerut ajutor[3]; până acum ce gând port dumisale Craiului, acelaşi şi Domnului moldovenesc. Ştiu că şi Cealapì are oaste mare şi că pe încetul va veni la el; ci să-mi trimeată Cealapì omul lui; aceasta în grabă; eu o să-l învăţ cum să vie cu oastea. Ştiu că va ajuta Dumnezeu creştinilor până va veni cu oastea Cealapì. Şi această carte s'a scris în Buzău.

Şi Dumnezeu să-ţi înmulţească anii şi zilele.

II.

Vlad Dracul.

(1445.)

După moartea lui Alexandru Aldea, Vlad Dracul rămâne singur stăpânitor. Dovedeşte energie şi isteţime. Nu-şi alege prietenii decât după nevoia din fiecare clipă. In fundul sufletului său e însă tot prietenul creştinilor: dacă in lupta de la Varna a fugit, era de sigur mai bine decât să se fi îndărătnicit să piară după ce Ungurii şi Polonii regelui Vladislav şi ai lui Ioan Hunyadi (Iancu-Vodă „Sibiianul", fiul lui Voicu din Inidora Ardealului; apoi şi guveernator al Ardealului) o pierduseră.

Alexandru-Aldea trimesese, neavând fii, feciori de boieri la Poartă ca ostateci. Vlad dădu pe amândoi fiii

---

[1] Beglerbegul (begul begilor) şi Sofia.

[2] Cel de Asia.

[3] Unde-i bătuse rău pe Turci în Iunie 1432.

săi, unul după altul: pe Vlad (Ţepeş), care învăţă acolo cruzimea, şi pe Radu (cel Frumos), care se alese cu depravarea[1]. Ca şi Aldea, şi el făcu drumul de închinare la Poartă. Incă de la Mircea Domnii munteni dădeau birul, haraciul.

De la 1442 până la 1446, când îl ucise ca trădător, pe el şi pe fiul său Mircea, printr'o răpede năvălire de iarnă, Hunyadi, Vlad fu însă aliatul creştinilor. După înfrângerea creştinilor la Varna, corăbiile burgunde şi papale, care trebuiau să ajute atacul, intrară pe Dunăre, şi ostaşii de pe ele se uniră cu ai lui Vlad pentru a nimici cetăţile de pe malul drept ale Turcilor. Giurgiul, unde stătuse adesea Mircea-cel-Bătrân, care-l şi întărise, fu luat înapoi. Atunci, în 1445, scrie Vlad această scrisoare cerând mijloace pentru a-şi apăra cucerirea. Se spune anume în cronica francesă a lui Wavrin, după povestirile şefului expediţiei, că Giurgiul, apărat bine de fiul vestitului Turacan-beg, n'a putut fi luat decât dându-i-se foc.

Ediţie: Bogdan[2], p. 54, no. LI; Bogdan[3], p. 80, no. LV.

Io Vlad, Voevod şi Domn, scrie Domnia Mea prietenilor Domniei Mele pârgarilor din Braşov şi vă rugăm ca pe ai miei buni prieteni, pentru că ni-a dat Dumnezeu şi norocul creştinilor acea cetate, care li-a fost păgânilor în mâni, pentru că ce au fost întărituri in ea, au ars toate, şi de iznoavă o întărim. Vă rugăm să ne ajutaţi cu arcuri şi cu săgeţi şi cu puşti şi să ni daţi silitră, ca să facem praf, să-l punem în cetate, căci este tăria şi a voastră, şi a noastră, şi a toţi creştinii. Aşijdere, ce vă va spune sluga Domniei Mele Dragomir, să-i daţi credinţă, că sunt vor-

[1] De aceia în Bogdan, ediţia textelor slavone, pp. 78-9, no. LIV, se vorbeşte de „copilaşii pe cari i-a lăsat (i-a pus în primejdie) să fie măcelăriţi", pentru a sluji pe creştini.
[2] Cartea din 1902.
[3] Cartea cu texte slavone.

bele Domniei Mele. Şi Dumnezeu să vă dea bucurie.
Prietenilor Domniei Mele pârgarilor din Braşov.

III.

Vladislav.

(1448.)

Domnul care rămase în Scaunul muntean după peirea lui Vlad şi a fiului său mai mare, singurul aflător în ţară, fu un fiu al lui Dan al II-lea, Vladislav. Fricos, plecat înaintea Turcilor, nu îndrăzni să iea parte la marea expediţie de răsbunare, din 1448, a lui Hunyadi, ba nici să ajute Ardealul în acest timp, ci, oportunist mişel, aşteptă în Târgovişte hotărârea luptei celei mari, care nu fu în folosul creştinilor. In tot ce avem de la dânsul nu se vede măcar părerea de rău că el, creştin, urmând şi datina tuturor înnaintaşilor săi, tradiţia politică a ţerii, nu poate ajuta creştinilor.

Mai târziu duşmănia cu Hunyadi se învierşună prin luarea feudelor muntene din Ardeal, Făgăraşul şi Amlaşul, pe care Vlad Dracul le avuse, de către „gubernator". Se ajunse, după o trecătoare pace, şi la năvăliri în Ardeal. Cetatea Făgăraşului, ţinută încă de Unguri, fu asediată; bunurile Huniazilor şi cele, vecine, ale Saşilor arseră.

E uşor de înţeles deci pentru ce, încă în primăvara anului 1456, înainte de-a alerga să apere Belgradul, Hunyadi trimese împotrivă-i pe Vlad Ţepeş, care-l bătu şi ucise.

Supt Vladislav, pacea ungaro-turcă din 1452 hotărî că Ţara-Românească, care „se ţine" de Impărăţia osmană, cu tribut, are şi datorii faţă de Unguri, „cu ascultare, supunere, îndatorire şi cu alte slujbe".

Vă dăm de ştire că dumnealui Nicolae din Ocna

Sibiiului[1] ni scrie să facem bunătate a veni la dânsul până ce Măria Sa Ioan, Gubernatorul Crăii ungureşti, se va întoarce din războiu. Noi de aceia nu putem s'o facem, pentru că Marţea trecută [29 Octomvre] fratele naipului[2] din Nicopol a venit la noi şi a spus cu cea mai mare siguranţă cum că Murad, Domnul Turcilor, trei zile de-a rândul fără contenire a avut luptă împotriva a chiar dumisale Ioan Gubernatorul şi în ziua cea din urmă l-a închis între carăle taberei, iar Impăratul însuşi pe jos s'a coborât între Ieniceri şi pe toţi cei ce erau afară şi înnuntrul carelor taberei i-au lovit şi i-au ucis. Dacă am veni acum la dânsul, Turcii îndată şi pe noi şi pe voi ar putea să ne nimicească. Deci vă rugăm, stând în pace, să aveţi răbdare până vom vedea urmările dumisale lui Ioan însuşi. E îndoială despre viaţa lui chiar. Dacă însă va ieşi slobod din războiu, ne vom întâlni cu el şi vom face pace bună. Insă, dacă acum ni veţi fi protivnici, de se va face ceva, să fie în paguba sufletelor noastre, şi de primejdie înaintea lui Dumnezeu să răspundeţi. Dat în Târgovişte, în ajunul zilei Tuturor Sfinţilor [31 Octomvre], anul Domnului [14]48.

Vlad, Voevodul muntean, fratele vostru în toate.

Dumnealor judeţului şi juraţilor din Braşov, fraţi şi prieteni prea-iubiţi.

IV.

Vlad Ţepeş.

(1456)

In anul aşezării sale în Scaun chiar, în 1456, noul

---

1. Vizakna pentru Unguri.
2. Dregător turcesc civil.

Domn muntean, Vlad Ţepeş, adresà către vecinii săi Braşovenii o scrisoare, care merită a fi înfăţişată. In ea se vede, nu frica lui de Turci, căci frică n'a avut vre-odată, dar credinţa lui că nu e vremea încă să se ridice asupra lor, că ei sunt mai tari decât dânsul şi pot face orice vor cu ţara şi persoana lui. Tonul în care cere ajutorul, afirmarea faptului că în Ţara-Românească toţi creştinii au de apărat neatârnarea şi siguranţa lor, nu e numai o prevestire a ceia ce trebuia să facă în curând acest straşnic om, ci încă o manifestare a tradiţiei politice.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Dumneavoastră, fraţilor, prietenilor şi vecinilor noştri cu adevărat iubiţi. Prin aceasta vă dăm ştire, cum v'am dat ştire şi mai înainte, că acum a venit la noi solul Turcilor: să vă între bine în minte şi să păstraţi cu tărie ce ne-am învoit mai înainte pentru frăţie şi pace bună: ce am zis atunci, acum şi totdeauna cu tragere de inimă a noastră şi bunăvoinţă vom ţinea statornic. Aşa precum ne ostenim şi lucrăm pentru ale noastre, aşa, şi mai mult, voim să ne ostenim şi să lucrăm pentru ale voastre. Iată acum a venit vremea şi ceasul pe care d'inainte vi le-am spus: sarcini mari, aproape cu neputinţă de purtat, vreau să le puie Turcii pe umerii noştri şi să ne îngreuie. Nu pentru noi sau pentru ai noştri pun greutăţi aşa de mari, ci pentru voi şi ai voştri vreau Turcii aceia să facă şi să ne silească. Pentru că, în ce priveşte ale noastre, zău că uşor am putea face pace şi bună linişte, dar pentru voi şi ai voştri pacea cu acei Turci nu putem s'o facem, că ei caută cale să iasă şi să prade la voi prin ţara noastră; şi afară de aceasta ne mai silesc în multe cele a lucra împotriva

credinței catolice și împotriva noastră. Insă voința noastră desăvârșită este a nu face nimic rău împotriva voastră, ci nu voim a ne despărți de voi niciodată, voind, cum am spus și v'am jurat, să fiu frate credincios și prieten al vostru. De aceia am oprit aici pe solul turcesc până voiu da de știre. Și să vă gândiți că, atunci când un om ori Domn e puternic și tare, atunci poate face pacea cum vrea; dar, când e fără putere, unul mai tare va veni asupra lui și va face cu dânsul ce va voi. De aceia cu aceasta vă cerem de la fiecare din voi, cu dragoste ca, la vederea acestora, îndată, pentru folosul nostru și al vostru, fără zăbavă să ni trimeți ajutor 200 ori 100 ori 50 de oameni aleși până Duminecă viitoare. Când vor vedea Turcii putere de la Unguri, vor fi mai moi, și li vom spune că vin și mai mulți. Așa că vom putea rândui după cuviință lucrurile noastre și ale voastre până ce vom fi avut porunci de la dumnealui Craiul. Cum v'am zis mai sus, pentru binele, apărarea și folosul alor voștri și alor noștri cât puteți mai iute grăbiți, că, martur mi-e Dumnezeu, ne gândim mai mult la binele și statornicia voastră decât la ale noastre. Și voi gândiți-vă bine ce ni poate cădea nouă și alor noștri spre cinste șii folos, că poate sunt unii cari se gândesc rău asupră-ni și lucrează nedrept[1]. Unora ca acelora dușmani să li fiți, cum li suntem noi dușmanilor noștri; să li faceți cum facem noi acum pentru voi. Târgoviște, Vineri după Sântă-Măria Mică [10 Septemvre], anul Domnului 1456.

Vlad-Vodă al Țerii-Românești,
și herțec de Făgăraș, fratele și
prietenul vostru întru toate.

---

[1] E vorba de pribegi, mai ales Dan, fiul lui Dan al II-lea, care fu prins de Țepeș și ucis, cu o deosebită cruzime.

V.

(1462.)

După câtva timp de stăpânire liniştită, din mila regelui Ungariei, dar răzimată pe puterea isteţimii şi vitejiei sale, Vlad Ţepeş intră în luptă cu Ungurii, supt urmaşii, slabi sau încă nedeprinşi cu greutăţile Cârmuirii, ai lui Hunyadi bătrânul, mort puţine zile după ce silise pe marele Sultan Mohamed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, a despresură Belgradul. Dorinţa de a-şi căpăta feudele ardelene îl îndemna la războiu cu creştinii din vecinătate, ca şi furia împotriva Saşilor cari ocrotiau pribegii şi li îngăduiau să năvălească, dându-li chiar şi ajutoare. Atunci a făcut el acele prădăciuni cumplite şi ucideri în părţile Braşovului şi Sibiiului, pe care povestirile săseşti le-au crescut cu toată exagerarea patimei şi fricii, şi care au dat lui Vlad-Vodă chipul de groază supt care a rămas apoi cunoscut.

Numai în 1461 el îşi schimbă purtarea. Se întoarce la politica tradiţională care fusese şi a tatălui său. La porunca de a da birul rămas în urmă pe trei ani, cinzeci de copii pentru ceata aleasă a Ienicerilor şi cinzecì de cai, precum şi de a hotărnici în paguba sa raiaua Giurgiului, luat de Turci poate încă pe vremea lui Vlad Dracul, el răspunde prin viclenia care-i dă, pentru moarte, pe Hamza beiul de Nicopol şi prin nemiloasa pradă în Bulgaria, unde pierde, în setea lui de răsbunare, peste 20.000 de suflete.

Scrisoarea ce urmează dă această veste. Vlad, gata să se însoare cu o rudă a noului rege Matiaş, fiul lui Ioan Hunyadi, cere ajutorul vecinului. Nu o face însă cu umilinţă, ci hotărât, cu termine precise. Şi el arată că nu e vorba de dânsul şi de ţara lui numai—întâia-i grijă—, ci şi de Ungaria însăşi, înaintea căreia ca strajă gata a fi jertfită, stăm noi.

Pe acest războiu era să-l piardă, trebuind să fugă fără o adevărată luptă şi nu se putu întoarce cu aju-

torul Craiului Matiaş, care găsi scrisorile lui de trădare către Turci şi alţi duşmani, le crezu adevărate şi hotărâtoare şi se întoarse înapoi. Scurta-i stăpânire dăruită la sfârşitul anului 1476 de Ştefan-cel-Mare se mântui prin căderea straşnicului viteaz într'o cursă întinsă de duşmanii vechi şi neîmpăcaţi.

Ediţie: Scrisoarea latină, alcătuită după dictarea lui Ţepeş, am găsit-o între copiile, păstrate în Biblioteca Regală Publică din München, ale contemporanului Hermann Schedel, şi s'a publicat în Bogdan, *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*, Bucureşti, 1896, p. 78 şi urm.

Prea-Inălţate Doamne, milostiv nouă. In alte scrisori ţi-am fost scris Măriei Tale cum Turcii, duşmanii cei prea-cruzi ai Crucii lui Hristos, trimeseră la noi solii lor cei mari ca să nu mai ţinem pacea şi legătura făcută şi întocmită între Măria Ta şi noi şi să nu mai serbăm nunta, ci să ne alipim numai de dânşii şi să mergem la Poarta Impăratului aceluia al Turcilor, adecă la Curtea lui, Iar, dacă nu ne vom lăsa de pacea şi de legătura şi de nunta Măriei Tale, nici Turcii nu vor ţinea pacea cu noi. Mai trimeseseră şi pe un sfetnic de frunte al Impăratului turcesc, anume Hamza-beg de Nicopol, ca să hotărească graniţa la Dunăre, pentru ca, dacă acel Hamza-beg ar putea să ne aducă în vre-un chip, cu şiretenii, ori pe credinţă, ori cu alt meşteşug, la Poartă, bine, iar, de unde nu, să caute a ne prinde şi a ne duce prins. Dar, cu îndurarea lui Dumnezeu, pe când mergeam spre hotarul acela, am aflat despre şiretenia şi vicleşugul lor, şi noi am fost aceia cari am pus mâna pe acel Hamza-beg, în Ţinutul şi în Ţara Turcească, supt o cetate ce i se zice Giurgiul: deschizând Turcii cetatea la strigătele oamenilor noştri, cu gândul ca să

între numai ai lor, ai noştri, amestecându-se cu dânşii, au întrat, şi au dobândit cetatea. Pe care am şi ars-o îndată. Şi am ucis oamenii şi femeile, mari şi mici, cari locuiau de la Oblucița şi Novoselo, unde se varsă Dunărea în Mare, până la Rahova, care se afla chiar lângă Chilia, din jos, şi până la locurile Samovit şii Ghighen (Ghighiul bulgăresc), în număr de 23.884 de Turci şi de Bulgari, fără de cei ce au ars prin case sau ale căror capete n'au fost înfăţişate dregătorilor noştri. Măria Ta să ştii că deocamdată acestea le-am săvârşit în paguba lor, a celor cari ne tot îndemnau cu stăruinţile lor să lăsăm pe creştini şi să ne dăm de partea lor. Deci să ştii Măria Ta, că am călcat pacea cu dânşii, nu pentru vre-un folos al nostru, ci pentru cinstea Măriei Tale şi a Sfintei Coroane a Măriei Tale şi pentru păstrarea Creştinătăţii întregi şi pentru întărirea legii catolice. Ceia ce văzând ei că am făcut, şi-au părăsit gâlcevurile şi certurile pe care le aveau până acum în orice parte, şi de spre ţara şi Coroana cea sfântă a Măriei Tale şi de spre toate celelalte părţi, şi şi-au aruncat toată turbarea asupră-ni. Cum se va deschide vremea, adecă primăvara, au de gând să vie duşmăneşte, cu toată puterea lor. Insă vaduri n'au, căci şi vadurile lor la Dunăre, afară de Vidin, am pus să le ardă, să le nimicească şi să le facă pustii. Pentru că pe la vadul Vidinului nu prea pot să ni strice, ci ei ar voi să-şi aducă vasele de la Ţarigrad şi Galipole, pe Marea, în Dunăre. Deci Măria Ta, milostive doamne, dacă voia Măriei Tale este să ai luptă cu dânşii, atunci strânge-ţi toată ţara şi tot poporul de oaste, şi călării şi cei de pe jos, adu-i în această Ţară-Românească a noastră şi bi-

nevoieşte să te baţi aice cu dânşii. Iar, dacă nu vrei să vii Măria Ta însuţi, atunci fii bun de-ţi trimete oastea întreagă în părţile ardelene ale Măriei Tale, încă de la Sf. Gheorghe. Dacă Măria Ta nu vrei să-ţi dai însă toată oastea, atunci dă numai cât ţi-e voia, măcar Ardealul şi Secuimea. Ci, dacă Măria Ta voieşti să dai vre-un ajutor, atunci Măria Ta să fii bun a nu ne zăbovi, ci să ni spui cu adevărat gândul Măriei Tale. Pe omul nostru, care aduce scrisoarea, de data aceasta să nu-l întârzii, mă rog, Măria Ta, ci să mi-l trimeţi irdărăt, îndată şi iute. Pentru că nici cu un chip nu voim să lăsăm în drum ce am început, ci să ducem lucrul la capăt. Căci, dacă Dumnezeu cel atotputernic va asculta rugăciiunile şi dorinţile creştinilor şi-şi va apleca auzul cu bunăvoinţă spre rugăciunile sărmanilor săi şi ni va da astfel de biruinţă împotriva păgânilor, duşmani ai Crucii lui Hristos, va fi cea mai mare cinste şi folos şi ajutor sufletesc pentru Măria Ta şi Sfânta Coroană a Măriei Tale şi pentru toată Creştinătatea cea adevărată. De oare ce nu voim să fugim înaintea sălbătăciei lor, ci să avem, în orice chip, luptă cu dânşii. Iar, dacă vom ajunge, ferească Dumnezeu, la un capăt rău, şi va peri ţerişoara noastră aceasta, nici Măria Ta nu ve avea folos şi înlesnire de aşa ceva, pentru că va fi spre paguba Creştinătăţii întregi. De alminterea, să crezi ce-ţi va spune acest om al nostru, Radul Farmă, ca şi cum am grăi noi de faţă cu Măria Ta. Din cetatea Giurgiului (?), 11 Fevruar 1462.

Catastif în câte locuri câţi oameni, bărbaţi şi femei, data aceasta au fost ucişi, Turci şi Bulgari, în Ţara Turcească de dumnealui Vlad al Ţerii-Româneşti.

Intâiu în locurile ce se zic Oblucita şi Novoselo au fost ucişi 1.350, ş. a.; şi în Dârstor şi în Cartal şi în

Dridopotrom (?) 6.840; aşijderea în Orşova au fost ucişi 343, în Vectrem (?) au fost ucişi 840; în Turtucaia au fost ucişi 630; aşijderea la Marotin au fost ucişi 210; la Giurgiu de amândouă părţile au fost ucişi 6.414, şi cetatea de peste Dunăre a fost cucerită şi luată. Domnul cetăţii, adecă subaşa, a fost omorât. şi Hamza-beg acolo a fost prins; şi subaşa de Nicopol, fiul lui Firuz-beg, şi el a fost prins, şi i-au tăiat capul; şi câţi Turci erau, ce se ţineau de Nicopol, toţi cei mai de frunte au perit cu el. Aşijderea la Turnu şi la Batin şi la Novigrad au fost ucişi 384, la Siştov şi în două târguri ce se ţin de el au fost ucişi 410; aşijderea vadul de la Nicopol a fost ars cu totul şi nimicit; aşijderea şi Samovitul; şi la Ghighen au fost ucişi 1.138; în târgul Rahovei au fost ucişi 1.460; acolo aşijderea şi vadul a ars cu totul; şi a fost pus căpitan, de Domnul Vlad, Neagoe la Rahova. Aşijderea în locurile de mai sus unde au fost vaduri, care au fost arse şi nimicite, oamenii, bărbaţi şi femei, şi tinerii, şi copiii cei mici, împreună cu pruncii, de o potrivă au fost ucişi, şi tot locul acela a rămas nimicit. Iar cele de mai sus sunt numai numele morţilor ale căror capete şi semne au fost aduse dregătorilor noştri aşezaţi în toate părţile; cei cari altfel n'au fost arătaţi, ori au ars prin case, al acelora număr nu-l ştim, că au perit foarte mulţi, ş. a.

VI.

Ştefan-cel-Mare.

(1475.)

Din nenorocire n'avem aproape de loc scrisori politice de la Ştefan-cel-Mare. Cu atât e mai preţioasă

această circulară a lui, scurtă şi energică, de un laconism antic, după lupta de la Podul-Inalt.

Ediţii: în traducere latină, Macuşev, *Monuments historiques des Slaves méridionaux et de leurs voisins, tirés des archives et des bibliothèques publiques d'Italie*, II, Belgrad, 1882 (*Glasnicul* sârbesc, seria a 2-a, XIV-XV), pp. 131-3; *Acta extera* din „Monumenta Hungariae Historica", V, pp 301-2; *Columna lui Traian*, 1876, pp. 420-2; în traducere italiană. Iorga, *Acte şi fragmente cu privire la istoria Romînilor*, III, Bucureşti. 1897, pp. 91-2; o versiune latină întrebuinţată *ibid*., p. 92.

Prea-străluciţilor, prea-marilor şi nobililor Domni în toată Creştinătatea, unde se va arăta ori auzi această scrisoare. Io Ştefan-Vodă, din mila lui Dumnezeu Domn al ţerii Moldovei, plecata noastră închinăciune şi bunăvoinţă. Dumneavoastră ştiţi bine cum prea-crudul şi necredinciosul Impărat turcesc de multă vreme este un stricător al Creştinătăţii şi zi de zi se gândeşte cum ar putea supune şi nimici toată Creştinătatea. Deci îţi fac ştiut Domniei Tale că de Bobotează acum în urmă a trimes Impăratul turcesc oaste nespus de mare a Turcilor, 120.000 de oameni la număr, şi cu aceia avea ca fruntaşi pe cei mai aaproape, mai mari şi mai iubiţi oameni ai lui: pe Soliman, Paşă şi beglerbeg, cu toată Curtea acelui Impărat şi cu toţi spahiii din Rumelia, şi cu Domnul din Ţara-Românească, cu toată puterea lui. Şi Isabeg, Alì-beg, Schender-beg, Daud-beg, Iosub-beg, begul de Vueitrn..., begul din Sofia, Pirì-beg, Iunùs, Isac-Paşa şi toţi hânsarii lor, cari toţi sunt atotputernici şi au fost Voevozi acelei oştiri. Când am văzut noi aşa o oaste mare, ne-am ridicat vitejeşte, cu trupul nostru şi cu armele noastre, şi li-am stat împotrivă, şi, cu ajutorul lui Dumnezeu celui atotputernic, am învins straşnic pe acei duşmani ai noş-

tri şi ai Creştinătăţii întregi, şi i-am sfărâmat, şi i-am călcat în picioare... Suceava, Ianuarie 25.

VII.

(1478[1].)

Doi ani după lupta de la Valea-Albă, în care-i peri boierimea, tânără şi bătrână, el însuşi scăpând în adâncul pădurilor ocrotitoare, Ştefan trimese la Veneţia un sol, ca să arăte suferinţile de până atunci şi nevoile situaţiei sale. E aceiaşi teorie ca şi în cele de mai înainte: grijă de ţară, simţ de datorie pentru Creştinătate, disposiţie bucuroasă de a se jertfi pentru dânsa, ţinerea cu sfinţenie a tratatelor şi jurămintelor, dar indignare adâncă împotriva principilor creştini din vecinătate cari nu-şi înţeleg interesul, cari se gâlcevesc între ei la ceasul celei mai mari primejdii, cari-l lasă singur înaintea duşmanului tuturora, cari, în sfârşit, se bucură de nenorocirea ce l-a atins, crezând că-l vor umili măcar.

Dar se adauge ceva care lipseşte înaintaşilor şi contemporanilor săi: socoteala cuminte a împrejurărilor, armonioasa clădire a unui edificiu politic în care trăim până astăzi, desvoltând fireşte neatârnarea noastră din autonomia noastră desăvârşită, din libertatea noastră religioasă absolută. Şi în sfârşit acel simţ creştin care face ca niciodată biruinţa să nu nască trufia, nici înfrângerea să nu se coboare până la desnădejde, toate fiind în voia Domnului care ţine samă însă de orice silinţă ce omul face către bine.

Ediţie: Hurmuzaki, VIII, la această dată; I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan-cel-Mare*, adaus latin.

Aceste lucruri le-a spus din gură Io Ioan Ţamblac sol şi unchiu al dumisale lui Ştefan-Vodă, din partea lui.

---

[1] 8 Maiu.

Tot ce s'a întâmplat din pricina Turcilor în Domnia lui, va fi aflat Inălţimea Sa (dogele) de mult, Dar cu adevărat ceia ce s'a întâmplat n'ar fi fost dacă ar fi aflat că prinţii creştini şi vecinii săi nu s'ar fi purtat cu el aşa cum s'au purtat; dar ei au călcat jurămintele lor şi învoielile ce le aveau cu ei, l-au înşelat, şi a păţit câte a păţit. Invoielile şi jurămintele ce erau între ei cuprindeau că toţi trebuiau să se gătească şi să ajute acel loc şi acea Domnie împotriva căreia ar merge Turcul. Şi deci, în nădejdealor, a urmat împotriva mea ce am spus. Pentru că, de n'ar fi fost aşa, din două lucruri aş fi făcut una: Ori m'aş fi împotrivit duşmanului la vad şi nu l-aş fi lăsat să treacă, ori, de mi-ar fi fost aceasta cu neputinţă, aş fi căutat să scap pe oamenii din ţara mea, şi nu ar fi suferit atâta pagubă. Dar ei m'au lăsat singur, şi a urmat cum zic mai sus. Şi, dacă duşmanul ar fi fost singur, n'ar fi fost atât de rău, dar a făcut să vie Ţara-Românească de o parte şi Tatarii de alta, şi ei însuşi cu toată puterea lui, şi m'au încunjurat de trei părţi, şi m'au găsit singur, cu toată oastea mea turburată pentru mântuirea celor de acasă[1]. Şi gândeşte-te Inălţimea Ta câtă gloată aveam asupră-mi, împotriva mea atâtea puteri. Eu, cu Curtea mea, am făcut ce mi-a fost cu putinţă, şi s'a întâmplat ca mai sus, — care lucru socot că a fost voinţa lui Dumnezeu, ca să mă pedepsească pe mine, păcătosul; şi lăudat să fie numele lui!

Iar, după ce a plecat duşmanul, cu adevărat am

---

[1] La 1476 Tatarii năvăliseră asupra Moldovei. Ţeranii au plecat să-şi apere şi mîntuie pe ai lor.

rămas părăsit de orice ajutor de la creştini, pentru că, nu numai că nu m'au sprijinit, dar poate că unii au avut plăcere pentru paguba făcută mie şi ţerii mele de Necredincioşi. Şi în această vreme a venit la mine secretarul Inălţimii Tale şi mi-a spus ce i s'a poruncit, şi mi-a făgăduit multe lucruri din partea Inălţimii Tale prea-creştine, care eşti plină de bunăvoinţă şi de grijă pentru binele creştinilor şi nimicirea vrăjmaşului. Care lucru m'a mângâiat şi mi-a dat mare nădejde, şi am rămas aproape odihnit. Pentru că mi-a spus că, din banii trimeşi în Ţara Ungurească şi din alţii, voiu avea ajutor şi orice fel de ocrotire.

Şi de aceia m'am grăbit să izgonesc pe Basarab ca Voevod al Ţerii-Româneşti şi să pun alt Domn creştin, adecă pe Drăculea, ca să ne înţelegem împreună, Şi am îndemnat la aceasta şi pe Măria Sa Craiul Unguresc, ca să poarte grijă din partea lui ca Vlad Drăculea să se facă Domn, şi, încredinţându-l în sfârşit, a trimes să-mi spuie că eu să-mi strâng oastea şi să merg să pun pe acel Domn în Ţara-Românească. Şi aşa am făcut îndată, şi am mers eu de o parte şi căpitanul Craiului de alta, şi ne-am unit, şi am pus în Domnie pe acel Drăculea. Şi, făcând aceasta, el mi-a cerut să-i lăsăm oamenii noştri pentru paza lui, căci în Munteni nu se încredea prea mult. Şi eu i-am lăsat 200 de oameni de la Poarta mea. Şi după aceasta ne-am despărţit, şi îndată s'a întors acel necredincios Basarab, şi l-a găsit singur, şi l-a ucis, şi cu el au perit toţi ai miei afară de zece.

Care lucru l-am aflat fără zăbavă, şi, găsindu-se lângă mine secretarul Innălţimii Voastre, şi aflând şi el, îşi luă rămas-bun. Şi mi-a spus dacă era cu plăcerea

mea să-l las să se ducă, pentru că acuma a venit timpul să se împlinească cele ce ni le spusese din partea Inălţimii Voastre, şi eu îl sfătuiam să nu plece, din pricina iernii, care era foarte crudă pe la 16 Ianuar [1477]. Şi i-am spus că putea să scrie şi să lucreze prin cărţi. Şi el îmi răspundea: „Ce voiu face însumi, nu pot face prin scrisoare". Şi mi-a cerut şi om ca să meargă cu el şi să-l aibă în tovărăşia lui, şi să se întoarcă iar. Şi a hotărât cu mine să se întoarcă de Paşti.

Iar eu, ce e drept, văzând grija şi graba lui, l-am lăsat să meargă, şi i-am dat un om, şi am rămas sigur pe cuvintele lui ca pe un lucru făcut. Cu ceilalţi Domni creştini, vecinii miei, am vrut să fac o încercare, ca să nu mă aflu iarăşi înşelat. Şi Inălţimea Ta ştie gâlcevile care sunt între ei, din pricina cărora fiecine cu mult greu abia poate face ale sale, şi de nevoie lucrurile mele rămân fără ocrotire. Ba cred chiar că acum Craiul unguresc va face pace cu Ţara-Românească, ceia ce va fi foarte rău. Deci locul mieu de scăpare şi nădejdea mea sunt la Inălţimea Ta, pe care te rog să fii bun a mă ajuta.

Nici nu vreau să spun de cât folos e această ţară a mea pentru Creştinătate, socotind că e de prisos, căci e lucru ştiut bine de toţi. Că e zid de apărare al Ţerii Ungureşti, şi al Ţerii Leşeşti. Şi, în ce priveşte aceste două Crăii, afară de aceasta, fiind împiedecat Turcul cu mine acum de patru ani, au rămas mulţi creştini odihniţi.

Deci, ca la Domni creştini şi cunoscuţi creştini, alerg la Innălţimea Ta, cerşind ajutorul vostru ca un

creştin ce sunt, pentru păstrarea acestei ţeri a mele de priinţă Creştinătăţii. Şi făgăduiesc că orice dar şi ajutor îmi veţi fi dat, îl voiu răsplăti pe multe căi, când îmi veţi porunci şi veţi avea nevoie, şi împotriva necredincioşilor, şi unde vă va fi porunca, fără zăbavă. Afară de aceasta, Inălţimea Ta va face un lucru foarte vrednic de laudă ajutând un Domn creştin.

Ceia ce acuma cer, e aceasta. Căci sunt sigur că Turcul iarăşi va veni împotriva mea, în vara aceasta, pentru cele două locuri ale mele, Chilia şi Cetatea-Albă, care-i sunt foarte cu supărare. Deci într'aceasta vreau să fiu ajutat astăzi, căci vremea nu ne îngăduie a lua alte măsuri mai întinse. Şi Inălţimea Ta te poţi gândi că aceste două locuri sunt toată Moldova, şi Moldova cu aceste două locuri e un zid pentru Ţara Ungurească şi Ţara Leşească. Afară de aceasta eu zic şi mai mult: că, de se vor păstra aceste cetăţi, Turcii vor putea pierde şi Cafa[1] şi Crâmul, şi va fi uşor lucru. Dar chipul cum s'ar face, nu-l spun, ca să nu mă întind mai mult la scris, dar, când veţi porunci, o să-l spun.

VIII.

(*1481.*)

Doi ani mai tărziu, Ştefan încerca să dea încă un Domn Ţerii-Româneşti, de unde izgonise şi pe Radu-cel-Frumos şi pe Basarab-cel-Bătrân şi pe fiul acestuia. Basarab-cel-Tânăr, Ţepeluş, căutând în zădar pe acela care ar îndrăzni să se ridice peste fatalităţile situaţiei sale, rămâindu-i credincios lui şi Creştinătăţii prieten. Avea la sine pe Mircea care se zicea

---

[1] Cetate genovesă, pierdută în mâna Turcilor la 1473.

fiul lui Vlad Dracul şi căruia duşmanii îi dădeau ca mamă pe Călţuna din Brăila, batjocura pescarilor de acolo. Mircea n'a putut stăpâni ţara pe care o reclamă ca moştenire a părintelui său, şi mai fericit decât dânsul a fost Vlad Călugărul, fost „popă" pribeag, care e însuşi străbunul lui Mihai Viteazul.

Scrisoarea lui Ştefan vădeşte sentimentele lui faţă de Românii de peste Milcov: el duşmănià numai pe Domni şi numai îndreptarea politică a acestora. Iar pentru sărmani era cruţător şi bun, îngrijindu-se de pacea şi de hrana lor.

Ediţii: Bogdan[1], pp. 109-10, no. CIX; Bogdan[2], pp. 282-4. no. CCXXIX.

Io Ştefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn a toată Ţara Moldovei, scriem Domnia Mea la toţi boierii, şi mari şi mici, şi la toţi judeţii şi la toţi sărmanii, de la mic la mare, din tot Ţinutul...Şi după aceasta aşa să vă fie în ştire că am luat Domnia Mea lângă mine pe feciorul Domniei Mele Mircea Voevod, şi nu-l voiu lăsa de la mine, ci voiu stărui pentru binele lui ca şi pentru al mieu, însumi cu capul mieu şi cu boierii miei şi cu toată ţara mea, până ce va fi în baştina sa, Ţara-Românească, care-i este dreaptă baştină, cum şi Dumnezeu ştie, şi cunoaşteţi şi voi. Drept aceia vă zic: în ce ceas veţi vedea această scrisoare a mea, ci voi în acel ceas să vă întoarceţi la locurile voastre, care de unde aţi fost şi unde aţi stat dintru'ntăiu, cu tot avutul vostru, cât veţi fi având, şi să vă păstraţi avutul, şi să araţi unde aţi arat şi dintru 'ntăiu, fără vre-o frică ori grijă şi teamă. Căci aşa să ştiţi că nu mă gândesc a vă face niciun rău şi nicio pagubă, ci să vă păstraţi şi să trăiţi în pace. Şi iarăşi cine va voi să vie la Domnia Mea şi

la feciorul mieu Mircea Voevod, iar Domnia Mea şi fiul Domniei Mele Mircea Voevod îl vom milui şi hrăni şi cinsti. Şi la aceasta este credinţa Domniei Mele, şi a boierilor Domniei Mele, mari şi mici. Scris în Târgul-de-jos[1], Mart 15.

IX.

Radu-cel-Mare.

(1505.)

După Vlad Călugărul, care ajută pe Turci să-i iea lui Ştefan acele cetăţi de care vorbeşte cu atâta dragoste şi grijă în solia către doge, ajunse la Domnie, în 1495, evlaviosul ctitor de multe biserici Radu-cel-Mare. Era al Turcilor cu totul, şi trebui să facă greul, costisitorul şi primejdiosul drum la Poartă. Cu privire la el scrie Radu în această scrisoare.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Radu, cu mila lui Dumnezeu Domn al Ţerii-Româneşti, şi altele. Dumneavoastră, vecinilor şi prietenilor noştri vrednici de cinste. Vă facem cunoscut dumneavoastră întâmplarea ce ni-a venit de la Turci. Adecă nişte vaduri împreună cu vămile ni le-a luat Impăratul; pe lângă aceasta zice că a pus în catastiful său patru ori cinci mii de oameni, cari spune el că ar fi venit în ţara noastră să stea, iar acuma vrea să capete de la noi tot atâţia. Ci noi prin niciun fel de daruri, cât de mari, ale noastre, sau prin cererile prietenilor noştri n'am putut să împăcăm pe Impăratul. Deci trebuie ca acum să trecem noi înşine fără zăbavă

---

[1] Romanul.

la el. Dacă însă, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom putea face acolo ceva bun, atunci, după ce Dumnezeu ne va aduce înnapoi cu sănătate, îndată ce vom umbla, vă vom da de ştire. Pentru care vă rugăm stăruitor să daţi în grijă supuşilor voştri ca să rămâie în pace cu oamenii noştri până ne vom întoarce. Altfel să vă ţie Dumnezeu sănătoşi. 1505.

Dumisale judelui şi juraţilor cetăţii Braşovului, ş. a., vecinilor noştri vrednici de cinste, ş. a.

X.

Mihnea-cel-Rău.

(1508.)

Urmaşul lui Radu-cel-Mare fu Mihnea, un crunt fiu al lui Ţepeş, odată pribeag la Unguri, dar pus de Turci. El îşi sângeră sabia de trupurile boierilor şi peri însuşi, izgonit de răscoală, la Sibiiu, de sabie. Cu privire la Turci, nu era cel mai credincios vasal, şi, măgulind pe Saşii vecini, îi asigură că ar fi în stare să oprească, şi el ca tatăl său, pe păgâni.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Mihnea, cu mila lui Dumnezeu Domn muntean, şi altele. Dumneavoastră vecini şi prieteni vrednici de cinstea noastră. Ştiţi dumneavoastră că în Ţara Ungurească am slujit totdeauna dumisale Craiului şi arhiereilor şi magnaţilor Ţerii Ungureşti şi am avut cinste de la dânşii. Iar acum, cu voia lui Dumnezeu şi a boierilor, am luat cârma acestei ţeri a noastre, şi toţi boierii sânt cu noi, şi toate cetăţile sânt în mânile noastre. Deci nu vrem să fim nerecunoscători pentru binefacerile ce le-am primit în Ţara Ungurească. Voim

să fim veşnic în bună prietenie cu voi. Voim chiar ca sărmanii Măriei Sale Craiului şi ai noştri să trăiască împreună în pace. Iar, de spre partea Turcilor, pe legea noastră cea creştinească, să n'aveţi nicio frică! Celelalte vi le spune dumneavoastră acest om al nostru anume Benedict Pitarul în numele nostru, în vorbele căruia să puneţi credinţă neîndoielnică, şi celelalte. Să fiţi sănătoşi. Dată în Argeş, Luni după Innălţarea Domnului [5 Iunie], 1508.

Dumnealor căpeteniei oraşului, juzilor şi juraţilor cetăţii Sibiiului, vecinii şi prietenii noştri vrednici de cinste, şi altele.

XI.

Bogdan Orbul.

(1510.)

De la fiul lui Ştefan-cel-Mare, care pierdu Pocuţia, ultima pradă rămasă în ghiarele bătrânului leu Ştefan, ca să capet. în Polonia o regală logodnică — şi ea nu-i fu niciodată soţie —, de la acest cap slab pentru un braţ viteaz, avem, în clipa când se temea de furia Tatarilor, această scrisoare din 1510, plină de repetiţii şi confusii.

Hu muzaki, XV, la această dată.

Bogdan, cu mila lui Dumnezeu Domn şi Voevod al ţerii Moldovei. Dumneavoastră domnilor vecini şi prieteni nouă cu adevărat iubiţi. Fiindcă Măria Sa Craiul v'a dat vouă în ajutor şi v'a scris să vă grăbiţi întru ajutorul nostru, după cererea noastră, de aceia vă rugăm pe dumneavoastră, ca pe nişte prieteni buni, să vă gătiţi fiecare, după porunca Măriei Sale Craiului, şi cu toate armele de războiu şi tot ce se mai ţine

de războiu, cât se poate mai bine şi mai ales să ţineţi cât mai iute în pregătire 600 de călăreţi, cum au făcut şi Secuii, şi să-i aveţi la îndămână gata, pentru ca, atunci când pe urmă vă voiu cere dumneavoastră, în clipa aceia, pe dată să trimeteţi pe acei 600 ca înnaintaşi în ajutorul nostru, Iar deocamdată să binevoiţi a trimete 200 de puşcaşi prin această slugă a noastră Ilie, care aduce scrisoarea de faţă. Şi dumneavoastră, cum v'am mai spus, fiecare şi în orice zi şi ceas să fiţi gata după poruncile Măriei Sale Craiului, domnului nostru celui prea-milostiv, pentru ca, atunci când vre-odată vă vom cere, îndată să fiţi în stare a pleca în ajutorul nostru. Aşijderea şi acestor slugi ale noastre să li daţi credinţă. Şi dorim să fiţi sănătoşi dumneavoastră după dorinţă. Date din Curtea noastră în târgul nostru al Bahluiului. Joi înnainte de Sf. Mihail Arhanghelul [26 Septemvre], anul Mântuirii 1510.

Dumnealor căpeteniei oraşului, juzilor şi juraţilor şi celorlalţi Saşi din părţile Ardealului, de orice stare, prieteni şi vecini nouă iubiţi cu adevărat.

XII.

Vlad-Vodă (Vlăduţ).

(1511.)

Izgonitorii lui Mihnea găsiră pe un tânăr flăcăuandru din sângele lui Vlad Călugărul, Vlad-Vodă, căruia i se zicea, cu alintare şi despreţ: Vlăduţ. Fu ucis răpede, lângă Bucureşti, „supt un păr", de Turcii Dunării, chemaţi de puternicii boieri ai Craiovei, coborâtori dintr'un ocrotit al lui Vladislav-Vodă.

Scrisoarea de faţă-l arată pornit pe războiu şi fără prevestirea sfârşitului său grozav.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Vlad-Vodă, cu mila lui Dumnezeu Voevod muntean, Domn şi moştean. Dumneavoastră, prieteni şi vecini ai noştri vrednici de cinste. Ne-am rugat între alte lucruri ale noastre pentru nişte afaceri grele ale noastre domnului nostru prea-milostiv Craiului Măria Sa, şi s'a îndurat să-şi facă milă de noi la rugăciunea noastră. Pentru credinţa şi mărturia căruia, ni-a dat scrisori ale Măriei Sale, pe care vi le-am trimes prin omul nostru credincios Ruhan, în vorbele căruia să credeţi neîndoielnic. Anume ca să putem cumpăra şi aduce arme împotriva viclenilor, prea-cruzilor duşmani ai legii creştine, din ţara dumisale Craiului şi din Ţinuturile ei, oricari ar fi, dacă am avea nevoie de aşa ceva. Deci vă cerem dumneavoastră prin aceasta cu stăruinţă ca, la primirea scrisorii acesteia a Măriei Sale, să daţi ascultare poruncii şi să vă supuneţi dumisale Craiului şi să binevoiţi şi să găsiţi cu cale a ni da scrisorile voastre pentru acest scop, însemnate cu pecetea voastră. Dat în Mileşti, în cele patru zile d'innaintea lui Mihail Arhanghelul [24-7 Septembre], anul Domnului 1511.

Dumnealor juzilor şi juraţilor cetăţii Sibiiului, şi celelalte, prietenilor şi vecinilor noştri vrednici de cinste.

XIII.

Basarab al IV-lea Neagoe.

(1518.)

Un Domn muntean nou, cărturar sârguincios, judecător isteţ al lucrărilor frumoase, ziditorul mănăstirii Argeşului, Neagoe, Basarab al IV-lea, vine la rând Mai dese ori se înfăţişează cu grija aurului şi argintului potirelor, cădelniţilor şi altor podoabe bisericeşti decât cu a fierului armelor.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Dumneavoastră, prieteni şi vecini ai noştri vrednici de cinste. Vă aduceţi aminte că, anul trecut, ceruserăm de la d-voastră argintari mai isteţi decât ceilalţi, cari să facă înţelepţeşte lucrările noastre. Ci dumneavoastră aţi ales şi aţi trimes la noi pentru lucrările noastre ca mai isteţi decât ceilalţi pe meşterul Ioan şi pe meşterul Celestin Argintariul, cari de sigur că au săvârşit lucrările noastre aici în Ţara-Românească a noastră destul de după placul nostru. Şi am pus să ni facă nişte cupe, şi le-au făcut cum doriam. Pentru care ni-au făcut socoteală deplină de acestea, de toate. Şi noi după vrednicia lor i-am răsplătit destul de darnic, pe ei şi pe soţii lor. Dar de atunci, mai de curând, a venit la noi acelaşi meşter Celestin Argintariul, cerând de la noi argint să-l lucreze. Ci noi i-am dat argintul cel mai curat ca să ni facă o căţuie după chipul turnului cetăţii noastre. Că noi am străbătut Ţara Ungurească, şi mai frumos turn nicăiri n'am văzut. Mai înnainte, când făcuse acel lucru al nostru şi ni-l înfăţişase înnaintea ochilor, nu ni-a plăcut, pentru că era făcut după felul Ţiganilor. Avem noi destui meşteri cari ar fi putut mai frumos să facă de cum a făcut el. Pentru care a doua oară acelaşi meşter Celestin ni-a făgăduit să facă mai frumos, şi a luat argintul de la noi iarăşi, din mânile dumisale lui Valentin Pitarul şi lui Oprea Vistierul. De la care cerem acuma, dacă ţine la cinstea lui, să ni dea căţuia sau argintul. Că până acum, precum am aflat, acel meşter Celestin n'a făcut lucrul nostru, pe care făgăduise a-l face atunci, la Paştile ce au trecut. Deci vă rugăm pe dumneavoastră să vă îngrijiţi cu sârguinţă de acest lucru al nostru, cu privire la noi, după spusele slugii noastre dumnea-

lui Valentin Pitarul, în vorbele căruia să binevoiţi a pune credinţă deplină, şi celelalte. Cărora li dorim să fie mult timp sănătoşi. Din Piteşti, Sâmbătă înnainte de Sf. Toma [18 Dechemvre], anul 1518.

Basarab, din mila lui Dumnezeu Domn muntean, Domn şi moştenitor, şi altele.

Dumnealor judelui Craiului şi căpeteniei oraşului cetăţii Sibiiului, domni prieteni şi vecini ai noştri vrednici de cinste.

XIV.

(1520.)

Lui Neagoe nu-i lipsiau însă, la întâmplare, şi gândurile războinice. Astfel în această scrisoare, în care se întâlneşte grija sfinţirii solemne a unei mănăstiri, cu care prilej era să facă şi o mare cercetare a oştilor lui, cu dorinţa de a folosi Creştinătăţii şi, în rândul întâiu, Ungariei, care la 1526 era să-şi afle sfârşitul în lupta de la Mohács. Deci tradiţia politică a necontenitei alipiri către creştini, fără deosebire de confesiune, trăia şi în aceste timpuri de paşnică Domnie care a dat ţerii cele mai frumoase podoabe ale ei în clădiri.

Tonul scrisorii e absolut bisericesc, cuprinzând formule de smerenie şi iubire a aproapelui.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Dumneavoastră fraţilor şi vecinilor mult iubiţi nouă. Să vă vie în minte că, de când Dumnezeu cel Prea-Innalt ne-a ales în Domnia sau Voevozia acestei Ţeri-Româneşti, de şi nu eram vrednici şi destoinici de stăpânirea ei, totuşi, după voia lui Dumnezeu dacă s'a făcut aşa, de pe acea vreme până astăzi ştim că în pace v'am ţinut cu toată prietenia şi buna vecină-

tate, cum v'am fost făgăduit dumneavoastră, fraților, prin necontenitele noastre făgăduieli. De aceia vă putem da de ştire, ca unor vecini, şi aceia că, în timpuri ce n'au trecut de mult, printr'o credincioasă slugă a noastră, am arătat că suntem gata a sluji cu credință dumisale Ludovic, cu mila lui Dumnezeu rege al Ungariei şi Boemiei, şi altele, domnul nostru preamilostiv, şi afară de aceasta chiar şi întregii Creştinătăţi. Aşa că, atunci când va fi de nevoie, cu toată puterea noastră şi oştile noastre, să ridicăm armele pentru acea Țară Ungurească, şi anume cu 40.000 de călări şi pedeştri voim să fim de față. Pentru care am hotărât la toți boierii țerii acesteia să facă până la un anume timp acest lucru, căci am înțeles că Impăratul, Țarul Turcilor, se pune în mişcare. Dar încotro se duce, habar n'avem [1].

Apoi, cum ştiți şi d-voastră, am isprăvit biserica noastră sau mănăstirea pe care o făceam din nou întru cinstea atotputernicului Dumnezeu: după legea şi rânduiala credinței noastre am sfințit acea biserică întru lauda Innălțării Domnului nostru Isus Hristos [2]. La închinarea acestei biserici va veni toată țara aceasta. Deci am trimes de li-a poruncit să se adune; cu prilejul acestei închinări vom putea să cercetăm în scurt oştile noastre. Pentru care prin aceasta vă rugăm, ca pe nişte prieteni, ca d-voastră, fraților, să binevoiți a trimete dintre cei doisprezece jurați ai cetății d-voastră un om de credință din cetatea d-voas-

[1] Era un zvon fals. V. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, II, 385.

[2] Nu e vorba de mănăstirea din Argeş, care poartă hramul Adormirii Maicii Domnului.

tră aici, la noi, ca să-l mai vedem. Pentru că avem un gând ca acela şi atâta gătire de v'ar plăcea şi d-voastră; de aceia am poruncit şi am făcut să fiţi chemaţi. Şi de acuma să trăiţi în fericire, fraţilor. Târgovişte, Joi după sărbătoarea Sf. Marcu Evanghelistul [26 April], anul Domnului 1520.

Basarab Voevod al Ţerii-Româneşti, ş. a.

Dumnealor judelui Craiului, căpeteniei cetăţii şi celorlalţi cetăţeni ce sunt în Braşov, prieteni şi vecini ai noştri vrednici de cinste.

XV.

Ştefan-cel-Tânăr (Ştefăniţă).

(1523.)

Nepotul de fiu al lui Ştefan-cel-Mare avea fără îndoială însuşiri. Sigur de sine, însufleţit de dorinţa faptelor mari, el găsia în negocierile sale cu vecinii, mai ales cu Polonii, cari voiau să-l bage în foc pentru singur folosul lor, vorbe de ironie muşcătoare. Un sol al lui în Polonia vorbeşte astfel.

Ediţie: Hurmuzaki, II [3], p. 708 şi urm.; cu traducere în Hasdeu, *Archiva istorică*, I, pp. 12-3.

Inţelese din astea Domnul mieu că se încearcă păgânul să-l desbine de Creştinătate şi de Măria Voastră, ferească-ne Dumnezeu. Şi multă nemulţămire simţi Măria Sa şi Sfatul Măriei Sale. Şi trimeseră fără zăbavă către sangeac, ca răspuns la solie, cu daruri prieteneşti, pe Vornicul Iurie care fusese şi la Măria Voastră, dându-i învăţătură să afle şi să cerceteze despre cele descoperite din gura solului, ca apoi, îndată ce vom căpăta ştiri, să nu întârziem de a înştiinţa şi pe Măria Voastră despre toate câte vom şti, ca ast-

fel să fiţi încredinţaţi Măria Voastră, mare şi bun prieten al nostru, că noi şi Divanul nostru nu vrem a ne despărţi de Creştinătate şi de Măria Voastră, mare şi bun prieten al nostru, că noi şi Divanul nostru nu vrem a ne despărţi de Creştinătate şi de Măria Voastră, cât timp vom fi vii şi ne vom putea lupta din voia lui Dumnezeu. Căci altfel însăşi Măria Voastră înţelegeţi ce asupriri sufere Domnul mieu din partea păgânilor!

Aşa dar, bunul şi marele nostru prieten, să cătaţi Măria Voastră ca prin Domnia şi Crăia Măriei Voastre să se ridice Creştinătatea. Zău, aveţi Măria Voastră o Domnie şi Crăie mare şi un Sfat mare la număr; şi puteţi să cumpăniţi lucrurile despre păgâni şi să vă sculaţi şi să vă apăraţi împotriva duşmanului d'impreună cu toată Creştinătatea, deşteptând pe Sfântul părintele Papa, şi pe Chesarul, şi pe toţi Domnii creştini să înfrunte cu puterea pe necredincioşii vrăjmaşi ai Creştinătăţii. Căci am arătat Măriei Voastre ce făcură păgânii cu Ţara Ungurească şi cum de curând risipiră şi stricară Domnia şi Ţara Muntenească, punând acolo Domn pe Turcul Mohammed; şi cum însuşi Sultanul cu toate puterile sale împresură pe mare şi pe uscat Rodosul, să nu-i ajute Dumnezeu, pentru ca nu cumva, dobândindu-l, ferească Dumnezeu, să pună apoi mâna pe toată Creştinătatea. De aceia veghiaţi Măria Voastră până ce păgânul, oprit în alte părţi, încă nu s'a întors cu faţa spre noi; căci atunci vai de Creştinătate! Domnul mieu, prieten al Măriei Voastre, vă face cunoscut primejdia Creştinătăţii şi vă îndeamnă să vă sculaţi împreună cu toată Creştinătatea împotriva păgânului, nedesbinaţi şi alipiţi ca unghia de deget.

De asemenea, domnul mieu, prietenul Măriei Voastre, roagă pe Măria Voastră şi pe toţi Domnii creştini să nu-l lăsaţi pe el afară din mila creştinilor, de vreme ce Măria Sa doreşte cu toată credinţa şi cu toată dreptatea să fie cu Creştinătatea, întru cât îl vor ierta puterile, şi să meargă cu Domnia Voastră, împotriva duşmanului. Numai Măria Voastră şi Creştinătatea să nu ne răspingeţi din sânul Vostru; căci ştie Dumnezeu ce mari asupriri păgâneşti are Domnul mieu, prietenul Măriei Voastre, din pricina Creştinătăţii; şi o ştiţi şi Măria Voastră.

Să vă mai spun Măriei Voastre că Domnul mieu, prietenul Măriei Voastre, ţine acuma sfat cu boierii săi despre Craii şi Domnii creştini, pentru ca să hotărască, cine din ei ar fi atât de vrednic şi înţelept încât să fie în stare a începe, a întocmi, a călăuzi lucrul cel mare al împăciuirii creştinilor împotriva duşmanilor păgâni ai Creştinătăţii. Şi nici Domnul mieu, nici boierii săi nu se putură dumeri a găsi un Craiu şi Domn atât de vrednic şi înţelept pentru această treabă, afară numai pe Măria Voastră, care, dacă aţi voi s'o faceţi, cu Sfatul Măriei Voastre, chemându-vă în ajutor pe Dumnezeu şi pe Maica Domnului, zău că aţi fi un mare şi ales hatman, cap şi povăţuitor a toată Creştinătatea. Căci, în adevăr, din câţi Domni creştini cunoaşte Domnul mieu şi Sfatul Măriei Sale, nu este altul în vrednicie ca Măria Voastră: unii sunt prea tineri, alţii necunoscuţi nouă, alţii nedestoinici pentru facerea unor lucruri şi legături atât de măreţe.

In sfârşit, rugăm pe Măria Voastră a băga în samă cuvintele noastre, gândindu-vă bine mai înnainte de toate să nu piară Creştinătatea tocmai în zilele Mă-

riei Voastre; căci, dacă astăzi Dumnezeu va pedepsi ţara noastră Moldova, să nu vă îndoiţi Măria Voastră că mâne o să vie rândul şi pentru alte Domnii creştine. Nu treceţi cu uşurinţă asupra soliei noastre, fiind ea de cea mai mare însemnătate. Măria Voastră aveţi o Domnie mare şi un Sfat mare la număr: sfătuiţi-vă şi chibzuiţi!

XVI.

1524.)

Incă mai aspru sună aceste rânduri, din anul 1524, cuprinse în altă instrucţie de ambasador:

Ediţie: Hurmuzaki, II[3], pp. 723-4.

Pentru solia pe care d-voastră o aţi trimes la el, precum şi pentru bucuria cu care d-voastră aţi primit vestea despre biruinţa lui asupra Turcilor, [Vodă] vă mulţămeşte şi mi-a poruncit a vă spune că nu s'a luptat pentru ţara sa şi oamenii săii cu dânşii, ci pentru a se putea curăţi de bănuiala necredinţei, dacă d-voastră aţi fi avut-o despre el. Prin care zice că a aţâţat pe Turc împotrivă-i[1] şi aşteaptă din ceas în ceas năvălirea lui. Deci dumnealor nu trebuiau să ceară ajutorul mieu, ci mai ales că pentru ţara Craiului a cere ajutorul lor, mai ales că pentru ţara Craiului am pornit duşmănie cu Turcii şi cu acest prilej am pierdut patru sfetnici, pe lângă alţi mulţi şi buni. Şi, cu toate că vă mulţămesc pentru că făgăduiţi a-mi da ajutor şi nu voiţi a vă cruţa averile şi cheltuielile şi ostenelile şi sănătatea, totuşi trebuie să vă spun că n'am văzut omul care, dacă însuşi se înneacă, dă ajutor altuia, ci însuşi trebuie întâiu să înnoate

[1] În 1518 el biruise pe Tatari.

la mal. Aşa şi d-voastră îmi făgăduiţi ajutor, dar nu voiţi să vă luptaţi cu duşmanii, aşteptând ca eu să mă lupt cu duşmanul d-voastră. Intăiu d-voastră să vă luptaţi cu duşmanii d-voastră, cu care lucru vă veţi ajuta şi pe d-voastră şi pe mine, — că eu nu pot să vă dau ajutor când am şi eu aceiaşi nevoie ca şi d-voastră. Vă mai plângeţi că nu vă dau veste de lucruri nouă. Cum v'am înştiinţat în fiecare an despre orice oaste, vă arăt acum prin tine[2] că Turcul Thassule (sic) nu s'a întors peste Dunăre, ci strânge aici, între Chilia şi Cetatea-Albă, oaste împotriva ţerii Craiului. Mai la urmă nici nu sunt straja voastră năimită, nici nu sunt dator a vă da ştiri, mai ales când toate câte vi le spun ziceţi că nu sunt adevărate, Iar acum aveţi însuşi adevărul înnaintea ochilor.

XVII.

Petru Rareş.

(1529.)

Petru, zis Rareş, fiul din flori al lui Ştefan-cel-Mare, i-a fost adevăratul urmaş: prin isteţime, prin urmărirea îndărătnică a planurilor sale, prin mărimea acestor planuri. El a stăpânit prin ginerii săi Ţara-Românească şi a râvnit Ardealul, adăugând la Ciceul şi Cetatea-de-Baltă moştenite de la părintele său, Ungurașul, Retegul, Rodna şi chiar Bistriţa.

In 1529, trei ani de la lupta de la Mohâcs şi în acelaşi an cu expediţia prin care Sultanul Soliman-cel-Mareţ ocupă Buda, Petru făcu trei expediţii în Ardeal. Cea de-a treia avea în frunte pe Domnul însuşi şi avea de scop luarea Braşovului, pe care se făcea a voi numai să-l smulgă din ascultarea lui Ferdinand

---

[2] Solul.

de Habsburg, fratele Impăratului Carol Quintul şi unul din concurenţii la stăpânirea Ungariei, şi să-l supuie lui Ioan Zâpolya, celalt Craiu, fost Voevod al Ardealului şi sprijinit de Turci. După o lungă împresurare oraşul se răscumpără de peire.

In acelaşi timp, prin scrisorile ce urmează, Petru îngrozeşte pe Bistriţenii nesupuşi.

Ediţie: Hurmazaki, XI, la această dată.

Petru Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al ţerii Moldovei. Dumneavoastră, credincioşii noştri în adevăr iubiţi. Am auzit că prin răutatea şi răscoala voastră iarăşi v'aţi rădicat coarnele, şi nu voiţi să vă supuneţi nouă, şi vă împotriviţi Măriei Sale Craiului, şi nu lăsaţi să între în cetatea voastră pârcălabii noştri pe cari i-am orânduit. Şi să ştiţi deci voi, Bistriţenilor, că vom porni asupra voastră cu putere de războiu gătită şi mare, şi pe toţi, cu copiii, de la cel mai mare la cel mai mic, pe unii îi vom trece prin fier şi foc, şi în patru părţi vă vom tăia şi vă vom pedepsi. Pentru că întâiu mi-aţi arătat credinţă şi apoi necredinţă. Şi, dacă vreţi să vă deslegaţi de mânia noastră, îndată ce veţi vedea scrisorile noastre, să şi primiţi pe pârcălabii noştri în cetatea voastră şi în mijlocul vostru. Şi să nu faceţi altfel, şi, apoi, de vă va spune ceva Grigore, omul nostru, în numele nostru, să-l credeţi. Neamţ, la săptămâna după Adormirea Maicei Domnului [22 August], anul 1529.

Dumnealor judelui şi juraţilor Bistriţei, credincioşii noştri iubiţi.

XVIII.

(1529.)

Somaţia către Braşoveni se face astfel, din satul vecin al Prejmerului.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Petru Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al ţerii Moldovei. Dumneavoastră prietenilor noştri cu adevărat iubiţi. Am venit aici împotriva viclenilor Măriei Sale domnului Ianăş. Craiul unguresc, ca să vă supunem supt paza Măriei Sale. Ceia ce, cum văzuiu eu, nu voiţi. Aşa ni se pare nouă că aveţi de gând să vă hrăniţi cu pietre. Să ştiţi bine deci: noi n'am venit pe două-trei săptămâni, ci până vă vom îndupleca şi vom face cum ni era voia. Şi la întorsul nostru înnapoi vom arde cu pară de foc această ţară a Bârsei, şi vom lăsa ţara goală şi pustie. Şi în primăvară vă făgăduim iarăşi războiu, şi iarăşi vom pune să se calce în picioare sămănăturile voastre când vor fi crescut, pentru ca iarăşi să fiţi fără hrană timp de un an. Poate că voi, o prea-nebuni şi proşti oameni, socotiţi că, fiind între pietre, pietrele puteţi să le şi roadeţi. Ci cu atâta vă prăpădiţi viaţa şi veţi rămânea în deşert, pentru că noi oprim pe Secui, supt pedeapsă, să nu vă aducă şi să nu vă vândă grâu sau altă hrană. Vom avea straja noastră adesea între ei. Deci vă îndemnăm ca, la vederea acestei scrisori a noastre, îndată să trimeteţi la noi şese oameni aleşi, ca să ne înţelegem, şi, pe credinţa noastră cea bună, li vom da drumul să se întoarcă îndărăt. In Prejmer, la săptămâna după Luca Evanghelistul [25 Octomvre] 1529.

Dumnealor judelui şi juraţilor braşoveni, prietenilor noştri iubiţi cu adevărat.

XIX.

(1529.)

După primirea banilor şi plăcerea supunerii Saşilor, Petru se întorcea spre casă. De pe pământ moldo-

venesc el fulgeră o ultimă ameninţare către Bistriţeni, cari avură îndată de lucru cu ostaşii lui Vodă.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Petru Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Moldovei. Dumneavoastră, pe cari nu vă iubim de loc. După culesul viilor, pe la 1-iu Noiemvrie, mersesem cu duşmănie împotriva viclenilor Măriei Sale Craiului, Domnului nostru prea-milostiv. Dintre dânşii unii, la cari am ajuns, precum sunt cetăţile Braşovul şi Sighişoara, s'au dat întâiu Măriei Sale Craiului, apoi nouă, şi încă şi multe oraşe foarte puternic 'ntărite. Şi ne gătiam a pleca asupra voastră. Unii ne-au întâmpinat cu vorbe ca acelea că şi voi aveţi în inimă şi în cuget să vă supuneţi nouă. Şi de aceia am zăbovit acea hotărâre a noastră şi am trimes la voi pe boierii noştri de frunte, Tomşa, Marele-Vistier, şi Vlad, pârcălabul de Hotin, ca să vă plecaţi nouă. După cum am aflat, din îndărătnicia voastră, tot vă împotriviţi, şi nu vreţi până vă vom tăia capetele. Şi să ştiţi sigur că iarăşi în curând vom trimete oaste nouă pentru a încunjura Bistriţa, a vă dumesnici prin foame şi a ierna la voi, ca să nu iasă niciunul din voi până nu vom veni noi înşine acolo. Şi cu adevărat să ştiţi că, de aşteptaţi sosirea noastră acolo, vom pune să vă taie pe toţi, de la mare până la mic, şi nimenea dintre voi nu va avea nădejde şi leac. Şi pe Mihai pârcălabul nu trebuie să-l căzniţi acolo la voi, ci mai bine să-i daţi drumul. Că pe calea şesului şi acuma în munţi să ne aşteptaţi ca oaspete dacă nu vă veţi închina nouă şi nu vă veţi pleca în stăpânirea noastră. Lângă apa Bistriţei, în ajunul Sf. Andrei Apostolul [29 Noiemvre], anul 1529.

Dumnealor judelui şi juraţilor şi bătrânilor Bistriţei, credincioşi iubiţi nouă cu adevărat.

XX.

(1531.)

La 1530 Rareş se întoarce asupra Poloniei. In el ca şi în tatăl său, ardea patima răzeşului pentru moşia lui pe care cu niciun preţ şi pentru niciun alt câştig nu înţelege a o părăsi în mânile altuia.

Dar, după ce luase Pocuţia, Domnul cuceritor fu biruit, la Obertyn, de soldaţii lui Ioan Tarnowski închişi în tabăra lor de cară, pentru a da numai la urmă hotărâtorul asalt.

Petru-Vodă nu privia această mare înfrângere, din care însuşi se alese rănit, decât ca un întâiu soroc de judecată pierdută. Se găti a duce mai departe gâlceava pentru pământul său. Şi până atunci scria regelui Poloniei răvaşe ca acesta.

Ediţie: Hurmuzaki, *Supl.* II[1], la această dată.

Prea-înnălţate doamne, prietene iubit. Petru-Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al ţerii Moldovei. Deci, ca să nu fii în nesiguranţă Măria Ta, în zilele acestea am trimes omul nostru la dumneavoastră cu scrisorile noastre pentru felurite lucruri grele; care a fost oprit de Otta[1]. Dar tot a îngrijit de scrisoarea noastră către dumneavoastră şi, când s'a cetit scrisoarea noastră, dumneavoastră ni-aţi scris ce nu se cade a scrie unui Domn. Noi nu ştim: ori de a fost scrisă acea scrisoare după spusa Domniei Tale ori ca să ne înşele cu dânsa. Că adecă ţara Pocuţiei nu se ţine de Moldova şi că părintele nostru Ştefan Voevod cel Mare, Dumnezeu să-l ierte, n'a stăpânit ţara Po-

[1] De Chodecz, comandant în Pocuţia, la Colomeia.

cuţiei. Şi mai spui Domnia Ta că noi nu suntem feciorul lui Ştefan-Vodă cel Mare, ci suntem feciorul lui Bogdan Voevod, care era frate cu noi. Ci aici a scăpătat scriitorul şi s'a înşelat când ni tăgăduieşte pe părintele nostru. Şi acea parte a Pocuţiei Ştefan Voevod cel Mare, tatăl nostru cel prea-iubit, a ţinut-o multă vreme. După moartea părintelui nostru, supt Bogdan Voevod, fratele nostru, pentru sora Domniei Tale care era logodită cu dânsul, supt veşmânt de înşelăciune s'a luat de la ei ţara Pocuţiei. Ci acuma avem nevoie de ţara aceia: de aceia am luat-o de la Domnia Ta, pentru că ni este adevărată şi legiuită moşie

Acum noi nu voim ca Domnia Ta să ni arăţi ameninţări. De aceia te rugăm pe Domnia Ta ca pe un bun prieten, pentru bună vecinătate, să ni-o hărăzeşti, pentru că ştim sigur cum că ţara aceia a Pocuţiei se ţine de Moldova: de aceia am luat-o. Iar unde zici Domnia Ta că noi am călcat tocmelile, jurămintele noastre, ci noi n'am călcat tocmelile noastre, nici jurămintele, nici n'am călcat pecetea noastră, căci n'am intrat în stăpânirile leşeşti ale Domniei Tale nici o jumătate de leghe, ci ne sârguim a păstra veşnic jurămintele ce am făgăduit. Dar am auzit că Domnia Ta ai încununat pe fiul Domniei Tale în Crăia leşească; şi l-ai aşezat în Scaunul cel crăiesc; noi cu dânsul n'am făcut până acum nici jurământ, nici tocmeli. Şi, dacă Domnia Ta socoţi că acel Ţinut al Pocuţiei nu se ţine de Moldova, să trimeţi Măria Ta un om, să întrebe: întâiu la prea-puternicul Impărat turcesc, apoi la chiar dumnealui Ioan Craiul Ţerii Ungureşti, cari vor face drept judeţ şi dreptate între noi: a căruia dintre noi, a Ţerii Leşeşti

sau a Ţerii Moldovei, e ţara aceia. Că, atunci când trimetem solii noştri la Domnia Ta, magnaţii Domniei Tale îi opresc şi nu-i lasă a merge la Domnia Ta, şi pe urmă Domnia Ta ni scrii că viclenim.

Nu ştim: cu ştirea ori fără ştirea Domniei Tale a fost scris cuvântul acela. Dacă şi Domnia Ta te îndoieşti de acest lucru, trimete pe omul Domniei Tale să vadă, să cerceteze şi să cetească scrisorile Domniei Tale, ori de viclenim. Şi, altfel, dorim ca Domnia Ta să fii sănătos. In Bahluiu (Hârlău), 21 Fevruar 1531.

XXI.

(1532.)

Altă scrisoare, din 1532, cuprinde locuri ca acestea.

Ediţie: Hurmuzaki, *Supl.* I ', pp. 64-5.

Cât vom trăi nu vom suferi să ne iea cineva în batjocură ori să ni facă pagubă...

Măria Ta să ştie că, dacă trebuie să ne învoim, să ne învoim după datina creştinească, şi, dacă trebuie să ne batem, apoi să ne batem. Să se hotărească odată. Dar, dacă Măria Ta nu vreai să ni dai ca despăgubire[1] ţara aceasta Pocuţia, vom lua-o noi, vom trece-o prin foc; şi nu va folosi nimeni, nici noi, nici Măria Ta, căci va rămânea pustie.

Nu putem să nu ne mirăm că Măria Ta nu vrei să înţelegi şi că stărui să aibi unul din Ţinuturile noastre, precum ar face un om pe care un zid bun îl acopere....

XXII.

(1533.)

In aceleaşi forme, de drept, nu de politică, urmează,

[1] Pentru cele pierdute de la Obertyn. Petru judeca iarăşi ca ntr'un proces răzăşesc pentru moşie.

din partea lui Petru-Vodă, plângerile şi cererile în 1533. Le luăm dintr'o instrucţie de sol trimes în Polonia.

Oferta de a ceda Pocuţia, pe bani, e o şiretenie a Domnului ca să-şi adoarmă duşmanul.

Ediţie: Hurmuzaki, *Supl.* I², p. 72 şi urm.

Stăpânul d-tale, după ce m'a bătut şi mi-a prădat ţara, nu vrea să se împace cu mine. Dar tot ar fi fost mai bine să-mi fi dăruit bucata aceia de loc ca despăgubire pentru pagubele mele cele mari, — că m'ar fi făcut astfel îndatoritul lui, — decât să-şi puie nădejdea în păgân. Că n'am auzit vre-odată ca un câne amestecându-se între sfinţi să facă vre-un lucru bun. Aşa şi cu păgânii, că bucuria lor cea mai mare şi meşteşugul lor e să încurce între dânşii pe domnii creştini...

Nu domnesc de mult, şi e a patra oară de când văd războiu pentru Pocuţia; ţara asta nu face, de sigur, cheltuielile pentru dânsa şi sângele ce s'a vărsat din pricina ei. Dacă Măria Sa Craiul nu vrea să facă precum cer, să mă despăgubească în bani: aş face atunci pacea, de şi nu se plăteşte. Solul Ţarului tătăresc care e la mine îmi spune că Măria Sa Craiul îi dă pe an 15.000 de bani de aur şi daruri de alţi 5.000. Dacă Măria Sa Craiul ar face cu mine o tocmeală şi m'ar câştiga pentru slujba sa, n'ar mai trebui să dea nimic Tatarilor; Măria Sa ar putea să nu li dea peşcheşul timp de un an şi, dacă ar năvăli ei în ţerile Măriei Sale, m'aş sili eu din răsputeri pentru ca, împreună cu oştile Măriei Sale Craiului, să-i punem pe fugă: ar fi o cinste şi o bucurie pentru Măria Sa Craiul. Măria Sa trebuie să ţie samă

că aştept cu răbdare despăgubirea pentru ce am pierdut; aştept ca Măria Sa să-şi vie în minţi, de şi, din pricina Măriei Sale, de peste un an n'am alt sprijin decât acela pe care mi l-a dat Craiul Ianăş prin episcopul din Ardeal.

Vezi icoana asta a Sfintei Invieri pe care am jurat şi jur că, dacă Măria Sa Craiul nu ispräveşte cu mine, nu voiu înceta şi mă voiu răsbuna până la moarte. Acela în care Măria Sa Craiul nădăjduieşte[2] nu mă va împiedeca: ştiu eu cum şi cu ce să-i astup gura! Nu-mi voiu lăsa răsbunarea şi dacă lumea toată ar fi să se dărâme asupra mea!

XXIII.

(1537.)

Peste patru ani încă, lucrul nu se lămurise. La o ameninţare de războiu, Rareş răspunde cu aceste mişcătoare cuvinte.

Ediţie: Hurmuzaki, II, la această dată.

Petru, cu mila lui Dumnezeu Voevod şi Domn şi moştean al Ţerii Moldovei, ş. a. Am înţeles că Măria Ta vei porni cu armele duşmăneşte împotriva noastră şi a acestei ţeri a Moldovei. Ţara aceasta e a prea-înnălţatului şi nebiruitului Impărat turcesc, domnul mieu cel prea-milostiv, şi ni-a dat-o nouă s'o stăpânim: să trăiască Măria Sa Impărătească! Nu ştim cum am jignit cu faptele noastre pe Măria Ta. Ştim că pe Măria Ta te sfătuiesc magnaţii din Sfat să năvăleşti în ţara aceasta a Impăratului, şi altele. Cei ce privesc la începuturi, sfârşitul însă nu-l ştiu. Deci,

[1] Sultanul Soliman.

şi dacă Măria Ta eşti setos de sângele creştinilor, fă după voia Măriei Tale cea crăiască. Şi noi suntem cu toate puterile noastre gata, şi te vom aştepta pe Măria Ta. Dumnezeu ştie cui îi va ajuta norocul, şi, dacă vom fi biruiţi de Măria Ta, vom fi biruiţi de un prea-puternic Domn şi Craiu, care cârmuieşte multe ţeri. Iar, dacă milostivul Dumnezeu ni va fi nouă cu noroc, lucru despre care n'avem nicio îndoială, şi Măria Ta vei fi biruit, vei fi fost biruit de un biet Domn al Moldovei. Şi mai nădăjduim că pentru apărarea ţerii Impăratului va veni oaste turcească. Ce vei vrea să faci Măria Ta, fie pe placul Măriei Tale! Măria Ta ştii tainele inimii Măriei Tale: ce e de făcut. Din tabără, în ajunul Sf. Iacov Apostolul [24 Iulie], de la Naşterea lui Hristos 1537.

Măriei Sale domnului domn Sigismund, ş. a.

XXIV.

(1537.)

Tot odată, el ameninţă pe rege astfel dacă s'ar încumeta să-i calce hotarul moşiei celei mari şi vechi.

Ediţie: Hurmuzaki. II, p. 148.

Ci noi din partea aceasta a ţerii Măriei Sale Craiului am fost şi suntem de apărare, ca un scut, şi de spre Tatari, şi de spre Turci. Ci Măria Sa socoate toate acestea drept un lucru de nimic. Intr'o zi i-am putea face Măriei Sale şi ţerii Măriei Sale mai multă slujbă credincioasă decât e vrednică bucăţica aceia de pământ. Mulţi ani de zile ştim că Măria Sa nu va lua nicio roadă din ţara aceia. Deci, dacă Măria Sa nu ni va da după dorinţă acea ţară, nu voim să mai cerem de la Măria Sa; fie pe placul Măriei Sale. Că, dacă va

veni cu duşmănie în această ţară a Moldovei, ştim că se vor face mari pustiiri în ţara noastră. Ci nădăjduim în Dumnezeu ocrotitorul că ne va ţinea veghetori şi, cu ce măsură a măsurat Craiul, i se va măsurà îndărăt. Cât va fi stricat cu fier şi foc, îndoit i se va strica ţara Măriei Sale, cu fier şi foc, de Turci şi de Tatari. Când va întra Măria Sa în această ţară a Moldovei, de altă parte va avea pe Tatari în Crăia Sa.

XXV.

(1540.)

Fugar în Ardeal, Petru se văzu de la o vreme împresurat în cetatea lui a Ciceului, de către oamenii „Craiului Ianăş", care nu voià să sufere de la Turci din pricina acestui oaspete. Cu scrisori alcătuite în sârbeşte de Doamnă-sa, odrasla de Despoţi Elena-Ecaterina, Petru merse deci, prin Caransebeş, la Poartă, având cu el numai pe secretarul Grigore Rosenberger, de la Cotnari, şi câţiva casnici. De acolo, după câteva luni, când isteţimea lui îşi deschisese în de ajuns noul drum către Domnie, scrie el, adevărat fiu al celui nebiruit, către Bistriţeni.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Petru, cu mila lui Dumnezeu Voevod şi moştean al Moldovei. Inchinăciunea noastră cu toată prietenia noastră s'o ştiţi întâiu. Jupâne Toma, ni-ar plăcea să aflăm de la d-ta de sănătatea d-tale. Să ştii că noi suntem la Ţarigrad, bine sănătoşi, slavă Domnului, şi ţinuţi bine şi în cinste de Măria Sa Impăratul şi de Viziri; nu ni lipseşte nimic, slavă Domnului. Dacă lucrul zăboveşte, trebuie să fim cu răbdare. Ci nădăjduim în Dumnezeu şi apoi în Măria Sa Impăratul,

că lucrul se va schimba în curând, şi altele. Să ştii, dragă jupâne Toma, că am dat lui Toader acestuia scrisori la dumnealui judele şi la Sfat, şi mai ales la dumneata: să vă sârguiţi şi să găsiţi cale, cu dumnealui judele şi Sfatul, ca să aflaţi deplin cum îi merge Doamnei noastre şi copiilor, şi, când veţi afla aceasta, să îndemnaţi pe Toader a se întoarce cu răspuns la noi unde va auzi că suntem. Dacă însă n'ar voi s'o facă, vă rugăm ca nici într'un chip să nu fie slobod a merge în Moldova, nici aiurea, că e peste voia noastră, de şi pe nimeni nu-l ţinem şi nu-l vrem cu sila, ci şi-a călcat jurământul şi făgăduiala cea mare. Vă mai rog pentru cal, să vă sârguiţi cu el. Şi ce veţi putea face bine femeii şi copiilor, cu hrană şi alte lucruri, tot va fi plătit... Nădăjduim în Dumnezeu că vom fi ce am fost, şi mai mult decât atâta, vom plăti tot pe tocmai. A scrie mai mult nu ni-a dat vremea. In Ţarigrad, Miercuri spre Sâmpietru, anul 1540.

D-sale jupânul Toma Boldorffer, la Bistriţa, bunului nostru prieten.

XXVI.

(1541.)

In toiul iernii următoare i se împlinise lui Rareş visul: era Domn numit de „Impăratul" său păgân şi stătea gata să treacă Dunărea cu Turcii ce i se dăduseră împotriva Domnului ridicat de boieri, Alexandru-Vodă Cornea, după ce Domnul turcesc, Ştefan Lăcustă, fusese omorât de dânşii. El se lăuda că Turcii îi vor da înnapoi acea Tighine, acele părţi ale Bugeacului, luate de dânşii la scoaterea lui în 1538 şi pentru pierderea cărora sângerase în cetatea din Suceava bietul Lăcustă „fiu al lui Ştefan-cel-Mare".

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Petru, din mila lui Dumnezeu Voevod şi drept moştean al Moldovei. Inchinăciune. Să ştiţi mai întăiu, dumneata jupâne şi bun prietene, că am dori să aflăm de sănătatea d-tale. Aşijderea să ştiţi că, din mila lui Dumnezeu, suntem bine sănătoşi, şi celelalte. Iţi dau de ştire că atotputernicul Dumnezeu cu mila lui dumnezeiască a făcut aşa că nebiruitul Impărat, preamilostivul nostru Domn, şi prea-luminaţii Viziri, îndurătorii noştri domni, ni-au dat iarăşi Moldova, ţara noastră, tocmai aşa cum am ţinut-o, şi asemenea şi în Ardeal ce am ţinut mai înnainte. Şi a dat cu noi 3.000 din Curtea Sa, Spahii şi Ieniceri, şi altă mulţime de oaste mai e la îndemână, de ni va fi de nevoie. Şi am plecat cu cinste mare de la Măria Sa Impăratul la 23 Ianuar, şi nădăjduim a fi cu ajutorul lui Dumnezeu în Suceava... Pe viitor îngrijiţi-vă, mă rog, jupânilor, de calul mieu[1] cu sârguinţă. De ne va lăsa Dumnezeu să trăim, vă vom răsplăti. Şi ce vă va spune omul nostru, daţi-i crezare, şi aveţi-l în grijă. Am aflat că ne-au făcut morţi, şi Dumnezeu ni va mai da zile de viaţă. Dumnezeu să vă păzească. Silistra, la vadul Dunării, 28 Ianuar 1541.

Dumisale Toma Boldorffer, în Bistriţa, bunului nosprieten.

XXVII

(1544.)

Dar părţile smulse de Turci din trupul Moldovei nu mai fură date îndărăt. Tributul fu crescut. Fiul lui Petru-Vodă, Ilie, merse la Constantinopol ca ostatec. Straja de Turci păzia toate mişcările hainului din 1538.

---

[1] Murgul, „Peyloo", pe care nu-l uită în scrisorile sale, având-i grija mai mult decât a Doamnei şi coconilor domneşti.

Deci, când Rareş află că o mare oaste creştină, având în frunte pe marchisul Ioachim de Brandenburg, vine să iea lui Soliman Sultanul Buda şi Ungaria de curând cucerită, el dădu tot ce avea la el, bani, boi de hrană şi făgădui a vinde pe „Impăratul nebiruit" şi a-l da în mânile creştinilor. Solul trimes de el, Iacob Fischer, vorbeşte astfel marchisului.

Ediţii: Iorga, *Acte şi fragmente*, I, pp. 108-10; H. Traut, *Kurfürst Joachim von Brandenburg und der Türkenfeldzug vom Jahre 1542*, Gummersbach, 1892, p. 104, nota 1.

1. Voevodul arată Măriei Voastre Electorale închinarea sa şi doreşte mult noroc şi biruinţă Măriei Tale şi la toată Creştinătatea.

2. Vă dă de ştire că are veşnic ştafete cum că Impăratul turcesc nu vine anul acesta însuşi, ci va trimete 10.000 de oameni din cea mai bună oaste a lui spre a scăpa Buda şi Ţara Ungurească. Anul acesta, nu mai poate să trimeată altă oaste şi, dacă-i va fi învinsă aceasta, poate întra oricine în voie bună la Turci: puţină nădejde mai este pe urmă. Doi Paşi duc oastea: li-a spus numele Voevodul, dar aducătorul [Iacob Fischer din Viena] le-a uitat.

3. Sfatul Voevodului este să nu vă împrăştiaţi aice, ci cu sârguinţă să căutaţi a prăpădi şi izgoni această oaste turcească, şi anume de acum până la Paşti să se isprăvească. Turcul se găteşte foarte bine, lucrează iute, unde poate, cu protivnicii lui şi-şi potriveşte lucrurile pentru ieşirea într'acoace. In toate ţerile şi-a şi chemat ostaşii şi li-a poruncit alor săi să vie înarmaţi.

A scris şi Voevodului şi celuilalt Domn român[1] ca şi ei cu toată puterea şi gătirea să plece, şi ei în-

---

[1] Radu Paisie.

şii să meargă cu oastea. Vrea să piardă, nu numai Ţara Ungurească şi Austria, ci toată Ţara Nemţească.

Şi, când va fi gata, vrea să înceapă războiul cu 800.000.

4. Când va veni Voevodul însuşi cu oastea sa, va face tabără deosebi, pentru ca să afle gândul şi planurile Turcilor, şi va face cunoscut orice veste Măriei Tale Electorale şi creştinilor.

Şi, de va ajunge la luptă, aşa se va purta că vor avea creştinii de dânsul bucurie, şi va fi spre toată îndatorirea cuvenită, de şi are la Turci ca ostatec un fiu pe care a trebuit să li-l trimeată, şi cu toate că l-au părăsit creştinii faţă de Turc şi de Craiul leşesc. Totuşi el vrea să rămâie împreună cu creştinii, şi are nădejde să li poată sluji mai mult decât alţii.

Când, acum patru ani, a fost gonit de Turc, a fugit pentru siguranţa sa la Unguri în Ardeal, cari şi ei i-au făgăduit ajutor, dar nu şi-au ţinut credinţa,— că el a adus la ei 200.000 de florinţi şi i-a cheltuit acolo: apoi l-au dat pe mâna Turcilor.

5. Ce vrea Măria Sa să-i poruncească ori să caute la el, s'o facă numai cu puţină solie, fără a bate la ochi, ca să nu se bage de samă.

. . . . ; . . . .

7. Se roagă, dacă se va vorbi de el faţă cu Ungurii, să nu-l laude, căci nu se încrede în Unguri şi nu prea voieşte ca pentru aceasta să fie pârât Turcului.

8. Proviant şi vite, mai ales boi şi vaci, dă bucuros din ţara lui, dar, ca să nu se bage de seamă, să le scoată prin Rusia şi Ţara Leşească.

9. Sfătuieşte să nu se împrăştie această oaste. Dacă e de nevoie, se poate potrivi iernatec în Ardeal.

XXVIII.

Radu de la Afumaţi.

(1544.)

Dintre contemporanii munteni ai lui Rareş, unul singur se ridică la o însemnătate războinică. Radu, de la Afumaţii din Ilfov, fiu al lui Radu-cel-Mare, se desface prin biruinţile lui din vălmăşagul de Domni cari trag la dânşii, sfăşiind-o, biata purpură bizantină contrafăcută a lui Neagoe. Mormântul lui din Argeş, unde i se primi trupul ca al ginerelui ctitorului, e pecetluit cu chipul lui de luptător încununat, ţiind buzduganul în mână, şi cu amintirea tuturor luptelor în care a biruit ori a fost învins. Nu se pomeneşte însă şi cruda lui ucidere, împreună cu moştenitorul, în cuprinsul sfânt al unei biserici, la Râmnicul de lângă Olt.

In scrisoarea ce urmează, viteazul arată cum un concurent şi presupus frate, Bădica—domneşte: Radu—, atras în cursă de Turci, a perit cu ţeasta sfărâmată de dânşii.

Ediţie: Bogdan . pp. 172-3, no. CLXIX.

Din mila lui Dumnezeu şi cu ajutorul Domnului nostru, al Innălţimii Sale Craiului, noi, Domnul întregii Ţerii-Româneşti, scriem cinstiţilor şi bunilor noştri prieteni şi de aproape vecini, judeţului şi celor doisprezece pârgari din Braşov, şi multă sănătate vă poftim d-voastră. Şi după aceasta vă dăm în ştire d-voastră: d-voastră ştiţi cum s'a întâmplat innainte vreme cu această Ţară-Românească, că mai întâiu a venit Vladislav Voevod în ţară, iar asupra lui s'a ridicat Bădica Voevod ca să fie Domn în Ţara-Românească, şi a trimes pe boieri la Poarta împărătească, să-i aducă steag şi pace. Şi-i aduseră Turcii steag

Dar, când era să-şi primească steagul în mână, Turcii i-au luat steagul şi i-au tăiat capul, şi împreună cu el au tăiat şi zece boieri. Şi pe locul acela şi în aceiaşi vreme au zis Turcii oştirii: „mergeţi unde se află Domnul vostru Radu Voevod care e dincolo de plaiuri, fiind că el vă este Domn, şi Impăratul lui i-a dat Ţara-Românească, să fie Domn [într'însa]. Şi vedeţi voi acest steag? El este al lui Radul Voevod cel de peste plaiu." Astfel au zis Turcii. Dar noi nu-i credem pe ei, căci Turcii sunt şireţi şi necredincioşi, şi nu-i credem.

Deci mă rog de d-voastră, trimeteţi-mi oaste în ajutor, câtă vă este cu putinţă, dar în taină, căci vreau s'o aşez la o parte şi să văd dacă Turcii vor într'adevăr şi cu gând bun să ni aducă pace şi steag, sau dacă nu cumva vor să lucreze cu şiretenie şi cu gând să piarză Ţara-Românească şi să se apropie de ţara Innălţimii Sale Craiului şi a d-voastră, ca s'o prade. Pentru aceasta noi trebuie să avem cu ce să ne apărăm şi cu ce să ne batem cu ei, ca să ne apărăm şi să nu ne dăm Turcilor. De aceasta vă rog pe d-voastră, şi Dumnezeu să vă înmulţească anii d-voastră. Scris în Târgovişte, Ianuar 27.

Iar d-voastră bine să vă pregătiţi şi să vă păziţi, şi să aveţi oastea gata.

XXIX.

(1546.)

Iliaş Rareş.

Urmaşul lui Petru-Vodă, fiul său Ilie, care era să-şi piardă numele cel bun turcindu-se, pentru care faptă, mai rea decât oricare în judecata contemporanilor, pomenirea lui se şterse cu mânie din cărţi şi de pe

piatra inscripţiilor, începe Domnia sa scriind Bistriţenilor aceste rânduri mândre.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Iliaş, cu mila lui Dumnezeu Domn şi drept moştenitor al Ţerii Moldovei, şi celelalte. Dumneavoastră prieteni şi vecini nouă iubiţi cu adevărat. Sănătate cu toată priinţa. A venit la noi un zvon nu tocmai plăcut, ceia ce nu se cuvine unor vecini buni, dacă lucrul e aşa, şi anume că după răposarea părintelui nostru, d-voastră, strângând oaste, voiţi a năvăli în satele noastre rodnene şi a le înstrăina de la noi. Ceia ce nu se poate. De v'a sfătuit cineva pe d-voastră la aceasta, rău v'a sfătuit: nu trebuie să-l ascultaţi; e un amăgitor, şi celelalte. Acuma părintele nostru a trecut dintre cei vii, — al cărui suflet să fie în sânul lui Dumnezeu şi pomenirea lui binecuvântată! De oare ce însă Dumnezeu Sfântul ne-a ales, şi boierii a toată ţara noastră, cu voia Măriei Sale Impăratului, ca Domn, astfel ne vom sârgui a ne purta, noi şi ai noştri, şi a apăra averea noastră şi a o păstra, ca şi părintele nostru; ba încă s'o şi adăugim! In sfârşit vom griji a ţinea bună vecinătate cu toţi: dar, dacă va încerca vre unul lucruri ca acelea ce nu se cad, trăiesc încă ostaşii ţerii noastre! Voim să ţinem Ţinutul părintelui nostru: bunilor bun li vom fi, dar totdeauna duşmanilor noştri ne vom împotrivi. Altfel, să fiţi d-voastră sănătoşi. Suceava, 6 Septemvre, anul Domnului 1546.

Dumisale domnului Matiaş Szâsz, jude al cetăţii Bistriţei, şi juraţilor, prieteni şi vecini ai noştri cu adevărat iubiţi.

XXX.

(1556.)

Pătraşcu-Vodă cel Bun.

De la Pătraşcu, tatăl lui Mihai Viteazul, blând Domn care nu trăi în Scaunul ţerii decât prea puţină vreme, dar avu mângâierea că i se vor coborâ rămăşiţele în pământ creştin şi românesc, avem acest raport către Sultan, care — chiar ţinându-se samă de formele stilului oriental, impus în legăturile cu Ţarigradul, vădeşte o adâncă umilinţă.

Ediţie: Hurmuzaki, II, la această dată.

Innălţatului Emir Sultan Soliman-Han. Celui de la Răsărit până la Apus supt soare singur Impărat al Impăraţilor şi Domn peste toţi Emirii cei mari, Innălţatului Sultan Soliman-Han.

Mă închin smerit Măriei Tale Impărăteşti. Apoi M. T. I. vei fi înştiinţat, cu privire la slujba ce mi-ai poruncit M. T. I., să mergem cu tabără în Ţara Ungurească pentru paza feciorului lui Ianăş Craiu, că eu, robul M. T. I., mulţămit din toată inima să slujesc pe M. T. I., am trimes îndată oastea mea la timpul cuvenit în acel loc unde se afla Crăiasa cu fiul ei[1]. Apoi eu, robul M. T. I., am mers însuşi, cu toată tabăra mea ce aveam, şi am trecut prin Ţara Ungurească şi am ajuns lângă munţii cari despart hotarele Ţerii Ungureşti şi Moldovei. Şi, venind Crăiasa şi fiul ei, de acolo apoi i-am dus cu cinste mare până în Ardeal şi i-am pus în Scaun în cetatea Clujului, cu mila M. T. I., şi i-am dat în mâna acelor domni unguri şi a celor din ţară. Şi toţi s'au umilit şi au jurat a fi robi ai M.

[1] Regina Isabela, văduva lui Ioan Zápolya şi fiul ei Ioan-Sigismund, de mult adăpostiţi în Polonia, de unde şi venise regina.

T. I. şi a sluji cu credinţă fiului Craiului Ianăş. Acuma eu, robul M. T. I., m'am întors şi sunt în ţara mea, pe care mila M. T. I. mi-a dat-o. Cuvintele ce am vrut să le spun şi să le arăt M. T. I., le-am spus lui Hasan-Ceauş, robul M. T. I., care a fost cu mine în slujba M. T. I. El va spune mai cu de-amănuntul M. T. I. Şi ce alta se va întâmpla, M. T. I. va afla cu alt rob al său, Ohur-Ceauş. De aceasta înştiinţez pe M. T. I., ca robul pe Domnul său. Dumnezeu să înmulţească zilele şi anii M. T. I., în veac mult. Scrisă la 4 Noiemvre 1556.

Robul şi noroiul de supt copitele [calului] M. T. I.

Io Pătraşcu Voevod şi Domn al Ţerii-Româneşti.

XXXI.

(*1555-7.*)

Grija de Creştinătate, dorinţa de a veni ceasul când i-ar putea ajuta, setea de răsbunare pentru atâtea suferinţi şi înjosiri însufleţesc însă o scrisoare, tot de pe atunci, către Braşoveni.

Ediţie: Bogdan[1], pp. 196-8, no. CXCII.

Din mila lui Dumnezeu Io Pătraşcu, Voevod şi Domn. Scriem Domnia Mea cinstiţilor şi bunilor noştri prieteni şi de aproape vecini şi fraţi, lui Hanăş Begner judeţului şi celor doisprezece pârgari din Braşov, şi multă sănătate cu dragoste vă poftim d-voastră. Şi, după aceasta, vă dau de ştire d-voastră, pentru cărţile şi vorbele ce mi-aţi trimes d-voastră prin omul d-voastră Dobre, că toate pe rând şi bine le-am înţeles Domnia Mea: întâiu, ca să dăm de ştire şi Sibienilor despre lucrurile cinstitei Porţi, cum v'am dat

şi d-voastră. Să ştiţi d-voastră că li-am dat şi lor de ştire, ca şi d-voastră. Apoi m'aţi înştiinţat pe Domnia Mea că aţi trimes d-voastră şi la Innălţimea Sa Craiul, să vă dea răspuns; când v'a veni d-voastră răspunsul de la Innălţimea Sa Craiul, d-voastră să vă adunaţi şi să faceţi sfat; d-voastră sunteţi doar oameni înţelepţi şi cuminţi! Şi să tocmiţi cum vă va fi bine, şi d-voastră şi nouă; căci d-voastră ştiţi bine cât de mare-i puterea Impăratului şi cine poate sta împotriva lui! Căci, de vă va birui pe voi-şi ţara d-voastră, nu va mai fi niciun Domn şi niciun Craiu acolo, în ţara de sine stătătoare a d-voastră, ci vor fi prin toate cetăţile Turci, şi vom peri, noi, amândouă aceste ţeri creştine. Şi să ştiţi d-voastră adevărat că eu credinţa şi frăţia ce am legat-o cu d-voastră nu vreau s'o rup cu niciun chip, ci vreau s'o ţin şi până la moartea Domniei Mele. Şi mă voiu sârgui a vă sluji cu dreptate d-voastră, cât îmi va sta în putinţă Domniei Mele. Şi nu veţi avea d-voastră nicio greutate de spre partea Domniei Mele, afară doar de ar veni asupra Domniei Mele vre-o mare nevoie de silă de la Poartă, ca să vin — Doamne fereşte — Domnia Mea cu oaste asupra capului d-voastră. Şi, atunci chiar, nu voiu sări nici de cum, până nu voiu vedea Domnia Mea mare foc pe umerii Domniei Mele. Iar, dacă vom vedea mare greutate şi foc de spre partea Turcilor, ce va fi să facem atunci, să ştiţi că altfel n'am putut face. D-voastră ştiţi că noi suntem în mâna Turcilor, — dar vă vom da şi atunci de ştire d-voastră, Şi, iarăşi, vă dau de ştire d-voastră că aş fi dat drumul Domnia Mea lui Muhup-Ceauş să vie la d-voastră, dar Domnia Mea aşteaptă răspunsul ce trebuie să vie de la Innălţimea Sa Craiul; să-mi daţi de veste d-voastră, să ştiu

şi Domnia Mea. Şi apoi să ştiţi d-voastră că va veni acum în curând un Ceauş mare de la Împăratul şi că, răspunsul ce-l va aduce, Domnia Mea despre toate vorbele câte le voiu înţelege, vă voiu da şi d-voastră de ştire. Aceasta vă dau în ştire d-voastră, şi toate câte va spune omul d-voastră, Dobre, de la noi către d-voastră, toate să i le credeţi, că sunt vorbele noastre adevărate. Şi Dumnezeu să înmulţească zilele şi anii d-voastră; amin. Scris în Maiu 23.

XXXII.

Alexandru-Vodă Lăpuşneanu.

(1566.)

Un alt Alexandru Lăpuşneanu decât cel obişnuit răsare înnaintea noastră din scrisorile domneşti care vorbesc de dorul ce are Doamna Ruxanda de a mânca prune şi cireşe din Ardeal, de meşteri de bere şi de pâne, de doftorul de ochi care trebuie pentru a lecui pe bolnavul Voevod. Acestălalt chip, omenesc şi paşnic, sămănă mai bine cu acela pe care ni-l dă şi cronica slavonă a timpului.

Uciderile apar în a doua Domnie, după usurparea lui Despot şi a lui Tomşa, când erau trădători de pedepsit şi viitoare trădări de împiedecat. Aceiaşi cronică slavonă (a lui Azarie) lămureşte măcelul boierilor astfel:

„A adunat pre vrăjmaşii cari puseseră la cale înşelăciunile de mai nainte şi pe boierii necredincioşi, şi pe toţi i-a dat morţii nemilostive.

„De atunci s'a potolit furtuna cu valurile mari, şi peste Marea vieţii plutiai fără turburare; căci duhul lui Dumnezeu sufla drept, ca boarea cucerniciei."

Şi Ureche însuşi, de şi înrâurit de ideile Renaşterii cu privire la „tirani", se inspiră de sentimentele contemporanilor Lăpuşneanului, sătui de neastâmpăr boieresc, când scrie aceste rânduri:

„Alexandru-Vodă, dacă s'au curăţit de toată grija de afară..., au vrut să se curăţească şi de vrăjmaşii săi din casă, pre carii îşi prepusese el că pentru vicleşugurile lor fu scos din Domnia de 'ntăiu."

Totuşi în această pătimaşă scrisoare pentru pedepsirea nemiloasă a celor amestecaţi în încercarea lui Sava, poreclit Mâzgă, care însă ca viitor Domn îşi zicea: Ştefan-Vodă, întâlnim pe vechea noastră cunoştinţa varsatorul de sânge.

Ediţie: Hurmuzaki, XI, Adaus, la această dată.

Alexandru, cu mila lui Dumnezeu Voevod şi drept moştean al ţerii Moldovei, şi celelalte.

Dumneavoastră prietenilor, vecini iubiţi nouă. Sănătate şi izbânda tuturor celor fericite. De câteva ori în vremea trecută s'au ridicat nişte lotrî din Ţinuturile şi încunjurimile voastre, cari au luat calea către ţara noastră ca să ne tulbure pe noi şi Domnia noastră. A cărora căpetenie a fost unul căruia-i zic Sava şi cu alţi lotri, de o samă cu el. Pe cari cum i-am simţit, în clipa aceia am scris oaste şi mulţime mare ca să ne împotrivim acelor vicleni. In sfârşit, după ce s'au luptat cu ostaşii noştri acei lotri, au perit mişeleşte; mulţi dintre ei au fost ucişi în munţi şi înnecaţi în ape, iar alţii au fost aduşi vii în târgul nostru în Iaşi; dintre cari pe mulţi am poruncit să-i taie şi să-i ucigă, iar pe alţii, tăiaţi în patru bucăţi, să-i puie în frigare, căci erau toţi oameni aşa de primejdioşi; iar pe câţiva dintre ei îi ţinem încă vii. Iar doi din cei prinşi s'au găsit a fi din cetatea voastră a Bistriţei, cari, în conştiinţa lor, la ceasul morţii, au mărturisit de faţă cu toţi sfetnicii şi boierii ţerii noastre că ei au venit cu voia şi cu învoirea voastră, ca să ne tulbure pe noi şi Ţinutul nostru; al căror gând rău

Dumnezeu l-a depărtat şi în nimic l-a prefacut.

Ne mirăm pentru ce cuvânt aţi îndrăznit a încerca d-voastră acest lucru, când ştiţi că avem pace şi jurământ şi tocmeală veşnică cu Măria Sa Craiul, pentru ca şi Domnia Lui şi a Noastră să fie în pace de o potrivă, veşnic, cu prietenie de amândouă părţile. Dar poate că vă e greu d-voastră că am închis calea prin munţi către cetatea d-voastră; ceia ce am făcut-o cu acel gând, ca să ne putem feri de cursele unor lotri ca aceia (cari acuma, cu ajutorul lui Dumnezeu, au căzut în mânile noastre). Dar nici într'un chip n'am putut face să nu ne supăraţi. Că trimeteţi asupra noastră şi a ţerii noastre pe cei mai scârboşi dintre lotri; ceia ce nici într'un chip nu trebuie să faceţi. Aduceţi-vă aminte că trăiesc în ţara şi Domnia noastră ostaşii cari odată vă căzniau cu încunjurare, de mai că eraţi aduşi a peri de foame şi de sete, închişi în cetatea voastră. Dacă ostaşii aceia bătrâni ai ţerii noastre, cari făceau lucruri ca acestea, au încetat din viaţă, dar trăiesc fiii lor viteji, cari pot face multe lucruri mari. Noi totdeauna am fost şi suntem iubitori de pace; ci voi, din potrivă, aţi vrut să ne tulburaţi pe noi şi Ţinutul nostru cel bine liniştit şi paşnic.

Ci vă sfătuim a căuta în tot chipul să ţineţi prietenia cea veche. Ca fără îndoială pentru acest lucru vom ruga de ajutor şi vom întreba pe prea-puternicul şi nebiruitul Impărat al Turcilor, domnul şi binefăcătorul nostru prea-milostiv. Şi, orice lucru rău veţi unelti, în capul vostru o să cadă. Despre toate acestea să ni daţi d-voastră răspuns cât mai iute prin cărţi. Şi să fiţi sănătoşi şi fericiţi. In târgul Iaşi, zi 'ntâiu Iulie, anul Domnului 1566.

După porunca Voevodului însuşi:
Ştefan din Dej, pisarul Domnului.

Vă rugăm stăruitor pe d-voastră să vă sârguiţi întru aceia ca pe lotrii scăpaţi, mai ales pe cel căruia-i zic Sava şi Ungureanu Sulgerul şi pe Mihai Bence să-i trimeţi la noi pe ascuns; iar pe Ioan şi pe Lupu, fraţii Ungureanului, să-i ucideţi acolo. Şi, dacă veţi face a-ceasta, vă vom fi mulţămitori.

Dumnealor judelui şi juraţilor şi celorlalţi sfetnici ai cetăţii Bistriţei, şi celelalte, domnii, prietenii noştri iubiţi, şi celelalte.

XXXIII.

Ioan-Vodă Despot.

(1561.)

De la aventurierul grec Vasilic Eraclide, urmaş, de o potrivă de închipuit, al lui Hercule, al Despoţilor sârbeşti, al „marchisilor" de Naxos şi Paros, ba chiar al lui Ştefan-cel-Mare—, arăta şi o biserică înnălţată de tatăl său! —, avem multe scrisori. Unele sunt numai exerciţii de savantă retorică latină. Altele însă cuprind în ele viaţă, patimă şi unele elemente de ideal, fireşti la un om al Renaşterii, cu gândul la vechi tradiţii şi la putinţa unei glorii nouă.

Odată el porunceşte, în tonul unui moştenitor care a răbdat prea mult, să i se prindă numitul Alexandru (Lăpuşneanu), usurpator al Moldovei sale.

Ediţie: Hurmuzaki, II, p. 392.

Ioan Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Moldovei, sănătate ţie, Iacove Bole, staroste, credinciosul nostru. La primirea scrisorii noastre de faţă, îndată, fără zăbavă, vei călări cu oastea ta la ţermul Dunării, şi cu obişnuita-ţi sârguinţă vei încerca să prinzi pe acel ticălos de Alexandru şi pe tovarăşii săi, şi mi-l vei trimete viu sau mort; şi nu-ţi va lipsi mila

noastră. Şi mângâie pe oamenii aceia din partea mea. Dacă Dumnezeu atotputernicul îmi va fi într'ajutor, voiu primi bine pe toţi tovarăşii lui Alexandru; dacă vor veni să mi se închine, pe toţi îi voiu ierta şi-i voiu primi în mila mea. Dar, de vor fi îndărătnici, îndată vor fi pedepsiţi pentru greşelile lor. Aşa să ştii. Dat în Iaşi, la 30 Noiemvre 1561.

XXXIV.

(1561.)

Ceva mai tărziu el chiamă pe boieri, urmaşi ai Romanilor, la înnoirea măririi străbune prin luarea, de care părea să garanteze, a Bugeacului, a Ţerii-Româneşti - râvnia şi la Ardeal , ba chiar a foastei Impărăţii bizantine.

Ediţie: Hurmuzaki, II, pp. 415-6, no. CCCLXVI.

Io Despot, din mila lui Dumnezeu Domn al Moldovei, lui Ioan Stroici[1], şi la alţi boieri de cinste, sănătate. Apoi să ştiţi cu toţii de obşte că dorinţa mea nu e alta decât să slobozim această ţară de tiranie şi s'o aducem în stare bună, cum a fost odată, pe vremea prea-luminaţilor miei înnaintaşi. V'am scăpat de tiranul cel mare şi de Voevodul de neam prost, care nu se sătura să verse sângele vostru şi să-şi însuşească averile voastre, şi vă făcuse pe toţi robi ai lui, cu soţiile şi feciorii voştri. Eu sunt departe de gândul de a stăpâni în acest chip. Intăiu eu sunt Domnul vostru cu drept de moştenire şi nu sunt de neam prost, şi vă iubesc ca pe fiii şi fraţii miei, şi fiii voştri şi averile voastre vreau să nu fie supăraţi de nimeni.

---

[1] Vistiernicul şi favoritul lui Despot.

Sunt creştin şi nu voiu găsi plăcere niciodată să vărs sângele creştinilor; nu vreau să daţi bir nimăruia, nici să vă învoiţi a fi supăraţi de nimeni. De la voi nu vreau alta decât să fiţi credincioşi cu totul şi ascultători. Şi aceasta va fi mântuirea voastră. Pentru că gândul mieu nu e altul decât să fac ca Dunărea să fie hotarul ţerii mele a Moldovei şi să mă războiesc zi şi noapte cu necredincioşii şi blăstămaţii de Turci. Intru care nădăjduiesc în Mărirea lui Dumnezeu, prin rugăciunile tuturor sfinţilor şi îngerilor şi arhanghelilor, cu voi, vitejilor şi neam războinic, ce vă coborâţi din vitejii Romani, cari au făcut să tremure lumea, şi vouă nu v'a lipsit şi nu vă va lipsi inima de a face orice faptă slăvită, ci numai era lipsă că n'aveaţi Domnul vostru născut, care să vă călăuzească la fapte de cinste. Acuma, fiilor şi fraţilor prea-iubiţi, Domnul Dumnezeul nostru şi-a adus aminte de noi şi m'a pus în Scaunul părinţilor miei, de unde cu voi, cum zic, şi cu ajutorul şi ocrotirea ce voiu avea de la prea-nebiruitul Impărat. Ferdinand, domnul mieu prea-milostiv, nădăjduiesc în puţină vreme, a dobândi iarăşi locurile Moldovei mele, pe care le ţine păgânul: adecă malul Dunării, şi nu numai acelea, dar şi Ţara-Românească şi apoi toată Ţara Grecească. Şi nu e nicio îndoială că vom avea ajutor şi ocrotire de la toţi domnii creştini, pe Mare şi pe uscat, împotriva duşmanului de obşte, şi totdeauna cu ajutorul lui Dumnezeu vom avea biruinţă împotriva lor, cu veşnica vărsare a sângelui lor, Şi cu aceasta ne vom face cunoscuţi lumii întregi ca adevăraţi Romani şi coborâţi din aceia, şi numele nostru va fi nemuritor, şi vom fi iarăşi icoana părinţilor noştri, cari s'au lăsat

apoi pradă lupului, cu atâta ruşine înnaintea lumii întregi.

Aceasta e ce-am voit să vă spunem şi ce doresc de la voi. Rudelor şi slugilor lui Alexandru-Vodă la toţi li dau iertare îndată ce vor veni să mă slujească credincios. Aşa să ştiţi.

XXXV.

Bogdan Lăpuşneanu.

(1570)

Urmaşul Lăpuşneanului, mort aproape orb şi poate otrăvit, fu copilul Bogdan, călăuzit de mamă-sa Ruxanda, fiica lui Petru Rareş, şi de doi boieri. Până ce într'o zi scăpă, prin moartea mamei, de această epitropie şi prinse a hoinări, după nevastă şi cumnaţi, în Polonia, unde un peţitor refusat îl răni ca răsbunare, dând prilej Turcilor a pune un Domn din Constantinopol.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Bogdan, din mila lui Dumnezeu Voevod şi adevărat moştean al ţerii Moldovei, şi celelalte. Dumneavoastră prieteni, vecini nouă cu adevărat iubiţi. Sănătate şi izbândă a tuturor celor fericite. Am primit scrisorile d-voastră pline de iubire, în care ni daţi de ştire că a fost prins, prin sârguinţa şi răbdarea d-voastră, un lotru pribeag care se zicea pe nedrept Ştefan Voevod: a fost prins şi trimes la Măria Sa Craiul. Ceia ce ni este foarte plăcut: că d-voastră, pentru plăcerea noastră, aţi făcut aceasta cu hotărâre. Şi vă rugăm cu stăruinţă ca şi de acum înnainte să rămâneţi în iubirea noastră şi prietenia începută. Iar, unde se va înfăţişa prilejul, şi noi suntem gata a vă

face pe plac d-voastră întru toate. Prin acestea voim ca d-voastră să fiţi în cât mai bună sănătate. Din târgul Sucevei, 16 Maiu, anul 1570.

După însărcinarea lui Vodă însuşi:
Ştefan din Dej.

Dumnealor judelui şi celorlalţi pârgari juraţi ai cetăţii Bistriţei, domni prieteni, vecini nouă cu adevărat iubiţi, şi altele.

XXXVI.

Ioan-Vodă cel Cumplit.

(1572.)

Cumplitul Ioan-Vodă, fiul lui Ştefăniţă, dar fost giuvaergiu în Constantinopol, după ce se însurase la Moscova şi lăsase acolo, cu soţia, un fiu, Petru, pe care era să-l iscălească, crezându-l încă viu, în cărţile sale domneşti,— nu apare în scrisori aşa de crunt cum l-au zugrăvit clericii pe cari i-a despoiat, fugărit şi ars pentru a se înfrupta din banii lor şi a plăti lefil. ostaşilor cu simbrie, chemaţi pentru a-i apăra Scaunul şi viaţa. Acela care în curând era să se ridice astfel asupra Turcilor pentru că-i cereau cât nu credea să poată da, acela care era să străbată prădând Bugeacul, cu cetele Cazacilor săi năimiţi, ca să piară apoi după capitulaţia de la Roşcani, rupt de patru cămile, începe vorbind Bistriţenilor de mila „puternicului Impărat" păgân.

Ediţie: Hurmuzaki, XV, la această dată.

Vă dau aceasta de ştire ca bunilor noştri vecini că puternicul Impărat ne-a aşezat în ţara noastră, şi acum suntem aici cu voia lui Dumnezeu. Inţelegem că aţi fost buni vecini cu Domnii d'innaintea noastră, şi noi dorim ca şi cu noi să fiţi cu bună vecinătate, fiind-

că aceste două ţeri, Moldova şi Ţara Ungurească, sunt supt stăpânirea puternicului Impărat, şi Ştefan Báthory, Domnul vostru, e ruda noastră şi Domnul nostru cel bun. De aceia vă vestim că în ţara noastră puteţi îndrăzni să veniţi slobod ca în timpul Domnilor de înnainte, să aduceţi vite şi voi în ţara noastră şi să luaţi vitele de care aveţi nevoie. Şi săracii noştri, când merg în ţara voastră, să umble în pace printre d-voastră. După acestea ce va spune această slugă credincioasă a noastră, Mateiu, cu cuvintele noastre, d-voastră să-i credeţi. Vă dorim sănătate de la Domnul Dumnezeu. Această scrisoare s'a dat în Iaşi, în luna [Iulie], ziua a 12-a, anul 1572.

Această scrisoare să se dea în Bistriţa, în mâna judelui şi întregului Sfat, bunilor noştri vecini, cu toată cinstea.

XXXVII.

Petru Cercel.

1579.)

Intr'un tărziu, douăzeci de ani de la moartea tatălui său, Pătraşcu-cel-Bun, fiul de Domn Petru venia în Paris, la Curtea strălucită şi stricată a regelui Franciei Henric al III-lea pentru a cere ajutorul de nevoie ca să ajungă în moştenirea sa. Om frumos, cu ochii mari şi pletele lungi, vorbind elegant limba italiană, la modă, scriind poesii în această limbă, el căpătă ce doria, stăpâni doi ani în Ţara-Românească, fugi în Ardeal, fu închis la Hustul Maramurăşului, scăpă de acolo pentru a-şi lua din capăt rătăcirile, ţiind palat şi gondolă în Veneţia,— până ce duşmanul său Mihnea izbuti să-l facă a fi înnecat în apele Bosforului.

Ediţie: Iorga, *Acte şi fragmente*, I, pp. 29-30.

Sunt sigur că o întâmplare ca aceasta, aşa de vrednică de compătimire, cum e a mea, nu poate decât să-ţi aducă tulburare în pieptul cel prea-milostiv. Că eu m'am născut adevărat prinţ creştin şi drept moştenitor al Ţerii-Româneşti. Care ţară stăpânind-o răposatul mieu părinte Pătraşcu Voevod, Domn născut al acelei ţeri, dar birnic al Turcului, în acea vreme eu, din porunca puternicului Soliman, Impărat al Răsăritului, am fost trimes de părintele mieu la Curtea acelui Impărat, când n'aveam decât vre-o zece ani, ca să mă înfăţişeze ca birnic al său, după datinile sale obişnuite. Şi, murind părintele mieu când mă aflam într'o vrâstă aşa de tânără, afară din ţară, la acea Curte din Ţarigrad, atuncea, prin mijloacele cele mai nedrepte şi drăceşti, alţii s'au făcut Domni în chiar ţara mea; fiind trimeşi să cârmuiască ţara aceia până la vrâsta mea deplină, ei vreau să se moştenească în ceia ce cu dreptate e al mieu şi alţii se bucură de dânsul.

Acuma, rămâind eu în mânile Turcilor, am fost trimes apoi de anume Viziri prin Siria şi Ţara Arăpească, şi pot zice, zău, prin mai multe cetăţi şi coşteie din Asia, tot în pază mare, năcăjit şi chinuit patrusprezece ani, şi, văzându-mă la urmă aşa de mult subjugat de norocul mieu cel rău, şi în aşa răutate a sorţii mele, iubirea de ţară m'a silit să-mi caut voia. Şi astfel, cu cea mai mare greutate, cu primejdia vieţii, am plecat din părţile Răsăritului, de la Damasc, cu gândul însă de a veni să mă arunc la picioarele acestei Coroane prea-creştine, care a fost din vechiu mângâietoare şi prea-miloasă mamă a oamenilor nenorociţi, şi mai ales a prinţilor năcăjiţi şi bătuţi de valuri. Acuma, după ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, am

ajuns în locul de care de aşa de multă vreme doriam, te rog pe Măria Ta Prea-Creştină cu umilinţă să binevoieşti, cu obişnuita-ţi milostenie şi cu puterea Măriei Tale cea mai slăvită, să capeţi de la Sultan, nu altceva, ci numai îndatorirea deosebită a unei singure şi slobode îngăduinţi ca, întrând eu în ţara mea, ca unul ce sânt aşa de mult dorit de poporul mieu cel năcăjit, să pot fi sigur de spre partea acestui puternic Impărat turcesc, precum sunt sigur că nu va răspinge o cerere aşa de dreaptă a unui aşa de mare domn cum e Măria Ta Prea-Creştină. Asigurându-l eu, pe acel Impărat, de acea ascultare pe care tatăl mieu şi bunicul şi alţi înnaintaşi ai miei au ţinut-o, neavând nicio îndoială, că, prin mijlocul Măriei Sale Prea-Creştine, voiu putea să ajung la împlinirea dorinţilor mele aşa de cuviincioase. Precum apoi, nu numai eu, dar ţara mea, boierii, Vistieria vor fi totdeauna în slujba şi la porunca Măriei Tale Prea-Creştine şi a Coroanei acesteia Prea-Creştine. Aceiaşi va fi şi îndatorirea urmaşului mieu, care va rămânea de veşnică amintire.

Şi, cu toată umilinţa, mă las în sama bine-voitoarei şi plinei de omenie îndurări a Măriei Tale Prea-Creştine

XXXVIII.

Petru Şchiopul.

(1592[1].)

Fiu al pretendentului muntean Mircea fiul lui Mihnea, Petru-Vodă, zis Şchiopul, pentru umbletul lui de bolnav, a fost, ca Domn al Moldovei, creştin drept, Domn împodobit cu toate bunătăţile, „matcă fără ac”.

---

[1] 8 Septembre.

Iubind cu o nemărgenită patimă pe fiul bătrâneţelor sale, botezat Ştefan după marele înaintaş. Petru a fugit la Impăratul când i s'a părut că stăpânul ar vrea să turcească pe frumosul copil. Aici, la creştini, a găsit bănuială, nesfârşite cereri de bani, asprime şi jigniri. S'a sfârşit la Bozen în Tirol, şi, cu câtva timp înnainte, până nu se aşeză acolo, el scria astfel arhiducelui guvernator Ferdinand despre dorinţile şi planurile lui.

Ediţie: Hurmuzaki, XI, la această dată.

Mi s'au adus scrisorile Măriei Tale, pe care le-am cetit pe rând şi le-am înţeles. Pentru care sfătuire şi îndemn al Măriei Tale îţi mulţămesc foarte mult. Acuma şi noi îţi dăm ştire în scrisorile noastre, ca toate să le afle şi să le înţelegi Măria Ta, deplin şi pe larg. Dar să fie voia Măriei Tale cu noi ca nişte oameni străini, că noi nu avem afară de Dumnezeu pe altul nimeni afară de Măria Ta care să se milostivească de noi şi la care să putem stărui. Ni scrii Măria Ta că nu e bun locul acela ca să rămânem în el, pentru că ai avut gâlcevi cu fratele gărdinariul[1], cu episcopul. Dar noi n'am ştiut aceasta. Ci rugăm pe Dumnezeu să fie pace între Măria Ta şi fratele gărdinariul. Noi suntem oameni străini; ce-avem noi cu fratele gărdinariul? Ci să fii Măria Ta sănătos! Iarăşi ni scrii Măria Ta că aici în Innsbruck sau în cetatea aceia care se zice Bozen, e mai bine. Fie voia Măriei Tale!

Şi iarăşi ni scrii Măria Ta despre lege, ce lege avem noi, ori că pe alţi oameni cari stau în ţara aceasta, să nu-i îndemnăm a primi legea noastră, Eu vreau să spun lămuriut Măriei Tale: ce avem noi cu oamenii! Că noi n'avem căi pentru a învăţa şi îndemna la legea noastră. Departe de noi! Dar, totuşi aceasta ne rugăm

[1] Aşa zicea Mihai Viteazul pentru: cardinal.

cu lacrămi şi o cerem numai decât: să ni învoiască Măria Ta a face un lăcaş de biserică pentru rugăciunile noastre, de scânduri, în vre-un unghiu ori în vre-o grădină. Totuşi să fie voia Măriei Tale! Despre Ştefan însă, fiul mieu, faci pomenire Măria Ta, să-l las să primească legea catolică. Despre aceia, în toate chipurile şi locurile, fiul mieu Ştefan e slugă Măriei Tale, dar, dacă Domnul Dumnezeu ni va lungi viaţa şi va avea mile şi îndurarea Măriei Tale asupra capului său, şi dacă-i va veni vremea de însurat, şi va voi să aibă soţie din vre-un boier sau sfetnic al Măriei Tale, şi singur, fără voia noastră, va întra în legea catolică, Pentru că nouă ni place legea catolică, dacă este lege dreaptă. Măria Ta ştii bine ce e legea şi învăţătura grecească; noi din copilărie de asta ne amintim, şi o ţinem, şi o mărturisim; dar în părţile noastre sunt multe legi şi învăţături, şi toate sunt în pace. Şi noi cerem de la Măria Ta să fim în pace în legea noastră, pentru că şi în ţara noastră este legea catolică, şi au biserici, care biserici au fost clădite de părinţii noştri, şi sunt catolicii în pace. Că ştie şi singur Sfântul Papa, pentru că a fost trimes de Sfântul Papa în solie un episcop în ţara noastră[1], ca să vadă cum se ţine legea catolică, precum poţi înţelege din scrisorile Sfântului Papa.

Iarăşi ni scrii Măria Ta, că, dacă vreau să cumpăr vre-un loc în ţara Măriei Tale, despre aceia cum obişnuiesc domnii Măriei Tale a plăti pentru supuşi, aşa şi noi de bună voia noastră. Ci să fie voia Măriei Tale. Noi fără voia Măriei Tale nu vom face nimic. Dar, dacă am voi să cumpărăm un loc de la Măria

---

[1] Mancinelli sau Warszewiecki.

Ta, ori de va fi răspins ori de va fi primit, fie voia Măriei Tale cu noi, străinii!

Iarăşi scrii Măria Ta că, dacă vom cumpăra vreun loc, să nu clădim un lăcaş mare, şi să plătim oamenilor şi meşterilor, şi să nu ţinem oameni răi. Noi oameni răi nu ţinem, nici boierii noştri. Despre aceia îţi voiu spune Măriei Tale că, oriunde vom sta în ţara Măriei Tale, ori în cetate, ori la drum, în toate locurile, vor fi domni, magnaţi de-ai Măriei Tale, şi ar putea să arăte toate Măriei Tale. Să nu credeţi că suntem oameni răi, că noi n'am căuta să dăm nimănui răul pentru rău.

XXXIX.

Aron-Vodă.

(1594.)

Aron-Vodă, tovarăşul lui Mihai Viteazul în cele d'intăiu lupte ale acestuia, dă în câteva scrisori ale lui veşti despre ciocnirile cu Turcii împotriva cărora fusese silit să se ridice şi el.

Ediţie: Hurmuzaki, *Supl.* II [1].

Noi, Aron, din mila lui Dumnezeu, Domn ş. a. Prealuminate domnule Hatman, prea-iubitul nostru domn şi prieten.

Am mai scris Măriei Tale ca să-ţi vestesc ce se apucau să facă păgânii. Dar Măria Ta n'ai înţeles bine din scrisoarea noastră de ce păgâni era vorba. Iţi facem deci ştiut acuma că Hanul tătăresc a trimes la noi să ne întrebe dacă e bun drumul pe care înnaintaşul nostru Petru-Vodă [1] s'a dus în Ţara Ungu-

[1] Petru Şchiopul, care fugise de frica Turcilor la Tulln lângă Viena, de unde-şi luă apoi locuinţa la Innsbruck şi în sfârşit la Bozen, locul de odihnă al rămăşiţilor lui.

rească. Pe lângă aceasta a mai cerut să-i dăm călăuzi ca să-i ducă cetele pe drumul ce este în cuprinsul ţerii Măriei Sale Craiului. Fiind eu creştin, n'am voit să las ca d-ta să nu ştii gândurile acelor păgâni, cari, după cât ni s'a spus, sânt în număr de 150.000 de Tatari. Dacă aceşti păgâni de Tatari au nevoie de călăuzi, să-i afle aiurea, şi nu la noi, căci noi voim să fim totdeauna de partea creştinilor, şi suntem chiar gata să murim cu ei, cum am arătat-o cu tot adevărul în scrisoarea noastră către d-ta. Dată la 5 Mart 1594.

LX.

(1595.)

Prea-luminate domnule Hatman, milostivul nostru Domn şi prieten.

Ni s'a părut de nevoie a-ţi vesti d-tale că 4.000 de Turci, precum şi Tatarii dobrogeni, s'au strâns lângă Obluciţa. Ceia ce aflând noi, am chemat pe Dumnezeu într'ajutor şi am trimes oastea noastră împotriva lor. In luptă acest duşman al sfintei Cruci n'a avut de ce să se bucure: a pierdut toate steagurile şi puştile, şi numai acela a scăpat care-şi avea cal bun. Iţi mai dau de ştire dumitale că oştile noastre s'au întâmpinat lângă Cetatea-Albă cu un Sultan tătăresc ce avea 7.000 de Tatari. Slavă Proniei şi cu voia lui Dumnezeu Atotputernicul, nici acest duşman n'a avut de ce să se bucure: pierzându-şi şi el toate steagurile şi puştile, a fugit de pe câmpul de luptă.

Aşijderea şi Impăratul tătăresc, întorcându-se din Ţara Ungurească, a vrut să treacă prin Ţara-Românească. Fratele nostru, Voevodul Ţerii-Româneşti, aflând aceasta, şi chemând pe Domnul Dumnezeu în

sprijin, cu oastea sa şi cu ajutorul ce a avut de la domnii creştini, i-a ieşit în cale; atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu, şi acest neprieten n'a avut de ce să se bucure; pierzând toată pojijia taberei, tunurile şi steagurile, cu ce i-a mai rămas, a fugit; pe care l-a gonit până 'n Ţara Turcească însuşi Domnul muntean, şi s'a întors din goană abia a treia zi. Amintindu-ne deci de d-ta ca de un prieten binevoitor, ni s'a părut de nevoie a-ţi face ştiut, pentru ca d-ta să binevoieşti a te îngriji şi a te gândi ca acest neprieten al Sfintei Cruci să n'aibă de ce să se bucure până la sfârşit. De aceia cerem stăruitor ca d-ta prin sfaturile d-tale pe lângă Măria Sa Craiul să binevoieşti a face ca Măria Sa să ni dea un ajutor răpede, căci ţara noastră e cu adevărat zid a toată Creştinătatea împotriva acestui neprieten, pe care mai că-l ţinem în spate. Nu ne îndoim de bunăvoinţa d-tale, şi suntem siguri că vei vrea să te arăţi binevoitor faţă de noi. Iţi dorim d-tale bună sănătate şi toată fericirea. Din Iaşi, la 15 Fevruar, anul Domnului 1595.

Din porunca Măriei Sale Domnului însuşi.

Prea-luminatului domn, domnul Ioan Zamoyski de Zamosc, Mare-Cancelariu şi Hatman al Coroanei..., prea-milostivul nostru domn şi prieten.

XLI.

Ştefan-Vodă (Răzvan).

(1595.)

Inlocuitorul lui Aron-Vodă trădat de Ungurii din strajă principelui unguresc din Ardeal, Sigismund Bathory şi lăsat să piară, cu sau fără otravă, în marele castel pustiu al Vinţului, fu Hatmanul Răzvan. Duşmanii lui ştiau să spuie că e fiu de Ţigancă, dar

el îşi zicea Ştefan-Vodă. Nu dădu în luptă niciodată cinstea pe ruşine: fu izgonit de Polonii lui Zamoyski Cancelariul în clipa chiar când ajuta la cea mai grea luptă pe „fratele" său de cruce Mihai, şi peri tras în ţapă după ce încercase cu arma a-şi căpăta iarăşi Scaunul.

Din Bucureşti, în drumul biruitor, cu Mihai şi Sigismund Báthory, către Giurgiul lui Sinan-Paşa, el scria astfel, cu o supţire batjocură, trădătorilor:

Ediţie: Hurmuzaki, XII, p. 214, nota 2 traducere după originalul slavon).

Io Ştefan Voevod, din mila lui Dumnezeu Domn al ţerii Moldovei.

Scrie Domnia Mea tuturor boierilor cari sunt cu străjile, cu Crâstea [1], la margine. Deci vă dau de ştire că am auzit Domnia Mea cum că sunteţi acolo, şi bine faceţi că ţineţi strajă de spre Turci. Iar, dacă ţineţi strajă de spre Domnia Mea, puteţi să şedeţi în pace, că Domnia Mea cu mila lui Dumnezeu mă îngrijesc singur de aceasta. Iar, dacă veţi fi acolo, şi veţi merge spre întâmpinarea domnului mieu, a cinstitului Craiu, veţi avea cinste şi laudă de la Domnia Mea în totdeauna. Şi la altceva să nu gândiţi, cum că aş avea alt gând. Aceasta v'o dau de ştire, şi să fiţi sănătoşi; amin.

Scris in Bucureşti, Octomvre în 12.

Dacă nu credeţi, trimeteţi un om al vostru să vadă că eu petrec în trebile ţerii.

XLII.

Mihai Viteazul.

(1596.)

De la Mihai avem această scrisoare către trufaşul

[1] Apoi Vornic-Mare al Moldovei.

şi netrebnicul său vecin, Sigismund Báthory, în clipa primejdiei Tatarilor:

Ediţie: Hurmuzaki, III[1] (traducere germană).

Măriei Tale pot să-ţi scriu cu adevărat aceasta despre Tatari, cum mi s'a scris şi mie, că Hanul Tatarilor, cu toată oastea lui, a pornit-o înnainte şi acuma ar fi fiind la Tudoreşti: locul îl ştiu eu bine, şi am fost pe acolo; e foarte aproape, aşa că în trei zile poate să fie în ţara aceasta. Precum a scris şi Ieremia-Vodă oamenilor miei, — a căror scrisoare astăzi ţi-o trimet Măriei Tale; din care vei înţelege toate Măria Ta. Ci Ieremia-Vodă a pus să se facă poduri peste apă în şase locuri între Orheiu şi Soroca, ca să poată veni într'acoace Leşii şi Cazacii, şi Ieremia-Vodă vrea să-şi facă tabăra lângă Iaşi. Ţara a fugit toată şi s'a dus la munţi. Gândul Tatarilor e într'acoace. Pe Măria Ta te rog, ca pe domnul mieu prea-îndurător, să nu treci cu vederea aceasta, ci îndată să orânduieşti oastea într'acoace. Dar să fie oameni de samă, că nu e glumă, şi poate că nicăiri aiurea nu mai aveţi de purtat grijă. Şi ce oaste orânduieşti Măria Ta aici, trimete-i-o îndată dumisale [Pangratie] Senneyey; de la el vor veni aici fără zăbavă. Căci, dacă ne-ar năvăli duşmanii, şi nu li-am putea sta împotrivă, şi noi chiar ar trebui să ne tragem înnapoi pe drumul Buzăului, la dumnealui Sennyey. Dar, pentru că ţara a fugit acuma, nu pot strânge nicio dajde; ci te rog pe Măria Ta să trimeţi bani într'acoace. Şi nu cer să-i trimeţi în mâna mea, ci orânduieşte un om de frunte: dacă va fi de nevoie, voiu plăti din banii aceia; de unde nu, vor rămânea la mine, şi ţi se vor aduce Măriei Tale înnapoi. Că

eu nu mai am cum lua de la vite[1], — că Măria Ta ştii bine că am dat tot ce aveam ostaşilor. Te rog pe Măria Ta să-mi scrii şi veşti şi să dai omului mieu drumul înnapoi, îndată, cu răspuns. Dumnezeu să te ţie pe Măria Ta!

Dat în Târgovişte, 5 Septemvre 1596.

XLII.

(1598.)

Tatarii nu veniră, dar boierii munteni înţeleşi cu doritorul de Domnie Simion, fratele lui Ieremia Movilă, Domnul Moldovei, plătiră cu capul spaima unui Domn viteaz. Despre aceasta Mihai scrie, la 6 Septembre, aceluiaşi vecin, care nu se mişcase din loc şi nu trimesese nimic.

Ediţie: Hurmuzaki, III [1].

Năvala Tatarilor, cum ţi-am mai scris Măriei Tale, e sigură. Care poate nu s'a făcut din voia lor, ci Ieremia-Vodă-i aţâţă la asta, cum vei înţelege Măria Ta mai deplin, din scrisorile cele sârbeşti, viclenia lui Ieremia-Vodă: cum a cercetat unde sunt eu cu oastea mea şi cum i-ar fi în gând să mă înspăimânte, ca să fug înnaintea lor. Căci el se străduieşte în ce chip ar putea să puie pe fratele său în Scaunul ţerii acesteia. Dar Dumnezeu n'o să-i ajute la aceasta, hainului. Măria Ta ştii că am prins pe unii boieri cu viclenie, cari-şi aveau înţelegere în scris cu Turcii şi cu Vodă din Moldova. Cari şi-au primit după faptă răsplată. A căror scrisoare ţi-o voiu trimete Măriei Tale în puţine zile printr'un om de samă al mieu, şi alte lucruri ţi le voiu face ştiute.

---

[1] Von Weh = von Vieh?

XLIV.

(1598.)

Şi la 1598 se gătia o năvălire asupra Ţerii-Româneşti şi, la 6 Iulie, Mihai scrie astfel vecinilor celor noi din Ardeal, comisarilor Impăratului german. Banii îi lipsiau necontenit şi, în clipa unei nouă încăierări cu Turcii, el îi cerea astfel, cu durere şi nerăbdare.

Ediţie: Hurmuzaki, XII.

Cât se ţine de Moldoveni, sunt gata în tabără, dar despre Tatari n'am înţeles nimic; şi eu rămân lângă ei pentru ca, de aş afla ceva, să dau de ştire toate celelalte Măriilor Voastre. Şi Moldovenii sunt gata, cu săpi şi alte unelte, ca să înnoiască şanţul ce-l făcuseră pe vremea năvălirii mai vechi a Tatarilor, dar fusese umplut pe urmă. Căci se tem pe de o parte de Tatari, pe de alta de Cazaci. Cari Cazaci vreau să vie aici la mine, şi şi-au trimes oamenii la Ieremia-Vodă pentru trecere prin ţara lui, pe care nu li-a îngăduit-o, supt cuvânt că se teme de Impăratul turcesc.

Zece mii de Tatari au venit la Dunăre cu Turcii, şi se împart la vadurile apei, iar Turcul îi aşteaptă ca să năvălească asupra mea dincoace de Dunăre. Boierul mieu care păzeşte hotarele ţerii mi-a scris aceste scrisori pe care le trimet Măriilor Voastre. Să se trezească deci Măriile Voastre şi să se îngrijească mai bine de lucruri: căci aceasta o cere acuma vremea, — că Dumnezeu mi-i martur că eu nu zăbovesc, ci sunt gata să-mi vărs sângele pentru Creştinătate. Dar, dacă voiu merge împotriva duşmanilor ori ei împotriva mea, n'am cum să mă împotrivesc. Nu pot da bani ostaşilor, cari fără bani nu merg.

Mă tem şi de aceia ca nu cumva, văzând pe duşman şi neavând bani, să nu se împrăştie (ostaşii). Şi acum li-am dat de veste să meargă de la un oraş la altul, dar nu ascultă, merg unde vreau în largul ţerii, şi răpesc toate. Eu aş putea aduce mare pagubă Vizirului dacă aş avea cu cine. Işi vor fi aducând aminte Măriile Voastre când îmi spuneaţi faţă de dânşii că vor fi toate spre mai bine; dar acuma vedem cum stăm. Măriile Voastre ni-au jurat nouă şi noi Măriilor Voastre să nu ne părăsim unul cu altul. Scrieţi Măriile Voastre prea-luminatului prinţ Maximilian să vie iute şi să stea în Scaunul lui şi să caute în juru-i. Pentru că toate neamurile stau gata, numai noi stăm în tăcere. Ori, dacă stă ceva împotrivă, pentru Dumnezeu mă rog ca Măriile Voastre să-mi spuie, ca să pot trimete din vreme pe ai miei la Măriile Voastre în Ardeal şi să ies şi eu, ca nu cumva duşmanul să mă strivească aici. Măriile Voastre să mă ierte că scriu cu atâta îndrăzneală, căci sunt silit a o face. Mă mir că n'aveţi încă nicio tabără: deci îngrijiţi-vă să se adune ostaşii în tabără. Acestor pedeştri trimeteţi-li de acolo din belşug praf şi puşti, precum şi bani cu cari să pot plăti ostaşilor.

Din Curţile noastre de la Ploieşti, în 6 Iulie, anul 1598.

Mihail Voevod.

Te rog scrie-mi care e pricina sosirii târzii a prealuminatului prinţ Maximilian, căruia până la moarte vreau să-i fiu spre ajutor. De aceia m'am şi legat cu jurământ faţă de el.

Această ţidulă e scrisă de mâna lui Ieremia-Vodă: şi din ea puteţi afla.

XLV.

(1598.)

Despre luptele lui cu Turcii în toamna anului 1598 scrie Mihai Archiducelui Maximilian, fratele Impăratului Rudolf şi ales pentru a stăpâni în Ardeal, unde nu se putu hotărî să vie niciodată.

Ediţie: Hurmuzaki, XII.

Scrisoarea Măriei Tale de la 6 ale trecutei luni Septemvre am primit-o cu bine printr'un ostaş din Orade, şi i-am înţeles cuprinsul. Şi să fii Măria Ta încredinţat că nu mă găsesc cu alt gând decât cu acela pe care l-am arătat Măriei Tale prin credinciosul mieu care s'a întors azi, la 16 Octomvre, cu veste bună. Pentru care mulţămesc foarte sârguincios de buna voinţă a Măriei Tale, şi nu mă îndoiesc nici în privinţa Măriei Sale Impăratului, nici în privinţa Măriei Tale. Am mai aflat că Măria Ta ai vrea bucuros să-mi vii în ajutor cu o sumă de bani şi că e vorba numai de prilejul cum s'ar putea aduce. Pentru care şi mulţămesc Măriei Tale, şi te rog iarăşi să nu-mi ieai înnapoi mila şi buna voinţa îndreptată spre mine, ci, încă mai vârtos, să ne faci a gusta o sumă de bani mai însemnată, pe noi cari acuma suntem lipsiţi de mijloace şi căzuţi în sărăcie. Căci noi nu ne-am răzimat decât pe mila Măriei Sale Impărăteşti şi a Măriei Tale, după făgăduinţa ce mi-aţi dat.

Cât priveşte starea lucrurilor de aici, nu pot să las ascuns de Măria Ta că eu cu ai miei am trecut Dunărea şi am întâlnit lângă Nicopol la 13.000 de Turci, cu doi Paşi şi doisprezece Sangeaci, şi m'am luat la cercare cu dânşii, şi la urma urmei cu ajutorul

lui Dumnezeu aşa i-am bătut că puţini din ei au rămas la locul de luptă. Dar Paşii au scăpat toţi cu fuga. Apoi am ars până în temelii oraşul Nicopol, în care au fost la 6.000 de case, şi am tăiat pe cei de acolo, pe toţi.

De aici am mers supt Vidin, unde iar am găsit doi begi cu o mie de Turci, şi iarăşi ne-am pus aşa fel în apărare, încât iarăşi au fost bătuţi de noi, steagurile li s'au smuls şi fruntaşi turci au şi fost prinşi. Indată după aceia, în chiar ziua luptei, am ars oraşul Vidinului, în care erau 12.000 de case; dintre ai noştri puţini au perit. Pe lângă aceasta am ars cetăţi mari ale Turcilor, ca Plevna, Vracea, Florentinul şi Rahova, pe toate, şi pe locuitori, pe Turci, i-am tăiat. Şi în ţara din prejur, de la hotarul nostru până la Sofia, am ars peste 2.000 de sate şi pe cei d'innuntru, ce s'au găsit creştini, adecă Bulgari, mari şi mici, după socoteala mea peste 16.000 de suflete, cu averea lor toată, i-am trecut peste Dunăre, şi celor mai săraci li-am dat în ţerişoara mea, unde s'a putut, atâta loc cât să-şi poată găsi hrana, şi am lăsat această ţară astfel cu totul pustiită şi prădată. Aşa încât cu ai noştri ne mai putem odihni o clipă. Acuma sunt, cu norocul Măriei Tale, hotărât a trece aiurea peste Dunăre şi a arde şi prăda toată Dobrogea, până lângă Cetatea-Albă sau până la Marea. Cât îmi va da Atotputernicul suflare în mine, nu voiu înceta a sluji Măriei Tale şi Creştinătăţii întregi cu jertfa trupului şi vieţii mele.

Deci te rog supus pe Măria Ta să nu-mi uiţi slujba, ci din mila cea mare a Măriei Tale să ne ajuţi cu un ajutor de bani. Ii vei întrebuinţa Măria Ta, nu cu oameni nerecunoscători, ci cu oameni harnici şi credincioşi.

In ce priveşte încunjurarea Orăzii-Mari, te rog preasupus pe Măria Ta să mergi fără grijă asupra Vizirului, căci Domnul Dumnezeul nostru va da Măriei Tale noroc bun, biruinţa şi înfrângerea duşmanului, pentru că e împovărat numai cu oaste proastă. Atotputernicul să-ţi dea Măriei Tale viaţa lungă.

Din Curţile noastre de la Caracăl, în 16 Octomvre, anul Domnului 1598.

Al Luminăţiei Tale şerb,
Mihail Vodă al Ţerii-Româneşti.

XLVI.

(1599.)

Biruinţa cea mare de lângă Sibiiu, în margenea satului Şelimber, unde încă se mai ridică movila cu oasele celor căzuţi, i-o vesteşte Mihai câteva zile după aceasta Impăratului în următoarele cuvinte:

Ediţie: Hurmuzaki, III[1].

Şi-a răzbunat în sfârşit odată Măria Ta jignirile de atâtea ori aduse, nu ştiu de Ardeleni sau de Craii lor, Măriei Tale şi întregii Case de Austria, prin mine, la 28 ale lunii trecute, cu fierul. Căci gărdinariul[1] Bathory mi-a ieşit înnainte la pădurile Sibiiului în câmp cu toate rândurile ţerii, mai ales cu oaste de strânsură şi ţerănească, neavând oaste cu plată. Şi, pentru că, după ce prea-luminatul domn nunţiu al Papei[2] a stăruit în de ajuns, şi de prisos, pentru pace între cele două tabere gata acuma de luptă, el n'a vrut cu niciun chip să plece din ţară, de şi era prinţ întrat fără drept, şi să se dea în lături înnaintea dreptului

---

[1] Aşa scria Mihai cuvântul: cardinal.
[2] Malaspina.

Măriei Tale, ci se lăuda că va cerca norocul cu armele. Ci eu, cu credința în Dumnezeu, cel mai mare răsbunător al călcării de jurământ, şi răzimat pe dreptatea Măriei Tale, m'am luat la luptă cu el.

Şi acela, despoiat de toată tabăra lui, a fost pus pe fugă de mine, cu toată oastea lui, nu fără mare durere a sufletului mieu pentru risipa sângelui vărsat de la câteva mii de creştini, căzuți de amândouă părțile. Astfel la 1-iu Noiemvre, în ziua Tuturor Sfințților, am luat în stăpânire ca biruitor Bălgradul, Scaunul Crailor Ardealului.

Acestea am voit să le dau de ştire Măriei Tale prin chiar ştafeta mea; celelalte le voiu face cunoscut Măriei Tale mai pe larg cu supunere în curând, prin nişte fruntaşi ai Ardealului şi Țerii-Româneşti. Dumnezeu să te ție la mulți ani pe Măria Ta biruitor în fericire.

In Bălgrad, 4 Noiemvre, anul Domnului 1599.

Al Măriei Tale şerb,
Mihail Voevod.

XLVII.

(1600.)

Avem însă şi norocul unor scrisori **româneşti** ale lui Mihai către solii pe cari-i trimesese la Impăratul, în dorința lui de a căpăta cele două singure lucruri ce-i mai trebuiau după vitejie: bani pentru ostaşi şi o situație limpede, asigurată, în Ardealul cucerit de dânsul.

Ediție: *Analele Academiei Române*, XXI, p. 476.

† Bane Mihalceo, şi tu, Vistier Stoico, dau-vă în ştire pentru omul cinstitului Impărat, ce-a trimes la noi, noi de toate bine pe rând am înțeles, şi, ce poruncă ni-a trimes, noi încă am socotit pe credincioşii

noştri ce sânt pe lângă noi, şi oameni bătrâni ce sânt mai pricepuţi aicea, de ştiu de toate rândurile, ce cum este prin altă ţară, şi cum a fost tocmeala mai de 'nnainte vreme. Ce noi cum a fost porunca Impăratului şi cum a fost scris în cărţile Măriei Lui la noi: ce ni va fi pofta, noi să dăm în ştire Impărăţiei Lui de toate, ce într'aceia noi, deci, ce ni-a fost pofta am scris tot într'această carte ce am trimes la dumneavoastră; şi am scos şi porunca Impăratului, şi făgăduiala ce ni-a fost trimes la noi, de o am trimes şi aceia la d-voastră. Ce veţi vedea porunca Impăratului şi făgăduiala cum ni-a scris, şi veţi vedea şi pofta noastră ce-am poftit, de la cinstitul Impărat. Ce, de veţi fi făcut voi vre-o tocmeală cu Impăratul mai nainte păn' va veni această poruncă, aceia la voi; iar voi să căutaţi pe această poftă ce-am poftit noi. Să [= dacă] va fi bine cu tocmeala ce-aţi făcut într'un chip, voi să lăsaţi să fie cum aţi tocmit, iar, să [= dacă] vă va părea că este mai bună ceastă tocmeală ce-am trimes acum şi poftă ce-am poftit, iar voi să mergeţi să grăiţi Impăratului, să faceţi tocmeală pe această poftă şi tocmeală ce-am trimes acum la voi. Că, să [= dacă] va zice el, Impăratul, cătră voi că aţi tocmit voi şi aţi făcut tocmeală, iar voi aveţi cuvânt a-i dare răspuns de veţi zice: „Adevăr, făcut-am tocmeală, ce dumneata ai trimes credinciosul Măriei Tale de credinţă, şi cu această poruncă şi făgăduială a Impărăţiei Tale; iar dumnealui a socotit pe porunca Măriei Tale şi ni-a scris să grăim Măriei Tale ce e pofta Domniei Lui". Ce tocmiţi pe această poruncă şi poftă ce poftim noi, să [= dacă] nu veţi fi tocmit voi altă tocmeală mai bună; şi nevoiţi de pripiţi cum mai curând, că este vremea aproape acum, cum vedeţi

şi d-voastră, şi cum ştiţi şi rândul cum este încoace. Şi, în vreme ce veţi tocmi pe această tocmeală, voi cum mai curând de olac să-mi trimeteţi om cu carte de olac, să-mi daţi în ştire Domniei Mele. Şi am dat învăţătură şi lui Pantazi Logofătul: ce vă va spune şi din gură, aceia vă dau în ştire... Amin. Scris în Ghenarie 26 de zile, 1600.

Impăratul Măria Lui şi Ţara Ungurească să caute bine aceasta, că Mihail Voevod Domnia Lui n'a gândit cu aceasta că are-a fi el în gura Turcilor şi în loc de peire, în Ţara-Rumânească, ce, toată frica lăsând înnapoi, ispitit-a strişte mare. N'a gândit de paguba ţerii într'atâţia ani şi de chelchiugul lui, ce în toate striştile a ispitit în băsăul Turcilor. Ardealul încă, ce sânt 74 de ani de când a fost lepădat de supt Curuna Ţerii Ungureşti [1] şi a fost închinat Turcilor, iar Mihail Voevod, cu tocmeala lui şi cu peire a mulţi voinici, a luat Ardealul şi l-a închinat cinstitului Impărat, şi de acum înnainte se făgăduieşte dumnealui, păn' va fi viu, cu mare credinţă va sluji Impăratului şi Ţerii-Ungureşti şi toată Creştinătatea. Ce se roagă Impăratului şi Ţerii Ungureşti să-i socotească pentru această slujbă şi nevoinţă ce s'a nevoit, să-i lase Ţara-Rumânească şi ţara Ardealului, să-i fie de moşie lui, şi cine se va ţinea din feciorii lui, să li fie moşie.

2. Alta, poftesc de la Impăratul şi de la Ţara Ungurească, cum, ce hotar au făcut părintele Măriei Lui, Maximilian Impăratul [2], cu al doilea Ianăş Craiu [3], între

---

[1] De la lupta de la Mohács (1526).
[2] Maximilian al II-lea.
[3] Baia-Mare.

Ardeal şi între Ţara-Ungurească, acel hotar să fie şi acum; din care hotar din ceastă vreme de răzmiriţi a tras la Impărăţia lui: una, Oradea cu Ţinutul Bihorului, şi Hustul cu Ţinutul Maramurăşului, şi Ţinùtùl Crasneí şî ale Sonocului, şi ale Sărandului, şi Nagbaia [1] cu Baia-de-Sus, şi toate Ţînuturile lor, carele au fost date de Maximilian-Impărat supt Ardeal, cum au fost mai d'intăiu.

3. Alta, iar poftesc, cum au avut Domnii ce-au fost înnaintea noastră voie de-au dat şi au miluit cu sate şi cu olate, au de sùpt cetăţi sate, au cămânţa rumtă (sic) [2], şí acum să fie aceia, să pociu da şi eu sate şı olate cui voiu vrea, cu acea putere cum au avut alţi Domni.

4. Alta, toate legile Ardealului cum au fost în zilele altor Domni de s'au căutat in Ardeal judecata, ce vom judeca noi să fie judecat, şi să nu mai aibă voie a căuta lege într'altă ţară.

5. Alta, de rândul oştilor, Măria Impăratului, şi cu Sfatul Impăratului şi cu cei 7 herţegi [3] şi cu ailalţi Domni creştineşti, şi împreună cu ţara Măriei Lui, bine să iea aminte şi să grijească, că Ardealul şi Ţara-Rumânească in ce loc sunt; tot norocul Creştinătăţii este aruncat pe aceste două ţeri, — că, Dumnezeu să ferească, de-ár apuca Turcul aceste două ţeri, ar fi peire a toată Creştinătatea; cum Dumnezeu să ferească de aceia! Drept aceia, să aibă grijă Măria Lui de leafa oştilor: alta, şi de ajutor, când vor trebui la vreme de treabă. Iar Măria Lui să grijească să trimeaţă voinicii ce vor trebui. Iar, alta, pentru banii de leafă, să vie la noi în luna lui Marţ, în 12 zile, cât

[1] Baia-Mare.
[2] Poate „stînci".
[3] Arhiduci.

vą socoti Măria Lui să ajungă oştilor, să nu cumva să aibă smînteală Creştinătatea şi ceste două ţeri.

Că, Dumnezeu ferească, aceia să nu fie, de-ar dobândi Turcii ceste două ţeri, Ţara Ardealului şi Ţara-Rumânească, eu aş pofti de la Impăratul şi de la tot Sfatul şi de la cei şepte herţegi şi de la toată ţara, cum să-mi dea în Ţara-Ungurească olate, cât să aib venit într'un an o sută de mii de talere; şi pentru această poftă să aib carte cu pecetea Măriei Lui, cum după moartea mea să rămâie rodului mieu.

6. Alta, iar Dumnezeu să ferească, dac'aş cădea eu în robie, cum aceia Dumnezeu să nu dea, iar cinstitul Impărat şi cu tot Sfatul şi cu toată ţara Măriei Lui, şi cu toţi Domnii creştineşti, să aibă a umbla şi a griji pentru nevoia mea, toţi să mă scumpere din robie. Şi pentru aceasta încă poftesc să aib carte, de la Impărăţia Lui şi de la toţi Domnii creştineşti.

7. Alta, cum a dat Impăratul lui Batăr Jigmon[1] titeluş pe domnie, aşa mă rog Măriei Lui să am şi eu aşa.

8. Alta, poftim pentru Ţinuturile ce-au fost mai d'innainte vreme de moşie şi de Ţinutul hotarelor cestor două ţeri, de Ţara Ardealului şi de Ţara-Rumânească, şi le-au fost luat Turcii, de sânt supt mâna lor, când va da Dumnezeu, cu ajutorul Sfinţiei Lui şi cu norocul cinstitului Impărat, să le dobândim de la mâna păgânilor, ele să fie iar o moşie, şi să se ţie de hotarele acestor două ţeri, cum au fost de veac. Iar, de acìa innainte, cu ajutorul lui Dumnezeu, ce vom dobândi de la păgâni, Impăratul va face cum va fi voia Impărăţiei Lui. Şi poftim carte şi pentru aceia de la Impărăţia Lui.

Io Mihail Voevod.

---

[1] Sigismund Báthory.

XLVIII.

(1600.)

Luarea Moldovei o vesteşte Mihai astfel comisarilor din Ardeal ai Impăratului.

Ediţie: Hurmuzaki, IV [1].

Gonind din Scaun pe Ieremia-Vodă şi luând ţara în stăpânire, am crezut că trebuie să ieau şi rămăşiţele războiului, şi l-am urmărit pe Ieremia acela cu armele până la hotarele Podoliei. Şi, prinzându-l în cale din fuga lui, — am bătut oştile cu omor mare. El însuşi şi-a căutat mântuirea în fugă, împreună cu Sigismund Bâthory, trecând apa Nistrului. Acuma deci, îndeplinind aceste lucruri cu noroc, cu ajutorul lui Dumnezeu, şi săvârşind cu ostenelile mele ce trebuia pentru mântuirea Creştinătăţii, avem ţara aceasta toată supt puterea Măriei Sale. Acuma numai de atâta ne ţinem ca, împărţind pretutindeni oştile noastre, să silim pe locuitori la supunere. Şi nu vom mai zăbovi aici mai multă vreme, ci ne vom întoarce îndată în Ardeal pentru a pune la cale celelalte lucruri, şi ne şi găsim pe drum. De aceia am voit să vă aduc la cunoştinţă acestea. Domniilor Voastre ca să înţelegeţi că nu lăsăm la o parte nimic din ce priveşte mântuirea şi înnaintarea foloaselor Creştinătăţii. Altfel dorim să fiţi Domniile Voastre sănătoşi. Din lagărul nostru la hotarele Moldovei, lângă cetatea Hotinului, pe apa Nistrului, 20 Maiu 1600.

XLIX.

(1601)

Biruit, scos din cucerirea lui, izgonit din chiar ţara lui de moştenire, fără ostaşi, fără bani, fără rost pe

lume, Mihai, ajuns la Viena ca la un liman de siguranţă, îşi arată astfel, pe larg, stăruitor, dreptatea către un Impărat în care avea nevinovăţia de a vedea izvorul dreptăţilor.

Ediţie: Hurmuzaki, IV, şi Papiu, *Tesaur*, I, de unde luăm, îndreptînd-o, această traducere:

Din scrisoarea Măriei Tale Sfinte înţeleseiu că nu cunoşti în de ajuns starea nenorocirii şi a răsturnării mele, pentru care binevoieşti a cere să te lămuresc pe larg, înştiinţându-te despre toate amănuntele lucrurilor întâmplate, şi de unde s'au urzit toate acestea. Eu însă, îndată ce a luat început uneltirea trădătorilor, numai decât am scris şi am trimes dese cărţi la Măria Ta, atât din Ardeal, cât şi mai pe urmă din Ţara-Românească, voind a te încunoştiinţa despre toate Ci, fiindcă toate întrările şi ieşirile erau închise de către Ardeleni, s'a întâmplat de au căzut în mânile lor toţi solii miei trimeşi cu scrisori către Măria Ta, şi scrisorile le-au ţinut la sine, spre a putea săvârşi, după datina lor, trădarea ce au cugetat împotriva Măriei Tale. Care gând de trădare, cât e de înrădăcinat la ei, o ştie toată lumea, căci nu unul ori altul, ci o mulţime de prinţi şi domni de-ai lor fură trădaţi de către dânşii. Şi, ce e mai mult, de câte ori au întrecut ei măsura şi şi-au bătut joc de bunătatea Măriei Tale, urzind uneltirile cele mai nelegiuite, o ştii prea bine Măria Ta, şi vei vedea şi din această scrisoare a mea. Care scrisoare, având în vedere greutatea lucrului, mă rog plecat să binevoieşti a o ceti şi cerceta cu cunoscuta-ţi bunătate, blândeţă şi îndurare. Nu voiu supăra auzul Măriei Tale cu înfrumuseţări şi plazmuiri, nici cu vorbe lungi, ci, răzimat pe nevinovăţia mea, voiu spune adevărul limpede.

Din ziua şi ceasul în care, slobod şi de bună voia mea, nu numai m'am îndatorat prin cea mai strânsă legătură a credinţei către Măria Ta şi către toată Creştinătatea, ci am îndemnat şi pe Voevozii Ardealului şi Moldovei de s'au plecat şi ei cu totul Măriei Tale Sfinţite, dintre cari unul, şi anume Voevodul Aron, a fost stâns prin otravă în chipul cel mai crud şi viclean numai pentru că voià să asculte de Măria Ta, şi nu de Sigismund Báthory, — de atunci m'am nevoit fără încetare şi cu cea mai mare înfocare şi dreptate a face datori. credinţei mele, a o păstra şi a o ţinea. Care credinţă am împins-o până acolo, încât, oriunde am simţit că duşmanii uneltesc ceva împotriva Măriei Tale, eu, punând toate la o parte, şi socotind ca urzit mie răul ce se pregătia Măriei Tale, am dorit a-l răsbuna, ca unul ce eram credincios jurământului mieu. Şi aceasta am făcut-o adese ori şi în Ţara-Românească, isprăvind cu o strălucită biruinţă în numele Măriei Tale, de şi alţii şi-au pus în samă mărirea faptului. Măria Ta însă te vei putea încredinţa despre adevăr de la raiterii Măriei Tale.

Şi apoi, afară de Turc, duşmanul cel firesc, câţi alţii şi cât de feluriţi şi neîmpăcaţi duşmani mi-am făcut, numai pentru credinţa mea către Măria Ta, vei înţelege foarte uşor.

Ţara-Românească nu e mai departe de Scaunul tiranului, ce se chiamă Constantinopol, decât cale de cinci zile. In această ţară puteam eu petrece foarte bine, în pace, sigur şi fără de nicio frică, dacă nu mă simţiam chemat de credinţa mea către Măria Ta şi către toată Creştinătatea. Eu însă, nevrând să adaug puterea Turcilor prin ostaşii miei, de bună voie

m'am arătat gata a lua parte în legătura creştină; prin care faptă pe tiran mi l-am făcut duşman de moarte şi însetat după sângele mieu. Cu acest duşman neîmpăcat am dat piept pururea, câştigând o mulţime de biruinţe din cele mai strălucite, şi prăzi de mare însemnătate, — ceia ce nu se poate să nu fie cunoscut Măriei Tale şi Creştinătăţii întregi, de şi au fost unii cari pe nedrept se lăudau cu faptele mele, căutând a-şi lua lor ce mi se cuvenia mie.

M'am luptat împotriva duşmanilor numelui creştin cu o inimă atât de neînfrântă, încât nici nu-mi venia a mă mai teme de dânşii, mai vârtos că biruinţa era totdeauna în parte a ostaşului creştin. Insă duşmanul cel mai de temut şi mai primejdios, mi-a fost chiar acela care se laudă cu numele de creştin, care însă totdeauna a călcat învoielile şi a tulburat pacea: Ardelenii, cari, în toate prilejurile unde puteam lucra cu folos împotriva duşmanului firesc, mi s'au împotrivit totdeauna, şi, uitând legăturile şi jurământul de credinţă, prin uneltirile lor au stricat planurile cele mântuitoare făcute pentru binele Creştinătăţii, precum toată lumea ştie.

Drept aceia, când Sigismund Báthory, părăsindu-l de bună voie, a lăsat Măriei Tale Ardealul, foarte m'am bucurat, nădăjduind ajutor mai mare de la Măria Ta prin venirea Prea-Luminatului Arhiduce Maximilian, dacă ar fi cârmuit el în Ardeal, pentru că atunci s'ar fi înfăţişat de sine mai mari şi mai multe înlesniri în tot ce se atinge de binele obştesc al Creştinătăţii. Insă, când înţeleseiu că Sigismund a fost primit iarăşi în Ardeal, Prea-Luminatul Arhiduce înşelat la calea jumătate şi comisarii Măriei Tale, Preasfinţia Sa domnul episcop de Erlau şi dumnealui Ist-

vânffy prinşi, bucuria mea se întoarse spre mâhnire şi întristare. De şi acest fapt de viclenie al Ardelenilor nu putea să nu mă tulbure foarte, având însă înnaintea ochilor jurământul mieu, nu m'am abătut nici de cum din calea credinţii. Din potrivă, mustrând pe Sigismund şi pe Ardeleni pentru nestatornicia lor, li-am adus aminte jurământul ce au făcut, şi, văzând că şi cu aceasta nu folosesc nimic, şi că îndrăzneala lor merse până la a primejdui viaţa comisarilor, am adăugit şi ameninţări, sfătuindu-i să rămâie credincioşi şi să fie mai statornici în credinţă şi fără frică împotriva duşmanilor. După aceia, trecând Dunărea cu oastea mea, am pustiit cu foc şi sabie Ţinuturile tiranului turcesc. Afară de aceasta, pe când Oradea-Mare era împresurată de Sătârgì-Mohamed, îndemnând din nou pe Ardeleni a da ajutor, am trimes însumi acolo o bună parte din oastea mea, cât mi-a fost prin putinţă. Insă după inima cu care, din ură asupra Măriei Tale şi a Luminăţiei Sale, s'au arătat ei în privinţa ajutorului la Oradea-Mare, aşa să li răsplătească şi Dumnezeu, care vede cele din lăuntru ale omului şi nu lasă nimic nerăsbunat.

Şi aceasta e cea d'intăiu trădare a Ardelenilor împotriva Măriei Tale, pentru că, dacă ar fi fost ei credincioşi, n'ar fi primit pe Sigismund, ci, vădindu-şi credinţa cu buna învoire a ţerii întregi, ar fi ieşit înnaintea trădătorilor cu toate puterile. Ei însă, atunci ca şi acum, nu se răsculară împotriva lui Sigismund, care năvălise în ţara Măriei Tale călcându-şi jurământul.

A doua trădare s'a făcut când Sigismund a adus în Ardeal pe cardinalul Andrei Bâthory şi, lăudându-l foarte ţerii întregi, i-a dat cârmuirea peste toată ţara, ca

să poată înnoi singur legătura cu Turcii ce se rupsese; şi aceasta s'a făcut împotriva Măriei Tale. Dacă Ardelenii, pe când se făceau acestea, ar fi fost credincioşi, fără îndoială că ar fi apucat armele cu puteri unite; ei însă, din potrivă, în adunarea lor au ales într'un glas pe Cardinal, şi în paguba Coroanei crăieşti s'au supus Craiului leşesc şi Turcilor. Cu toate că acestea se făcură precum arăt, şi cu toate viclenele uneltiri ale Ardelenilor, Leşilor şi Turcilor, cari prin trimeşii lor cercară a mă trage în parte-li, eu am stat neclintit în credinţa mea, şi am înştiinţat pe Măria Ta despre toate punctele propunerilor ce mi se făceau prin acei soli, dându-li şi lor răspunsuri cuvenite, după cum m'am priceput. Incredinţându-mă apoi că nu mai e cu putinţă a întoarce pe Ardeleni din viclenia lor către Măria Ta şi Prea-Luminatul Arhiduce, văzând pe de o parte poprirea comisarilor şi a altor trimeşi ai Măriei Tale, pe de altă parte starea de plâns şi ieşirea din ţară a Arhiducesei Maria-Cristina, precum şi primejdia Creştinătăţii întregi, şi luând în seamă aceia că Ardelenii, îndemnaţi de Domnul lor şi de Sigismund împreună cu doi fruntaşi ai acestei uneltiri cari acum sunt aici, opriseră înaintea împresurării Orăzii-Mari pe solii miei şi pe ai Hanului Tatarilor, cari erau însărcinaţi cu o solie folositoare, — ca un credincios al Măriei Tale nu putuiu a nu mă înfuria foarte, mai vârtos că înseşi Turcii, Tatarii şi alţi duşmani oarecari, văzând un monarh atât de mare tratat în chip atât de înjositor de către nevoiaşii de Ardeleni, începuseră a cârti şi a batjocuri de atâta ruşine.

Acestea m'au îndemnat a răsbuna jignirea Măriei Tale, a lovi cu oastea mea din porunca şi cu voia Măriei Tale pe duşmanii ardeleni şi a-i supune cu puterea

şi cu armele. Spre care scop Măria Ta ai dat învăţătură lui Gheorghe Basta, căpitanului tuturor părţilor ungureşti din jos, să mă ajute, ceia ce el n'a făcut; iar acum, chemat de mine într'ajutor, dânsul, fără nicio poruncă sau învăţătură, şi-a unit oastea cu necredincioşii Ardeleni împotriva mea. Şi, cu toate că n'avuiu niciun sprijin din partea lui Basta, eu, nemai putând suferi jignirea făcută Măriei Tale, singur cu armele mele am supus pe Ardeleni şi i-am făcut a jura din nou credinţă Măriei Tale. Iar ţara Ardealului am cârmuit-o în numele Măriei Tale, şi nu într'al mieu, neabătându-mă cât e negru supt unghie de la învoiala făcută cu dumnealui Pezzen.

Ci, precum vulpea anevoie-şi schimbă năravul, aşa şi Ardelenii cu greu se pot desbăra de învechita lor datină. Drept aceia, Măria Ta vei înţelege şi această din urmă gâlceavă, schimbăciunea ardelenească şi nelegiuirea ce nu se va şterge niciodată. Fiindcă Ardelenii vor mai bine pace decât bătaie cu Turcii, văzând că împrejurările-mi îngăduiau a încheia o învoială prielnică cu Turcul, învoială pentru care am fost şi vorbit, însă cu îngăduinţa Măriei Tale, prefăcându-mă numai şi purtând pe Turci cu vorbe bune, ei, Ardelenii, luându-le de bune, ar fi primit cu toată inima această pace şi-ar fi sfătuit şi ar fi hotărât în privinţa aceasta de faţă în adunările lor, dacă nu i-aş fi abătut eu de la aceasta pe supt mână, ameninţându-i şi speriindu-i. Ce e mai mult, ei pe supt ascuns mă încredinţară să fac numai pace cu Turcul, şi dânşii vor împlini toate poruncile mele cu mai mare adevăr şi grabă. Văzând însă că nu capătă niciun răspuns dorit de la mine, se întoarseră îndată la viclenii şi uneltiri tainice, cugetând planuri de trădare. Pentru că, pe când

se afla la mine în Ardeal solul turcesc, Ardelenii merseră pe supt ascuns la dânsul, şi-i spuseră să nu nădăjduiască nicio pace pe cât voiu cârmui eu Ardealul, ci să caute vre un chip de a aşeza iarăşi pe Sigismund, şi atunci pacea va fi sigură şi nestrămutată. Din aceste uneltiri solul turcesc şi ceilalţi sfetnici ai tiranului pricepură că neguţarea mea de pace e numai un joc. Insă despre această trădare eu am aflat numai după ce a plecat chehaia turcesc.

Pe când planurile pomenite se neguţau şi se sfătuiau în taină între Ardeleni, Moldoveni şi Leşi, Sigismund sta nu departe de Ardeal, în cetatea Sucevei, de unde trimetea pe supt ascuns scrisorile sale către credincioşii săi, întărindu-i în gândul lor de apostasie. Prinzându-se scrisori de acestea de către oamenii miei, eu, după ce le-am cetit, le-am trimes Măriei Tale, şi nu ştiu de Ţi-au venit în mână. Văzând eu această trădare, şi oastea Polonilor adunată lângă Sigismund, împreună cu ajutorul Turcilor şi Tatarilor, cu scop de a mă scoate din Ardeal, în faţa acestei primejdii, fuiu silit de nevoie a lua lucrul de timpuriu, hotărât a mă bate şi a-mi cerca norocul mai bine în pământ duşman decât în ţara Măriei Tale. Drept aceia, ducându-mi oastea, întrăiu în Moldova, şi, învingând pe Ieremia Voevodul Moldovei, împreună cu cetele Leşilor, Turcilor şi Tatarilor cari voiau a aşeza iarăşi pe Sigismund, am luat acea ţară în numele Măriei Tale şi am silit-o a face jurământul de credinţă către Măria Ta.

Ardelenii, şi după supunerea Moldovei, rămaseră tot în strămoşeasca lor viclenie, pentru că Moise Székely, pe care-l pusesem peste toată oastea mea, nu

mindu-l Căpitan-Mare, şi cu alţi căpitani de frunte, Gaşpar Sibrik şi Gheorghe Makò, urzind altă trădare, se duseră peste Siretiu la Sigismund Bàthory, în margenea Ţerii Leşeşti, şi acolo se sfătuiră şi hotărâră pentru moartea mea, îndatorindu-se Moise Székely cu ai săi către Moise, şi întărind legătură între sine prin înscris. Planul era ca Sigismund, cu oaste mare, bine gătită, să năvălească din Ţara Leşească în Ardeal, şi pe mine să mă ucidă, sau în luptă pe faţă, sau în ascuns, chibzuind ei că eu, văzând aceasta, fără îndoială voiu ieşi cu oastea mea în câmp deschis spre a întâmpina pe Leşi, şi atunci cei ce erau în legătură se hotărâseră a pune mâna pe mine şi a mă trăda lui Sigismund, iar, neputându-se aceasta, căpitanul Gheorghe Makô se arătase gata a-mi răpezi un glonte.

Aflând eu de la unii din vechii şi credincioşii miei oameni despre această trădare şi învoială tăinuită, am chemat la Curte pe Moise Székely cu ceilalţi căpitani. Ei însă, ştiindu-se trădători, fugiră cu tovarăşii lor la Sigismund în Ţara Leşească, răspândind o mulţime de minciuni despre mine spre a întărâta pe Ardeleni şi spre a putea îndeplini cu atât mai uşor planul ce urziseră cu Sigismund împotriva mea. Tot de odată întăriră pe Ardeleni în gândul lor, încredinţându-i că peste puţin Leşii li vor veni în ajutor. Nici nu se înşelară în aşteptarea lor, pentru că li sosi ajutorul leşesc. Văzând acestea, prin scrisori una după alta am chemat grabnic pe Căpitanul-cel-Mare al Măriei Tale, pentru ajutorul ce credeam că mi-l va da mie, credinciosului Măriei Tale, iar nu Ardelenilor, cari pururea au fost nestatornici şi neascultători către Măria Ta.

Nu socoti, Măria Ta, că Ardelenii din credinţă au

ascultat şi s'au unit cu Basta. Pricina e întârzierea lui Sigismund Bâthory, pe care-l aşteptau, precum şi lucrarea şi pregătirile mele împotriva lor. Văzând ei acestea, şi desnădăjduind de venirea lui Sigismund, se dădură lui Basta supt vălul credinţii, şi se răsculară împotrivă-mi. Urmarea acestei purtări fără socoteală a lui Basta fu că ai scăpat Măria Ta din mână Moldova şi Ţara-Românească şi Kanizsa, care se deteră duşmanului ca o răsplată! Turcii bat din palme, nebuni de bucurie, pentru că văd aceste ţeri, împreună cu Kanisza, supuse lor. Acestea li plac Turcilor: în viitor se vor bucura şi mai mult de Ardeal, ceia ce să ferească Dumnezeu! Insă, din Ţara-Românească şi din Moldova, Ardealul se poate lua uşor. Iar, unindu-se această ţară cu Coroana Poloniei, Turcul, după planul ce a făcut, are de gând a năvăli în părţile ungureşti şi în alte Ţinuturi învecinate, spre marele rău al Măriei Tale şi a toată Casa de Austria. Cât de uşor se poate face aceasta, cine nu vede, dacă numitele ţeri s'ar alipi la Leşi cari niciodată n'au fost binevoitori Casei de Austria, ci duşmani ai Creştinătăţii întregi, — ceia ce şi până acum s'a dovedit cu prisos! Chiar şi în anul trecut, prin uneltirile lor cele tainice au arătat mai multă bunăvoinţă Turcilor decât creştinilor. Mărturie e faptul că Leşii au ajutat pe Turci, şi Turcii pe Ardeleni; asemenea şi Moldova şi Ţara-Românească au fost răpite tot prin meşteşugurile cele viclene ale Leşilor.

Insemnând acestea mai întâiu, rog pe Măria Ta să asculţi cum s'a început încăierarea între oastea mea şi Ardeleni, ca să ştii că eu nu-s începătorul turburării.

Ardelenii, după ce urziră planul de a mă pierde, căutară chipul de a îndeplini acest plan. Drept aceia, după

ce Moise Székely fugi cu tovarăşii săi la Sigismund Bâthory în Ţara Leşească, nobilimea ardelenească, aşteptând ajutorul Leşilor cu Sigismund, aşeză îndată la o parte oastea ce avea (afară de varmeghia Inidoarei şi afară de Banat, care au rămas pe lângă mine). Insă Sigismund a întârziat cu venirea, şi de altă parte am chemat oastea mea de pretutindenea. Aceasta nu o făcusem din altă pricină, ci numai ca astfel cu puteri unite să purced împotriva lui Ibrahim, despre care aflasem că se coborâse atunci lângă Belgrad, ca să-l apuc de la spate dacă ar năvăli în Ţara-Ungurească, pentru că de timpuriu luasem toate măsurile spre a-mi aduna oastea din toate părţile, de pe unde era, din Moldova, Ţara-Românească şi Ardeal, şi spre a trece cu ea întreagă Dunărea în pământ duşman. Având acest cuget bun şi mântuitor pentru toată Creştinătatea, chemăiu şi pe Ardeleni, cari erau atunci aşezaţi lângă Turda; ei însă răspunseră că, aflându-se lipsiţi de toate cele pentru hrană, deocamdată nu pot veni, şi se rugară să-i las acolo, făgăduind că la cea d'intăiu chemare se vor uni cu mine.

In sfârşit, când era să purced acuma din Sebeş, i-am chemat să vie la mine, prefăcându-mă că nu ştiu nimic despre legătura lor împotriva mea. Atunci îşi vădiră înşelăciunea, răspunzând că nu vor lua armele niciodată alăturea cu mine asupra Turcilor. In deşert am trimes solii miei cu scrisori la Ardeleni, rugându-i să nu strice prilejul ce aveam împotriva Turcilor: ei opriră solii miei şi nu-mi deteră niciun răspuns.

Văzând această schimbare şi nestatornicie, trimeseiu la Măria Ta pe Ioan Raţ, pe Nicolae Vaida şi pe Martin Horvâth, spre a Te înştiinţa despre toate;

însă, fiind toate căile prinse, şi ei fură luaţi robi şi aruncaţi împreună cu alţii în ocnele de sare.

In faţa unei îndrăzneli atât de mari, şi având în vedere că nu voiu avea mai bun prilej de a bate pe Turci decât acum, când, unindu-se oastea celor trei ţeri cu Ardelenii, numărul ei ar fi trecut peste o sută de mii, am alergat la mijlocul ce mi s'a părut mai bun, însărcinând oameni de legea catolică şi luterană a-i abate din pornirea lor ce putea fi foarte primejdioasă Creştinătăţii întregi. Insă nici aceştia nu folosiră nimic, neputându-i întoarce din răutatea lor, ba încă puţin a lipsit de n'au ucis pe trimeşi, mai vârtos pe preotul cel catolic. Până într'atâta se împietriseră aşteptând pe Sigismund!

In acest răstimp ceruiu prin scrisori ajutor de la Basta, şi el mi l-a făgăduit; voind însă a întra în Ardeal, găsiiu calea pe care era să vină la mine, închisă de oastea Ardelenilor. Aceştia îşi schimbară gândul, şi, sfătuindu-se cu Leşii, cerură ei ajutor de la Basta, nu pentru că erau credincioşi, ci pentru că întârzierea lui Sigismund i-a fost făcut să piardă nădejdea în ajutorul leşesc, şi vedeau acuma că puterile lor sunt mai pre jos decât ale mele. Aşa, pe când eu stam la Sebeş, oastea Ardelenilor, unindu-se la Turda cu a lui Basta, se porni îndată asupra mea. Eu (fiindcă nu mă temeam de Ardeleni, pe cât timp erau ei singuri) lăsasem partea cea mai mare a oştirii mele la margenea Moldovei şi Ţerii-Româneşti, în faţa Turcilor, neştiind nimic mai înnainte despre unirea lui Basta cu Ardelenii, cari acum împreună se apropiau de lagărul mieu, cu scop de a se bate cu mine. Văzând pe raiteri uniţi cu viclenii Ardeleni, rămăseiu uimit, şi, cu toate că treaba venise la bă-

taie, nu putuiu a nu întreba de unde se trage aceasta ca să se verse atâta sânge creştinesc? Insă alt răspuns nu-mi deteră decât ca eu să ies din Ardeal! Ci, fiindcă nu ştiam în al cui nume vor să iea în stăpânire Ardealul, la porunca lor singură nu mă puteam trage înnapoi cu ruşine, mai ales nevazând nicio poruncă de la Măria Ta în privinţa aceasta. Credinţa mea către Măria Ta era şi atunci atât de mare, încât cerusem să-mi arăte vre-o poruncă de la Măria Ta, ori, neavând poruncă, să-mi arăte cel puţin scrisorile de însărcinare, sau şi copie după învăţăturile ce ar fi având de la Măria Ta, să o cetesc, fiind hotărât a mă supune îndată voinţii Măriei Tale.

Ei însă nu-mi răspunseră nimic, cu a cui voinţă şi în puterea căror învăţături se răsculaseră împotriva mea, ci ţineau tot una să ies din Ardeal. Dar, fiindcă, după cum am zis, nu vedeam din a cui poruncă ieau ei Ardealul, şi fiindcă mai de multe ori m'am aflat în cele mai mari primejdii din pricina nestatorniciei Ardelenilor, nu puteam ieşi cu ruşine, mai ales că, lipsindu-mi Ardelenii, nu mai puteam nădăjdui alt ajutor împotriva Turcilor. Apoi ei mai de multe ori au cercat a mă trăda în mânile duşmanilor, dacă nu mă apăra Dumnezeu pentru curăţia sufletului mieu; şi, în sfârşit, ei se învoiseră a mă omorâ, despre care, fiind de nevoie, pot da Măriei Tale şi dovezi, chiar cărţi iscălite şi pecetluite cu mânile lor înseşi.

Necăpătând niciun răspuns, mă gândiiu mult ce ar fi de făcut, mai vârtos că nu aveam cu mine vre-o parte mai aleasă din oastea mea; cu toate acestea fără luptă nu puteam părăsi ţara, înstrăinând-o de la Măria Ta şi lăsând-o în mâna vre-unui Ardelean.

E ştiut însă că încă la începutul luptei eu ţi-am fost

credincios Măriei Tale, mărturisind aceasta şi prin graiu şi prin plângerea trimeasă printr'un sol. Toate acestea nu-i mişcară; ci, aşezându-şi oastea spre bătaie, începură lupta. Dar eu, creştin fiind şi neînvăţat a mă bate împotriva creştinilor, de şi eram împins de nevoie, nu mă luptăiu după cum eram deprins, ca împotriva duşmanului firesc, aprinzând pe ai miei cu cuvântul şi cu pilda mea şi sprijinind însumi cea d'intăiu lovire a duşmanului, ci, văzând înnainte-mi oaste creştină şi durându-mă de vărsarea sângelui nevinovat pentru nestatornicia unor necredincioşi, mi se muiè inima, şi nu sprijiniiu după datina mea cea d'intăiu năvală, ci mă trăseiu înnapoi, — nu pentru că aveam oaste mult mai mică, nici pentru că aş fi pierdut încrederea, ci pentru că mă oţeriam a muia în sânge creştinesc o sabie ce băuse până acum atâta sânge de păgâni! Şi aşa ostaşii miei, deprinşi a mă vedea în luptă totdeauna în fruntea lor, de astă dată nevăzându-mă de faţă, se umplură de neîncredere şi deteră spatele, nu de frică, ci temându-se ca nu cumva să se fi întâmplat mie vre-o nenorocire.

Acesta e rostul ciocnirii între mine, de o parte, şi Ardeleni cu Basta, de altă parte, ciocnire care a dat lui Ibrahim prilejul de a cuceri Kanizsa.

Iar, după această fugă, cu ce cruzime sălbatecă s'au purtat Ardelenii, n'ar crede cineva, — pentru că e nemai auzit, însă foarte adevărat. Nouă sute de Secui, ce după fugă se trăseseră la munţi, şi pe cari i-au chemat la sine în numele credinţii către Măria Ta, călcând ei învoiala făcută, i-au ucis într'un munte cu cea mai neauzită sălbătăcie. A doua zi după alungarea oştirii mele, mergând spre Ţara-Românească, a-

proape de Sibiiu dăduiu peste oastea mea muntenească, supt conducerea lui Petru Huszár, şi, purcezând înnainte la Făgăraş, întâmpinăiu pe Ioan Szelestey cu oastea mea moldovenească. Mişcaţi de nenorocirea mea, toţi stătură ca să ne batem din nou cu Ardelenii spre a răsbuna nedreptatea ce mi s'a făcut. Abia după mai multe sfătuiri i-am mai îmblânzit, fiindcă începuseră a striga tare, şi i-am făcut să lase gândul de a mai lucra la vărsarea de sânge creştin prin creştini, lămurindu-li că tocmai aceasta e politica turcească, anume ca să ne junghiem noi între noi, şi arătându-li că oastea leşească cu Sigismund Báthory a întrat pe la Trotuş, oraş al Moldovei, în margenile Ardealului, iar, de altă parte, Moise Székely, venind de spre Bistriţa, pradă în Secui cu foc şi sabie.

Aaşa eu, uitând de jignirile şi nenorocirile mele, şi gândindu-mă numai la binele obştesc, am trimes pe Ioan Szelestey la Ardeleni, arătând prin el mai ales lui Basta toată starea lucrurilor în Ardeal, şi îndemnându-l să fie cu privighere asupra Leşilor, dintre cari, spre mai multă încredinţare, i-am şi trimes pe unii ce căzuseră prinşi în mânile mele. Insă Ardelenii ajunseseră la atâta viclenie şi fărădelege, încât aruncară în fiare pe numitul sol, îl bătură, şi, după cum auziiu în drum, îi zdrobiră mânile şi picioarele; pentru care chinuri neomeneşti sunt vrednici de pepedeapsa potrivită, — mai ales de va fi adevărat, cum se zice, că l-ar fi omorât chinuindu-l. Mă rog de Măria Ta să nu laşi nerăsbunat acest omor, pentru că numitul a fost unul dintre slujitorii cei credincioşi ai Măriei Tale, şi afară de aceasta se afla în solie. Apoi legea obştească, nu numai la creştini, ci şi la Turci şi

la păgâni opreşte a tulbura, supăra şi popri pe soli, cu atât mai mult a-i ucide!

După aceasta, lămurindu-se ei şi din alte părţi cum că au mulţi protivnici, trimeseră la mine în solie pe Sebastian Tököly, cu mai mulţi alţi fruntaşi ai Ardealului. Pe cari, căutând numai la binele obştesc, i-am primit cu toată omenia, după cum doriră, primind toate propunerile ce-mi făcură. Şi, cu toate că nu m'am abătut niciodată din legătura de credinţă ce făcusem înnaintea Preasfinţiei Sale episcopului de Erlau şi innaintea lui Istvânffy, ci am rămas pururea statornic în credinţă, nefiind deprins a mă schimba ca Ardelenii, a căror datină e de a jura strâmb de două ori pe zi, am primit a mai face un jurământ şi am trecut în Ţara-Românească, uitând jignirile mele. De aici am îndemnat pe Basta să fie cu luare aminte, ca nu cumva prin viclenia şi înşelătoria Leşilor ţara să fie smulsă din mânile Măriei Tale, şi, fiind de nevoie, să-mi dea ajutor împotriva Leşilor acelora şi a Turcilor.

Ce puteam face eu mai mult pentru Creştinătate? Cu toate acestea, spre a mi-i pregăti mai bine şi spre a-i asigura şi mai tare de credinţa mea, am trimes în Ardeal chiar pe soţia mea, pe fiul mieu şi pe fiică-mea, — însă cu îndatorirea ca pe fiul mieu să-l lase a veni îndată la Măria Ta. După cum auziiu însă, sunt opriţi în închisoare, ţinuţi mişeleşte şi în lipsă de toate De şi n'am fost vrednic de acestea, sunt însă nevoit a le răbda cu inimă tare, spre binele Creştinătăţii, pentru care sufăr orişice, lasând în mâna lui Dumnezeu răsbunarea dreptului mieu.

După ce, culegându-mi încă puterile, întrăiu în Ţara-Românească, mă simţiiu împresurat din toate părţile de duşmani: ici Leşii, colo Turcii, pustiind câm-

piile, satele şi oraşele, răpind turmele şi cirezile, prădând pretutindenea şi ducând pe bietul popor ca vitele în prinsoare, încât, privind la pustiirile cele multe şi la mulţimea celor duşi în prinsoare, faţa Ţerii-Româneşti era cu mult mai de plâns decât în zilele lui Sinan, când oastea turcească cotropise totul.

Adesea am cerut stăruitor ajutorul Ardelenilor, însă totdeauna în deşert, pentru că, punând toate la o parte, singurul lor cuget era acela de a mă pierde. In această primejdie, oricât de mare era, nu m'aş fi temut niciodată numai de Leşi, dacă nu s'ar fi născut de ceialaltă parte războiul cu Turcii: pentru că împotriva Leşilor două zile am luptat cu izbândă. Insă, acum, de o parte mă înteţia Leahul, de altă parte mă strâmtora Turcul, din a treia parte, din Ardeal, unde credeam că am prieteni, şi nu duşmani, năvăli în Ţara-Românească şi Moise Székely, căpitanul ostaşilor lui Sigismund Báthory.

Incunjurat de duşmani atât de mulţi şi de neîmpăcaţi, şi pierzând toată nădejdea în făgăduinţile ajutorului ardelenesc, mă văzuiu silit a mă trage de-a lungul munţilor Ţerii-Româneşti spre Craiova, ca să scap de sălbătăcia Leşilor. De aici încă am cerut de mai multe ori ajutorul Ardelenilor, fără a-l putea însă căpăta. Li aduseiu aminte învoielile, cărţile de jurământ şi legămintele cu care se legaseră; însă pierduiu numai vremea în deşert, pentru că ei se înţeleseseră pentru moartea mea.

In mijlocul atâtor primejdii, n'am aflat alt leac împotriva acestor rele decât a fugi la Măria Ta, căreia I-am fost pururea credncios, spre a găsi o bunăvoinţă corespunzătoare faptelor mele la Acela căruia i-am fost cu credinţă totdeauna. In acest drum dând peste

oastea turcească supt poruncile beilor de Vidin şi Nicopol, cari trecuseră Dunărea spre a veni în ajutorul Leşilor, răpeziiu înnainte pe Banul Craiovei spre a-i lovi. Lupta în numele Măriei Tale am purtat-o cu izbândă, omorând mulţi dintre duşmani, între cari şi pe numiţii bei şi luându-li steagurile, dintre care cel mai însemnat e la mine.

Impresurat de atâtea rele, veniiu, cu prea puţini de-ai miei, drept la Măria Ta, prin ţerile Măriei Tale şi prin Ardeal, unde câte nenorociri, jigniri şi răscoale am avut a suferi, vei fi înţeles Măria Ta. In multe locuri săriră pe oamenii miei şi-i uciseră fără milă. Din cetatea Devei îndreptară tunurile asupra mea, şi înnecară în Murăş pe mai mulţi dintre ai miei; şi aceste nevoi le avuiu nu numai într'un loc, ci prin tot Ardealul. Nemulţămiţi cu atâta, trimeseră cărţi la Baia-de-Criş spre a răscula lumea împotriva mea. Asemenea întărâtară pe ostaşii din Lipova şi din cetatea Inăului; fiind însă mai pre jos cu puterea, nu cutezară a lovi pe ai miei.

In acest chip şi între aceste nenorociri ajunseiu la Măria Ta, gol şi despoiat de toate. Visteria mea toată, mărgăritare scumpe, de care am avut mulţime, aurul şi argintăria, veşminte alese, mulţi cai de mare preţ, cu un cuvânt tot ce aveam pe lângă mine, le-am pierdut pentru credinţa către Măria Ta; şi astăzi, lipsit de toate cele ce cu multă sudoare şi osteneală mi le-am adunat, nu ştiu încotro să mă întorc. In prea-marea mea nevoie nici această călătorie n'aş fi putut-o face dacă alţii nu mi-ar fi întins mână de ajutor.

Insă, decât aceste, oricât de multe şi felurite rele ce am suferit eu, sunt mai mari cele ce suferi Măria Ta şi Creştinătatea pentru înstrăinarea celor trei

ţeri; din care nu puţină primejdie se poate naşte. De aceia, nu numai eu, care nu mă simt de ajuns în privinţa aceasta, ci Creştinătatea întreagă ar fi să stăruiască a se pedepsi, după cum se cuvine, călcătorii de jurământ şi înstrăinătorii ţerilor Măriei Tale.

Am voit să arăt toate acestea Măriei Tale în toată credinţa şi adevărul, întocmai aşa precum s'a întâmplat, şi, ca să pot face aceasta mai bine, veniiu eu însumi la Măria Ta, înfruntând atâtea primejdii.

Cunoscută fiind credinţa mea către Măria Ta şi către toată Casa de Austria, din multele războaie, în care după deosebirea timpurilor m'am luptat, şi de aproape şi de departe, însă totdeauna cu inimă neînfrântă, dovedind râvna mea şi dreptul mieu, am venit la Măria Ta cu atât mai bucuros, cu cât ştiu că voiu găsi îndurarea cuvenită.

Drept aceia, Măria Ta, privind cu ochi îndurători pe de o parte nenumăratele daune şi nenorociri ce am suferit, mă vei ocroti cu cunoscuta-ţi bunăvoinţă şi blândeţă, ca, după pilda mea, şi alţi prinţi şi fruntaşi să rămână statornici în credinţă, iar duşmanii miei, cari preziceau că nu voiu găsi ajutor la Măria Ta, să se ruşineze şi să nu cuteze a mă mai batjocuri. Despre această rară bunăvoinţă şi bunătate a Măriei Tale eu nu m'am îndoit niciodată, ci, din potrivă, şi acum, după scoaterea mea din Domnie şi după pierderea tuturor bunurilor, nădăjduiesc în bunătatea Măriei Tale, de care şi în viitor mă voiu sârgui, cât voiu mai trăi, a mă învrednici prin necontenite slujbe credincioase, până la vărsarea sângelui mieu.

Cât despre mijloacele şi chipul de a vindeca toate aceste rele, eu după mica mea pricepere le voiu arăta când minunata înţelepciune a Măriei Tale va găsi cu

cale a mă primi şi pe mine la aceste sfaturi şi a alege spre acest scop pe cei mai buni dintre sfetnicii săi. Chipul ce voiu propune nădăjduiesc că va fi cel mai mântuitor şi mai uşor, nu numai pentru Măria Ta şi Innalta Sa Casă, ci pentru întreaga lume creştină, că vezi Măria Ta cum că Turcii şi alţi duşmani fac din zi în zi înnaintări tot mai mari şi plănuiesc peire chiar şi acestor părţi şi locuri.

Al Măriei Tale, Impărate şi Craiu, cel mai umilit, pururea supus şi credincios.

Mihail, Voevodul Ţerii-Româneşti.

L.

Ieremia Movilă.

(1595.)

Omul Polonilor, Ieremia-Vodă Movilă, coborâtor prin femei din neamul Lăpuşnenilor, frate de Vlădică şi însuşi boier mare al ţerii, cinstit, blând şi evlavios, fu ca Domn numai un purtător de veşti pentru străini şi un îndeplinitor al voii străinilor. Aşa se înfăţişează şi în scrisorile lui.

Iată cum vesteşte lui Zamoyski, stăpânul, că Ţara-Românească a ajuns iarăşi în mâna unor creştini pe cari nici el, nici acel stăpân nu-i iubia.

Ediţie: Hurmuzaki, *Supl.* II [1].

Prea-luminate şi milostive doamne. Ţinem gata slujbele noastre bunăvoinţei d-tale, milostivul nostru Domn.

Trimetem îndărăt la d-ta pe acest Cămăraş care a mers cu Radici Sârbul la Mihai-Vodă. Care spune că Voevodul ardelean a gonit pe Turci din Târgovişte, a prins pe Mehmed-Paşa (Paşa Ţerii-Româneşti) şi

a gonit pe Sinan-Paşa din Bucureşti. Ni-a dat şi scrisorile lui Răzvan către unii prieteni ai lui, scrise în aceste cuvinte, şi le trimetem d-tale[1]. Te rugăm pe d-ta, domnul nostru milostiv, să binevoieşti a nu înceta să-mi dai ajutorul d-tale şi să ne veşteşti despre toate. Dar te rugăm pe d-ta încă odată. Iarăşi îţi ţinem gata slujbele noastre bunăvoinţei d-tale.

Din Iaşi, 28 Octomvre 1595.

Iţi dorim d-tale, milostivul nostru Domn, toată fericirea.

Ieremia Movilă, cu mila lui Dumnezeu Domn al ţerii Moldovei.

Prea-luminatului domn, domnul Ioan Zamoyski de Zamosc..., milostivul nostru Domn.

LI.

(1601.)

Peste şese ani, când Mihai care-l gonise mai fără luptă şi pe care-l apăraseră numai pietrele tari ale cetaţii Hotinului, căzu prin trădarea uneltită şi de dânsul, şi, după o nouă biruinţă, fu ucis împotriva oricărui drept, Ieremia nu arătă bucurie, nici jale, ci, cu sufletu-i fără răsunet, trimete astfel la cei mai mari ai lui vestea nelegiuirii.

Lu tie: H rmuzaki, *Supl.* II '.

Cât despre Mihai, mi se mai spusese din izvor sigur că ar fi fost ucis. Totuşi aşteptam întărirea acestei ştiri. Acuma dumnealui Ştefan Csaky, gheneralul a toată ţara Ardealului, îmi dă veste sigură că Mihai a fost ucis la 19 August lângă Turda, — ceia ce aduc la cunoştinţa Măriei Tale. Mihai a avut o

---

[1] Vezi-le mai sus.

ceartă cu Gheorghe Basta pentru tunurile pe care Basta nu voià să i le deie. Mihai, rostindu-se cam pornit, nu numai împotriva lui Basta, dar şi împotriva Măriei Sale Impăratului, Basta a pus să-l împuşte, apoi să-i taie capul şi să-i arunce trupul pe un cal crăpat, ca să-i facă şi mai mare necinste...

...Iaşi, 1-iu Septemvre 1601.

LII.

Radu-Vodă Şerban.

(1602.)

Adevăratul urmaş al lui Mihai Viteazul fu Radu Şerban. Pornit din Ardeal, el păstră totdeauna legăturile cu Ardealul. Apără la orice prilej interesele împărăteşti, cerând numai a nu fi uitat cu totul. Când căzu asupra lui Hanul însuşi, care aducea pe Simion-Vodă Movilă, el cere astfel ajutorul Imperialilor.

Ediţie: Hurmuzaki, IV [1].

Măria Ta Impărate şi Craiu, Doamne nouă preaîndurător.

După supunerea prea-umilită a credincioasei noastre slujbe pe placul Măriei Tale, Domn şi prinţ al nostru prea-îndurător.

Pentru îndurarea şi bunăvoinţa cu care Măria Ta eşti îndreptat către noi şi această ţară năcăjită, mulţămim totdeauna cu umilinţă, după cât putem, Măriei Tale, rugând pe Dumnezeu să te păstreze pe Măria Ta Impărătească în bună sănătate cât de mulţi ani.

După ce, prea-îndurate Doamne, cu mila lui Dumnezeu şi ajutorul bănesc al Măriei Tale Impărăteşti, am dobândit această nenorocită de ţară şi pe duşmanul cel mai înverşunat, şi al Măriei Tale Impără-

teşti şi al nostru, pe Simion Voevod, cu ai lui, Leşi, Turci şi Tatari, l-am gonit din ţara aceia, iar acuma stăm cu ai noştri la hotarul Moldovei, zi şi noapte gândindu-ne la aceia, în ce chip mai bine şi mai folositor am putea sluji Măriei Tale Impărăteşti şi Creştinătăţii întregi. Deci rugăm cu umilinţă pe Măria Ta Impărătească să aibă pentru noi aceiaşi îndurare şi bunăvoinţă, şi nu mai puţin, pe care a avut-o odată faţă de Mihai Voevod, înnaintaşul nostru, şi în darea de ajutor bănesc, şi în alte lucruri de nevoie. Şi să ni trimeţi îndurător vre-o sumă de bani chiar acuma, pentru ca oştenii noştri cari sunt încă în ţară, să nu fie siliţi a pleca, de prea multă neplată, cu paguba cea mare a acestei ţeri nenorocite. Pe care îndurare şi bunăvoinţă a Măriei Tale, dacă am căpătat-o, nu vom lipsi a o răsplăti totdeauna, cu umilinţa cuvenită, prin credinţa noastră deplină. Aşteptăm în această privinţă de la Măria Ta Impărătească un răspuns preabinevoitor şi prea-plăcut, dorind ca Măria Ta Impărătească să trăiască ani cât mai mulţi fericiţi. In cetatea noastră a Târgoviştii, 4 Septemvre, anul 1602.

Al Măriei Tale Impărăteşti şi Crăieşti credincioasă şi veşnică slugă.

Radu Voevod.

[Către Impăratul Rudolf.]

LIII.

(1603.)

Tatarii fură opriţi la şanţurile de la Teişani în gura Teleajenului. Peste câteva luni, Radu mulţămia de ajutor bătând lângă Braşov şi ucigând pe Craiul răsculaţilor unguri, pe Moise Székely. Indată însă el se frământa şi cu Turcii, şi cu Tatarii, şi iarăşi ră-

sună cererea lui de ajutor, prin solii trimeşi la Impărat.

Ediţie: Hurmuzaki, IV [1].

Acuma nu vă pot scrie veste mai bună decât numai că, de când ne-am întors din Ardeal, de la înfrângerea şi peirea lui Moise Székely, nu mai avem odihnă de spre Tatari. Ceia ce-mi vine numai de la vecinii miei cei buni, de la Moldoveni. Căci Vodă-i aţâţă asupra noastră, şi tot vin câte 2.000, 3.000, 6.000, şi 7.000 de-odată în ţara noastră. Iar noi cu puţina noastră oaste ne-am sârguit de i-am răspins totdeauna, cu ruşine şi pagubă mare. Iar acum în urmă au năvălit în ţară în număr de 10.000 şi au venit până la Curţile din Străjeşti şi „Syligh" (Stăneşti?). Până ce am aflat aceasta, s'au învârtejit îndărăt. După cari am trimes îndată pe căpitanul nostru Mârza, care i-a prins lângă Giurgiu, şi i-a lovit, şi cu ajutorul lui Dumnezeu i-a bătut, şi mulţi dintre Tatari au perit. Şi dintre ai noştri au rămas la 100 de ostaşi de frunte. Ţara e acuma aşa de pustiită, încât nici în vremea lui Sinan-Paşa n'a fost aşa. Şi ostaşii sunt plictisiţi că nu-i putem plăti. De aceia rugămintea mea sârguincioasă, pentru numele lui Dumnezeu, către d-voastră este aceia că, dacă Măria Sa vrea să ne ajute sau ne va ajuta cu ceva, dumneavoastră să vă întoarceţi îndată cu aceia acasă. Căci, dacă dumneavoastră mai rămâneţi, vom fi siliţi iarăşi a ieşi din ţară înnaintea duşmanului. Căci nu mai putem, nici ştim a ţinea şi hrăni oastea cu vorbe, nici să mai vedem nevoia cea mare şi tulburarea săracilor noştri supuşi. Şi arătaţi că Simion-Vodă iarăşi se găteşte tare şi are de gând să vie asupra noastră: pe

de o parte stă la vorbă cu Măria Ta pentru pace, iar de cealaltă parte aduce Turci şi Tatari asupra noastră. De aceia să arătaţi dumneavoastră aceasta Măriei Sale şi să stăruiţi prea-plecat la Măria Sa ca să scrie Măria Sa Craiului leşesc şi acelui Voevod pentru aceasta, ca să lese în pace ţara şi oamenii Măriei Tale şi să se oprească de la duşmănii ca acestea. Aşa e făcută viaţa noastră cea ticăloasă şi tulburată.

Târgovişte, 24 Octomvrie, anul 1603.

LIV.

(1619.)

După ce mai luă odată Ardealul pentru Impărat, sfărâmând, tot lângă Braşov, şi cetele altui prinţ ungur, Gavril Bathory, Radu se văzu lipsit de ajutor şi-şi părăsi ţara, cătându-şi adăpostul la Viena. Aici îşi aduseră aminte numai rare ori şi neîndestulător de dânsul. Intr'un rând, când Curtea împărătească voia să-i dea interesele pe mâna acelui Gavril, vechiul duşman, el face aceste observaţii cuminţi.

Ediţie: Hurmuzaki, IV [1].

Măria Ta Impărate şi Craiu, Doamne, Doamne prea-îndurător.

Dintru întăiu. Unde Turcul în scrisoarea sa făgăduieşte că va face toate după placul şi voia Măriei Tale Impărăteşti şi Crăieşti, înţelegând anume că Domnia Ţerii-Româneşti nu-mi va fi tăgăduită, numai cât să merg însumi la Poarta turcească, aceasta e în socotinţa şi prea-îndurătoarea voie a Măriei Tale. Căci mă mărturisesc a fi fost totdeauna şerb credincios şi de multă vreme legat cu Măria Ta Impărătească şi Vestita şi Prea-Innălţata Casă de Austria, a domnilor, domnilor miei prea-îndurători, la poruncile cărora până

acuma protivnic n'am fost niciodată. De aceia, şi în această afacere, ferească Dumnezeu să fiu străin de a mă supune, dacă aşa i se pare Măriei Tale că se cuvine şi e neapărat de nevoie pentru folosul Măriei Tale şi a toată Creştinătatea.

Al doilea, că Impăratul turcesc încearcă a spune că eu am fost şerbul lui şi mai vechiu Domn al Ţerii-Româneşti şi a mă însuşì lui, din aceia scoţându-mı vină mai mare că din pricina mea i s'au adus pagube mari Ţinuturilor lui, — nu e de mirare că el a scris acestea, şi e mai de mirare lucru că n'a adaus mai mult. Căci nu-i era ascuns lui că eu am fost şerb legat cu Măria Ta, precum şi cu toată Creştinătatea; că acelea toate pe care le credeam că sunt de mare nevoie pentru a creşte şi a adăugi cinstea, ascultarea şi folosul Măriei Tale şi a toată Creştinătatea, a trebuit să le fac şi să le îndeplinesc cu orice preţ, purtând cu Turcul crunte războaie. Apoi că nu cu braţul lui, ci cu puternicul braţ al răposatului Impărat Rudolf, înnaintaşul Măriei Tale, am fost făcut Domn, adus şi aşezat cu fericire în Domnia Ţerii-Româneşti, primind de la el, şi nu de la Turc, steagul ca semn de credinţă veşnică şi de adevărată supunere a mea: lămurit îndestul prin această învăţătură în ce chip trebuie să veghez şi să duc lucrurile care ar părea că privesc cinstea şi folosul Măriei Sale şi a toată Creştinătatea. Dar, după ce, de amândouă părţile făcându-se legătură, s'au oprit de la arme, şi cât a ţinut legătura, nu se dovedeşte, nici se va dovedi că i-am adus vre-o pagubă.

Cât priveşte cele arătate în decretul Măriei Tale Impărăteşti şi Crăieşti, ai mai binevoit Măria Ta Impărătească şi Crăiască să-mi scrii că, din fireasca în-

durare a Măriei Tale, vei vorbi cu solii lui Bathory Gabor, în adunarea obştească de la Pojon, despre lucrul mieu.

Judecata mea este în această privinţă că aceste ţeri: Ardealul, Ţara-Românească şi chiar Moldova nu trebuie lăsate din mâna şi puterea Măriei Tale şi a toată Creştinătatea. Căci, de vor ajunge în mâna Turcilor cu totul, să creadă că va fi cu cea mai mare daună a Măriei Tale şi cu paguba a toată Creştinătatea, ori de se vor ţinea cu arma ori cu pacea. Numai dacă Măria Ta va binevoi a da întru toate credinţă deplină lui Bathory, ale cărui năravuri şi a cărui statornicie cred şi eu că Măria Ta o ştii foarte bine, atunci mie, ca unui şerb credincios şi mărturisit, mi se cade a mă supune poruncilor Măriei Tale, şi, răzimat pe numele şi norocul Măriei Tale, despreţuind toate primejdiile de viaţă, precum până acum am purtat lucrul cu izbândă, sunt gata a-l purta şi a-l îndeplini totdeauna.

Al Măriei Tale Impărăteşti şi Crăieşti credincios şerb.

Radu-Vodă.

LV.

Constantin-Vodă Movilă.

(1613.)

Ajutător al lui Radu în ultimele lupte a fost un Movilă, tânărul Constantin, care vedea în Domnul muntean pe duşmanul lui Simion şi al fiilor lui, cari-i erau şi lui duşmani. Gonit din Moldova, pentru aceste lupte chiar, de Turci, el scrie cele ce urmează din Hotinul unde se adăpostise înnainte de o nouă năvălire, căreia era să-i urmeze robia şi moartea.

Ediţie: Hurmuzaki, IV[1].

Prea-luminate Doamne, prieten şi vecin preţuit (Francisc Forgach).

Constantin-Vodă... Sănătate şi oferirea necontenită a slujbei noastre foarte sârguincioase. Iţi mulţămim cu toată prietenia, şi făgăduim că la o întâmplare ne vom strădui a-ţi răsplăti, pentru că prin scrisoarea d-tale cu cinste ne-ai cercetat şi ni-ai făcut cunoscute unele lucruri foarte plăcute. Şi, pentru că legătura noastră de obşte cere să-ţi amintim neapărat dumitale starea lucrurilor noastre de aici, voim a-ţi da de veste măcar atât: că întâiu duşmanii noştri de obşte, cari se gândesc nu puţin a face nelinişte şi împotrivire, precum ştii şi cunoşti aceasta foarte bine, prin meşteşugirile lor stricătoare ne-au scăzut şi au lucrat la Poartă pentru Domnia noastră. Şi apoi păgânii au încercat ale lor asupra noastră fără contenire, cu cea mai mare încordare. Dar, din mila lui Dumnezeu, n'au putut să ni strice tocmai mult. Ci acum, împotriva credinţii Impăratului turcesc date nouă, împotriva făgăduielilor şi a încrederii noastre, Vizirii pe unul de neam prost, pe care totuşi vreau să-l scoată, din neam domnesc[1], cu ajutorul şi sprijinul viclenilor noştri, ni l-au trimes în ţară, cu o mulţime de Turci şi de Tatari. Innaintea cărora noi, cu învoirea şi socoteala sfetnicilor noştri, ne-am dat înnapoi, împreună cu credincioşii noştri boieri şi oastea ce aveam pe lângă noi, aşteptând prilej mai bun. Şi ne-am dus la cetatea noastră a Hotinului şi am aşteptat aici ceas de ceas oastea Măriei Sale Craiului leşesc orânduită în ajutorul nostru, precum şi oastea năimită de noi, şi nădăjduim că prin acest mijloc, cu ajutorul Celui Atotputernic, să ni putem răsbuna din belşug asu-

[1] Ştefan ce se zicea fiul lui Ştefan Tomşa.

pra duşmanilor noştri. Pentru care din partea d-tale nu puţin ajutor se cuvine şi trebuie neapărat să fii cu sârguinţă, pentru ca să nu rămâie pe placul acestora cari întru aceasta sunt începători şi pricinuitori. Ne lăsăm în sama pazei lui Dumnezeu.

Dat în cetatea noastră a Hotinului, 17 Ianuar, anul 1613.

Al Prea-luminatei Domniei Tale prieten şi vecin gata de orice slujbă:

Constantin-Vodă.

Ştefan Boer, secretar.

LVI.

Alexandru Iliaş.

(1620.)

Urmaş al lui Alexandru-cel-Bun, peste mulţi bastarzi şi decăzuţi, Alexandru Iliaş vorbeşte în aceste cuvinte de peirea lui Gaşpar-Vodă Gratiani, care se ridicase pentru cucerirea creştină a Polonilor împotriva Turcilor.

Ediţie: Hurmuzaki, *Supl.* II [1].

Prea-puternice şi milostive domnule Voevod de Chiev.

Făgăduim cu stăruinţă slujba noastră prietenească şi credincioasă bunăvoinţei d-tale.

Iţi vestim d-tale că, din mila lui Dumnezeu şi cu norocul M. S. Impărăteşti, am întrat în stăpânirea ocinei noastre, ţara Moldovei, şi a Scaunului Iaşilor. Acea ocină a noastră era stăpânită până acum de unul care înnainte de noi se aşezase în Scaun şi făgăduia să fie mare prieten al Coroanei Leşeşti şi al d-voastră al tuturora. A viclenit întâiu pe Domnul Dumnezeu, apoi pe domnul său, şi apoi a pricinuit mari pagube

Coroanei Leşeşti şi acestei sărace ţeri a noastre. Ce putem face? Domnul Dumnezeu e platnic bun: i-a plătit după faptele lui. Noi ştim că înnaintaşii noştri erau legaţi cu d-ta prin legături de prietenie; deci făgăduiesc şi eu, ca un creştin, şi mă înscriu să fiu prieten credincios al d-tale şi al Coroanei Leşeşti: nu voiu urmà pilda celui ce a adus Coroanei Leşeşti atâta ruşine şi pagubă.

Iaşi, 12 Octomvre 1620.

Al d-tale credincios prieten şi gata de slujbă.

Alexandru Voevod,
fiul lui Iliaş, Domn al ţerii Moldovei.

LVII.

Miron-Vodă Barnovschi.

(1627.)

Movilă de sânge, numit Barnovschi, după moşia părintească Bârnova, în privilegiul polon de nobilitare, Miron-Vodă nu era un fricos, nici un om nesigur faţă de Creştinătate, de vreme ce putea să scrie:

N'am atâtea puteri ca să mă împotrivesc silei păgâneşti şi n'am nădejde decât în Dumnezeu ca să-mi apere capul...

Dar tocmai de aceia el fu silit a-şi pierde mai tot timpul cu silinţi în vederea păstrării păcii turco-polone.

Edi ie: Hurmuzachi, *Supl.* II [1].

Prea-Luminate şi milostive Craiu, prea-îndurătorul mieu domn şi stăpân.

Prin scrisoarea Măriei Tale Crăieşti, prea-milostivul mieu domn, precum şi prin arătarea slugii mele

am înţeles în de ajuns mulţămirea cu care Măria Ta Crăiască, prea-îndurătorul mieu domn, ai primit silinţile ce le-am făcut pentru a păstra o pace trainică între M. S. Impăratul turcesc şi M. T. Crăiască, domnii miei milostivi. Mi-am pus în gând a-mi întrebuinţa toate puterile ca această slujbă ce am început să-mi poată câştiga milostiva ocrotire a M. T. Crăieşti şi a M. S. Impăratului turcesc, domnii miei prea-milostivi, şi nădăjduiesc în Dumnezeu că lucrurile ce voiu fi îndeplinit vor ţinea ani lungi şi fericiţi, pentru slava celui Prea-Innalt şi pentru răspândirea binefacerilor unei păci trainice şi nesmintite.

...Iaşi, 15 Octomvre, anul Domnului 1627.

Al Prea-Luminatei Măriei Tale Crăieşti, prea-îndurătorul domn, prea-umilită şi supusă slugă.

Miron Barnovschi.

Scos din Scaun, el îşı arată astfel nădejdile de a-şi mai căpăta moştenirea.

Ediţie: *ibid.*

Afară de aceasta am primit zilele acestea un răspuns prielnic de la Poartă, la care trimesesem între alte dovezi care sună, şi astfel, fără să calc tocmelile, voiu fi aşezat iarăşi în Scaun,—pentru că am grijă mare să nu fac greutăţi Statelor Coroanei—, şi aş putea apoi, prin gătirea mea de jertfă şi statornica mea credinţă, să recunosc milostiva ocrotire ce mi-ar fi dat-o Măria Sa Craiul....

LVIII.

Vasile-Vodă (Lupu.)

(1642.)

Vasile Lupu ascunde în el multă putere şi multă viclenie, multă răutate crudă chiar. Aceasta se vede şi

după reclamaţiile următoare: e de mirat conştiinţa lui Vasile-Vodă că ar putea răscula pe Românii din Ardeal.

Ediţie: Hurmuzaki, IV.

Prea-strălucita Poartă a prea-puternicului Impărat a putut vedea credinţa mea adevărată încă de pe vremea lui Gratiani, Domnul Moldovei, când, făcându-se legătură cu Leşii împotriva prea-puternicii Impărăţii turceşti, n'am voit să mă unesc cu el şi cu ceilalţi boieri, şi de aceia am fost ars cu fierul roşu pe piept. De către Moise cel fugar în Ţara Leşească am fost întâiu închis şi abia am scăpat cu viaţă. Şi, pentru că am trimes în mânile împărăteşti pe Barnovschi, duşman jurat al Impărăţiei turceşti, chemându-l din Ţara Leşească, şi apoi pentru moartea lui căutat ca să fiu dat morţii, abia am scăpat. Şi, în sfârşit, cu voia lui Dumnezeu şi cu mila prea-ocrotitorului Impărat Sultan-Murad, am fost numit Domn al Moldovei. In care dregătorie cât am fost de cu credinţă, şi din aceia se vede că fără vre-o pagubă, dar cu cea mai mare pagubă a Leşilor, am împăcat pe Sultanul Murad şi pe Vizirul său Murteza cu Leşii. Acum am făcut cheltuieli şi osteneli mari ca Muscalii şi Cazacii să dea înnapoi Azacul[1] fără războiu, şi am căpătat pe Muscali prieteni ai Impăratului, iar Leşilor duşmani. De şi prea-puternicul Impărat n'a vrut să dea fratelui sau ginerelui mieu Domnia munteană, voiu fi călăuz în Ţara Leşească oştirii împărăteşti, voiu aţâţa pe Cazaci să dea ajutor Muscalilor împotriva Leşilor, şi astfel Leşii vor avea războiu de o parte de către Mus-

---

[1] Azorul.

cali şi Cazaci, din două părţi, şi de spre Tatari, Moldoveni şi Turci, de dincoace. Cu privire la Ardeal, e uşoară treaba: cunosc foarte bine căile pe care poate fi lovit din Moldova şi Ţara-Românească: de colo Paşa de Timişoara, de ici Turcii, Tatarii, Moldovenii şi Muntenii. Se adauge aceia că în Ardeal mai mult de o treime sânt Români, cărora făgăduindu-li slobozie, îndată-i vom aţâţa asupra Ungurilor. Şi astfel vor avea acasă şi în străini războiu, de n'or şti unde să se întoarcă. Iar Matei[1] e cu totul în slujba Ungurilor şi Leşilor, în ei avându-şi încrederea şi ducându-şi acolo comorile. Ci eu, cu tot neamul mieu, la Turci, de la cari am Domnia, la ei şi pentru ei voiu muri. Acestea să le ţie în samă Prea-Puternicul Impărat şi Vizirii lui, ca astfel să lăţească hotarele Impărăţiei. Eu sânt gata cu credinţa şi slujba.

LIX.

(1654.)

Acelaşi Domn scrie astfel din Constantinopol după căderea sa, căutând să înşele asupra rostului şederii sale la închisoarea de Stat a celor Şepte Turnuri. Se îndreaptă către fratele ce i se găsia în prinsoare la principele Ardealului, către Gheorghe Hatmanul şi-i cere să se puie în legătură cu noul Domn muntean, Constantin-Vodă, înlocuitorul duşmanului său, Matei Basarab.

Ediţie: Iorga, *Studii şi documente*, IV, pp. 30-1 (româneşte).

† Io Vasilie Voevod scriem la fratele nostru, la Gheorghie ce au fost Hatman, multă sănătate. Alta,

[1] Matei Basarab.

de vei vrea să 'ntrebi de noi, cu ajutorul lui Dumnezeu ne aflăm cu sănătate şi în pace. Venit-am şi noi cărăm (sic)[1] în Ţarigrad, în 11 zile ale lui Iunie, şi cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu ruga Precistei Măria Sa Vizirul foarte ne-au primit cu bine, şi a doua zi ne-au împreunat cu cinstitul Impărat, şi ni-au zis cinstitul Impărat să şedem aici la Şepte Turnuri, unde se chiamă, şi şedem acum. Iară cu mila lui Dumnezeu de la toţi prietenii avem socotinţă. **(Un rând de criptogramă.)** Deci să nu-ţi faci voie rea, c'am grăit cu capichehaielele Măriei Sale Craiului şi cu dumnealui Elcì-Hasan-Paşa şi cu dumnealui Dzulficar-Aga, carele este dragomanul Măriei Sale Craiului[2], ca să scrie cărţi la Măria Sa Craiu pentru dumneata. Şi am scris şi eu la Măria Sa Craiu, ca să te slobozească, că nu eşti niciun vinovat; deci pare că Măria Sa Craiul te va slobozi. Deci vină în Ţara Muntenească, la dumnealui la Constantin-Vodă, că dumnealui ni este ca un fiu. Deci de-acolo vei veni cu oameni de-a dumisale aici în Ţarigrad. Deci Dumnezeu este bun. Ţi-aş scrie şi de altele ce s'au lucrat, ce ştiu că le vei şti; ce n'am ce-ţi scrie. Numai Măria Sa Hanul au trimis pe un Agă cu noi aici la Impărăţie, şi au scris foarte bine pentru noi. Deci aveam nădejde de pre mila lui Dumnezeu să nu ne lase de tot, ce să-şi aducă aminte de noi.

Atâta scriu, şi Dumnezeu să te scoaţă, iară să ne vedem unul cu altul; căci pentru păcatele noastre ne-au certat Dumnezeu. Deci numai să-i mulţămim şi să ne

[1] De curînd?
[2] Principelui Ardealului, Gheorghe Rákóczy, al II-lea.

rugăm Sfinţiei Sale, că nu ne va lăsa. Şi fii sănătos. Scris în Ţarigrad, Iunie 20 zile.

Io Vasilie Voevoda.

La iubit fratele nostru Gheorghie ce au fost Hatman să se dea cu cinste întru mânile dumisale.

LX.

Mateiu-Vodă (Basarab).

(1935?.)

Bunul Mateiu-Vodă Basarab scria astfel către ambasadorul francez de la Constantinopol, care-i trimesese un răspânditor al catolicismului. La sfârşit el plânge durerea ţerii despoiate şi stoarse.

Ediţie: Iorga, *Acte şi fragmente*, I,

Prea-luminate Domn, mult preţuit de noi,

Peste măsură mă îndatoreşte curtenitoarea purtare a dumitale, că binevoeşte a ne cerceta cu scrisoarea d-tale curtenitoare, plină de mărturisirea de iubire a blândului d-tale suflet. Ni e plăcută această bună mărturisire faţă de noi, asigurându-te că va fi totdeauna şi la orice prilej răsplătită de noi cu alte bune scrisori. Şi cea mai mare cinste ni vei face d-ta dacă nu vei fi zgârcit în a ni împărtăşi poruncile d-tale, cum astăzi ai binevoit să ni dai în grijă, în chip neobişnuit, pe d. Anton Devia, care a fost văzut de noi cu obişnuitul ochiu plin de iubire; cu atât mai mult cu cât atârnă de d-ta ca prieten de aproape. Şi aşa voiu face cu oricine va veni din casa Măriei Tale Prea-Luminate, având noi bună aplecare pentru alesele însuşiri ce

sunt în d-ta. Să ni faci îndatorirea de a vorbi une ori cu dumnealui Caimacamul[1] despre această biată ţară şi despre noi înşine, povestind grelele biruri şi nesuferitele cheltuieli ce avem, din care s'a născut sărăcirea şi nimicirea acestui popor, şi nici nu au compătimire de noi cine am nădăjdui să vie în ajutorul năcazurilor noastre. Ni va fi peste măsură de plăcută această îndatorire, nădăjduind folos, faţă de bunătatea d-tale. Căruia-ţi rugăm de la Dumnezeu toată fericirea cea mai mare.

Bucureşti, 8 Septemvre 1635 (?).

Al d-tale prea-iubitor prieten şi gata de îndatorire.

Io Mateiu Basarab,
Domn al Ţerii-Româneşti.

LXI.

Constantin Basarab (Cârnul).

(1656.)

De la acest Constantin, care prin intrigă ajunse Domn, amărând bătrâneţele lui Mateiu şi ştia aşa de puţin să cârmuiască încât peste câteva luni avea împotrivă-i pe acei seimeni sârbi şi dărăbani români cari smulseseră pentru dânsul Domnia, de la acest distrugător, cu ajutorul „Craiului" stăpân, din Ardeal, al acelei singure oştiri ce o avea ţara, de la această umilă unealtă a celui al doilea Rákóczy, la care trebui să fugă, pentru a nemeri apoi la Cazaci şi a fi, o clipă, un neaşteptat Domn al Moldovei, avem aceste rânduri, tocmai către stăpânul de peste munţi.

Ediţie: Iorga, *Studii şi documente*, IV, pp. 46-9 (româneşte).

Răspunsurile instrucţiei care este dată prin Micheş

---

[1] Locţiitorul Vizirului.

Chelemen[1], de la seninatul Craiului Ardealului, părintele nostru, către noi, fiul Măriei Sale.

1. Cu mare bucurie sănătatea Măriei Sale înţeles-am, şi cu plecăciune fiiască am priimit părinteasca carte împreună cu bunele dojane, rugându-ne şi de-aici înainte să nu înceteze ale Măriei Sale învăţături, după cum învaţă şi părinteasca prietenie cătră drepţii fii.

2. Poftele noastre, zice Măria Sa că nu-s tocmite, ce osebite, nu desăvârşit poftite. Noi, ca adevăraţii fii şi nimica făţarnici, toate le-am arătat Măriei Sale, iar, de va fi şi ceva scădere, nu din alta, fără numai însuşi din neputinţă. Despre carele rugăm şi poftim să fie iertăciune părintească, — că fiii nu odată, ce de-apururea greşesc părinţilor; ce, fiind al lui fiu, nu se îndură a-l urgisi. Dacă noi n'am priceput păn' atâta, ce deschidă Măria Sa cărări de învăţătură! Noi încă arătăm desăvârşită şi stătătoare pofta noastră, crezând că după îndrăzneala noastră ceasta fiască nu se va deslipi, nici va reci inima Măriei Sale de cătră noi; iar, de am şti că se va face ceva receală, noi am tăcea şi am fi bucuroşi, nu numai de cinstea lumească, ci şi de viaţa noastră să fim lipsiţi.

3. Cu adevărat credem a şti Măria Sa Craiul nostru şi decât noi mai bine, — că ale oamenilor mari de-apururea şi mai totdeauna se află mai cu adevărat. Mai departe, părerea şi sfătuirea Măriei Sale tot să nu fie încetată, şi, dintru ţircumstanţiile (ce se zic: încunjurările vremilor) de acum, ce socoteşte Măria Sa a se izvorâ, cu noi încă să nu-i fie păs a împreuna; că noi vom fi ascultători, însă după putinţa noastră. Cum şi credem că afară dintr'aceia nici ar pofti

[1] Coloman Mikes.

Măria Sa. Ştim noi aceasta că Măria Sa nu se lipseşte a plăti slugilor Măriei Sale cu cheltuiala noastră, — că şi până acum au avut Măria Sa aceste oşti: ce, din datul lui Dumnezeu, care are Măria Sa la mână, li-a plătit şi le va şi putea plăti scutirea şi apărarea Măriei Sale. Căci că şi acum se făgăduieşte a ţinea asupra noastră, cu dătătura inimii noastre cea de laudă facem mare mulţămită Măriei Sale, părinte creştin. Numai ce urmăm: ce pofteşte părinteasca prietenie, socotinţă şi milă, către noi să arate; iar, dintru Maica Sfântului Dumnezeu de ni se va întâmpla ceva, pentru ale noastre greşale, n'om avea pre cine bănui; numai ce ne vom rugà Sfinţiei Sale neprilejuri ca acele să nu lase spre noi, ce mai vârtos cu a Sfintei Sale milă să fim umbriţi.

4. A-şi păzi Măria Sa lucrurile Măriei Sale şi a socoti şi spre noi, cu putinţă este, — că Dumnezeu au dat atâta vrednicie Măriei Sale, şi pentru aceia sântem şi noi fiii Măriei Sale. Noi pofta noastră vom arăta chiar[1], având nădejde în mila Măriei Sale, ca să nu mai supărăm pentru aceleaşi lucruri de atâtea ori pe Măria Sa, şi noi, fiind aşezaţi din mila Măriei Sale la un tocmit lucru, să putem rugà pre Dumnezeu şi să putem sluji şi Măriei Sale ce va fi pofta, din putinţa noastră. Iar Dumnezeu, care cunoaşte inimile la toţi, şi a noastră, încă fie-ni mărturie aieve că noi la a noastră inimă n'am avut, nici avem rană ca aceia, cum să ni fi fost peste voie ţinerea oştilor Măriei Sale. Ci mai vârtos am cunoscut noi că, nu din silă, ci din milă le-au ţinut Măria Sa lângă noi, pentru binele nostru şi al ţerii. Şi acuma, căci venim la pofte ca acestea[2], cu zău zicem că neputerea ne în-

[1] Limpede.
[2] De a i se mai uşura ţinerea oştilor ungureşti.

deamnă. Căz cunoaştem şi noi că nouă atunci ni-ar fi mai cu temeiu şi cu îndrăzneală tot lucrul, când am avea slugi multe: ce întrece cheltuiala pe venit: unde-s slugi mai multe decât simbrii, poate socoti Măria Sa cum va putea fi. Alt bine nu se va izvorâ, ce numai ură de către slugi. Care lucru trebuie dar să-l depărtăm, într'acestaşi chip.

Pe dumnealui Boroş, cu steagul lui Chiş Andraş şi cu dragonii şi cu dărăbanţii Mierăi, ne rugăm Măriei Sale ca să-i scoaţă, iar Nemţii, pedestrimea, cu jupânul Gaudi, să rămâie aici, — că vom putea luptà. Iar Nemţii, încă ne rugăm Măriei Sale, cu bună tocmeală să ni-i lase, şi, de va da Dumnezeu să fie pe voia prietenilor Măriei Sale, zis-au Măria Sa că [n]i-ar da o companie de Nemţi. Despre aceia ne şi rugăm Măriei Sale să nevoiască, însemnându-se aceia: Măria Sa au are a ţinea aceia au aceştia, şi ni-ar da nouă o companie, 600; iar, de nu s'ar putea acest lucru face, ci să-i fie a pesti, şi să-i fie cu trebuinţă Măriei Sale aceştia a-i scoate, atunci, după făgăduinţa Măriei Sale, tot să ni lase până în 300 de Nemţi lângă noi, în seama noastră. Şi, cum şi mai zisem, de nu s'ar putea să se însemne Nemţii, să se afle până la acea vreme a poftei, — de care lucru, de va fi spre alţii spre Măria Sa, Dumnezeu să-l facă norocit pe Măria Sa, ca să nu trebuie ieşirea lor—, iar, de n'ar putea fi într'alt chip, atunci, la scoaterea lor, să fie măcar Unguri pedestraşi întrători în loc; şi ar putea fi aceia până am însemna Nemţi în locul lor. Iar rugăciunea cea mai cu de adinsul este aceasta: Nemţii să rămâie lângă noi.

Unde pomeneşte Măria Sa că fără ispravă şi fără putare de grijă nu va putea lăsa Măria Sa oştile Mă-

riei Sale, ca carea cumva să nu li se întâmple ceva nenoroc, foarte şi de la adâncul inimii noastre poftim şi rugăm pe Măria Sa, nenorocul slugilor Măriei Sale nu-l socotească, nice-l ţie mai mare pagubă decât al nostru şi al boierilor noştri. Că noi sântem fiii, iar boierii, după noi, toţi Măriei Sale sânt drepte şi jurate slugi. Când s'ar întâmpla acel nenoroc, noi încă am fi părtaşi, — de care nu gândim să fie, că ţara s'aŭ alinat bine. Nici să-şi teamă Măria Sa oştile, adecă Nemţii, că va avea Măria Sa întru dânşii pagubă; că Unguri avem steaguri 7, cu jupânul Feacheatea[1] Mihai: fac voinici 700; Sârbi avem steaguri 6: fac voinici 400; de Leşi steag 1: fac voinici 130; dragoni steag 1: fac voinici 110; beşlii tatari steag 1 : fac voinici 90 ; aprozi steag 1 : fac voinici 100. Fără Curtea noastră fac peste tot 2.430 de voinici: aceştia toţi cu suliţe şi cu foc sânt. Şi, iarăşi, puşcaşi, iată c'am putut a strânge din olatele noastre: voim să facem şi de aceia până în 100, — cărora nu li se va da leafa, numai se vor ierta de alte lucruri.

Aşa dară Măria Sa fără de nicium teamăt poate face. Trimiţă măcar Măria Sa omul Măriei Sale să li facă căutare pentru mai [mare] credinţa. Că noi binele Măriei Sale şi răul său paguba, o ţinem a fi şi al nostru. Aşijderea gândim că va fi şi Măria Sa tot într'acestaşi înţeles. Toate învăţăturile Măriei Sale primim, primind. Ştim că şi primăvara aduce multe cu ivirea ei; ce afară de putinţă nu putem păşi. Pentru aceia Măria Sa aceste ale noastre lipse, aşa înţelegândŭ-le, milostivească-se pre vrednicele a noastre pofte a da răspuns veselitor, ca să putem după putinţă până la săvârşit viaţa noastră sluji şi Măriei

[1] Fékete, Negru.

Sale. Acum, de această dată, însemnarę de oşti mai multe făcându-se, aceste pofte a noastre nu poftim. Iar ajutorul Măriei Sale tot poftim, şi avem nădejde la aceia.

5. Dumisale Diicului[1] s'au rumt aii de boierie.

6. Noi încă ţinem pre Măria Sa adevărat şi milostiv părinte, şi nimic nu ne îndoim în părinteasca prietenie. Aşijderea rugăm întru a noastră prietenie fiască să se odihnească Măria Sa, — poftind şi aceasta, de vom fi greşit într'aceste scrisori, să fie iertăciune. Am adevărat că vin Nemţii acum în Moldova; rugăm pe Măria Sa un om să ne trimită, ca să trimitem pentru acel lucru. Cari, de se vor însemna, au la noi aici să rămâie, sau la Măria Sa. Aşteptăm pre acestea pre toate răspuns bun. Scris în Târgovişte, luna , anul 1764 (1656).

Io Constantin Voevod.

LXII.

Gheorghe Ştefan.

(1657.)

Griji ca ale lui Constantin le avęa şi vecinul lui din Moldova, biruitorul lui Vasile Lupu, bunul boier de ţară Gheorghe Logofătul, fiul lui Dumitraşcu Ştefan, căruia alţii îi suflaseră o ambiţie. Nici el n'avea cu ce plăti datoriile faţă de mai puternicul prieten de peste munţi şi, la asprele cereri ale acestuia, el răspunde în aceste cuvinte de dureroasă umilinţă.

Ediţie: Iorga, *Studii şi documente*, IV, pp. 51-4.

† Luminate şi cinstite Craiu şi nouă de bine făcător,

---

[1] Concurentul la tron al lui Constantin, atunci fugar în Ardeal. Rákóczy va fi vorbit pentru dânsul. Domnul pare a spune că rostul de boier al Diicului s'a isprăvit.

milostivul Dumnezeu să te cruţe pre Măria Ta cu bună pace şi sănătate, împreună cu tot binele, întru mulţi ani.

Cinstita cartea Măriei Tale dintru mâna cestui poşt al Măriei Tale cu cinste o am primit, şi-am cetit cu drag; şi-am dat laudă milostivului Dumnezeu, înţelegând de bună sănătatea Măriei Tale. De câte ni scrii Măria Ta, pre amăruntul înţeles-am. Pentru rândul Tatarilor, adevărat este cum zici Măria Ta. Iară pentr'acela lucru, precum am şi mai scris Măriei Tale că ei ni sânt păgâni, sintce [=pentru că] ei, unde ieau astăzi un ban, mâne cer zece bani—, aşa şi acolea ei ar vrea a îngloti obiceiu. Iară avem nădejde pre Dumnezeu, după răspunsul ce li-ai răspuns Măria Ta, să întoarcă obrazul într'alt chip, să mai lase dintr'a lor. Or vedea şi ei că sânt şi alţii oameni; că ei, unde li sluji norocul în Ţara Leşască, după cum au fost voia lui Dumnezeu, ei socotesc că or supune toată lumea, şi gândesc că alţii în lume nu-s oameni, ce-s numai ei oameni. Iară Măria Ta foarte ai răspuns bine, să cunoască că nu-i lumea numai cu dânşii. Iară pentru Ciogolea, pentr' aceia şi noi am socotit că el se are în prieteşug cu dânşii; ce oarece din lucrul lor, tot va adeveri Ciogolea.

Pentru rândul lucrului de spre Ţarigrad, de pomenirea maziliei, semnezi Măria Ta cum să fie sănătate, şi să fim într'un bun gând, şi cuvântului nostru să-i fim marturi, jurământului să-i fim plinitori. Pentru datorie, — să plinim şi să nu purtăm pe Măria Ta cu cuvinte, căci este Măriei Tale cu scandală. De care lucru mă mir ce oiu mai zice către Măria Ta, neavând credinţă eu cătră Măria Ta. Iară, să nu hiu creştin, ce să hiu Jidov, şi de legea mea să hiu scă-

pat şi, la ziua cea de săvârşit, unde ni este a răspunde toţi, cineşi după lucrul său, şi n'a hi făţărie, acolo să him cu Iuda cel vânzător Domnului său, carele ştim că locul lui va fi cu cei mulţi răi, şi să nu ne aflăm la locul cel cu bune răspunsuri, şi să nu auzim blagoslovenia lui Dumnezeu, care toţi creştinii spre-aceia nădăjduiesc să o auză şi să o vază, de nu mi-i atâta inimă rea cât nu pociu nice odihni, nice a mânca cu folos. Şi, de aş avea prilej, şi n'aş plăti de istov a Măriei Tale datorie, cât mai de sârg, ca să nu hiu auzit atâta ponos de la Măria Ta, carele nice la o sănătate nu mă aduce!

Că, de aş avea zece bani în casa mea, trimetei-aş şi aceia tot spre istov de datoria aceia; carea doar Măria Ta socoteşti că eu din câinia mea şi din fărăde-omenia mea pestesc şi întărziez Măriei Tale, de nu plătesc. Eu, necum spre ce aş mai arăta cătră Măria Ta cu alt jurământ çeva, ce, cum arătăm mai sus, tot aşa zicem: ce nevoia noastră vedem că nu se crede înnaintea Măriei Tale. Ce doar n'am fi nice noi cu obraz de marmure sau de hier, — că pre un hier sau pre un marmure cu atâta gloată de atinsături s'are hi sfredelit, dară inima noastră în ce chip n'are hi vătămată de atâta ponos? Ce numai pentru mare nevoie şi lipsă ce ni este, şi la Măria Ta n'avem credinţă, — pentr'aceia sântem obiduiţi; iară obrazul mieu s'a făcut mai gros decât pământul de atâta supărare. Ce, preste scurtă vreme, tot om nevoi şi om face cum om putea, şi om plăti şi Măriei Tale. Pare-ni că dintru cuvânt ce-am avut la Măria Ta şi într'alte părţi unde ni-am dat cuvântul, nu ne-am scăpat. Iară numai de este ponosul Măriei Tale, şi ne afli Măria Ta scăpaţi din cuvânt, numai pentru aceşti bani, soco-

teşte-ni Măria Ta nevoia şi greul, căce n'avem,—că n'am fi nice noi bucuroşi a hi în toate zilele înfruntaţi şi preobrăzaţi, că ni s'au făcut greu la inimă: ce n'avem ce face, pentru multă nevoie. Iară volnic eşti Măria Ta a zice cum a hi voia Măriei Tale, că ni eşti Măria Ta mai ales. Ce pentru nevoie caută-ni a auzi toate.

Pentru rândul duşmanului[1], scrisu-ni-au şi boierii noştri; iară pentr'acela lucru să ştii Măria Ta că, până nu se va surupa, nu va putea fi odihnă nouă. Ce iată cum îmblă lucrul lui: acum ni se pare oborârea lui, mai apoi iară se scoală. Ce şi lăsat-am de n'am vrut să mai facem cheltuială după cel rând d'intăiu. Acmù iarăşi vedem că Turcii au început a îndemna spre acel lucru, precum ştii Măria Ta. Deci şi noi am dat învăţătură boierilor noştri[2], de vreme ce veţi vedea că vine lucrul să se facă acea treabă de istov, să nu hie amăgituri, ce, numai dacă or vedea treaba istovită, atuncea, pentru banii ce s'au juruit, să facă cum or putea, să iea cu camătă, să se plătească de asupra ţerii, — că bani să trimitem, nu avem. Pentru cei voinici[3] de carii a cercetat Radu Laslâu, unul au fost mărs cu boierii acolo la Măria Ta, iară unul a fost aicea; ce cu dreptul am fost scris Măriei Tale pentru să nu se îndoiască şi alţii.

Pentru rândul calului, zici Măria Ta că nu pofteşti Măria Ta acel giugan, ce pofteşti unul alb, carele au spus Măriei Tale Voina că au fost stând al doile cal, şi 'ncă să fie zis că 'ntr'un rând au mărs în grajd şi l-au văzut, iară al doilea rând l-au fost as-

---

[1] Vasile Lupu.
[2] Capuchehaiele, represintanţi la Poartă.
[3] Ostaşi.

cuns. Ce, să nu hiu creştin, ce să hiu proclet, de am dat în lături vr'unul din cai, iară aşa cum zice: Căpitan-Paşe [1] nu am: am un cal, Cadâr-Aga [2], alb, carele încă la Suceavă mi l-au dăruit, — carele Măria Ta ar ştii [3]. Şi eu zău numai doi cai am avut acum, de încălecam eu pre dânşii: acel alb, Cadâr-Aga, şi cel sur-alb, moldovenesc, de la Comisul, ce l-am trimis Măriei Tale. Ce acmù numai cu acesta am rămas de treaba mea: am cai câţiva în grajd, ce numai nu mi-s de treaba mea.

Gheorghie Ştefan-Vodă.

LXIII.

Mihnea al III-lea.

(1659.)

De la ciudatul fiu al lui Radu-Vodă Mihnea, care se întitula Mihai-Vodă, după numele vechiului erou şi se răsculă împotriva acestora şi luptă cu dânşii, dar fără biruinţă, avem această scrisoare către cel de-al doilea Rakóczy, la care în curând trebuia să-şi caute un adăpost, găsind neizbânda şi moartea.

Ediţie: Iorga, *Studii şi documente*, IV, pp. 57-9.

† Luminatului Domn Racoţi Gheorghe, din mila lui Dumnezeu Craiul Ardealului, domn părţilor Ţerii Ungureşti, Secuilor şpan, iproci [= şi altele], nouă vecin iubit, de bine voitor.

† Cinstite scrisorile Măriei Tale cu sluga noastră

---

[1] Numele acelui cal.

[2] Interesantă această numire a cailor domneşti după înnaltele dregătorii sau numele personalităţilor turceşti de la cari-i avea Gheorghe Ştefan.

[3] Îl ştii.

vătah de aprozi venitu-ni-au; cu dragoste am primit. De toate pe rând înțeles-am. Bucuratu-ne-am, dând laudă milostivului Dumnezeu pentru sănătatea Măriei Tale, şi mulțămim Măriei Tale de lască[1] ce-arăți Măria Ta cătră noi. De care lucru şi noi după datoria vecinătății într'acela chip să ne ştii Măria Ta, întru tot voitori de binele Măriei Tale. Numai pentru rândul lui Constantin-Vodă, dacă voeşti Măria Ta să-l aşezi în partea Moldovei, nimic nu-l zăbovi Măria Ta, ci cum mai în grabă să meargă, cu ajutorul Măriei Tale şi cu ale Dumnealui oşti ce va avea, nimic să nu mai zăbovească; că acum este vremea. Că iată noi, derept voia Măriei Tale şi derept folosul Creştinătății, gata ne aflăm cu nevoință şi cu ajutor a-l căuta. Care de spre partea noastră am grijit şi am şi trimis până în 10.000 de oşti, tot oameni aleşi, şi semenime[1] călări, cu puşti lungi şi țăcăluşe[2], şi peste 2-3 zile vor ajunge la hotară. Numai şi din partea Măriei Tale să nu fie altă zăbavă, ci să meargă cum mai curând. Că, cum vor întra de spre partea Măriei Tale, aşa vor întra şi ai noştri de se vor împreuna toți, şi vor merge de-l vor aşeza în Scaun. Şi după aceia noi cu toată vârtutea noastră căuta-l-vom întru toate după datoria creştinătății, şi ca pe un frate îl vom şti lângă vecinătatea noastră[3]. Numai iar vom zice şi vom îndemna pe Măria Ta, altă zăbavă să nu fie, — că apoi alor noştri în sminteală li-ar veni să şadă,

[1] După limba polonă: grație.
[2] Seimeni, ostaşi cu plată.
[3] Săcăluşe, puşti mici.
[4] Era bucuros că scapă de el ca râvnitor la Scaunul domnesc muntean, pe care-l avuse.

să aştepte la hotară. Să trăieşti cu mila lui Dumnezeu. Scris Septemvrie 29, 7168 (1659).

Io Mihail Voevod.

Luminatului Domn Racoţi Gheorghe, din mila lui Dumnezeu Craiului Ardealului, domnului părţilor Ţerii Ungureşti, Săcuilor şpan, iproci, să i se dea.

LXIV.

Grigore-Vodă Ghica.

(1662.)

Şiretul fiu al lui Gheorghe-Vodă Ghica, — bătrânul care moşteni în Moldova pe Gheorghe Ştefan şi neamul lui Vasile Lupu,— Grigoraşcu Ghica, ucigătorul plin apoi de căinţă ori de frică al Postelnicului Constantin Cantacuzino, a schimbat toate politicele. Nu odată s'a îndreptat şi către creştinii acela care, în dorinţa de a se face iarăşi Domn, a întrebuinţat şi prefăcuta alipire de legea catolică a Impăratului. Vecinului celui nou din Ardeal, paşnicului şi slabului Mihail Apaffy, de care avea nevoie, ca să nu-l copleşească pribegii, îi scrie astfel.

Ediţie: *Studii şi documente*, IV, p. 59.

Io Gligorie Ghica Voévod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Ţerii-Româneşti[1].

† Cinstitului şi luminat fratelui nostru Apafi, cu mila lui Dumnezeu Craiu Ardealului, Domn părţilor Ţerii Ungureşti şi Săcuilor şpan, sănătate şi tot binele de la tot-puternicul Dumnezeu Măriei Tale poftim. Cinstită cartea Măriei Tale şi cu cinstit solul Măriei Tale venitu-ni-au; dintru care înţelegând de bună sănătatea

---

[1] Traducem titlul slavon.

Măriei Tale, bucuratu-ne-am şi am dat laudă lui Dumnezeu. De alalte toate câte ni-au spus cinstit solul Măriei Tale din gură, pe larg am înţeles, şi noi iar, din câte ni-au fost a vesti dumitale, de toate am grăit cu solul Măriei Tale, din gură, pe larg; şi va spune Măriei Tale. Poftind de la mila lui Dumnezeu în toată vremea să auzim de sănătatea Măriei Tale. Aceasta aveam a scrie de astă dată. Şi fii Măria Ta sănătos. Amin. Scrisă Mart 4 zile, 7170 [1662].

Al Măriei Tale de tot binele voitor şi frate,

Io Grigorie Ghica Voevod.

Cinstitului şi luminat fratelui nostru Apafi Craiul Ardealului, Domn părţilor Ţerii Ungureşti şi Săcuilor şpan, cu sănătate şi cu cinste să se dea.

LXV.

Constantin-Vodă Brâncoveanu.

(1707.)

Multe şi frumoase, în vremea celei mai mari desăvârşiri a limbii literare româneşti, sânt scrisorile lui Constantin-Vodă Brâncoveanu. De însemnătate politică însă, prea puţine. Trăind în vremuri grele, omul era ferit, şi mai degrabă lăsa altora grija acestui scris primejdios. Intâmplător, una din scrisorile lui către vecinii Braşoveni, pe cari-i îmbogăţia cu comenzi, are şi cuvinte de părere de rău pentru suferinţile unei ţeri împovărate.

Ediţie: Iorga, *Braşovul şi Romînii*, pp. 371-3.

† Io Constantin Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Ţerii-Româneşti.

† Cinstiţilor şi ai noştri buni prieteni şi vecini de

aproape, în toată vremea de bine voitori, dumnealor tot cinstitul Sfat al cinstitei cetăţi Braşovul, sănătate şi tot binele poftim d-voastră de la Dumnezeu. Cinstită cartea d-voastră, ce aţi trimis, ni-au venit, şi, de a d-voastră întreagă sănătate înţelegând, bucuratu-ne-am şi am dat laudă lui Dumnezeu. Alalte ce aţi scris d-voastră, am înţeles, cum că aţi înţeles d-voastră, că aici, în ţara noastră, au ieşit o dajde pe dobitoace, ca să dea tot omul, şi ne poftiţi d-voastră, pentru oamenii de ţara d-voastră ce au dobitoace aici, în ţară, ca să nu să supere. De aceasta credeţi-ne d-voastră că cu tot adevărul zicem că noi sântem ceia cari mai mult am vrea şi am pofti să nu se supere, necum aceia ai ţerii d-voastră, ce s'ar fi aflând aici, ce nici pământenii noştri. Dar ce să facem? Pentru multele păsuri şi mari cereri şi grele porunci ce avem de la cei ce ne stăpânesc, care unul Dumnezeu ştie în ce greu ne aflăm şi cu câtă dătorie s'au încărcat ceastă biată ţară;— pentru aceia s'au făcut socoteală cu tot Sfatul boierimii ţerii noastre de s'au scos această dajde de dobitoace, găsindu-se cu socoteala că aceasta este şi bună dreptate la toţi, nu se face nimănui nicio strâmbătate, fără cât, cine cât dobitoc va avea, să şi-l plătească, precum s'au rânduit. Şi aşa s'au socotit: tot omul, ori pământean, ori străin, câţi se vor afla ca să aibă dobitoace în pământul acesta, să ajute cu toţii la aceasta, ca să se poată ridica păsurile şi poruncile stăpânilor ce ni sânt asupră: începând întăiu de la noi înşine, vitele noastre ce avem, domneşti, le plătim, şi toţi boierii cei mari, şi mănăstirile toate, şi arhiereii, şi toţi, de la mare până la mic, cum am zis dumneavoastră mai sus, nimănui măcar o vită nu se scuteşte. Insă, măcar că însuşi noi ni plătim do-

bitoacele noastre ce avem, şi alalţi boieri toţi, iar încăşi pentru dobitoacele ce sânt ale dumnealor judeţilor, fălnogilor[1], am poruncit să li dea pace, de vreme ce aşa s'au socotit: ce vor fi dobitoace boiereşti, cum ale gubernatului[2] şi ale altor boieri, nemeşi mari, să nu se supere. Şi aşa împreună vor fi nesupărate şi ale dumneavoastră, judeţilor şi ale fălnogilor, iar alalţi mai prostime, câţi se vor afla în pământul nostru cu dobitoace, vor să dea toţi: nu se poate într'alt chip. Căci nu doar că sânt trecuţi dencoace acum de curând, ce de câtăva vreme se află veniţi şi aşezaţi aici în ţară, şi se hrănesc şi ei bine, ca şi ceşti pământeni. Şi veţi şti d-voastră şi aceasta că cei ce ne stăpânesc, ne şi mustrează, şi ni zice că aici, în ţara noastră, s'au strâns atâta sumă, şi din Ţara Ungurească, şi din alte părţi, şi, pentru acest nume mare ce s'au făcut că e ţara aceasta plină de om, cu atâta mai mult şi stăpânii cer cât nu este prin putinţă, şi obiceiurile ce aveam mai denainte, de se ştia ce da ţara pe an, le-au stricat pe toate şi le-au înnălţat, — cât numai Dumnezeu cel milostiv să dea putere săracilor pământului acestuia! Pentru aceia s'au socotit la un păs ca acesta să ajute cu toţii. Şi, după aceasta, dând Dumnezeu să mai răsuflăm, nu vor mai avea de aceste supărări, nici aceştia de ţara d-voastră, nici pământenii noştri. Şi, cu aceasta sfârşind, mila lui Dumnezeu să fie cu d-voastră.

Scris în Târgovişte, Ghenarie 13, leatul 7215 [1707].

De bine voitor d-voastră

Io Costandin Voevod.

---

[1] Fruntaşilor.

[2] Guvernatorului Ardealului.

Cinstiţilor a noştri buni prieteni şi vecini de aproape, în toată vremea de bine voitori, dumnealor tot cinstitul Sfat al cinstitei cetăţi Braşov, cu multă sănătate să se dea.

LXVI.

Dimitrie Cantemir.

(1711.)

Din scurta Domnie a învăţatului Dimitrie Cantemir, care fugind de două primejdii, nu scăpă de niciuna şi rămase pribeagul ştiinţific cu pensie al Ţarului, după neizbânda acestuia la Prut, alegem această circulară a răscoalei sale.

Ediţiile se arată în „Analele Academiei Romîne“, XXXIII, pp. 100-2, de unde reproducem şi această traducere.

Dimitrie Cantemir, cu mila lui Dumnezeu Domn pe viaţă al ţerii Moldovei.

Preasfinţitului Mitropolit al Sucevei, episcopilor, boierilor, căpitanilor, şi celor al doilea şi al treilea, de tot felul, şi la toată oastea şi la toţi curtenii de ţară, şi plăieşilor, şi tuturor locuitorilor ţerii Moldovei, vă facem ştiut cu această carte a noastră că, din vremea străbunilor şi bunilor părinţilor noştri, duşmanul Sfintei Cruci a pustit pe ai noştri multă vreme cu grozava-i putere, arătându-şi în deosebi cruzimea. Când însă ascunsese supt piele de oaie pe lupul cel răpareţ, prea setos de sânge creştin nevinovat, la începutul ajungerii ţerii noastre supt stăpânirea sa şi a prôorocului său Mohammed, Bogdan-Vodă, fiul lui Ştefan-Vodă, Domn deplin, a făcut, cu jurământ, pace, cu învoială ca Moldova să nu fie supusă la alt bir decât, pe an, 4.000 de galbeni, 40 de cai, 24 şoimi,

— după primirea cărora să nu facă nicio silă ţerii Moldovei.

Dar păgânul cel necredincios şi călcător de jurământ nu şi-a ţinut cuvântul, ci a făcut atâtea năvăliri zilnice asupra Moldovei, a dărâmat cetăţi şi întărituri, pe altele le-a luat în stăpânire, ca Tighinea, Chilia, Cetatea-Albă, Galaţii, Renii, Soroca, Ismailul, cu alte locuri lângă Dunăre, şi tot Ţinutul Bugeacului, şi el însuşi, supt cuvinte închipuite, a îngăduit adesea Tatarilor să prade toată ţara Moldovei, a luat în aspră robie pe locuitorii ei, pe fruntaşii noştri boieri, sfetnici şi curteni, a târât pentru poftele sale pe atâtea din fetele şi soţiile lor cinstite; ba încă a cercat să le aducă la legea sa păgână şi tiranică, pe dânsele, pe Domni şi alţi mai mari, împreună cu casele lor, prin felurite chinuri şi ameninţarea cu moartea. Aceasta au încercat-o şi asupra noastră, când cerca să ne nimicească prin dări tainice şi de faţă şi adăugia zilnic fel de fel de dàjdi, pe care le ştiţi.

Dar mila dumnezeiască nu uită niciodată de poporul său, şi deci cu duhul ei a umplut şi a aţâţat pe de Hristos iubitorul Petru Alexievici, Ţarul a toată Rusia, care, luându-şi nebiruitele arme, cu amintirea Sfintei Cruci, adecă, s'a împotrivit puterii celei tirăneşti, spre desrobirea neamurilor creştine din şerbia păgânilor. Cu care trebuie deci ca noi să ne unim în grabă, ca tovarăşi de arme, din toată inima şi sufletul, cu toată averea noastră, mergând spre Dunăre şi stând împotriva asaltului tiraniei şi năvălirilor Turcilor.

Căci, cu ajutorul lui Dumnezeu, la 4 Iunie oastea Măriei Sale Ţarului a stat la Bender, la 15 însă ale aceleiaşi luni ea s'a mişcat spre Dunăre, către podul

pe care cu sângele nostru l-am clădit. De aceia Măria Sa Ţarul ni-a dat de ştire, nouă şi altora, pentru ca oricine poartă numele de creştin să se suie călare şi să se unească şi el cu oştirea Măriei Sale; iar, care nu va voi, averile i se vor confisca. Şi cine va asculta de această carte, acela va căpăta mila Măriei Sale Ţarului asupra averii lui întregi. Că s'au numărat lefi din Vistieria Măriei Sale pentru 10.000 de ostaşi, şi s'au dat în mânile mele. Deci cine va veni în tabără, va primi la început 5 galbeni, iar pe lună i se vor da 3 lei împărăteşti. Şi cetăţile ce ni s'au luat de tirani se vor da toate înnapoi, cum spune Măria Sa Ţarul în universalul[1] său. Şi, dacă, de acum înnainte, cineva ar voi să fie de partea Otomanilor, de faţă ori în taină, acela va fi afurisit, blăstămat, izgonit ca Iuda din obştea sfinţilor, şi anatematisit pe veci; şi averile lui, ca ale unui duşman al Măriei Sale Ţarului, se vor confisca, şi le va pierde, şi pedeapsa-i va fi tăierea capului.

De aceia, fraţilor prea-iubiţi, aceasta v'o spunem, să nu fie nimeni care să se îndoiască. Căci cine se va arăta protivnic acestei cărţi, va chema asupra capului său mulţime de nenorociri straşnice. Şi astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, să vă uniţi cu oastea Măriei Sale Ţarului şi să urmaţi cât mai în grabă paşii noştri. Iar, întru cât cineva din voi nu se va înfăţişa în tabără până la 15 Iulie, va fi pedepsit cu asemenea pedepse. Dându-vă de ştire aceasta, mă rog de bună sănătate.

Dimitrie Cantemir.
Domnul ţerii Moldovei.

(Urmează numele boierilor.)

[1] Proclamaţia.

LXVII.

(1711.)

In urma despărţirii de ţară, Dimitrie se găsi pierdut între străini falşi sau aspri. Şi de la Harcov el se plângea astfel „Impăratului” său:

Şt. Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, pp. 87-8. (din ruseşte).

Preasfinte şi prea-luminate stăpâne Impărate preamilostive,

1. Cetatea oraşului Harcov s'a făcut numai din lemn şi nu este încă întărită cu pământ, fără şanţ, şi aceia puţintel s'a stricat în trei locuri, pentru care rugăm pe Măria Voastră Impărătească să porunciţi a se da supt ascultarea noastră pentru zidirea oraşului un regiment întreg, fiindcă unii domni îşi apără pe supuşii săi, iar locuitorii săraci ai oraşului acest lucru nu-l vor putea face. Cu aceasta vă trimitem şi izvodul tunurilor ce se găsesc azi de faţă.

2. Rugăm cu umilinţă preasfânta voastră Mărie Impărătească să ni se dea nouă o hotărâre întărită prin dreapta Măriei Voastre Impărăteşti, prin care să ni se întărească toate moşiile, averile şi vitele şi toate lucrurile casnice potrivit cu cele d'intâiu cărţi de izvod date din mila Măriei Voastre Impărăteşti, fiindcă acele d'intâiu cărţi de izvod într'adevăr sunt necunoscute Excelenţiei Sale domnului grof amiral şi sunt schimbate şi în ele s'a micşorat mult, ceia ce, dacă Măria Voastră doreşte să afle tot adevărul, este mărturia primarului din Harcov, care ştie tot şi de la care se poate afla ce s'a micşorat.

3. Din aceia se vede lămurit că acolo au fost douăzeci şi patru de roate de moară pe râul Doneţului lângă Izium; în oraşul Izium o curte şi o curte anume Zverineţ afară de oraş, alte mori şi velniţe în aceleaşi lo-

curi, iar lângă satul Ivanovschi patru cătune pe care le-a stăpânit timp de cinci ani Şidlovschi şi anume Gheniuvca, Malinovo, Mohnaci, Şoludca, lângă oraşul Volunchi mori şi două sate, Nicolaevca şi Mercic, care astăzi ar fi ale lui Lavrentie Şidlovschi, colonelul Harcovului, şi Novaia Soli, pe care le-a înfiinţat gheneralul, Uspevacovţi, şi pe Iziumeţ Colodeajnâi şi Nicolaevţi şi cătunele de lângă satul Rojdestvenschi cu velniţe, ale căror cazane le-a luat domnul obăr-comandant, şi lângă oraşul care se chiamă Starâi Saltov satele Novâi Saltov, Perevolocena şi Ohrimovca, care cu totul lipsesc în cărţile de izvod.

4. Cai, vite, fel de fel de dobitoace, şi albine se găsesc în multe locuri supt alt nume, cum este de pildă Piatna supt numele lui Şidlovschi, şi câte sunt în altă parte nu putem şti, şi despre aceasta nu se pomeneşte în cărţile de izvod.

5. Daniil Andrievschi, care a fost judecător de obşte la Şidlovschi ştie despre toate bogăţiile lui Şidlovschi, prin a cărui şiretenie şi cu ajutorul obăr-comandantului şi altor rude ale lui Şidlovschi au fost schimbate cărţile de izvod şi după placul lor micşorate. Primăria oraşului Harcov şi alţii au iscălit totul şi, când vor fi întrebaţi, vor spune adevărul fără nicio îndoială.

6. Copia întregii averi a lui Şidlovschi, pe care ni-a dat-o domnul obăr-comandant o trimit preasfintei Măriei Voastre Impărăteşti.

LXVIII.

(1717.)

Uneori ar fi dorit să plece şi el în lume, în Apusul de unde trăsese ştiinţă şi îndemn:

Ibid., pp. 98-9.

Prea-puternice şi prea-luminate stăpâne Impărate,
Din felurite şi mai multe izvoare am aflat că prea-

milostivul stăpân al nostru, Măria Voastră, a binevoit pentru binele de obşte al creştinătăţii (cum şi e obiceiul să facă întotdeauna) a pleca pentru oarecare timp în Olanda, gând bun al Măriei Voastre pe care Cel de Sus îl vaîncununa cu izbândă. Şi, având nădejde la mila monarhicească a Măriei Voastre îndrăznesc să vă rog prea-plecat ca printr'un prea-milostiv ucaz al Măriei Voastre Impărăteşti către Ocârmuitorul Senat să mi se îngădue mie, umilului rob al Măriei Voastre, să plec şi eu acolo unde binevoieşte să se găsească Măria Voastră. Aceasta din trei pricini: întâiu, fiindcă de mult timp, de doi ani de zile, n'am văzut prea-luminata faţă monarhicească a Voastră şi doresc din toată inima să mă îndulcesc în năcazurile mele, văzându-l pe prea-milostivul stăpân al mieu; al doilea, că potrivit îndatoririlor de supus şi credinţii cinstite am ceva de arătat Măriei Voastre ce e de nevoie în vremurile de astăzi; al treilea, că am mare dorinţă d: a cerceta acele ţeri. In afară de aceasta aş avea ceva de spus (dacă va fi bunavoinţa Măriei Voastre Impărăteşti) şi despre nevoile mele ca om. Pentru aceasta rog prea-plecat să se îngăduie robului Măriei Voastre să vie la Măria Voastră acolo unde veţi fi fără piedeci, cu trei-patru oameni de slujbă. Aşteptând prea-milostivul ucaz al Vostru, rămân robul prea-plecat al Măriei Voastre Impărăteşti.

Dimitrie Cantemir.

Din Solomino, 17 Ghenarie 1717.

Din Comanici.

LXIX.

(1718.)

In aceşti ani grei, el adună astfel, într'un memoriu, nemulţămirile lui şi ale ţerii:

Ibid., pp. 102-3.

Prea-puternice şi prea-milostive Stăpâne Impărate,

1. Incă pe când eram în ţara Moldovei, am primit poruncă din partea Măriei Voastre Impărăteşti de a sfătuì şi a încredinţa tot poporul moldovenesc să jure că va sluji cu credinţă pe Măria Voastră Impărătească, şi am stăruit atâta, din toate puterile, încât toţi într'un suflet şi-au unit armele la oastea Măriei Voastre Impărăteşti împotriva tiranilor Turci, fiind îndemnaţi, nu atât de chemarea mea, cât de cuvântul prea-milostiv al Măriei Voastre Impărăteşti, care aţi hotărât ca, dacă vor jura credinţă veşnică şi vor păstra acea credinţă şi se vor ţinea de făgăduielile lor, atunci şi Măria Voastră Impărătească nu-i va lăsa niciodată şi întreg poporul moldovenesc va avea apărător în toate năcazurile, cum se vede şi din diplomă, din ponturile 13 şi 17.

2. Impreună cu mine, robul tău, întreg poporul moldovenesc a sărutat sfânta cruce în mijlocul bisericii înnaintea lui Dumnezeu şi a Măriei Voastre Impărăteşti pentru a păstra legătura şi am ţinut credinţa în războiu şi am ajutat după putinţă, nu numai înaintea venirii Măriei Voastre Impărăteşti, ci şi mai pe urmă am bătut mulţi Turci şi am făcut prinşi.

3. Şi, când prin ursita lui Dumnezeu s'a făcut pace cu Turcii lângă Prut, s'au împrăştiat săracii Moldoveni în toate părţile, iar cei ce au rămas în Moldova au suferit fără margeni şi astăzi sufăr în fiecare zi tirănia. Mulţi sunt ucişi, au fost şi atunci, iar anul trecut au fost luate în robie 80.000 de suflete şi au fost stricate bisericile şi sfintele mănăstiri arse, şi în deosebi mănăstirea noastră, punându-i-se lagum [1], a fost stricată şi oasele părintelui nostru scoase şi pângărite.

[1] Mină. — E vorba de Mira, mănăstirea lui Constantin-Vodă Cantemir.

4. Incepându-se războiul între Chesar şi Sultan, foarte mulţi din bieţii Moldoveni se omoară şi se prăpădesc în fiecare zi atât din partea oamenilor Chesarului, cât şi din partea Turcilor şi a Tatarilor, astfel că toţi au ajuns la o stângere de nesuferit. Poporul moldovenesc ajungând la o aşa de mare nenorocire, cu câteva luni în urmă Mitropolitul a trimis pe un arhimandrit să ceară ajutor, iar acum a sosit la Chiev arhiepiscopul de Roman, după cum am fost încunoştiinţat de către el printr'o scrisoare. Boierul de întâia treaptă Sturza a trimis aici pe doi fii ai săi, iar ceilalţi boieri pribegi unii în Ardeal, iar alţii în Ţara Leşească, şi în alte ţeri îmi scriu şi roagă mila Măriei Voastre Impărăteşti ca să nu lăsaţi acest popor moldovenesc (care a jurat credinţă Măriei Voastre şi o ţine şi astăzi) să fie nimicit cu totul de către Turci, Tatari şi Chesariceşti, să-i ajutaţi într'un fel oarecare, iar pe urmă Dumnezeu va îndrepta inima şi cugetul Măriei Voastre, şi potrivit făgăduinţii sale să nu laşi ca acest popor creştinesc şi ţara să piară cu desăvârşire.

Asupra stării, dacă Măria Voastră Impărătească va binevoi să întrebe, eu, care cunosc împrejurările acestor ţeri, voiu arăta Măriei Voastre Impărăteşti socotinţile cum ar fi de lucrat mai bine şi cu mai multă siguranţă.

Al Măriei Voastre Impărăteşti rob prea-plecat,

Dimitrie Cantemir.

Anul 1718, Ghenar....

LXX.

(*1723.*)

Avem un şir de scrisori din lunile când el simţia că i se stânge viaţa. Iată cea din urmă:

Ibid., p. 128.

Domnul mieu, Alexie Vasilievici,

Nu voiu stărui asupra sănătăţii mele, care slăbeşte pe zi ce merge. Această slăbire se măreşte din clipă în clipă, plecându-se către sfârşit, în loc să meargă spre insănătoşire. Am mare nevoie de bani, astfel că, dacă milostivul Făcător mi-ar da ceva tărie, nu voiu avea cu ce pleca la drum; iar, dacă îmi va sosi sfârşitul vieţii, nu se va găsi cu ce să mă înmormânteze. De aceia te rog să-mi dai tot ajutorul prietenesc după iubirea binefăcătoare ce o ai faţă de mine, pentru a mi se face, anul acesta, o leafă hotărâtă. Intr'adevăr simt mare nevoie, ca unul care nu am cu ce face faţă trebuinţilor casnice, căci, cu toate că trăim la ţară, totuşi, din pricina zdruncinatei sănătăţi, cumpărăm totul cu bani peşin. Incă odată te mai rog să nu îndepărtezi această cerere a mea, pentru care, dacă voiu mai trăi, voiu fi gata a te sluji cu cea mai mare râvnă. Rămân cu nădejdea în iubirea d-tale prietenească.

A d-tale slugă veşnică şi binevoitoare.

Dimitrie Cantemir.

A D A U S

(1718.)

O frumoasă scrisoare de tânguire, românească, vine atunci de la tovarăşul de pribegie al Domnului, cronicarul Ion Neculce:

Ibid., pp. 137-38.

Prea-luminate al mieu făcător de bine, Măria Ta graf Golovchin, cu multă plecăciune mă'nchin Măriii Tale.

Dau ştire şi ţiplicuesc Măriii Tale de amarul şi greul păcatelor noastre celor multe ci-au rămas în pământul nostru păn' la acest cias, de nu să mai ridică. Care

am tot nădăjduit din cias în cias pe marea mărirea puterii şi milosului sudar[1] creaştinesc, ca, oricum şi cu ce fel de mijloace, nu ne va da uitării, să ne lasă în focul cel nestâns la păgân, să rămânem să perim. Văzând că au sfadă păgânii şi cu alţi monarhi, nădăjduèm şi noi tare că va mijloci puternicul Impărat de ne va scoate şi pe noi dintr'acest foc. Acmù înţeleasem că păgânii cu alţi monarhi s'au aşezat şi s'au împăcat; numai pentru pământul nostru, Moldovii, nimea nu s'au pus. Ştiindu-ne că ni-am dat protecţii prea-săninatului Măririi Impăratului creaştinesc pravoslavnic, când au vinit Mărirea Sa la noi în ţară, acmù păgânii, văzând că nimea pentru noi nu se pune nici se pomeneşte, ni-au cuprins de toate părţile, de ni-au luat pământul, şi ni-au încungiurat toate graniţele ţerii, care numai am rămas cu suspin la Dumnezeu, de cătăm cu ochii în sus, iar altă nădejde di pre nicio parte nu avem. Şi ne eu femeile şi copiii de-i busurmănesc. Ş'am rămas numai cât Dumnezeu ne crede, de multe prăzi şi nevoi am sărăcit. Să fugim, să lăsăm locul, n'avem unde, ce acmù la noi atât au rămas, or toţi de vii să ne îngropăm, or să ne busurmănim. Ce ne rugăm Măririi Impăratului să fie milostiv asupra noastră, ca un monarh slavnic ce este pe toţi creştinii pravoslavnici, să nu ne lase să perim, că noi, cu câtă putinţă am avut la vreme când au vinit Mărirea Sa la noi în ţară, cu mare bucurie ni-am inchinat Măririi Sale şi ni-am nevoit spre slujbă ca tot sângele nostru să-l vărsăm pentru libovul legii Măririi Sale cu mare dreptate. N'am avut de la Dumnezeu cias la acea vreme. Acmù pentru acea de a-

[1] *Gomdar*, Ţarul.

tunce perim cu toţii. Unii sântem lipsiţi din pământul nostru de atunce, de la acea vreme, pîn ţeri streine, cu mare lipsă şi fără nicio aşezare; alţii, cari sânt în ţară, [îi] pierd păgânii, ş'ar vrè să fugă şi n'au unde, văzându-ne la noi cei înstrăinaţi că trăim cu mare lipsă, fără nicio aşăzare. Ce ne rugăm preasfântului sudar, cu toţii să facă milă cu noi den est cias acmù: alt posol să facă voină cu Turcii, sau să pomenească Mărirea Sa să ne rădice Hotinul din spate, şi să ne lasă în obiceile cele vechi. Ne rugăm Măriei Sale să fie milostiv să ne dè o bucată de loc unde s'ar socoti, de o parte, cum este Nipru, or din sus de Chiev, or din gios, v'o două polcuri, supt protecţia Măriei Sale cneazului Dimitrie Cantemir, Domnului nostru; care cum ar scăpa din păgâni, să aibă razăm la acel loc, supt mila Impărăţiei să-şi chivernisească vieaţa păn la dată şi cias. Că s'au umplut Ţara Leşească de podanii noştri, iar de noi, de boierii, este greu, şi nu putem să fim podani. De n'a fi mila Impăratului cu noi, numai ne caută să ne busurmănim. Ce ne rugăm Mării Tale să stai la Mărirea Sa Impărătească să ne scoţi răspuns, şi ni-l va trimite la noi Măria Sa cneazul Dimitrie Cantemir, Domnul nostru. Şi mila lui Dumnezeu cu Măria Ta.

A Măriii Tale mai mică slugă Ion Neculce, biv Hatman moldavschii i gubernator suceavschii, mă închin Mării Tale împreună şi cu alţi boieri moldoveni.

U Nijboj, Noemv. 27.

LXXI.

Antioh Cantemir.

(1719.)

Antioh, fratele mai mare al lui Dumitru, numit de mamă cu un nume din „Alexăndrie", a fost de două

ori Domni cinstit şi bun, în stare să încerce legături nouă cu „Moscul" drept-credincios, dar fără hotărârea de a rupe cu Turcii. Aceştia, după împrejurările din 1711, l-au păstrat, fără nădejde de Domnie, mai mult ca un prisonier.

Din Constantinopol el scrie aşa ca să ceară mila Ţarului:

Şt. Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, pp. 146-47. (din rusește).

Prea-puternice Impărate, atot-stăpânitor al întregii Rusii, prea-milostive stăpâne. Cu faţa smerită mă închin şi sărut picioarele Măriei Voastre.

Dacă s'a revărsat supt soare bielşugul milei Măriei Voastre pentru oricine şi fiecare, pentru orişicine şi fiecare. Pentru mine s'a arătat limpede mila şi bunătatea pe care aţi binevoit s'o arătaţi robului său, fratelui mieu, şi l-ai primit supt protecţia Ta monarhicească şi l-ai pus să stea în linişte şi pace în umbra ocrotirii Voastre. Această faptă bine-credincioasă şi împărătească nu puţine nădejdi mi-a însuflat şi mie, ca să alerg la bunătatea Măriei Voastre cu această prea-plecată carte şi cu inima cutezătoare să mă plâng înaintea Prea-sfintei Voastre Măriri despre nenorocirea neînduplecată în care mă găsesc eu astăzi.

La venirea Măririi Voastre în Moldova, fratele mieu, dorind să-şi îndeplinească datoria creştinească, arătând credinţa faţă de Măria Voastră, nu fără frică a trecut în slujba Măriei Voastre; iar eu, robul Vostru, am rămas la judecătorii nedrepţi şi oblăduitorii mânioşi, fiind rău bănuit (întru cât mă bănuiau că eu aveam cunoştinţă de toate treburile fratelui mieu); cari la început m'au osândit la moarte. Văzând această nenorocire în viaţa mea pentru mulţămirea lăcomiei lor şi pentru îmblânzirea mâniei lor am fost nevoit să-mi jertfesc tot avutul pentru nesaţul lor; şi astfel

mi-am păstrat viaţa pentru oarecare timp, iar bănuiala la toţi ca la unul şi până astăzi a rămas neschimbată în inima lor. Şi aşa îmi petrec la ei viaţa acum, lipsit de orişice cinste ce-am avut în trecut şi nehrănind nicio nădejde de a primi cinstea părintească (în afară de acea cinste, alta n'am cunoscut), mai cu samă că în această nenorocire suntem lipsiţi de cele de nevoie zilnic, care sunt cheltuite, şi suntem despreţuiţi de toţi. Şi aşa, prea-puternice Impărate, cu întreaga familie a noastră suntem urmăriţi de mari neajunsuri şi lipsiţi de cele de nevoie, şi în afară de Dumnezeu altă scăpare nu avem, iar după Dumnezeu mila Voastră împărătească fără de margeni.

Pentru care să binevoiască Măria Voastră să mă ia supt ocrotirea Sa, pe mine şi familia mea, şi, hotărându-mi o leafă pe an, dintr'o părticică a îndurării Sale, ca să dregem prăpădenia noastră, şi întărind aceasta printr'o diplomă monarhicească, îndurător să ne ajutaţi la nevoile noastre. Pentru care şi eu, robul Vostru, în afară de aceia că împreună cu toţi ai miei voiu ridica veşnic rugile către Dumnezeu, făgăduiesc cu tărie să slujesc cu toată credinţa Măriei Voastre şi voiu pune toată sârguinţa pentru rostul de slujbă la care va fi destoinică neputinţa mea, şi voiu îndeplini din toate puterile orişice îndatorire. Şi astăzi rămân prea-plecatul rob al prea-milostivei Voastre Măriri.

Antioh Constantinovici.

7227, Ghenar 15.

P. S. Ştirile de aici, neîndrăznind să tulbur pe Măria Voastră, şi altele le-am trimis fratelui mieu, robului Vostru, iar el va arăta despre toate Măriei Voastre.

LXXII.

Nicolae Mavrocordat.

(1711.)

Din ale celui mai priceput şi mai nobil dintre Domnii greci, Nicolae Mavrocordat, dăm această scrisoare care ni arată în el milă de săraci, grijă de dreptate, silinţi spre o bună cârmuire şi chiar înţelegere pentru rosturile ţerilor noastre.

Ediţie: Emile Legrand, *Épistolaire grec ou recueil de lettres à Chrysanthe Notaras*, n-l 58: traducerea lui Al. Mavrocordat, în *Arhiva societăţii ştiinţifice şi literare*, VII, p, 599, nota 25.

Noi însă, după ce prin binecuvântarea cea de sus am străbătut într'atâta călătoria noastră de am trecut Dunărea, am pus piciorul în Moldova cea zguduită de grele suspine, stropind cu lacrimi pământul ei. Căci aceia pe care o lăsasem cu un an în urmă înflorind, acuma o găsiam în schimb sluţită şi întristată, urmând multă pustiire locuitorilor ei celor mulţi. Casele le-am văzut pe unele lipsite de locuitori, pe altele nimicite prin foc şi prefăcute în cenuşă; sfintele lăcaşuri cele mai multe din temelie răsturnate şi ajunse pradă turbării tătăreşti. Cum crezi că am fost atinşi, prea-sfinte părinte, printr'o aşa de prea-amară privire? Până în fundul inimii am fost sfăşiaţi şi de odată scăldaţi în lacrimi; de mâhnire am fost rupţi, pe de o parte compătimind pe aceia ce, scăpând din multele nenorociri, se târau afară din casele lor joase, sarbezi la faţă şi mai morţi, ca şi când ar fi ieşit din morminte, jalnice rămăşiţe ale viforului ce deabia încetase, ducând ca o povară o viaţă ticăloasă. Căci unii din ei, în aşa hal de păreau lipsiţi de măruntaie, fuseseră furaţi de către femeile şi de copiii

lor; alții schilozi, fără mâni și picioare, — cu toții în cea mai cumplită sărăcie, și, nu numai lipsiți de veșminte, ci chiar fără hrana zilnică. Ne căinam pe noi înșine proorocindu-ni inima chiar de la început câte greutăți aveam de întâmpinat.

Nicolae Mavrocordat.

LXXIII.

Ștefan Cantacuzino.

(1715.)

De la Domnul care se ridică prin căderea vărului său Brâncoveanul, se păstră în Scaun prin peirea lui și urmă aceleași legături cu creștinii din Ardeal pentru care-i mâncase capul, dăm acest răvaș de „trădare' către generalul din Ardeal. Și aici răsună aceiași tânguire ca în tot cuprinsul suferinții noastre de veacuri.

Ediție: Hurmuzaki, V.

Prea-luminate doamne, domn respectat de mine în deosebi.

Am primit bine, cu respectul cuvenit, scrisoarea d-tale, mie prea plăcută, din 30 ale lunii trecute, împreună cu obișnuitele știri închise în ea, iar după aceia numai știrile ce mi s'au trimes. Mulțămindu-ți în chipul cel mai călduros pentru ele, tot odată nu voiu scăpa din vedere niciodată corespondența cerută, supt aceiași înfățișare. De oare ce însă nu mi se întâmplă să am altceva de dat în știrea Luminăției Tale decât urmarea cu fierbere mare a pregătirilor de războiu (cum înnainte de asta abia de vor fi fost) la Turci și cererile nemai pomenite de cară și cai din

această biată ţară, şi anume atâtea, câte nu s'au mai întâmplat până acum, — numai Dumnezeu să se milostivească de dânsa şi să dea bun sfârşit la aceste nenorociri, mă recomand obişnuitei sale ocrotiri şi iubiri, şi rămân totdeauna al Luminăţiei Tale cel mai gata de slujbă.

Ştefan Cantacuzino.

Bucureşti, 8 Fevruar 1715.

Celui ce aduce scrisoarea i-am dat în samă anume lucruri de spus din gură Luminăţiei Tale, căruia va binevoi a-i da ascultare şi credinţă.

LXXIV.

Ioan Mavrocordat.

(1717.)

Domn al Turcilor, nerecunoscut de Nemţi, cari voiau să vadă în el numai un administrator, Ioan Mavrocordat, fratele lui Nicolae-Vodă, se făcu vrednic de laudă prin ostenelile lui spre a nu se încălca şi micşura ţara de creştinii de la hotare. Pentru aceia scrie el şi acest răvaş către generalul din Ardeal.

Ediţie: Hurmuzaki, VII.

Cu multe săptămâni înnainte mă gândisem a scrie Luminăţiei Tale şi a-i oferi întâiu prea-umilita închinare a sufletului mieu, dar din multe pricini am zăbovit; ci prin scrisorile mele te felicit pe Luminăţia Ta pentru buna sănătate, mai ales. N'am de gând acuma, prea-luminate prinţ, să ţes lauda însuşirilor Luminăţiei Tale, ajungându-mi dacă voiu putea să admir măcar în tăcere mărirea Ei. Atâta, şi mai cu samă, mi-a ramas a ruga cu umilinţă pe Luminăţia Ta şi îndura-

rea ei ca să binevoiască a mă primi în numărul ocrotiților Ei. Eu am ținut după puteri țara aceasta crutată și sigură de toți aceia cari cătau să o sfâșie cu cruzime, și și de-acuma înnainte o voiu face cu ajutorul lui Dumnezeu. Dar nici într'un chip nu cred să pot îndeplini aceasta decât prin îndurarea d-tale, Prea-Luminate Prinț, care ai opri intrarea în ea și a Nemților și a Sârbilor ostași; ceia ce te rog foarte stăruitor a face. Căci de ce să intre într'o țară ce nu e întărită nici cu cetăți, nici cu orașe? E toată numai un câmp deschis și pustiu; nu e plină de un fel de oaste dușmană Împăratului. Deci, dacă niciunul din Nemți sau din Sârbi nu va năvăli împotriva ei, de la nimenea altul nu va suferi pagubă. In sfârșit ce am cerut până acum cu rugăciune, cer iarăși din adâncul inimii. Și vei fi, prea-luminate Prinț, dacă vei ajuta în felul arătat mai sus, mântuitorul unei țeri căzute.

București, 3 Septemvre 1717.

Ioan Mavrocordat.

LXXV.

Constantin Mavrocordat.

(1740.)

Constantin Mavrocordat, Domn plin de învățătură, dacă nu și de talent, și proprietarul unei mari biblioteci, purta de aproape grija celor ce se petreceau la hotarele lui, pentru a înștiința apoi pe Turci, stăpânii săi. De aceia întrebările, cam naive, pe care le pune în această scrisoare către un corespondent al său.

Ediție: *Studii și documente*, VI, pp. 571-2.

Ba încă, voind să-ți dau prilej d-tale a crește recu-

noştinţa mea, te rog să începi cu mine de acuma înainte un schimb des de scrisori şi să-mi împărtăşeşti vre-o noutate deosebită, căci ştirile de obşte îmi sunt date de gazetele din Olanda, Colonia, Lipsca, Viena şi Londra. De şi în împrejurările de acuma nu se poate scoate încă nicio urmare sigură, totuşi oamenii deprinşi cu interesele politice, şi mai ales cei învăţaţi, pot încă de multe ori, prin lucrările lor, să treacă peste întunecimea viitorului. Imi vei face deci plăcere să-mi împărtăşeşti ce răspândesc în împrejurările de faţă acei cari au cunoştinţa Curţilor, şi să adaugi părerea d-tale; de pildă cu privire la apropiata alegere a Impăratului Romanilor: concurenţii, partidele, scopurile şi cercetarea pretenţiilor mai de seamă ale fiecăruia; mai ales cu privire la urmarea de acuma a Prea-Luminatei arhiducese Maria-Teresa în moştenirea Casei de Austria şi în regatele Ţerii Ungureşti şi Boemiei. Ce crezi de linişte Europei? Va fi ea supusă vre unei tulburări? Trebile de la Miazănoapte sunt ele cu totul împăcate? Ce crezi de acest războiu între Spania şi Anglia şi de mişcarea escadrelor franceze? Asupra acestor materii şi altora asemenea aştept deci înţeleapta d-tale părere. Şi te asigur de recunoştinţa mea.

Bucureşti, 25 Noiemvre 1740.

LXXVI.

Ioan Teodor Callimachi.

(1757.)

Sufletul patriarhal al lui Ioan Teodor Callimachi, feciorul, crescut la Liov şi deprins la diplomaţie între Grecii de la Constantinopol, al unui Orheian şi al unei Câmpulungence, se vede mai bine din a-

ceastă scrisoare, luată dintre acele prin care împărtăşia fratelui său Dumitraşcu de la Stănceştii Botoşanilor griji de gospodărie.

Ediţie: Iorga, *Studii şi documente*, XXI, p. 244.

Cinstite şi iubite frate, multă şi fericită sănătate poftesc dumitale de la mila lui Dumnezeu. Să te păzească milostivul Dumnezeu, cu toată frăţeasca casa dumitale. Noi toţi încă ne aflăm sănătoşi.

Zahareaua au venit bine cu Oprişan, însă prea târziu, adecă după ce-am întrat în post, şi la câşlegi; brânza şi untul pentru trebuinţa casei am cumpărat cu bani; inul l-ai uitat, aşijdere şi sarea; slănina, pastrama, orzul pisat, aşijdere; ci aceste de primăvară sileşte să le trimiţi, ca amintire nu-i pot întra în voia Raliţei[1].

Din două scrisori ale dumitale ce mi-ai trimes: una pe uscat, cu un neguţător, şi alta cu Oprişanu, am înţeles de rândul dumilorvoastre, apoi pe urmă, la Ghenar, am auzit schimbarea d-tale din Bănie, şi m'am cam oţărât, dar, socotind că Măria Sa Vodă cu alt chip te va mângâia, nu te mâhni; voios să fii, rugând pe Dumnezeu pentru bună-starea Măriei Sale; că, despre mine iubite frate, nici de cum uitat nu vei fi Şi, de nu s'ar putea de această dată altă boierie, voiu sili cu rugăminte să ţi se dea un Ţinut cu isprăvnicie, ce-a socotit Măria Sa, să-ţi fie de folos casei.

Alta, iubite frate, scriindu-mi d-ta cum ai însămat o seamă de oi, iată c'am însămat şi eu de aice un om de treabă, gelep, om drept şi cu chizaş, care ştie rândul acestei negustorii prea bine; se chiamă Iovan Silistrili [1], cu care ne-am însoţit cu zapis, ca,

[1] De Silistra.

venind acolo la d-ta, cu oile ce-a găsi gata la d-ta şi oile ce-a cumpăra, să facă şese mii de oi bune, alese, hargè de Stambol. Căruia i-am dat acuma o mie de lei; a pus şi el o mie de lei ai săi, sărmeiaua[1] şi osteneala ce-a face, să fie părtaşi la dobândă întocma cu noi: aşa ni-i tocmeala cu dânsul. I-am dat pe mână şi scrisoarea la Măria Sa Vodă de la boierii de aice, ca să i se facă ajutor la toate trebuinţele lui, şi, trebuindu-i vre-o mie de lei, să i se dea de la Domnie, şi, venindu-i răvaşul aice, oiu da banii aice, la boierii capichehaialele Măriei Sale. Osebit de aceşti, trebuindu-i şi alţi bani, aflaţi acole, cu mijlocirea d-tale, şi, trimiţându-mi-se şi acìa poliţa, eu aici oiu da bani ca să se plinească şase mii de oi. Şi, venind cu sănătate la Sfetii Dimitrie, să se vânză, de-a vrea Dumnezeu, cu bun preţ, şi ce-a fi partea d-tale ţi-a veni la mână cu bună şi curată socoteală. Deci, venind la d-ta, veţi vorbi, şi te'i nevoi, frate, la treaba aceasta. Că el îşi va alege care oi va socoti a fi de trebuinţă de aice. Şi să vă feriţi de vre-o sminteală, că la aceasta cu cheltuială va fi. Că el vine acolea cu ciobanii săi şi cu chehaialele[2], şi, de-a milui Dumnezeu să sporim cu dobândă bună estimp, la anul, cu sănătate, le-om face îndoite. D-ta pentru toate vei vorbi cu dânsul, şi cu mijlocirea d-tale să se facă cumpărătura ieftină, şi, la vreme, să purceagă cu turmele cătră Dunăre.

Deci, frate, să fiţi cu ochii deschişi, mă rog, că eu pe zisa d-tale m'am apucat de această treabă. Când a vrea să-mi scrie, să-şi dea cartea în plicul

---

[1] Capitalul.
[2] Vechilii.

gospod[1], la mâna dumnealui Vel Postelnic, şi mi-a veni fără greş. D-ta nu trebuie să-mi scrii, iar el, precum va sluji trebuinţa, să-mi scrie. Insă sunet nu voiu să se facă cu numele mieu, ci să se numească el cumpărător şi neguţător turmelor. Pentru Ioniţă Armaşul mi s'au juruit o boierie aşijdere, şi pentru cumnatul, Şătrarul Andronache[2], Vornicia Câmpulungului cu bună seamă. Am luat şi a d-sale carte, a surorii, şi Dumnezeu să ţi trimiţă sănătate. Pe Oprişan îl voiu trimete, acum la Mart, iarăşi cu corabia să vie. Şi am gătit pentru d-voastră une şi alte de trebuinţa casei; nişte pecetluiri a rămăşiţei ce mi-aî trimes, le-am trimes şi eu la Bucureşti, ca să se arate Măriei Sale lui Constantin-Vodă[3], şi aştept răspunsul. Nişte zapise a venitului Băniei ţi le-oiu trimite cu Oprişan. Raliţa şi toţi fiii noştri vi se închină cu sănătate, şi dumisale cumnatei, şi surorilor[4]; şi mila lui Dumnezeu pururea cu d-voastră!

Fratele dumitale:

Ion Vel Terziman.

Mart 9, 1757.

Frate, am trebuinţă de o mie şi cinci sute de ocă de lână spălată, opărită, şi de primăvară să se puie fără greş la corabie, să-mi vie la vreme.

LXXVII.

Grigore Alexandru-Vodă Ghica.

(1777.)

Grigore Alexandru-Vodă Ghica, a cărui peire nă-

---

[1] Domnului.
[2] Ţinea o soră a lui Ioan.
[3] Mavrocordat.
[4] Maria şi Paraschiva.

prasnică, în 1777, a lăsat o tragică amintire, părea că prevede acest sfârşit. Aceasta se cunoaşte şi din următoarea scrisoare către Rumienţov, aşa de plină de grijă.

Ediţie: *Memoriile societăţii de istorie şi arheologie* din Odesa, traducere de St. Berechet, în *Neamul românesc literar* pe 1911.

Ca unul ce am simţit totdeauna urmările bunăvoinţei Măriei Tale faţă de mine, şi temându-mă ca afacerile între cele două Curţi să nu se mântuie prin vre-o ruptură în împrejurările de faţă, văzând primejdia la care trebuie să fiu supus prin aceasta, eu în deosebi, şi toată ţara împreună cu mine, îmi ieau îndrăzneala să alerg la prea-omenoasa providenţă a Măriei Tale şi să o rog foarte respectuos să binevoiască a întrebuinţa în această împrejurare înaltu-i ajutor pentru siguranţa mea şi a ţerii mele, prin binefăcătoarea sa recomandaţie către Curtea Rusiei.

Iaşi, 22 August (2 Septemvre) 1777.

Prinţul Grigore Ghica.

LXXVIII.

Ioan Sandu Sturdza.

(1821.)

De la cel d'intâiu Domn de ţară în Moldova după 1821, de la smeritul şi evlaviosul bătrân Ioan Sandu Sturza dăm o scrisoare către Costachi Conachi poetul, poruncindu-i ce e de făcut după numirea lui de Domn la Constantinopoi. Urmează apoi alta către egumenul de Neamţ Domentian, din vremea când trăia ca mazil peste hotare. Dorul de ţară răsbate prin rândurile-i prosaice.

Ediţie: Ghibănescu, în *Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi*, XX, No. 2, pp. 466-8.

Părinteşte.

Slavă lui Dumnezeu ce, necuprins de mintea de om, judecă şi rânduieşte chibzuind toate cele ce cu înţelepciune se hotărăşte, miluindu-mă şi pe mine cu Domnia Moldovei, unde am halè Vistiernic pe nepotul mieu Petrachi Sturza. Carele dar este şi mai mult dator decât toţi alţii a îmbrăţoşa trebile ţerii şi a Domniei cu toată vârtutea şi iubirea de cinste, fiind de laudă că au privit ochiul cel milostiv asupra Sturzeştilor. Şi dar, hai, ca, când vor veni socotelile Vistieriei, adecă izvod de toţi banii ce au întrat în mâna Caimacamului[1], ori din care sumele şi unde s'au dat, atâta din rusumaturi, din răsuri, din rubiele, de tot omul fără bir, de toate celelalte trepte şi de la scutelnici, breslaşi şi slugi, cum şi din sare, dată asupra treptelor, cum şi a celeilalte ţări, cum şi banii de la Cănănău Iancul, de pe toată pânea, cu toate că Caimacamul vrea să oprească a treia parte supt cuvinte netemeinice, — cari bani să-i faci toţi zapt[2], având a întra în cheltuielile pământeşti, silind cu împlinirea banilor birului, fără însă să facă silnice chipuri, ci, scriindu-se cărţile către ispravnici, să li dai a înţelege chipurile blândeţelor şi nevoia în care ne aflăm cu a se desface ridicarea oştilor cu venirea mea acolo; sârguindu-te în toate cu folosul Vistieriei, nu însă cu cereri osebite din partea Domniei.

Cele pentru oştile de acolo se vor chibzui precum se va putea.

In Mitropolie nu se va putea ca să se dea[3] pentru

[1] Ştefan Vogoridi.
[2] Să-i opreşti.
[3] Reşedinţa lui.

că este calabalâcul lui Ştefănachi[1], şi dar vei face gătire, rânduind pe fiul mieu Neculai, spre a-mi găti casele în cele ce şade Vlădica de Roman, unde sânt şi casele dumisale aproape. Cu care se împlineşte trebuinţa păr' ce se vor ridica oştile împărăteşti, când, grijindu-se Curtea, mă voiu muta acolo.

Să pui numai decât să-mi facă şlicul de samur, după rânduiala domnească, numai, de larg, după şlicul cel vechiu, care ştii: să mi-l trimeţi cu Gheorghe la Selişte; ce-[l] am acasă, în mâna copiilor.

Să porneşti pe Neculai, fiul mieu, cu menzilul[2] la Săuceşti, ca să-mi puie şi să-mi tocmească carăta de drum, şi să o pornească cu om înadins de ai casei, într'a cărui seamă carăta, ca să o aducă la Focşani, unde să stea la sameşul Neculai Tuduri, până va veni şi celălalt calabalâc, trimes pentru venirea mea.

Să se trimeată trei care mocăneşti pentru venirea mea, pornindu-le starostia Putnei.

De la Putna, fiul mieu Gheorghe, ca un logofăt al doilea, să-şi iea doi-trei diaci de Divan şi să vie cu carăta şi celelalte calabalâcuri la satul Călăraşii[3] din Ţara Muntenească, unde să stea pără ce voiu veni şi eu. Diecii vor sta la Focşani, iar Gheorghe va veni la Călăraşi.

Am auzit că chir Andrei Pavlu[4] au luat, în banii ce avea ai lui de la Mihai Voevod Suţul, tacâmul de edecuri[5]; tot; căruia îndată să-i scrii, şi, de va fi cu adevărat că le are, atât tacâmurile de cai, cât şi alte lucruri căzute Domniei, de iznoavă să-i scrii, să le

---

[1] Vogoridi.
[2] Poşta.
[3] Oraşul de azi.
[4] Mare bancher ieşean.
[5] Caii domneşti.

trimeată, tot tacâmul, şi cu mulţămită i-oiu plăti, — înştiinţându-mă cu cât se va putea mai în grabă de este sau ba. Dar îndată cu un lipcan[4] să-mi scrii, că, nefiind acolo, să se facă de aicea, neapărat.

Să-mi opinteşti 200.000 de lei la Călăraşi, cu împrumutarea, cu orice chip se va putea.

Poştile să se ia din purtarea de grijă a lui Pomir[2], pe care să-l apuci, rânduind pe fiul mieu Neculai să-i ia seama de ceia ce s'a luat pe afară fără ştirea boierilor, poate şi a Caimacamului: de caii ce erau pe la poştă şi cari s'au mai dat pe urmă, din cari au şi făcut Pomir, din poşta din Focşani, şase telegari, hamuri, alte tacâmuri ale poştii, şi de şi-au luat surugiii hacurile care are să mai iea.

Cum şi pentru socoteala vânzării moşiilor mănăstireşti să se facă catagrafie, precum s'au vândut fieştecare moşie şi acaret, făcându-se catagrafie; şi precum s'au împăciuit de către cumpărători de pe la locuitori. Căci, oricâte şi oricum vor fi asemenea bani, toţi au să se dea în cheltuielile obştii.

Lui Moscu să nu i se mai dea un ban leafă şi tain şi casă, decât dacă va vrea să fie doftor numai curante[3], iar nu al Patriei.

Pomir să-l iconomiseşti[4] să nu lipsească de acolo.

Am pus şi pe Vornicul Teodor Balş Baş-Caimacan, dinpreună cu dumneata, ca să nu facă vorbă, şi dar cu unire politicoasă [5] stai singur săvârşitor, îndemnând pe toţi la cele ce trebuinţa va cere, ca dimpreună să se facă toate, fără însă să se lase de astăzi pe mâne.

---

[1] Curier tatar.
[2] Pus de eterişti greci.
[3] Al Domnului.
[4] Să bagi de samă.
[5] Cuminte.

Să socoteşti pe cine să orânduim capuchihaià la Ţarigrad; chemând pe Bosieceşti, să li zici de venirea aici la Ţarigrad ca să se puie la cale, pentru al casei loc, şi ecareturi, şi venituri, — pentru că ştie turceşte şi a şi mai fost la Ţarigrad. Inştiinţându-mă şi de străini şi mişcările ale împrejuratelor megieşii. Grecii, duhuri volintireşti, să nu cumva să mai treacă hotarul, şi acei cari ar fi trecut pănă acum, să se urmeze cu toată scumpătatea cercetare să nu cumva să rămâie vre unul necercetat şi nesiguripsìt[1]. Pentru trimesul caràtei, să se facă poruncă ispràvniciei Bacăului, să deie slujitori de ai Ţinutului şi caii trebuincioşi ca să o ducă la Focşani, de unde cu habiturí (?) de ale poştelor şi cai de poştă să vie la Călăraşii de la Munteni.

Trimete-mi mehmendariu pe nepotul Neculai Costandachi.

Astăzi, Iulie 1, la cinci ceasuri din zi, m'a rânduit Domn.

Arată Preaosfinţitului de Huşi ca după datorie să se facă mulţămirile către înduratul Dumnezeu şi rugile ce toţi patrioţii să le şi împlinească cătră Milostivirea Sa.

Şlicul de samur să fie din cei mai buni samuri, şi bine făcut, cu înnoite pielcele pe din läuntru, ca să poată luptà la sudori, după căldurile ce sânt.

Io Ioan Sturza Voevod.

1822, Iulie 1.

Să săruţi pe nepoţii din partea noastră, şi pe copiii Mariei Răşcanului, Marghioliţei Jorăi, şi Nastasiicăi: din partea noastră căzutele cercetări şi blagosloviri.

---

[1] Neînchis sigur.

Luând răspuns de la jupânul Andrei Pavlu că n'are toate tacâmurile, adecă ciohodari, baş-ciohodari, precum dulămi, ciacşiri, ciobote galbene, barate[1] şi paftale, să pui să se facă de hasà albă; dulămile şi ciobotele şi celelalte că se gătească toate după condică, scriindu-mi ca, care acolo nu se vor putea face, de aice.

LXXIX.

(1822.)

Ediţie: Iorga, *Studii şi documente*, VII, pp. 349-50.

Cu plecăciune sărut blagoslovitoarea mână, părinte arhimandrit.

Scrisoarea Sfinţiei Tale din Maiu 25 am primit-o astăzi, August în 8, răspunzătoare scrisorii mele, scrisă Sfinţiei Tale şi sfântului sobor[1] — cu toată bucuria am mulţămit înduratului Dumnezeu că vă aflaţi sănătos — împlinitoare cererii mele şi făgăduinţii, însoţită cu al doilea scrisoare, din Aprilie 18, cu cuprindere că nişte sălaşe de Ţigani, că fratele mieu Mihail Sturza i-ar fi aficrosit, dându-i mănăstirii Neamţului. Cari Ţigani n'au intrat în stăpânirea mănăstirii nici pănă acum, din întâmplările vremilor, şi, fiindcă aţi luat făgăduinţa mea şi a soţiei noastre că spre despăgubirea mănăstirii se vor da alţii în locul acelora, — de şi nu-mi aduc aminte, de vreme ce Sfinţia Voastră scrieţi că am făgăduit, se vede dar că Ţiganii mănăstirii sânt în Ţiganii miei. Şi rămână dar îngăduirea ca, cu blagoslovenia Sfinţiei Sale şi câştigând îndemnarea lui Dumnezeu slobozitoare ca să ne întoarcem în

---

[1] Berete.

[2] Al mănăstirii.

patria noastră, când, fără multă uitare, de vor fi în Ţiganii miei, ori se vor da însuşi, ori ai frăţine-mieu, ori alţii. Cu aceste dar eu sânt al Sfinţiei Tale plecat fiu sufletesc.

1832, Avgust 8.

Ioan Sturza Voevod.

LXXX.

Mihai Sturza.

(1834.)

De la Mihai Sturza avem aceste două scrisori, dintre care una lămureşte asupra monumentului înnălţat în grădina publică de la Copou, iar cealaltă arată în ce chip, de hatârul consulului rusesc, se suprima, pentru ùn nevinovat articol de fantasie, suplimentul literar al gazetei sfiosului Asachi.

Ediţie: Hurmuzaki, *Supl.* I [1].

Escelenţei Sale d-lui conte de Nesselrode.

Iaşi, 6 Novembre 1834.

D-le conte,

In amintirea actului separat de la Adrianopol, care a pus basele existenţei politice a Moldovei şi i-a deschis o eră nouă de prosperitate, înnaltul cler şi nobilimea moldovenească au dat concursul lor pentru a ridica în grădina publică, acuma creată, un monument spre a veşnici amintirea acestor binefaceri, pe atât de preţioase, pe cât de reale, precum şi a legăturii care uneşte în chip aşa de fericit pe cei doi Auguşti monarhi cari au încheiat acest act de regenerare a Moldovei.

Interpret al sentimentelor compatrioţilor miei şi mar-

tor al binevoitoarei îngrijiri a Escelenței Voastre pentru binele acestui Principat, la consolidarea căruia a contribuit așa de puternic, îndrăznesc a vă rugà, d-le consul, să binevoiți a depune acest omagiu public la picioarele Tronului împărătesc și a face pe M. S. Augustul nostru protector să primească umila mărturie a recunoștinței adânci de care nația moldovenească va fi totdeauna străbătută.

Crezând că trebuie să vă supun aici alăturat Escelenței Voastre desemnul acestui monument sortit să consacre așa de ilustre amintiri, vă rog a primi asigurarea personală a înnaltei mele considerații.

LXXXI.

(1838.)

Ediție: Ibid., I[4].

Iași, 5 Septembre 1838.

D-le conte,

Ajungându-mi la cunoștință că în suplementul ziarului, de la 1-iu a. c., publicat de Institutul Albinei, cu prilejul unor teorii despre whist, s'a făcut mențiunea unei Puteri al cării nume trebuie să fie venerat și de Guvernul și de locuitorii unei țeri care-i datorește ființa și prosperitatea sa, am crezut de nevoie să ordon suprimarea pe viitor a acestui suplement, care ieșia supt titlul de **Alăuta Româneaască**; cu atât mai vârtos cu cât editorul foii se găsia în această privință în stare de recidivă.

Făcându-vă cunoscută această măsură, d-le consul, profit de această împrejurare ca să vă asigur că Guvernul va pune totdeauna între datoriile sale cele mai sfinte grija de a veghia spre a preveni sau a re-

prima cea mai mică atingere la numele rusesc, care nu trebuie să fie încunjurat decât de mărturii de respect şi de recunoştinţă.

Intrebuinţez acest prilej pentru a vă reînnoi, d-le consul, asigurarea consideraţiei mele celei mai distinse.

LXXXII.

Alexandru-Vodă Ghica.

(1841.)

De la bunul Domn Alexandru Ghica, plin de paşnică omenie, de grijă pentru cultură, de prietenie faţă de cei de aproape ai lui, dăm această scrisoare, — una din acelea pe care le-a provocat complotul Bulgarilor din Brăila pentru punerea la cale a unei expediţii de liberare a ţerii lor.

Ediţie: Iorga, *Studii şi documente*, XI, pp. 249-50.

Iubite Odobescule,

Neprimind până astăzi de dimineaţă nicio ştiinţă despre sfârşitul pricinii răzvrătirilor bulgare, şi, din ştiinţele ce mi se trimeteau de la Bucureşti, văzând că până la 13 răul sporia, scriindu-se în vileag [1] şi altă adunătură de oameni cu proaste cugete, am fost plecat să viu la Buzău, ca să fiu mai de aproape în înţelegere cu d-voastră, pentru orice extraordinare măsuri şi combinaţii ar fi fost trebuinţă într'o asemenea întâmplare. Dar, pe drum întâmpinându-mă curierul ce a fost trimis de căpitanul Manu la Bucureşti, şi de acolo îndreptat către mine, am venit numai până la Buzău, şi, socotind pricina desăvârşit potolită, pe

[1] Înscriindu-se public între insurgenţi.

de o parte vă însărcinăm a încunoştiinţa şi căpitanului Manu şi ofiţerilor şi soldaţilor comenzii dumnealor că sântem foarte mulţămiţi de urmarea ce au făcut şi că aşteptăm raportul d-voastră de numele d-lor ofiţeri şi de numărul soldaţilor ca să li rânduim răsplătire. Aşteptăm şi ştiinţă de starea răniţilor soldaţi, pe lângă care veţi binevoi a îngriji cu toată doctoriceasca căutare şi pe Bulgarii răniţi, şi ne veţi înştiinţa şi ce familie a lăsat, şi unde, împuşcatul unterofiţer. Iar, pe de alta, vă orânduim dinpreună cu Aga Manul să faceţi în taină cercetarea pricinii lor, ca să dovediţi ce înclinare au avut în acest complot, atât aici, cât şi la Serbia şi Bulgaria. Puteţi să li daţi toată încredinţarea, în numele nostru, că, mărturisind adevărul, nu numai Stăpânirii turceşti nu va fi prădată taina, neprimit fiindu-ni ca să dăm sabiei şi robiei pe cei de cindea creştini, ci încă, lămurind cu ştiinţa ce li se cere pentru a oblăduirii noastre regulă şi linişte, vor scăpa şi însuşi de străşnicia supt care urmează să fie supuşi pe câtă vreme vor fi supt bănuială că nu se destăinuesc despre toate înclinările şi uneltirile ce au fost avut şi mai au încă. Căci, aflând mai la urmă că au tăinuit ceva, apoi urmează să bănuim cugete necurate, şi atunci vom fi siliţi să-i tratarisim ca pe nişte vrăjmaşi ai liniştii obşteşti într'acest pacinic pământ, unde fiind fost umbriţi şi miluiţi, se fac mai nevrednici de milostivirea omenească pentru nemulţumirea lor. Ca aceste chipuri lucraţi până când veţi chibzui ca să-i transportuiţi. Eu mâne mă întorc la Bucureşti, aşteptând raportul d-voastră despre oştire, ce s'au arătat mai sus.

Târgul Buzău, 16 Iulie 1841.

A. Ghica.

LXXVIII.

(1843.)

Gheorghe Bibescu.

In ce legături stăteau înnainte de Unire Domnii țerilor vecine arată această afectuoasă scrisoare a lui Gheorghe Bibescu către Mihai Sturza.

Ediție: Hurmuzaki, *Supl.* I[4].

A. S. S. principelui M. Sturza.

Principe și prea-iubit frate,

Am simțit o foarte vie mulțămire primind îndatoritoarea scrisoare pe care A. V. S. a însărcinat pe d. Vornic Beldiman să mi-o dea. Stima pe care înnaltele calități ale A. V. mi-au inspirat-o totdeauna nu putea decât să înnalțe prețul sentimentelor pe care binevoiește a mi le exprima.

Nu țin la nimic mai mult decât să văd stabilindu-se între noi acele raporturi de bună vecinătate și de armonie pe care le reclamă interesul bine conceput al amânduror țerilor și pe care numai o neînțeleasă nedibăcie singură[1] a putut să le tulbure așa de multă vreme. De sigur că ea nu se poate atribui nici luminilor, nici înțelepciunii voastre, de la care scot dulcea convingere că relațiile noastre vor fi totdeauna cele mai prietenești.

Simt, Principe, ca și A. V., nevoia unei întrevederi; o doresc din inimă, dar preocupările nedespărțite de un început de administrație, mai ales când sânt atâtea lucruri de reparat, mă silesc să amân câtva timp fericita clipă pe care n'aș putea-o fixà astăzi înnainte

[1] Supt Alexandru-Vodă Ghica.

de a fi hotărât vremea călătoriei mele la Constantinopol.

Alegerea pe care A. V. a binevoit s'o facă în persoana d-lui Beldiman cu acest prilej nu putea să-mi fie mai plăcută. O rog să primească pentru aceasta foarte sincerele mele mulţămiri şi încredinţarea repetată a sincerei simpatiei (attachement) şi a înnaltei consideraţii cu care am onoarea să fiu,

Principe şi prea-iubit frate,

Al Alteţei Voastre Serenisime
prea-umilul şi prea-supusul servitor
G. Bibescu.

Bucureşti, 2 Mart 1843.

LXXXIV.

(1856.)

Atitudinea Domnilor cari au fost siliţi a-şi părăsi Scaunul e totdeauna interesantă. Din fericire ea e şi mai totdeauna, în epoca modernă, demnă.

Iată o scrisoare a lui Vodă Bibescu către fratele său Ioan.

Ediţie: Iorga, *Floarea Darurilor*, II, p. 115.

Baden-Baden, 21 9 Iulie.

Frate dragă,

Scrisoarea ce mi-ai adresat prin contele Nugent fiul, datată din 5 ale lunii, nu mi-a ajuns decât azi la Baden-Baden, unde mă aflu cu toată familia, de vre-o zece zile. Imi par efoarte rău că nu mi-a ajuns la Viena. Ştiam aproape că întâmplările care s'au îndeplinit în urmă, aveau să se petreacă, dar nu le credeam aşa de apropiate.

Mă sfătuieşti să mă întorc, asigurându-mă că toată naţia cere întoarcerea mea. Şi în mijlocul acestei naţii nu se află zece oameni, afară de rudele mele, care să gândească a-mi scrie: „vină, este nevoie de d-ta!". Dacă aş putea crede în acea dorinţă obştească de care-mi vorbeşti, n'aş sta pe gânduri nicio clipă să vin între voi, ca să mă aşez în cele din urmă rânduri, fără altă pretenţie decât aceia să pot să ofer ţerii mele, în împrejurările critice în care va să se găsească, contingentul serviciilor mele, dacă simte nevoie de ele.

Ar fi mai mult decât un inconvenient la întorsul mieu, ar fi chiar o primejdie personală, asupra căreia n'aş putea închide ochii decât dacă aş putea fi încredinţat de acea opinie generală şi binevoitoare de care mă asiguri. Dar mă tem că iubirea ta te face prea lesne crezător. Vezi că nu e, din partea mea, un refus, încă mai puţin indiferenţă, ci o şovăire, firească pentru acei cari au avut decepţii crude şi cari nu sânt stăpâniţi de frigurile ambiţiei, — căci pe aceia nu-i costă nimic.

Mi s'ar pune întrebarea: De ce pleci d-ta? — Pentru că naţia mă chiamă şi pentru că ea cere serviciile mele. — Dar cine-ţi spune că naţia te chiamă şi că-ţi vrea serviciile? — Frate-mieu, ori ginere-mieu. — Inţelegi, frate dragă, cât de caraghios poate fi un răspuns ca acesta.

Scrie-mi: am nevoie de scrisorile tale. Poţi fi sigur că nimeni nu le deschide şi că-mi sosesc totdeauna fără încunjur.

Sărută din parte-mi pe Anica. Doamna şi toţi ai

miei vă trimet vouă amândurora mii de sărutări iubitoare.

Fratele tău care te iubeşte:
G. Bibescu.

Dumisale Marelui Logofăt Ioan Bibescu, etc., etc., etc.

LXXXV.

Grigore Ghica.

(1853.)

De la nobilul principe care în Moldova a precedat Unirea, pregătind-o şi jertfindu-se pentru dânsa până la capăt, de la Grigore Ghica, avem, după greaua lui boală nervoasă, această scrisoare de adâncă tristeţă către vecinul său Barbu Ştirbei.

Ediţie: Iorga, *Corespondenţa lui Ştirbei-Vodă*, I, Bucureşti, 1904, pp. 78-9.

Principe,

Incredinţat fiind de sinceritatea sentimentelor pe care Alteţa Voastră a binevoit să mi le exprime în scrisoarea sa din 27 Februar, mă grăbesc să-i arăt cât de mult mi-a fost dulce de primit această dovadă de simpatie şi ce bună amintire-mi va întipări în minte. Precum totdeauna am luat din inimă o parte vie la tot ce priveşte pe Alteţa Voastră, astfel cu cea mai mare plăcere găsesc acelaşi interes şi în ce vă priveşte, principe.

Boala mea, în multe chipuri apreciată şi comentată, a fost totuşi numai şi numai urmarea unor osteneli fără margeni, amestecate cu amare păreri de rău că silinţile şi neauzitele jertfe nu sânt în stare să adune spiritele spre acelaşi scop, fericirea ţerii, şi

nu ajung a strânge patimile care, necontenit în mişcare, caută să paralizeze vederile şi acţiunea Guvernului mieu. Dacă, precum îţi place să spui, principe, s'au vădit cu acest prilej dovezi de simpatie pentru mine în ţară, e totuşi păcat că unii din compatrioţii miei se îndărătnicesc a nu voi să recunoască abnegaţia pe care o dovedesc şi vederile părinteşti şi împăciuitoare care mă călăuzesc. Dar, oricare ar fi nerecunoştinţa pe care am culess-o până acum, şi aceia care m'ar mai aştepta, nimic nu va putea slăbi devotamentul şi desinteresarea cu care am înţeles totdeauna datoriile mele faţă de ţară, şi, acuma când puterile mele stoarse mi-au fost întremate printr'o odihnă care ajunsese de neînlăturat, voiu consacra cu aceiaşi grijă ostenelile mele statornice sarcinii grele pe care am luat-o asupră-mi, rugându-mă ca Pronia să binecuvinteze stăruitoarele mele silinţi.

Primeşte, principe, din nou aşigurarea sentimentelor de iubire şi devotament ce port Alteţei Voastre Serenisime.

Arpăşeşti, 3 15 Mart 1853.

Grigore Ghica.

LXXXVI.

Barbu Ştirbei.

(*1853.*)

Răspunsul lui Ştirbei la scrisoarea precedentă scoate la lumină marile lui însuşiri de siguranţă şi linişte.

Ediţie: *ibid.*, pp. 79-80.

Principe,

Am aflat cu o bucurie cu totul deosebită fericita întoarcere a Alteţei Voaştre Serenisime în Capitala sa.

Mă grăbesc a-i arăta toată partea pe care o ieau, şi, cu acest prilej, îmi îngăduiu să chem luarea aminte a sa asupra grijilor şi cruţării ce datoreşte sănătăţii Sale. Te rog fierbinte, principe, nu lua prea mult la inimă neplăcerile şi desilusiile de care d-ta ca şi mine le tot încercăm; priveşte-le ca inerente situaţiei noastre şi nedespărţite de sarcina de a guverna pe oameni cu toate patimile ce-i zguduie. Alteţa Voastră va găsi în curăţia conştiinţei sale şi în stăruinţa ce cheltuieşte ca să atingă nobilul scop pe care şi-l pune înnainte, motive potrivite pentru a se ridica mai presus de aceste miserii, care sunt din nenorocire ne neînlăturat. Ştiu că Alteţa Voastră trebuie să aibă inima rănită de toate desilusiile ce a încercat acuma în urmă, dar, dacă vrea să-mi îngăduie a-i da un sfat prietenesc şi frăţesc, nu trebuie să lase a se vedea nimic din ele, nu trebuie să vădească amărăciunea pe care trebuie s'o resimtă, ci să se mărgenească a se folosi de ceia ce împrejurările i-au desvăluit şi să aibă o părere hotărâtă asupra oamenilor, pentru a se şti îndrepta cu încetineală şi prudenţă. In situaţia noastră grea şi gingaşă, orice zgomot, orice dare pe faţă sunt supărătoare; trebuie evitate cu îngrijire şi se cuvine a lucra aşa încât să nu se provoace. Intr un cuvânt, dragă principe, dacă ai păcătuit până acum prin prea mare încredere, vei preţui fără îndoială nevoia de a nu manifesta prea multă neîncredere, căci şi aceasta şi-ar avea părţile rele.

Indrăznesc a mă măguli că Alteţa Voastră nu mă va găsi prea îndrăzneţ şi că nu va vedea în consideraţiile ce am luat asupră-mi să supun preţuirii sale luminate decât o nouă dovadă a interesului foarte sincer pe care-l port pentru tot ceia ce o atinge.

Binevoieşte a primi, principe, expresia repetată a sentimentelor celor mai iubitoare şi mai devotate.

LXXXVII.

(1866.)

La alegerea principelui Carol, Vodă-Ştirbei dădea fiului său mai mare aceste instrucţii:

Ediţie: „Analele Academiei Romîne", XXVII, p. 85 şi în cartea deosebită, *Viaţa şi Domnia lui Barbu Ştirbei.*

Trebuie deci ca oamenii cari îşi simt ceva valoare să se alipească de Guvernul principelui Carol, ca de singura scândură de scăpare, şi să-l servească cu devotament şi cu toată credinţa în viitor. Greutăţile vor fi la început foarte mari, dar se vor învinge printr'o muncă stăruitoare şi bine urmată, căci principele, care posedă un fond de cinste firească şi de mare loialitate, nu cere decât să fie ajutat în chip nobil... Cariera oricărui om politic atârnă astăzi numai de zelul conştiincios şi stăruitor ce va fi desvoltat la începutul Domniei actuale, în slujba activă a Statului, şi viitorul orişicui atârnă de posiţia ce-şi va fi făcut în aceste grele momente ale începutului.

LXXXVIII.

1866.)

Iar scrisoarea fostului Domn al Ţerii-Româneşti către noul Domn al României are acest cuprins, care nu mai cere comentarii.

Ediţie: *Ibid.*

Măria Ta,

Ţara mea ţi-a încredinţat acum soarta ei.

Un popor crud încercat vi se oferă şi vă iea ca

Şef. Fii, Doamne, părintele, regeneratorul lui, începătorul unei ere nouă. Astfel vei răspunde încrederii ce a pus-o în Măria Ta, precum şi innaltei Voastre misiuni, pe care v'o înseamnă degetul lui Dumnezeu.

Dă voie, Măria Ta, unui veteran al causei româneşti a fi şi el unuul dintre cei d'intăiu cari să-Ţi facă omagiu şi să cheme din adâncul inimii binecuvântările Cerului asupra capului Vostru sfinţit.

Dacă aş fi mai tânăr, aş fi căutat cu nerăbdare cinstea de a da cel d'intăiu exemplul devotamentului faţă de Măria Ta; dar fiii miei mă vor înlocui pe lângă Măria Ta prin servicii pline de râvnă şi credinţă. Poţi să te razimi pe sentimentele lor de cinste şi de loaialitate, care sînt inerente Casei noastre.

LXXXIX.

Alexandru Ioan I-iu Cuza.

(1866.)

De la Domnul Unirii dăm această scrisoare plină de o demnitate superioară, cum de mult nu scrisese un Domn român.

Ediţie: *Mesagii şi proclamaţii ale lui Cuza-Vodă*, 1910, pp. 179-87.

Alteţă,

Nu vă pot ascunde mirarea cu care am primit scrisoarea ce mi-aţi adresat, atingătoare de evenimentele de la 4 (17) August trecut [1].

Alteţă Voastră aţi crezut să-mi amintiţi innainte de toate trimeterea unei telegrame la Ems, pe care am

[1] Răscoala din Bucureşti.

primit-o la Viena, adecă atunci când mă şi întorceam în Principatele-Unite.

Oricare ar fi fost ţelul Alteţei Voastre, pomenindu-mi de acea depeşă, eu aş fi socotit că găsesc în scrisoarea sa o comunicaţie intimă, o preschimbare de idei ce pot primi ca trebuitoare bunelor noastre raporturi şi care trebuie să fie inspirate de sentimente de francheţă şi lealitate ce Alteţa Voastră invocaţi în această circumstanţă. Insă, Alteţă, un aşa caracter al comunicaţiilor voastre a fost compromis prin publicitatea dată scrisorii voastre până a nu ajunge în mânile mele, şi acest fapt nu se poate atribui vre unei indiscreţii, de vreme ce acest document, nu de mult, s'a reprodus de „Jurnalul de Constantinopol", organ oficial al Innaltei Porţi. Nu pot decât a deplora această publicitate, cel puţin inoportună.

Răspund însă Alteţei Voastre; şi întârzierea răspunsului mieu este din causa bolii de care am suferit.

Să examinăm, Alteţă, împreună nevoia scrisorii ce mi-aţi adresat, şi dacă prin această urmare s'a ajuns la ţelul ce Innalta Poartă a putut să-şi propuie, adecă: a susţinea acţiunea unui Guvern regulat şi a menţinea neatinse acele principii de autoritate, al căror respect interesează de o potrivă securitatea Imperiului Otoman şi liniştea României.

Alteţa Voastră aţi fost unul din semnatarii actului internaţional de la 19 August 1858; aţi avut un rol considerabil şi foarte activ în conferinţa de la Paris şi aţi veghiat totdeauna cu stricteţă la respectul unei opere care, în mare parte, este a sa, şi ale cării stipulaţii sunt, fără îndoială, pururea presente memoriei sale. Mă văd silit a aduce aminte aici că Principatele-Unite, în termenii formali al Convenţiei, se adminis-

trează liber şi fără de tot amesttecul Innaltei Porţi; şi, dacă augusta Curte suzerană are dreptul de a provoca măsuri de ordine publică în România, este atunci numai când ordinea ar fi fost compromisă şi, al doilea, când ar fi urmat înţelegere între Innalta Poartă şi Curţile garante. Aşa dar, pe de o parte privind lucrurile precum ele au urmat în adevăr, şi examinând cu un ochiu serios şi nepărtenitor mişcarea neînsemnată care a avut de pretext nişte măsuri de igienă în analogie cu acelea ce au fost luate şi la Constantinopol la venirea holerei, să ne întrebăm, fost-a oare ordinea publică compromisă prin o aşa încercare? Iar, pe de altă parte, nu-mi este încunoştiinţat să fi urmat vre-o înţelegere internaţională în această chestie.

Deci nu pot pricepe care să fie causa şi ţelul scrisorii Alteţei Voastre.

De şi mă mir că evenimentele din 3 (15) August au putut inspira vii îngrijiri Guvernului Imperial, tot aş putea-o înţelege dacă depeşa care a făcut cunoscute la Constantinopol actele a câţiva sediţioşi nu ar fi anunţat tot în acelaşi timp şi represiunea desăvârşită a acelei încercări de desordine. Insă ce nu-mi pot explica este că îngrijirile Alteţei Voastre nu i-au inspirat decât un blam Guvernului Mieu, precum şi măsurilor cu care s'a închezăşuit liniştea publică.

Fără îndoială, Alteţă, pătrunderea voastră, atât de dovedită, a fost astă dată înşelată. Fără deplina cunoştinţă a faptelor, lipsit de informaţii directe, voi v'aţi rostit, nu mă îndoiesc, în bună credinţă, într'un fel care ar aduce, de nu aş avea cuvenita priveghere, greutăţi pe care nu le-aţi presupus; şi scrisoarea voas-

tră ar putea, fără nicio îndoială, să fie răstălmăcită de către cei interesaţi ca o adevărată încurajare.

Intr'adevăr, s'ar putea crede, după zisele Alteţei Voastre, că evenimentele din 3 (15) August au avut o netăgăduită importanţă politică; ele nu mai sunt în ochii săi o neînsemnată mişcare, ci o revoluţie şi toată România sculată în contra Guvernului Mieu: *o expresie brutală a unei nemulţumiri generale.*

Nu se poate admite asemenea consecinţi grave, din un incident local ce se produce pretutindeni, ce s'a produs nu de mult, tot pentru asemenea neînsemnătare causă, la München, la Barcelona, ceia ce nu dovedeşte nimica în contra Guvernelor din Bavaria şi Spania.

Deci contestez caracterul general ce Alteţa Voastră atribuie evenimentelor din 3 (15) August. Atitudinea locuitorilor Capitalei, în ziua aceia, mărturisirile culese din toate punctele teritoriului dovedesc, din potrivă, că poporul român răspinge cu indignare şi energie orice încercare în contra instituţiunilor ţerii. Aceste manifestări aşa de vederate vor fi primite, nu mă îndoiesc, cu plăcere de Alteţa Voastră, căci ele vor linişti îngrijările sale, şi-i vor îndeplini dorinţile, aducându-i încredinţarea că *nicio sămânţă de defecţiune publică* nu este în spiritul inteligentelor noastre populaţiuni.

Cu părere de rău, dar, mă văd silit a arăta Alteţei Voastre că a fost înşelată asupra caracterului şi gravităţii evenimentelor din 3 (15) August, şi că ea a primit cu prea multă încredere nişte amăgiri de care s'ar fi putut feri.

La ce izvor Alteţa Voastră s'a inspirat? Nu ştiu: însă este sigur că nu aţi cerut nicio informaţie Gu-

vernului mieu, că aţi fost rău înştiinţat asupra principiului sediţiunii şi că nu aţi ştiut nici cum că acest incident putea fi exploatat, dacă autoritatea s'ar fi arătat slabă, de tot ce este ostil ordinii de lucruri instituite de Convenţiune.

Nu-mi pot tălmăci altfel grăbirea ce Alteţa Voastră aţi pus-o când aţi judecat nişte evenimente pe care nu le puteaţi aprecia, şi aţi aruncat, fără o mai întinsă cercetare, desaprobarea asupra unui Guvern pe care Innalta Poartă adesea l-a lăudat pentru silinţile, tendinţile şi progresele sale; căci, după cum însuşi ziceţi, nu cunoaşteţi causele.

Nu sunt dar în drept a mă mira dacă Alteţa Voastră nu aţi găsit decât a vă tângui de autorităţile care au ştiut a menţine ordinea publică?

Aş fi înţeles mult mai uşor ca Alteţa Voastră să se fi felicitat de un act de vigoare, ale căruia bune consecinţi Puterile garante, şi mai vârtos Innalta Poartă, le pot aprecia în privirea menţinerii liniştii generale în Orient. Alteţa Voastră nu aţi uitat, fără îndoială, că în anii din urmă solicitudinea Guvernului Imperial s'a exercitat într'un fel cu totul opus aceluia ce s'ar presupune că voiţi a urmà astăzi.

De câte ori Innalta Poartă, pe temeri fără însemnătate, pentru ún discurs imprudent al unora din deputaţii fostelor Camere, spre pildă, nu s'a plâns că Guvernul mieu tolera zgomotoasele agitaţii în foastele Camere şi intrigile unor oameni supt rele influenţe! Şi, atunci când idei de neorânduială erau veghiat propovăduite, ca un îndemn la desordinea ce izbucnia a doua zi, Vă miraţi că Guvernul mieu a reprimat prin putere aşa de periculoase încercări!

Trebuit-a în ziua aceia să se lase turburătorilor o

liberă acţiune? Şi, presupunând că Guvernul mieu să nu-şi fi făcut datoria sa, cine s'ar fi însărcinat a restabili ordinea într'adevăr atunci compromisă?

Innalta Poartă, fără îndoială, împreună cu Puterile garante?

Dumnezeu să ferească, Alteţă, ca Innalta Poartă să fie constrânsă la această necesitate, căci atunci ar fi atrasă în nişte complicaţii ale căror consecinţe sânt afară de orice prevedere omenească.

Aici socot de nevoie a aminti Alteţei Voastre ceia, ce am avut plăcere a zice către toţi innalţii funcţionari otomani în Constantinopol asupra necesităţii unei strânse şi sincere înţelegeri între Innalta Poartă şi Principatele-Unite. *Vedeţi totdeauna cu un ochiu mulţumit,* ziceam, *evenimentele şi actele ce pot mări prosperitatea României. A ridica pe Români, a consolida instituţiile lor, a încuraja desvălirea puterii lor, a dirige aspiraţiile lor, a menţinea privilegiile lor, imunităţile lor, a face să se respecteze drepturile lor, pentru ca şi ei să ştie mai bine respecta drepturile altora, este a lucra tot atît de bine în interesul Imperiului Otoman, pe cît în acel al României înseşi; este a da tot de odată României închezeşuiri serioase pentru a sa linişte şi înflorire, iar Imperiului Otoman asemenea închezăşuiri, nu mai puţin serioase, pentru securitatea şi puterea sa.*

Cu Domni cărora Innalta Poartă nu ştia totdeauna a li menaja drepturile şi dignitatea, Bucureştil şi Iaşii erau nevoiţi a căuta razimul lor în influenţe exterioare ; nu este trebuinţă a aduce aminte care au fost resultatele acestei politice. Dar eu, ca Domn care înţelege ca România să se bucure deplin de drepturile de autonomie şi de independenţă interioară,

dobândite țării din vechime (ab antiquo), drepturi recunoscute și consfințite prin tratatul de Paris și prin Convenție, și care vrea să respecteze, cum am proclamat-o și dovedit-o, în toate circumstanțele, niște legături de o potrivă de folositoare Imperiului Otoman și Principatelor-Unite; ca un Domn care va fi sigur de a găsi la Constantinopol considerația cuvenită Țerii ce el represintă, precum și acea a posițiunii sale personale, Innalta Poartă va putea totdeauna conta pe România, și niciodată vre-o primejdie nu i-ar veni din partea Românilor.

Așa a fost odinioară, ziceam, *încă, politica tradițională a Divanului. Să-și arunce ochii Guvernul Imperial în trecut, și să-și aducă aminte care au fost relațiile Înnaltei Porți cu întâii Domni români cari au căutat închezășuirea lor în suzeranitate; va culege mari învățăminte din înțeleapta și pătrunzătoarea politică a glorioșilor Sultani din veacurile al XV-lea și al XVI-lea; va înțelege cât era socotită de prețioasă atunci existența Moldovei și a Valahiei, ca State, pentru Imperiul Otoman, și pentru ce Sultanii Baiezid I-iu, Mohammed al II-lea, Selim I-iu și Soliman al II-lea, departe de a alătura Principatele cu alte posesii ale lor, departe de a înnăbuși o naționalitate care ar fi putut fi la discreția puternicelor lor arme, au vrut, din potrivă, să-și facă din ele un zid de apărare, să respecte a lor independență interioară și să întărească autonomia și privilegiile poporului român.*

Și astăzi, voiu ținea tot același limbagiu Alteței Voastre. Situația reciprocă a Imperiului Otoman și a Principatelor-Unite nu s'a schimbat; situația lor comună exterioară e tot aceia; interesele lor sunt tot așa de strâns legate ca în trecut. După socotința mea, orice

desordine ce ar amenința liniștea publică în România, orice primejdie care ar amenința pământul sau autonomia noastră sunt, asemenea, amenințări pentru Imperiul Otoman.

Pentru aceasta dar, nu voiu avea niciodată niertata slăbiciune de a lăsa Innaltei Porți grija de a lua, în asemenea cas, măsurile concertate ce Convenția îi impune. Eu înțeleg mai înnalt și mai cu dignitate datoriile mele.

Și, pentru a vorbi cea de pe urmă dată de trista zi de 3 August, să ne felicităm împreună că desordinea a fost așa de grabnic oprită.

Și mie mi-a părut tot așa de rău cât și oricăruia de asprimile ce au trebuit a se desvăli, încât, ridicându-mă cu Alteța Voastră în sferele filosofiei, doresc și eu ca puterea să nu devie singurul mijloc de potolire în lumea aceasta; și, cu toate acestea, nu mă sfiesc a vă declara că, de câte ori un fapt se va înfățișa înnaintea mea ca evenimentele de la 3 August, adecă: de câte ori uneltiri primejdioase vor pune în pericol instituțiile Țerii, voiu ști a răspunde la încrederea poporului român și la dorințile sale, menținând cu energie ordinea publică; că, de câte ori liniștea României va fi compromisă, ori de unde ar veni primejdia, Eu nu voiu consulta decât datoria mea, drepturile mele și interesele noastre comune.

Imi iubesc prea mult țara, înțeleg prea mult valoarea legăturilor noastre cu Innalta Poartă și ale sale legitime preocupații, pentru a le sacrifica vre-odată unei îngrijiri de o responsabilitate pe care voiu ști pururea a o primi, oricât ar putea fi ea de grea. Alteța Voastră însăși a putut mai de multe ori să se convingă în lunga sa carieră că rațiunea politică are

mari şi grele nevoi şi că sânt momente unde datoria se impune cu străşnicie spiritelor celor mai înduplecate la blândeţă.

Sfârşind, Alteţă, vă arăt adânca mea părere de rău pentru un incident care sper că nu va altera nişte raporturi personale ce am dorit totdeauna a menţinea. Alteţa Voastră va reveni în curând, Eu nu mă îndoiesc, la nişte aprecieri mai potrivite asupra situaţiei Principatelor-Unite; am drept dovadă înnalta Sa inteligenţă şi solicitudinea de care tot lealul executor al voinţilor Maiestăţii Sale Imperiale trebuie a fi insuflat pentru Români.

Cât pentru mine, Alteţă, pururea m'am povăţuit şi pururea mă voiu povăţui, în actele mele, numai de interesele ţerii mele, şi aceste interese sunt în ochii miei nedespărţite de acelea ale Imperiului Otoman. Vreau a vă zice că, pătruns de îndatoririle mele, şi ca Principe, şi ca Român, voiu pune toate silinţile pentru a întreţinea cu Innalta Poartă acele relaţiuni intime de ale căror foloase reciproce era aşa de viu încredinţat, în anul trecut, spiritul atât de luminat al Alteţei Voastre.

Revie acele oare de încredere!

Guvernul Innaltei Porţi mă va găsi totdeauna inspirat de aceleaşi sentimente care mi-au atras încredinţări aşa de strălucite ale bunei voinţe personale a Maiestăţii Sale Imperiale Sultanul, Augustul nostru Suzeran, şi ale viei sale solicitudini pentru România.

Primiţi, Alteţă, încredinţarea înnaltei mele consideraţii.

Alexandru Ioan.

XC.

(1866.)

Iată şi cea din urmă declaraţie publică a marelui

Domn (16 Ianuar 1866; cu prilejul presintării răspunsului la Mesagiu).

Ediţie: *Ibid.*, p. 202-4.

Domnule Preşedinte,

Domnilor Deputaţi,

Mulţămesc Adunării pentru simţimintele ce-mi exprimă şi o felicitez tot odată că ea s'a pătruns de urgenţa stabilimentelor şi marilor lucrări decretate în intervalul sesiunilor, în virtutea Statului.

Cu părere de rău, însă, mă văd silit a aminti că s'au încercat a se discuta chestiuni ce nu sunt de competinţă Adunării. Naţiunea Română a primit în unanimitate nóile instituţiuni folositoare, care hotărăsc într'un mod positiv drepturile şi atribuţiunile fiecării puteri. Ar fi trist şi periculos când în vre una din aceste puteri ale Statului ar urmà încercări de încălcare asupra atribuţiunilor celorlalte: căci atunci s'ar compromite echilibrul ce Adunarea, în adresa ce-mi aduce, apreciază cu înţelepciune ca cea mai trainică garanţie a proprietăţii publice.

In cele din urmă şedinţe s'au emis idei şi s'au ridicat chestiuni cu totul străine de desbaterile de care Adunarea era ocupată. Constituţia noastră are regulele ei determinate. Nimănui nu-i este permis a se abate de la ele Făcând din exprimarea unor dorinţi obiect de discuţiune, s'a uitat că, după art. XII din Statut, asemenea dorinţi are drept să le formuleze comisiunea mixtă a Senatului şi a Camerei, care în fiecare an încheie lucrările parlamentare.

Imi place a crede, împreună cu d-voastră, domnilor Deputaţi, că buna înţelegere, ce pururea a domnit între Tron şi ţară, va domnì pururea între Tron

şi Adunare. E destul să vă aduceţi aminte că sunteţi representanţii unei stări de lucruri nouă, care s'a aclamat de România întreagă.

La discuţia budgetelor aveţi un câmp întins pentru activitatea d-voastră: acolo controlul d-voastră, cu osebire, poate, şi trebuie să se exerciteze. Eu mă voiu bucura văzându-vă că cercetaţi cu cea mai mare îngrijire anevoinţile şi închipuirile ţerii şi că controlaţi cu cea mai scrupuloasă luare aminte întrebuinţarea banilor publici.

Pe acest temeiu voiu fi pururea cu d-voastră, primind cu recunoştinţă luminile ce veţi împărtăşi Guvernului mieu, şi mă voiu simţi prea fericit dacă, cu concursul ce-mi promite Adunarea, voiu putea ridica starea finanţelor noastre şi închizăşlui prosperitatea iubitei noastre patrii.

CUPRINSUL

CUPRINSUL.

SCRISORI DE BOIERI

ADAUS
(Scrisori nouă şi lămuriri.)

SCRISORI DE DOMNI

Pagina.

Prețul: 45 Lei.